

Αρχαία Ελληνική Γραμματεία 1

1. ΕΠΟΣ
2. ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ
3. ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ
4. ΧΑΡΤΕΣ
5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Επιμέλεια ύλης: Μαρία Αλεξίου, Άννα Βλαχοδήμου, Βαγγέλης Δρακόπουλος, Μάγδα Τικοπούλου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΠΟΣ

ΟΜΗΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Προομηρική ποίηση

Ο ποιητής Όμηρος και ο κόσμος των επών

Η επιστημονική θεώρηση της γλώσσας των επών

Τα γλωσσικά φαινόμενα στα ομηρικά έπη

Το ύφος, η τεχνική και το μέτρο των ομηρικών επών

Το ομηρικό ζήτημα

Η ΙΛΙΑΔΑ

1. Ραψωδία Α - Λοιμός. Μήνις

2. Ραψωδία Β - Όνειρος Διάπειρα. Βοιωτία ή Κατάλογος νεών

3. Ραψωδία Γ - Όρκοι. Τειχοσκοπία. Αλεξάνδρου και Μενελάου μονομαχία

4. Ραψωδία Δ - Ορκίων σύγχυσις. Αγαμέμνωνος επιπόλησις

5. Ραψωδία Ε - Διομήδους αριστεία

6. Ραψωδία Ζ - Έκτορος και Ανδρομάχης ομιλία

7. Ραψωδία Η - Έκτορος και Αίαντος μονομαχία. Νεκρών αναίρεσις

8. Ραψωδία Θ - Κόλος μάχη
9. Ραψωδία Ι - Πρεσβεία προς Αχιλλέα. Λιταί
10. Ραψωδία Κ - Δολώνεια
11. Ραψωδία Λ - Αγαμέμνωνος Αριστεία
12. Ραψωδία Μ - Τειχομαχία
13. Ραψωδία Ν - Μάχη επί ταις ναυσίν
14. Ραψωδία Ξ - Διός Απάτη
15. Ραψωδία Ο - Παλιώξις παρά των νεών
16. Ραψωδία Π - Πατρόκλεια
17. Ραψωδία Ρ - Μενελάου αριστεία
18. Ραψωδία Σ - Οπλοποιία
19. Ραψωδία Τ - Μήνιδος απόρρησις
20. Ραψωδία Υ - Θεομαχία
21. Ραψωδία Φ - Μάχη παραποτάμιος
22. Ραψωδία Χ - Έκτορος αναίρεσις
23. Ραψωδία Ψ - Άθλα επί Πατρόκλω
24. Ραψωδία Ω - Έκτορος λύτρα

Η ΟΔΥΣΣΕΙΑ

1. Ραψωδία α - Θεών αγορά. Αθηνάς παραίνεσις προς Τηλέμαχον. Μνηστήρων ευωχία
2. Ραψωδία β - Ιθακησίων εκκλησία και Τηλεμάχου αποδημία
3. Ραψωδία γ - Τα εν Πύλω
4. Ραψωδία δ - Τα εν Λακεδαίμονι
5. Ραψωδία ε - Οδυσσέως σχεδία
6. Ραψωδία ζ - Οδυσσέως άφιξις εις Φαίακας
7. Ραψωδία η - Οδυσσέως είσοδος προς Αλκίνου
8. Ραψωδία θ - Οδυσσέως σύστασις προς Φαίακας
9. Ραψωδία ι - Αλκίνου απόλογοι. Κυκλώπεια
10. Ραψωδία κ - Τα περί Αιόλου και Λαιστρυγόνων και Κίρκης
11. Ραψωδία λ - Νέκυια
12. Ραψωδία μ - Σειρήνες, Σκύλλα, Χάρυβδις, Βόες Ηλίου
13. Ραψωδία ν - Οδυσσέως απόπλους παρά Φαιάκων και άφιξις εις Ιθάκην
14. Ραψωδία ξ - Οδυσσέως προς Εύμαιον ομιλία
15. Ραψωδία ο - Τηλεμάχου προς Εύμαιον άφιξις
16. Ραψωδία π - Τηλεμάχου αναγνωρισμός Οδυσσέως
17. Ραψωδία ρ - Τηλεμάχου επάνοδος εις Ιθάκην
18. Ραψωδία σ - Οδυσσέως και Τρου πυγμή
19. Ραψωδία τ - Οδυσσέως και Πηνελόπης ομιλία. Τα νύπτρα
20. Ραψωδία υ - Τα προ της μνηστηροφωνίας
21. Ραψωδία φ - Τόξου θέσις
22. Ραψωδία χ - Μνηστηροφωνία
23. Ραψωδία ψ - Οδυσσέως υπό Πηνελόπης αναγνωρισμός
24. Ραψωδία ω - Σπονδαί

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΕΙΣ ΦΡΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ ΟΜΗΡΙΚΟΙ ΥΜΝΟΙ ΒΑΤΡΑΧΟΜΥΟΜΑΧΙΑ ΜΑΡΓΙΤΗΣ ΕΠΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

ΗΣΙΟΔΟΣ

ΘΕΟΓΟΝΙΑ

Διάρθρωση του ποιήματος

1. Προοίμιο
2. Κοσμογονία και Θεογονία
3. Τιτανομαχία
4. Συνέχεια της Θεογονίας
5. Ηρωογονία

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ

Διάρθρωση του ποιήματος

1. Προοίμιο

2. Γενικό μέρος
3. Πρακτικό μέρος
4. Επίλογος

2. ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ελεγεία και Ταμβος
 Η Αφύπνιση του «Εγώ»
 Αρχαία Ελληνική Μετρική
 Μονωδία και Χορικό Άσμα

ΠΟΙΗΤΕΣ

Αρχίλοχος
 Θέογνις
 Ιππώναξ
 Καλλίνος
 Μίμνερμος
 Σημωνίδης ο Αμοργινός
 Σόλων
 Τυρταίος
 Αλκαίος
 Αλκμάν
 Ανακρέων
 Αρίων
 Βακχυλίδης
 Ίβυκος
 Κόριννα
 Πίνδαρος
 Σαπφώ (Ψάπφα ή Ψαπφώ)
 Σιμωνίδης ο Κείος
 Στησίχορος
 Τέρπανδρος

3. ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

Οι Σκοτεινοί Χρόνοι

Αρχαϊκή Περίοδος

800-700 π.Χ.
 690-600 π.Χ.
 594-500 π.Χ.

4. ΧΑΡΤΕΣ

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΡΟΙΑΣ
 ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ
 ΓΕΝΕΘΛΙΟΙ ΤΟΠΟΙ ΤΩΝ ΛΥΡΙΚΩΝ

5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

[Επιμέλεια: *Absens*]

ΕΠΟΣ

ΟΜΗΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Προομηρική ποίηση

Για εμάς αλλά και για τους αρχαίους Έλληνες η ελληνική λογοτεχνία αρχίζει με τα ομηρικά έπη, δηλαδή την *Ιλιάδα* και την *Οδύσσεια*. Ωστόσο, όπως μπορεί να αντιληφθεί ο ειδικός ερευνητής, αλλά και ο απλός αναγνώστης, τα έργα αυτά διακρίνονται για την ποιότητα και την ποιητική τους αξία, και ως εκ τούτου είναι αδύνατον να αποτελούν την πρώιμη ποιητική δημιουργία ενός λαού. Σίγουρα ανήκουν στο προχωρημένο στάδιο μιας διαρκώς εξελισσόμενης ποίησης, αλλά δυστυχώς είναι τα παλαιότερα που σώθηκαν.

Από τα ίδια τα έπη αντλούμε πληροφορίες για την ποιητική παραγωγή που προϋπήρξε. Στην *Ιλιάδα* αλλά και στην *Οδύσσεια* γίνεται λόγος για χορούς, μουσική, τραγουδιστές, τραγούδια κ.λπ., στοιχεία που καταδεικνύουν ότι προηγήθηκαν απλούστερες ποιητικές μορφές. Όλη αυτή η σπουδαία λαϊκή παραγωγή έχει χαθεί οριστικά. Ο Αριστοτέλης στο έργο του *Περί Ποιητικής* σημειώνει: «Για τους πριν από τον Όμηρο ποιητές δεν υπάρχει κάτι συγκεκριμένο, είναι βέβαιο όμως ότι υπήρξαν πολλοί».

Για την ανάπτυξη των επικών ασμάτων πριν από τον Όμηρο χρήσιμες πληροφορίες αντλούμε από την ποίηση του ίδιου, καθώς και από τη μεταγενέστερη παράδοση. Συγκεκριμένα:

Στα έπη γίνεται σαφής αναφορά σε ηρωικά άσματα που ψάλλουν, συνήθως συνοδεία μουσικού οργάνου, οι ομηρικοί ήρωες –π.χ., *τη φόρμιγγι ο γε Αχιλλεύς θυμόν έτερπεν, άειδε δ' άρα κλέα ανδρών* (*Ιλιάδα* I 186)–, ενώ πολλές φορές μνημονεύονται στην *Οδύσσεια* οι αοιδοί Φήμιος και Δημόδοκος.

Υπάρχει αναλογία με τις μορφές και τις εκδηλώσεις της ζώσας λαϊκής ηρωικής ποίησης άλλων λαών, όπως, π.χ., οι Σλάβοι.

Κεντρικό πρόσωπο των ηρωικών ασμάτων είναι πάντα ένας ήρωας μιας παλιάς καλής εποχής, ο οποίος διακρίνεται για το θάρρος και τη δύναμή του. Η ποίηση αυτή χαρακτηρίζεται από την προσήλωσή της στη λεπτομέρεια και στις μεγαλοπρεπείς περιγραφές. Απευθύνεται στην αρχή σε έναν κλειστό κύκλο ευγενών, αλλά στη συνέχεια γίνεται κτήμα του συνόλου.

Η ποίηση της συγκεκριμένης περιόδου αντλεί τα θέματά της από τη Μυκηναϊκή Εποχή και τους μυθικούς «κύκλους» που διαμορφώθηκαν στους υπομυκηναϊκούς και στους λεγόμενους «Σκοτεινούς Χρόνους» (12ος-8ος αιώνας π.Χ.). Είναι προφορική, με όλα τα χαρακτηριστικά του είδους. Τα άσματα αυτά τα τραγουδούν στις πόλεις και στα χωριά περιπλανώμενοι αοιδοί, όπως ο Δημόδοκος.

Με τα ομηρικά έπη πραγματοποιείται η μετάβαση σε ένα ιδιαίτερα εκτενές ποιητικό είδος, που έχει τα γνωρίσματα της γραπτής λογοτεχνικής δημιουργίας αλλά συγχρόνως διατηρεί εκφραστικά μέσα της προφορικής σύνθεσης. Δεν γνωρίζουμε αν ο Όμηρος είναι ο εισηγητής αυτής της μετάβασης από το αυτοσχέδιο άσμα στο κείμενο σταθερής μορφής, αλλά το βέβαιο είναι ότι συγχρόνως με αυτή την εξέλιξη τη θέση του αοιδού παίρνει ο ραψωδός, ο οποίος απαγγέλλει τους στίχους κρατώντας ένα ραβδί.

Ο ποιητής Όμηρος και ο κόσμος των επών

Ο αρχαιότερος από τους μεγάλους Έλληνες ποιητές, στον οποίο αποδίδονται τα έπη *Ιλιάδα* και *Οδύσσεια*, αλλά και τα έργα *Βατραχομομαχία*, *Μαργίτης* και *Ομηρικοί Ύμνοι*. Η ύπαρξή του αμφισβητήθηκε, αν και οι παραδόσεις που αφορούν στον ίδιο ανάγονται μέχρι τον 7ο αιώνα π.Χ., ενώ ένα πλούσιο βιογραφικό υλικό παραδίδουν οι επτά αρχαίοι *Βίοι* και ο *Αγών* (ανάμεσα στον Όμηρο και τον Ησίοδο). Αυτές οι πηγές, μολοντί χρονολογούνται στους ρωμαϊκούς χρόνους, στηρίζονται σε

παλαιότερο υλικό. Πάντως, με βάση τη σύγχρονη έρευνα τα ομηρικά έπη –άρα και ο πιθανός ή οι πιθανοί ποιητές– τοποθετούνται στο δεύτερο μισό του 8ου αιώνα π.Χ. Για το βίο του ποιητή οι πληροφορίες είναι ασαφείς και αμφισβητήσιμες. Μάλιστα, αναφέρεται ως πραγματικό του όνομα το Μελισσηγένης, από το όνομα του ποταμού Μέλητα στην περιοχή της Σμύρνης. Από όλες τις πόλεις που τον διεκδικούν –πάνω από δέκα– η Χίος και η Σμύρνη είναι οι πιο πιθανοί τόποι καταγωγής του. Ως τόπος του θανάτου του θεωρείται η Ίος. Το γεγονός ότι τόσο πολλές πόλεις ήδη από την αρχαιότητα παρουσιάζονται ως γενέθλιες καταδεικνύει ενδεχομένως ότι ο Όμηρος ήταν ένας ραψωδός που τριγύριζε από τόπο σε τόπο.

Σήμερα οι ερευνητές αποδέχονται τη θεμελιώδη ενότητα των επών και κατ' επέκταση την ύπαρξη ενός ποιητή.

Τα ομηρικά έπη ζωντανεύουν έναν κόσμο μεγάλο, κλειστό, με δική του εσωτερική διάρθρωση, που συνδέεται μάλιστα και με την αριστοκρατία. Πάνω από τον κόσμο της αριστοκρατίας – πολύ ψηλότερα όμως– βρίσκεται ο κόσμος των θεών. Πρόκειται για μια άλλη μορφή αριστοκρατίας, η οποία, αντίθετα από τους ανθρώπους, έχει το προνόμιο της εύκολης ζωής.

Η παρουσία των θεών στα ομηρικά έπη, καθώς και στο έργο του Ησιόδου έχει ως αποτέλεσμα να διαμορφωθούν νέες αντιλήψεις γι' αυτούς. Παράλληλα, βάσει αυτής εξηγείται η άποψη του Ηρόδοτου ότι οι δύο αυτοί ποιητές (Όμηρος και

Ησιόδος) χάρισαν στους Έλληνες τους θεούς τους. Εντούτοις, οι θεοί δεν ενεργούν με τον ίδιο τρόπο στην *Ιλιάδα* και στην *Οδύσσεια*. Στο πρώτο έργο οι κάτοικοι του Ολύμπου ενεργούν ως φεουδάρχες που κάνουν ό,τι θέλουν, ενώ στο δεύτερο δρουν με βάση ηθικά κριτήρια. Ωστόσο, δεν μπορούμε με σιγουριά να πούμε πού οφείλεται αυτή η μετάβαση, αλλά και η διαφοροποίηση που παρατηρείται ανάμεσα στα δύο αυτά ποιήματα ως προς τη μορφή της κοινωνίας που απεικονίζεται – «ιπποτική» στην *Ιλιάδα*, περισσότερο «αστική» στην *Οδύσσεια*.

Όσοι έλαβαν μέρος στην Τρωική Εκστρατεία αναγνώριζαν ως ανώτατο αρχηγό το βασιλιά των Μυκηνών Αγαμέμνονα, ο οποίος ονομάζεται *βασιλεύτατος πάντων* και εξυμνείται ως πρότυπο πολιτικής και πολεμικής αρετής. Το μεγαλείο και η δύναμη του βασιλιά των Μυκηνών κυριαρχούν σε ολόκληρο το κείμενο της *Ιλιάδας*. Συναρχηγός και σχεδόν ισότιμος με τον Αγαμέμνονα ήταν ο αδερφός του, ο Μενέλαος. Στα δέκα χρόνια του πολέμου διακρίθηκαν και άλλοι ηγεμόνες. Έτσι, ο ποιητής περιγράφει διάφορους τύπους και εξαιρεί την αρετή του καθενός. Ένας από τους πιο χαρακτηριστικούς είναι ο γηραιός βασιλιάς της Πύλου, ο Νέστορας, ο οποίος με την πείρα και την πειθώ που τον διέκριναν έδινε πάντα την καλύτερη και φρονιμότερη λύση. Σε μεγάλη ηλικία παρουσιάζεται και ο βασιλιάς της Κρήτης Ιδομενέας, ο οποίος παίρνει μέρος στις μάχες και κάνει ό,τι μπορεί για την επιτυχή έκβαση του αγώνα. Ο τολμηρός και πολυμήχανος Οδυσσεύς χρησιμοποιεί την οξυδέρκειά του για το κοινό καλό. Όσο για το Διομήδη, το βασιλιά του Άργους, διακρίνεται για την ευφυΐα και το διπλωματικό τρόπο που χειρίζεται τις καταστάσεις και αναδεικνύεται άριστος πολεμιστής, όπως ο βασιλιάς της Σαλαμίνας Αίαντας ο Τελαμώνιος και ο συνώνυμός του, ο Αίαντας του Οϊλέως από τη Λοκρίδα.

Η πλοκή και η διαδοχή των διαφόρων επεισοδίων εμπλουτίζονται συχνά στη διήγηση με την περιγραφή και την εξύμνηση των αντιπάλων. Οι Τρώες αμύνονται για το πάτριο έδαφος με αρχηγό το γιο του Πριάμου Έκτορα. Ο Έκτορας ενσαρκώνει τον ιδανικό τύπο του ήρωα και υποτάσσει τον εαυτό του στο καθήκον και στο αίσθημα της τιμής. Στο πεδίο της μάχης παρουσιάζονται και άλλοι ευγενείς Τρώες, όπως ο Σαρπηδώνας, ο Αινείας, ο Πολυδάμαντας και άλλοι. Ακόμη και ο Πάρις-Αλέξανδρος, ο οποίος ήταν η αφορμή του κακού, δείχνει σε κάποιες περιπτώσεις ηρωισμό και φιλοτιμία.

Ο πιο σημαντικός όμως ήρωας ολόκληρου του έπους της *Ιλιάδας* είναι ο ημίθεος Αχιλλέας, ο οποίος ήρθε από τη Φθία με το φίλο του Πάτροκλο. Ο Αχιλλέας τιμάται από όλους τους Αχαιούς ως ήρωας για την ανδρεία και την πολεμική του τέχνη. Ενώ ο Αγαμέμνονας ηγεμονεύει με την πολιτική του ισχύ ως *ποιμήν λαών*, ο Αχιλλέας λατρεύεται ως είδωλο αγέρωχου ηρωισμού. Το πρόσωπο του Αχιλλέα κυριαρχεί εξάλλου σε ολόκληρη την *Ιλιάδα*.

Η επιστημονική θεώρηση της γλώσσας των επών

Η γλώσσα της *Ιλιάδας*, της *Οδύσσειας* και των *Ομηρικών Ύμνων* χαρακτηρίζεται από την ανάμειξη στοιχείων διαφόρων διαλέκτων, τη συνύπαρξη αρχαίων γλωσσικών στοιχείων με νεότερα, συνηρημένων τύπων με ασυναίρετους και την ελεύθερη χρήση του δίγαμμα (F). Στην αρχαιότητα η γλώσσα των ομηρικών επών θεωρούνταν αρχαία ιωνική, με πάρα πολλές λέξεις και τύπους από την αιολική διάλεκτο.

Ο A.Fick πίστευε ότι τα έπη συντέθηκαν στην αιολική διάλεκτο και στη συνέχεια Ίωνες ραψωδοί τα μετέγραψαν στην ιωνική αφήνοντας για μετρικούς λόγους πολλούς αιολικούς τύπους, ενώ παλαιότεροι ερευνητές, όπως οι Wilamowitz και T.W.Allen, υποστήριξαν ότι η ομηρική γλώσσα δεν ήταν λογοτεχνική, αλλά μια γλώσσα που μιλιόταν στη Χίο και τη

Σμύρνη. Σε αυτή την περίπτωση το αιολικό υπόστρωμα καλύφθηκε από την ιωνική διάλεκτο.

Λίγο αργότερα οι K.Sittl και D.B.Monro ισχυρίστηκαν ότι οι αιολικοί τύποι είναι αρχαιότεροι τύποι της ιωνικής διαλέκτου.

Οι έρευνες στράφηκαν σε διαφορετική κατεύθυνση μετά τη διατύπωση των απόψεων του K.Meister, τις οποίες στήριξε και ο K.Witte. Σύμφωνα με αυτόν η ομηρική γλώσσα δεν μιλήθηκε ποτέ, αλλά είναι μια γλώσσα καθαρά τεχνητή, στην οποία δικαιολογούνται, για μετρικούς κυρίως λόγους, οι ποικίλες γλωσσικές «αυθαιρεσίες».

Οι Meillet, Parry και Nilsson, στην προσπάθειά τους να ερμηνεύσουν την ύπαρξη πολλών αρκαδοκυπριακών στοιχείων στα έπη, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι προϋπήρξε της ιωνικής και της αιολικής διαλέκτου μια αρχαιότερη γλωσσική περίοδος η οποία απεικονίζεται στην *Ιλιάδα* και την *Οδύσσεια*. Από την αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Β' το 1952 και τις μελέτες που έχουν γίνει μέχρι σήμερα σχετικά με τη γλώσσα των μυκηναϊκών πινακίδων προέκυψε μια συγγένεια αυτής της γλώσσας με την αρκαδοκυπριακή διάλεκτο, κυρίως στο λεξιλόγιο. Έτσι, η σχέση μεταξύ των διαλέκτων έγινε πιο πολύπλοκη, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την αμφισβήτηση των απόψεων των επιστημών που υποστήριζαν ότι τα ομηρικά έπη είχαν γραφτεί σε συγκεκριμένες διαλέκτους.

Σήμερα οι περισσότεροι ερευνητές ισχυρίζονται ότι στη διάρκεια της 2ης χιλιετηρίδας υπήρχαν δύο μεγάλες γλωσσικές ομάδες: μια νοτιοελληνική, η οποία αντιπροσωπευόταν κυρίως από την αρκαδοκυπριακή, και μια βορειοελληνική, που αντιπροσωπευόταν από τη θεσσαλική διάλεκτο.

Το βέβαιο είναι ότι η γλώσσα των ομηρικών ποιημάτων δεν μιλήθηκε ποτέ με τη μορφή που εμφανίζεται σε αυτά. Πρόκειται για μια τεχνητή λογοτεχνική γλώσσα, της οποίας δεν γνωρίζουμε την πραγματική αφετηρία.

Τα γλωσσικά φαινόμενα στα ομηρικά έπη

Τα ιωνικά στοιχεία της γλώσσας των επών έχουν μορφολογικό κυρίως χαρακτήρα και επηρεάζουν τη γραμματική της επικής γλώσσας, τα αιολικά στοιχεία είναι κυρίως φωνητικά, ενώ τα αρκαδοκυπριακά και τα μυκηναϊκά είναι σχεδόν αποκλειστικά λεξιλογικά. Πρόβλημα για τους ερευνητές αποτέλεσαν οι αττικοί τύποι του έπους, σήμερα όμως είναι γενικότερα αποδεκτή η άποψη ότι δεν ανήκουν στα δομικά στοιχεία του έπους αλλά παρεμβλήθηκαν είτε κατά την πρώτη καταγραφή των έργων στην Αθήνα, τον 6ο αιώνα π.Χ., είτε, και αυτό είναι το πιθανότερο, αργότερα για λόγους που αφορούσαν στην ορθογραφία. (Δεδομένης της ύπαρξης τόσων αττικισμών, δεχόμαστε ως ακριβή την παλιά πληροφορία [του 4ου αιώνα π.Χ.] ότι την εποχή του Πεισίστρατου έγινε στην Αθήνα καταγραφή του κειμένου της *Ιλιάδας* και της *Οδύσσειας* και, όπως ήταν φυσικό, οι καταγραφείς προχώρησαν σε αρκετές περιπτώσεις σε γλωσσική

εξομάλυνση του κειμένου. Επειδή μάλιστα ως προς τους αττικισμούς συμφωνεί σχεδόν απόλυτα η χειρόγραφη παράδοση, πρέπει να δεχτούμε ότι όλα τα σωζόμενα χειρόγραφα ανάγονται σε πρότυπα που προέρχονται από την έκδοση των Αθηνών.)

Πάντως, η εκφραστική δύναμη της ομηρικής γλώσσας οφείλεται στις χιλιάδες παρομοιώσεις που υπάρχουν στα έπη.

Ένα από τα πιο δύσκολα και πιο χαρακτηριστικά προβλήματα της γλώσσας των ομηρικών επών είναι η θέση του δίγαμμα (F). Είναι γνωστό ότι στα αρχαιότερα τουλάχιστον γλωσσικά μνημεία των ιστορικών χρόνων –κυρίως σε αιολικές και δωρικές επιγραφές– διασώζεται ο φθόγγος F, που έχει περίπου τη φωνητική αξία του αγγλικού W (για παράδειγμα, *Φέργον*, όπως το γερμανικό *Werk* κ.λπ.).

Ο φθόγγος αυτός όμως δεν υπήρχε στην Ιωνική-Αττική τον 8ο αιώνα π.Χ. και ως άγνωστος στο ιωνικό και στο αττικό αλφάβητο δεν χρησίμευσε στην καταγραφή των επών. Ωστόσο, το 18ο αιώνα ο Άγγλος Bentley υποστήριξε ότι στην εποχή του Ομήρου το δίγαμμα ήταν εύρηστο. Τελικά, από την έρευνα αποδείχθηκε ότι σε 3.354 χωρία η αποκατάσταση του δίγαμμα ήταν απολύτως αναγκαία, κυρίως για λόγους προσωδίας, ενώ σε 617 άλλες περιπτώσεις η ποσότητα των συλλαβών ρυθμίζεται ανεξάρτητα από την παρουσία του.

Αιολικοί τύποι των προσωπικών αντωνυμιών συνυπάρχουν με ιωνικούς, π.χ., *άμμες-ημείς, τύνη-σύ* κ.λπ.

- Εμφανίζονται αιολικοί τύποι του απαρεμφάτου σε *-μναι* και *-μεν* (π.χ., *έμμεναι*) και παράλληλοι ιωνικοί (π.χ., *είναι*).
- Εμφανίζεται το *η* αντί του *α*, όπως, π.χ., *αγορή* αντί *αγορά*, *κλισίη* αντί *κλισία*, *νηός* αντί *ναός* και *νηός* αντί *ναός*.
- Εμφανίζεται το *υ* αντί του *ι*, όπως στη λέξη *άγυρις* αντί *αγορά*.
- Πατρωνυμικά με κατάληξη *-ίων*, *-ίος* συνυπάρχουν με τύπους σε *-ίδης*, π.χ., *Πηλείων* αλλά και *Πηλείδης*.
- Αρκετά αρσενικά της *α'* κλίσης έχουν στην ονομαστική του ενικού κατάληξη *-α* αντί *-ης*, π.χ., *νεφεληγερέτα* αντί *νεφεληγερέτης* κ.λπ.
- Στη γενική του ενικού τα αρσενικά της *α'* κλίσης έχουν κατάληξη *-αο* ή *-έω* αντί *-ου*, π.χ., *Ατρείδαο*, *ικέτω* αντί *Ατρείδου*, *ικέτου*.
- Στη γενική του ενικού της *β'* κλίσης έχουν κατάληξη *-οιο* αντί *-ου*, π.χ., *φόβοιο* αντί *φόβου*.
- Στη δοτική του πληθυντικού της *γ'* κλίσης έχουν κατάληξη *-εσσι*, π.χ., *Μυρμιδόνεσσι*.

Το ύφος, η τεχνική και το μέτρο των ομηρικών επών

Τα εκφραστικά μέσα που αξιοποιεί ο ποιητής είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένα και δουλεμένα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιείται το επίθετο. Η χρήση του είναι σχεδόν τυπική και πολλές φορές την παρουσία του επιβάλλουν μετρικοί λόγοι. Μερικά από τα τυπικά επίθετα που συναντάμε στην *Ιλιάδα* και την *Οδύσσεια* είναι *ροδοδάκτυλος Ηώς*, *γλαυκώπις Αθηνά*, *πολύμητις Οδυσσεύς*, *δίας Αχιλλεύς*, *πόδας ωκύς Αχιλλεύς* κ.λπ. Εκτός από την τεχνική-μετρική τους λειτουργικότητα, τα επίθετα είναι μια χρήσιμη επινόηση από άποψη ύφους, γιατί βοηθούν τον ακροατή να σχηματίσει στο νου του πιο καθαρά την εικόνα των προσώπων ή των γεγονότων στα οποία

αναφέρεται η διήγηση και διότι διευκολύνουν τον ποιητή να κάνει συνοπτικούς αλλά και περιεκτικούς χαρακτηρισμούς ή περιγραφές. Με τη βοήθεια των επιθέτων ο Όμηρος δημιούργησε θαυμάσια σχήματα ειρωνείας και ευφημισμού. Αυτό το πέτυχε χρησιμοποιώντας με μοναδικό τρόπο επίθετα με αντίθετη σημασία προς την πραγματική φύση των προσώπων ή των πραγμάτων που προσδιορίζουν. Η πιο ακραία εφαρμογή του παραπάνω κανόνα είναι η απόδοση του επιθέτου *γενναίος* στον Αντίνοο, τον πιο άνανδρο και φαύλο από όλους τους μνηστήρες.

Το σχήμα λόγου που απαντάται συχνότερα στα ομηρικά έργα είναι η παρομοίωση, δηλαδή η σύγκριση ενός προσώπου, πράγματος ή ακόμη και γεγονότος με κάτι άλλο περισσότερο οικείο στο ακροατήριο. Μια τυπική παρομοίωση είναι εκείνη στην οποία ο πεινασμένος Οδυσσεύς περιγράφεται ενώ ξεπροβάλλει πίσω από ένα θάμνο για να απευθυνθεί στη Ναυσικά και στις κοπέλες της ακολουθίας της (Οδύσσεια ζ 130-136). Κάνοντας αυτές τις συγκρίσεις με αντικείμενα και εμπειρίες της καθημερινής ζωής, ο Όμηρος κατόρθωσε το περιεχόμενο των ποιημάτων του να είναι πιο κατανοητό στο ακροατήριο και συγχρόνως δημιούργησε θαυμάσια σχήματα αντίθεσης. Παράλληλα, εμπλούτισε το κείμενο με μερικά λυρικά κομμάτια απaráμιλλης ομορφιάς.

Άλλα στοιχεία της επικής τεχνικής είναι τα εξής:

α. Η επιλογή ενός μόνο επεισοδίου από μια ολόκληρη σειρά γεγονότων, με σκοπό την εντονότερη παρουσίαση του συνόλου.

β. Η μέλληση, δηλαδή η δραματική ένταση που προκαλούν η συνεχής επιβράδυνση και η ανακοπή της τελικής έκβασης μιας σημαντικής πράξης.

γ. Η κίνηση την οποία προσδίδει στη συνήθη επική αφήγηση ο διάλογος.

Τέλος, στα ομηρικά ποιήματα ιδιαίτερα εντυπωσιακή είναι η επανάληψη επιθέτων, φράσεων ή ακόμη και διαλόγων. Η επανάληψη αυτή, τυπικό φαινόμενο της προφορικής ποίησης, περιόριζε τις δυσκολίες της σύνθεσης και έκανε ευκολότερη την απομνημόνευση των ποιημάτων. Επιπλέον, βοηθούσε την αναζωογόνηση της μνήμης των ακροατών κατά τη διάρκεια των απαγγελιών.

Το μέτρο του έπους είναι ο δακτυλικός εξάμετρος στίχος, που αποτελείται από έξι δακτύλους - υυ/-υυ/-υυ/-υυ/-υυ/-υ, ο καθένας από τους οποίους διαμορφώνεται από μία μακρά συλλαβή και από δύο βραχείες. Σε πολλές όμως περιπτώσεις οι δύο βραχείες αντικαθίστανται από μία μακρά και δημιουργείται ένας σπονδείο, π.χ., *αὐτίς ἐπειτα πέδον δε κυλίνδετο λάας αναιδής* (Οδύσσεια λ 598), *τω δ' εν/Μεσσή/νηι ξυμ/βλήτην/αλλή/λουιν* (Οδύσσεια φ 15), όπου οι μακρές συλλαβές επισημαίνονται με πιο έντονα γράμματα. Στην αρχαιότητα ο στίχος ήταν γνωστός με τις ονομασίες έπος, ηρωικός στίχος, ηρωικόν μέτρον και ηρώον μέτρον. Το επίθετο «εξάμετρος» για το χαρακτηρισμό του στίχου το χρησιμοποίησε για πρώτη φορά ο Ηρόδοτος. Το μέτρο του έπους έχει πιθανόν προελληνική προέλευση. Τέλος, η δυνατότητα δημιουργίας πολλών συνδυασμών έδωσε στο δακτυλικό εξάμετρο ελευθερία κίνησης και έτσι αποφευγόταν η μονοτονία.]

Το ομηρικό ζήτημα

Οι εμφανείς διαφορές ανάμεσα στην *Ιλιάδα* και την *Οδύσσεια* από την αρχαιότητα έθεσαν σε αμφισβήτηση την άποψη ότι τα δύο ποιήματα είναι έργα του ίδιου ποιητή (ομηρικό ζήτημα). Το 18ο αιώνα άρχισε να προβάλλεται ο ισχυρισμός (F.A.Wolf) ότι η *Ιλιάδα* είναι δημιούργημα πολλών ποιητών (λαϊκή δημιουργία). Οι σπουδαιότερες θεωρίες που διατυπώθηκαν για το ομηρικό ζήτημα έπειτα από εκείνη του Wolf είναι οι εξής:

A. Η θεωρία των «μεμονωμένων ασμάτων», σύμφωνα με την οποία στην αρχή υπήρχαν 16 περίπου μεμονωμένα άσματα της λαϊκής παραγωγής που συνενώθηκαν την εποχή του

Πεισίστρατου. Όπως υποστήριξε ο K.Lachmann, η ανάλυση μπορεί να αποσπάσει τα άσματα αυτά από το σύνολο.

B. Η θεωρία της «εξελίξεως», βάσει της οποίας υπήρξε ένας αρχικός πυρήνας με το θέμα της *Ιλιάδας* και ένας αρχικός πυρήνας με το θέμα της *Οδύσσειας* (*Τηλεμάχεια*). Σύμφωνα με τον G.Herrmann, τα αρχικά έπη επεκτάθηκαν με κάποιες μεταγενέστερες παρεμβολές. Ο P.Von de Muhl διατύπωσε την άποψη ότι ο ποιητής που συνέθεσε τα αρχικά ποιήματα της *Ιλιάδας* και της *Οδύσσειας* ήταν το ίδιο πρόσωπο.

Γ. Η θεωρία των συμπλητών, σύμφωνα με την οποία μικρά αυτοτελή έπη συγχωνεύτηκαν από ένα συμπλητή της *Οδύσσειας* (A.Kirchhoff).

Δ. Η θεωρία των ενωτικών, βάσει της οποίας η *Ιλιάδα* αποτελεί ενιαίο έργο ενός ποιητή που ελέγχει και δημιουργεί το έπος σε μία ενότητα (Nietzsch, Rohde, Drexler). Από τις αναλύσεις της δομής και του υλικού των επών ενισχύθηκαν οι απόψεις των ενωτικών (W.Schadewaldt και K.Reinhardt).

Η ΙΛΙΑΔΑ

Αποτελείται από 16.000 περίπου στίχους και χωρίζεται σε 24 ραψωδίες (Α-Ω). Ο τίτλος, ο οποίος εμφανίζεται για πρώτη φορά στον Ηρόδοτο, δηλώνει ότι είναι το έπος του Ιλίου (=της Τροίας). Θέμα της είναι η εξιστόρηση των γεγονότων του τελευταίου έτους του Τρωικού Πολέμου. Η δράση καλύπτει 51 μέρες, από τις οποίες οι δύο είναι μέρες μάχης. Ωστόσο, με τις αναδρομές, τις διευρύνσεις και την πρόληψη όσων πρόκειται να συμβούν, ο ποιητής καταφέρνει να μας δώσει μια συνολική εικόνα του Τρωικού Πολέμου. Το τμήμα αυτό του πολέμου –οι

51 μέρες– καθορίζεται από τη *μήνιν του Αχιλλέως*.

Ο ήρωας προσβάλλεται από την ενέργεια του Αγαμέμνονα να του αρπάξει τη Βρισηίδα, η οποία του έχει δοθεί ως γέρας. Αποχωρεί μαζί με τους Μυρμιδόνες από τη μάχη, ενώ η μητέρα του, η Θέτιδα, αποσπά από το Δία την υπόσχεση ότι οι Αχαιοί θα ηττώνται μέχρι να λάβει ικανοποίηση ο γιος της. Ένα προσωπικό κίνητρο θα τον επαναφέρει αργότερα στη μάχη: ο φόνος του αγαπημένου του φίλου Πάτροκλου από τον Έκτορα –γιο του βασιλιά της Τροίας Πριάμου– που τον οδηγεί σε συμφιλίωση με τον Αγαμέμνονα. Με νέο οπλισμό, τον οποίο κατασκευάζει ο Ήφαιστος, ο Αχιλλέας ορμά στη μάχη και σκοτώνει τον Έκτορα σε μονομαχία. Το έπος τελειώνει με επιτάφιους αγώνες προς τιμήν του Πάτροκλου και με τη συνάντηση του Αχιλλέα με τον Πρίαμο, στον οποίο παραδίδεται το πτώμα του Έκτορα για να ταφεί.

Παρά το πλήθος των επεισοδίων και των επιμέρους γεγονότων, ο ποιητής κατάφερε να συμπυκνώσει με εντυπωσιακό τρόπο την πλοκή, υποτάσσοντας τα πάντα στο βασικό θέμα του θυμού του Αχιλλέα.

Η *Ιλιάδα* ξεχώρισε από τα υπόλοιπα έπη, γιατί, σε αντίθεση με εκείνα, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται σε μεγάλα θέματα και σε σπουδαίες φυσιογνωμίες. Ο ποιητής της διακρίνεται για την ιδιαίτερη μαεστρία του στη σύνθεση, αν και το έργο περιέχει μεγάλης έκτασης συμβατικό-παραδοσιακό υλικό, ιδιαίτερα στις περιγραφές των μαχών και σε άλλες τυπικές σκηνές. Οι περισσότεροι ερευνητές πιστεύουν ότι η *Ιλιάδα* στην αρχή είχε μέτρια έκταση (μερικές χιλιάδες στίχους) και στη συνέχεια αναπτύχθηκε με πολλαπλές επεκτάσεις, ενώ άλλοι ότι το ποίημα στη σημερινή του μορφή πρέπει να είναι σύνθεση επιμέρους ασμάτων (ίσως 16). Παρ' όλα αυτά όμως ο ποιητής εργαζόταν με ενσυνείδητο συνολικό σχεδιασμό και καλλιτεχνική βούληση.

Ένα άλλο στοιχείο που απασχόλησε και απασχολεί ακόμη τους ερευνητές είναι το κατά πόσο η *Ιλιάδα* είναι απλώς μια μυθοπλασία ή, αντίθετα, σε αυτή περιγράφονται πραγματικά ιστορικά γεγονότα που στο έπος πήραν μια αλλιώςτική μορφή. Φυσικά αυτό που απασχολεί τους επιστήμονες είναι η αναζήτηση της ομηρικής Τροίας και κατ' επέκταση η επιβεβαίωση της ιστορικότητας του Τρωικού Πολέμου.

1. Ραψωδία Α - Λοιμός. Μήνις

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Μήνιν άειδε, θεά, Πηληιάδω Αχιλλήος
 ουλομένην, η μυρί' Αχαιοίς άλγε' έθηκε,
 πολλές δ' ιφθίμους ψυχάς Άϊδι προΐαψεν
 ηρώων, αυτούς δε ελώρια τεύχε κύνεσσιν
 οϊωνοίσι τε πάσι, Διός δ' ετελείετο βουλή,
 5
 εξ ου δη τα πρώτα διαστήτην ερίσαντε
 Ατρείδης τε άναξ ανδρών και διος Αχιλλεύς.
 Τίς τ' αρ σφώε θεών έριδι ξυνέηκε μάχεσθαι;
 Λητούς και Διός υιός. Ο γαρ βασιλήι χολωθείς
 νούσον ανά στρατόν ώρσε κακήν, ολέκοντο δε λαοί,

10

ούνεκα τον Χρύσην ητίμασεν αρητήρα
 Ατρείδης. Ο γαρ ήλθε θοάς επί νήας Αχαιών
 λυσόμενός τε θυγάτρα φέρων τ' απερείσι' άποινα,
 στέμματ' έχων εν χερσίν εκηβόλου Απόλλωνος
 χρυσέωι ανά σκήπτρωι, και λίσσετο πάντας Αχαιούς,
 15

Ατρείδα δε μάλιστα δύω, κοσμήτορε λαών.
 «Ατρείδα τε και άλλοι ευκήμιδες Αχαιοί,
 υμίν μεν θεοί δοίεν Ολύμπια δώματ' έχοντες
 εκπέρσαι Πριάμοιο πόλιν, ευ δ' οίκαδε ικέσθαι.
 Παίδα δ' εμοί λύσατε φίλην, τα δ' άποινα δέχεσθαι,
 20

Αζόμενοι Διός υιόν εκηβόλον Απόλλωνα».
 Ένθ' άλλοι μεν πάντες επευφήμησαν Αχαιοί
 αδείσθαι θ' ιερήα και αγλάά δέχθαι άποινα.
 Αλλ' ουκ Ατρείδηι Αγαμέμνονι ήνδανε θυμώι,
 αλλά κακώς αφίει, κρατερόν δ' επί μύθον έτελλεν.
 25

«μη σε, γέρον, κοίλησιν εγώ παρά νηυσί κιχείω
 ή νυ τοι ου χραίσμηι σκήπρον και στέμμα θεοίο.
 Την δ' εγώ ου λύσω...».

Η και κυανέησιν επ' οφρύσι νεύσε Κρονίων. 528
 Αμβρόσια δ' άρα χαιται επερρώσαντο άνακτος
 κρατός απ' αθανάτοιο, μέγαν δ' ελέλιξεν Όλυμπον.
 530

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Τη μάνητα, θεά, τραγούδα μας του ξακουστού Αχιλλέα,
 ανάθεμά τη, πίκρες που 'δωκε στους Αχαιούς περισσιες
 και πλήθος αντρειωμένες έστειλε ψυχές στον Άδη κάτω
 παλικαριών, στους σκύλους ρίχνοντας να φάνε τα κορμιά τους
 και στα όρνια ολούθε –έτσι το θέλησε να γίνει τότε ο Δίας–
 5

απ' τη στιγμή που πρωτοπιάστηκαν και χώρισαν οι δυο τους,
 του Ατρέα ο γιος ο στρατοκράτορας κι ο μέγας Αχιλλέας.
 Ποιος τάχα απ' τους θεούς τους έσπρωξε να μούνε σε τέτοια
 αμάχη;

Του Δία και της Λητώς τους έσπρωξεν ο γιος
 που με το ρήγα χολιάζοντας κακιά εξεσήκωσαν αρρώστια και
 πέθαναν στρατός πολύς

10

γιατί δε σεβάστηκεν ο γιος του Ατρέα το Χρύση,
 του θεού το λειτουργό. Στα αργίτικα γοργά καράβια
 είχε έρθει με λύτρα αρίφνητα, την κόρη του να ξαγοράσει πίσω,
 του μακροσαγιτάρη Απόλλωνα κρατώντας στεφάνια,
 πα στο χρυσό ραβδί, και πρόσπεφτε μπροστά στους Αργίτες όλους,
 15

ξεχωριστά στους πολέμαρχους γιε του Ατρέα γυρνώντας:
 «Του Ατρέα βλαστάρια και αποδέλοιποι καλοαντρειωμένοι Αργίτες,
 σε σας οι θεοί που ζουν στον Όλυμπο να δώσουν να πατήστε
 του Πριάμου το καστρί, και με το καλό να γυρίσετε στην πατρίδα.
 Λυτρώστε όμως την κόρη μου, την ξαγορά δεχτείτε
 20

κι ευλαβηθείτε τον Απόλλωνα το μακροσαγιτάρη».
 Οι Αργίτες οι άλλοι ευτύς με μια φωνή να σεβαστούν εκράξαν
 το λειτουργό, και τα περιλαμπρα ν' αποδεχτούνε δώρα.
 Όμως του Ατρείδη του Αγαμέμνονα δεν άρεσε η βουλή τους
 μόνο τον κακόδιωχνε και του 'ριχνε βαριά κουβέντα ακόμα:
 25

«Το νου σου, εγώ μη σ' έβρω, γέροντα στα βαθουλά καράβια
 για τώρα εδώ να κοντοστέκεσαι για να διαγέρνεις πάλε
 μη ουδέ ραβδί κι ουδέ και στέφανα του Φοίβου σε γλιτώσουν,
 δε λευτερώνω εγώ την κόρη σου...».

(Μετάφραση Ν.Καζαντζάκη-Ι.Θ.Κακριδή)

Ο Χρύσης αποχωρεί από το στρατόπεδο των Αχαιών πολύ στεναχωρημένος. Στη συνέχεια ζητά από το θεό Απόλλωνα να συνεχίσει να στέλνει θανατικό στους Αχαιούς. Ο Αχιλλέας παίρνει την πρωτοβουλία να συγκαλέσει συνέλευση του στρατού για να βρεθεί λύση.

Ο μάντης Κάλχας αποκαλύπτει ότι το θανατικό θα σταματήσει μόνο εάν ο Αγαμέμνονας επιστρέψει στον πατέρα της τη Χρυσήίδα.

Ο Αγαμέμνονας ζητάει ανταλλάγματα για να επιστρέψει την κόρη και απαιτεί να του δοθεί το «γέρας» του Αχιλλέα, η Βρησηίδα.[...] Η στάση του βασιλιά των Μυκηνών εξοργίζει τον Αχιλλέα, ο οποίος αποσύρεται απειλώντας ότι δεν πρόκειται στο εξής να λάβει μέρος σε μάχη, ούτε ο ίδιος ούτε οι Μυρμιδόνες του. Ο Αγαμέμνονας για να εξιλεώσει τον Απόλλωνα στέλνει στον ιερέα Χρύση την κόρη του, εκτελώντας όμως την απειλή του στέλνει κήρυκες να πάρουν από τον Αχιλλέα τη Βρησηίδα. Ο Αχιλλέας πικραμένος κατεβαίνει στο γιαλό και καλεί τη Νηρηίδα μητέρα του Θέτιδα, της διηγείται όλη την ιστορία, ζητώντας της να μεσιτεύσει υπέρ του στο Δία.

Η Νηρηίδα ανεβαίνει στον Όλυμπο και αποσπά υπόσχεση του πατέρα των θεών και των ανθρώπων ότι θα βοηθήσει το γιο της.

Είπε, και με τα φρύδια του έγεννε τα μαύρα ο γιος του Κρόνου. 528
 Και οι θείες με ορμή αναταράχτηκαν οι τρίχες στο κεφάλι
 το αθάνατο, και ριζοτράνταξε τον Όλυμπο το μέγα.
 530

2. Ραψωδία Β - Όνειρος Διάπειρα. Βοιωτία ή Κατάλογος νεών

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Αρχούς αυ νηών ερέω νήας τε προπάσας,
Βοιωτών μεν Πηνέλεως και Λήϊτος ήρχον
Αρκεσίλαός τε Προθοήνωρ τε Κλονίος τε,
495
οι θ' Υρίην ενέμοντο και Αυλίδα πετρήεσαν
Σχοίνον τε Σκώλον τε πολύκνημόν τ' Ετεωνόν,
Θέσπειαν Γραίαν τε και ευρύχορον Μυκαλησόν,
οι τ' αμφ' Άρμ' ενέμοντο και Ειλέσιον και Ερυθράς,
οι τ' Ελεών' είχαν ηδ' Ύλην και Πετεώνα,
500

Ωκαλήν Μεδεώνά τ' ευκτίμενον πτολίεθρον,
Κώπας Εύτρησίν τε πολυτρήωνά τε Θίσιβην,
οι τε Κορώνειαν και ποιήενθ' Αλιάρτον,
οι τε Πλάταιαν έχον ηδ' οι Γλισάντ' ενέμοντο,
οι θ' Υποθήβας είχαν ευκτίμενον πτολίεθρον,
505

Ογχηστόν θ' ιερόν, Ποσιδίηον αγαλόν άλσος,
οι τε πολυστάφυλον Άρνην έχον, οι τε Μίδειαν
Νίσάν τε ζαθήην Ανθηδόνα τ' εσχατόωσαν,
των μεν πεντήκοντα νέες κίον, εν δε εκάστη
κούροι Βοιωτών εκατόν και είκοσι βαίνον.
510

Οι δ' Ασπληδόνα ναίον ιδ' Ορχομενόν Μινύειον,
των ήρχ' Ασκάλαφος και Ιάλμενος υίος Άρηνος
ους τέκεν Αστυόχη δόμωι Άκτορος Αζείδαο,
παρθένος αιδοίη υπερίωιον εισαναβάσα
Άρην κρατερώι, ο δε οι παρελέξατο λάθρηι,
τοις δε τριήκοντα γλαφυράι νέες εστιχόωντο.
516

.....
Οι δ' άρ' Αθήνας είχαν, ευκτίμενον πτολίεθρον
δήμον Ερεχθής μεγαλήτορος, ον ποτ' Αθήνη
θρέψε Διός θυγάτηρ, τέκε δε ζειδώρος άρουρα,
κάδ δ' εν Αθήνης είσεν εώ εν πίονι νηωί.
Ένθα δε μιν ταύροις και αρνείοις ιλάονται

550
κούροι Αθηναίων περιτελλομένων ενιαυτών.
Των αύθ' ηγεμόνευ' υίος Πετεώο Μενεσθεύς,

.....
Αίας δ' εκ Σαλαμίνας άγεν δυοκαίδεκα νήας, 557
στήσε δ' άγων ίν' Αθηναίων ίσαντο φάλαγγες.

.....
Οι δε Μυκήνας είχαν, ευκτίμενον πτολίεθρον
αφνειόν τε Κόρινθον ευκτιμένας τε Κλεωνάς,
570

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Την επόμενη νύχτα ο Δίας στέλνει απαιτηλό όνειρο στον Αγαμέμνονα και τον πείθει ότι, αν συνάψει μάχη με τους Τρώες, θα καταλάβει την Τροία. Ο αρχηγός των Αχαιών συγκαλεί τότε συμβούλιο των αρχηγών και συνέλευση του στρατού, γιατί αρκετοί θέλουν να εγκαταλείψουν την πολιορκία και να επιστρέψουν στην πατρίδα τους. Η επέμβαση όμως του Οδυσσέα και του Νέστορα συγκρατεί τους χαλκοχίτωνες Αχαιούς και τους εμπνέει νέα ορμή για μάχη. Στη συνέχεια αρχίζουν οι προετοιμασίες για τη μάχη, στις οποίες διακρίνεται, όμοιος με τον τερπικέρανον Δία, ο Αγαμέμνονας.

Με την ευκαιρία αυτής της γενικής της εξόρμησης απαριθμούνται τα πλοία (Κατάλογος Νεών) και ονομάζονται οι ηγεμόνες των Αχαιών κατά πόλεις, καθώς επίσης οι λαοί και οι ηγεμόνες σύμμαχοι των Τρώων.

Και πόσα ήταν τα καράβια, από την αρχή ως το τέλος. Οι Βοιωτοί είχαν αρχηγούς τον Πηνέλεο και το Λήιτο, τον Αρκεσίλαο, τον Προθοήνωρα και τον Κλονίο· αυτοί που 495

κατοικούσαν στην Υρία και στην πετρώδη Αυλίδα και στο Σχοίνο και στο Σκώλο και στον Ετεωνό με τα πολλά φαράγγια, στη Θέσπεια και στη Γραία και στην ευρύχωρη Μυκαλησό, και αυτοί που κατοικούσαν γύρω στο Άρμα και στο Ειλέσιο και στις Ερυθρές, και αυτοί που είχαν τον Ελεώνα και την Ύλη και την Πετεώνα,
500

και την Ωκαλή και τη Μεδεώνα, την καλοχτισμένη πολιτεία, τις Κώπες και την Εύτρηση και τη Θίσιβη με τα πολλά περιστέρια και εκείνοι που είχαν την Κορώνεια και το χλοερό Αλιάρτο, και αυτοί που είχαν την Πλάταια και εκείνοι που κατοικούσαν στο Γλισάντα, και αυτοί που είχαν τις Υποθήβες,
505

την καλοχτισμένη πολιτεία, και τον ιερό Ογχηστό, το ωραίο άλσος του Ποσειδώνα, και αυτοί που είχαν την Άρνη την πολυστάφυλη και τη Μίδεια και την πανιερή Νίσα και την Ανθηδόνα, που είναι τελευταία προς τη θάλασσα. Δικά τους ήρθαν πενήντα καράβια και σε καθένα μέσα ήταν 510

εκατόν είκοσι νέοι Βοιωτοί. Εκείνοι πάλι που κατοικούσαν την Ασπληδόνα και τον Μινύειο Ορχομενό είχαν αρχηγό τον Ασκάλαφο και τον Ιάλμενο, τους γιους του Άρη· αυτούς τους γέννησε στο δυνατό τον Άρη στο παλάτι του Άκτορα, του γιου του Αζέα, η Αστυόχη· η ντροπαλή παρθένα είχε ανεβή στο ανώι, κι εκείνος πήγε κρυφά και πλάγιασε κοντά της.
516

.....
Αυτούς τους ακολουθούσαν τριάντα βαθιά καράβια. Εκείνοι πάλι που είχαν την Αθήνα, την καλοχτισμένη πολιτεία, το δήμο του γενναίου Ερεχθέα, που γεννημένο από την εύφορη γη τον είχε αναθρέψει η Αθηνά, η κόρη του Δία, και τον εγκατέστησε να καθίση στην Αθήνα, στον πλούσιο ναό της. Εκεί οι νέοι των Αθηναίων θυσιάζοντάς
550

του κάθε χρόνο ταύρους και αρνιά γυρεύουν να τον εξευμενίσουν.

Αυτοί είχαν αρχηγό το Μενεσθέα, το γιο του Πετεού.

.....
Ο Αίας από τη Σαλαμίνα οδηγούσε δώδεκα καράβια 557 που τα έφερε και τα έβαλε να σταθούν εκεί που στέκονται οι φάλαγγες των Αθηναίων.

.....
Εκείνοι που είχαν τις Μυκήνες, την καλοχτισμένη πολιτεία, και την πλούσια Κόρινθο και τις καλοχτισμένες Κλεωνές,
570

Ορνειάς τ' ενέμοντο Αραιθυρέην τ' ερατεινήν
και Σικυών', ὄθ' ἄρ' Ἄδρηστος πρῶτ' εμβασίλευεν,
οι θ' Ὑπερησίην τε και αιπεινήν Γονόεσσαν
Πελλήνην τ' εἶχον ηδ' Αἴγιον αμφενέμοντο
Αιγιαλόν τ' ἀνά πάντα και αμφ' Ελίκην ευρείαν,
575

των εκατόν νηών ἤρχε κρείων Αγαμέμνων
Ατρείδης. Ἄμα τῶι γε πολὺ πλείστοι και ἀριστοι
λαοὶ ἔποντ'· εν δ' αὐτός εδύσετο νώροπα χαλκόν
κυδιών, πᾶσιν δε μετέπρεπεν ἠρώεσσιν
οὐνεκ' ἀριστος ἔην πολὺ δε πλείστους ἄγε λαούς.

580

Οι δ' εἶχον κοίλην Λακεδαίμονα κητώεσσαν,
Φάρην τε Σπάρτην τε πολυτρήρωνα τε Μέσσην,
Βρυσειάς τ' ενέμοντο και Αυγείας ερατεινάς,
οι τε ἄρ' Αμύκλας εἶχον Ἔλος τ' ἔφαλον πτολιέθρον,
οι τε Λάαν εἶχον ηδ' Οἴτυλον αμφενέμοντο,

585

των οι αδελφεός ἤρχε βοῆην αγαθός Μενέλαος
εξήκοντα νεών· ἀπάτερθε δε θωρήσοντο.
Εν δ' αὐτός κίεν ἤσι προθυμίησι πεποιθῶς
στρῶνων πόλεμον δε. Μάλιστα δε ἴετο θυμῶι
τίσασθαι Ελένης ορμήματα τε στοναχάς τε.

590

.....
Αυτάρ Οδυσσεύς ἦγε Κεφαλλήνας μεγαθύμους, 631
οι ρ' Ἰθάκην εἶχον και Νήριτον εινοσίφυλλον.

.....
Των μεν Οδυσσεύς ἤρχε Δίη μήτιν ἀτάλαντος. 636

.....
Νυν αυ τους ὅσοι το Πελασγικόν Ἄργος ἔναιον,
680

οι τ' Ἄλον οι τ' Ἀλόπην οι τε Τρηχίνα νέμοντο,
οι τ' εἶχον Φθίην ηδ' Ελλάδα καλλιγύναικα,
Μυρμιδόνες δε καλεῦντο και Ἕλληνες και Αχαιοί,
των αυ πεντήκοντα νεών ην αρχός Αχιλλεύς.
685

και ζούσαν στις Ορνειές και στην ὄμορφη Αραιθυρέη
και στη Σικυώνα, ὅπου πρῶτα βασίλευε ο Ἄδραστος,
και εκείνοι που εἶχαν την Ὑπερησία και την ψηλή Γονούσα
και την Πελλήνη, και ὅσοι κατοικοῦσαν στο Αἴγιο και σε
ὄλη την ἔκταση του Αιγιαλού, και γύρω στην πλατιά Ελίκη,
575

σ' αὐτὸν τα εκατό καράβια αρχηγός ἦταν ο βασιλιάς
Αγαμέμνωνας, ο γιος του Ατρέα. Μαζί μ' αὐτὸν ακολουθοῦσε
εξααιρετικά πολυἀριθμος και πολὺ αντρωμένους στρατός
κι αὐτός ο ἴδιος φόρεσε τον λαμπρὸ χαλκὸ σπλισμὸ του
καμαρώνοντας και ξεχώριζε ἀνάμεσα σε ὄλους τους ἠρώες,
γιατί ἦταν ο καλύτερος απ' ὄλους και οδηγούσε εξααιρετικά
πολυἀριθμο στρατό.

580

Αυτοὶ πάλι που εἶχαν τη βαθυλή Λακεδαίμονα με τις πολλές
χαράδρες, και τη Φάρη και τη Σπάρτη και τη Μέσση με τα πολλά
περιστέρια, και αυτοὶ που κατοικοῦσαν στις Βρυσειές και στις
ὄμορφες Αυγείες και αυτοὶ που εἶχαν τις Αμυκλές και το Ἔλος,
την ζουθαλάσσια πολιτεία, και αυτοὶ που εἶχαν το Λάα
και ἔρῶσαν στην Οἴτυλο,

585

σ' αὐτὸν τα εξήντα καράβια αρχηγός ἦταν ο ἀδελφός του,
ο βροντόφωνος Μενέλαος. Αυτοὶ σπλίζονταν χωριστά·
και ἀνάμεσά τους πήγαινε ο ἴδιος ἔχοντας πίστη στο ζήλο του,
ξεσηκώνοντας τους για πόλεμο· και πάρα πολὺ λαχταρούσε
στην ψυχὴ του να ξεπληρώση τις λαχτάρες
και τους στεναγμούς της Ελένης.

590

.....
Ο Οδυσσεύς πάλι οδηγούσε τους γενναίους Κεφαλλήνες, 631
που εἶχαν την Ἰθάκη και το πικνόφυλλο Νήριτο.

.....
Σε αὐτοὺς αρχηγός ἦταν ο Οδυσσεύς ο ἴσος 636
με το Δία στη σύνεση.

.....
Και τώρα, αυτοὶ που κατοικοῦσαν στο Πελασγικὸ Ἄργος,
680

και αυτοὶ που ζούσαν στην Ἄλο και στην Ἀλόπη,
και στην Τραχίνα, και ὅσοι εἶχαν τη Φθία και την Ελλάδα
με τις ὄμορφες γυναίκες και λέγονταν Μυρμιδόνες και Ἕλληνες και
Αχαιοί, αυτοὶ εἶχαν πενήντα καράβια, και αρχηγός τους ἦταν ο
Αχιλλεύς.

685

(Μετὰφραση Ὀλγας Κομνηνοῦ-Κακριδῆ)

3. Ραψωδία Γ - Ὀρκοι. Τειχοσκοπία. Αλεξάνδρου και Μενέλαου μονομαχία

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Τον δ' Ελένη μύθοισιν αμείβετο δία γυναικῶν.
«Αἰδοῖός τε μοι ἔσσι φιλε εκυρέ δεινός τε.
Ὡς ὄφελεν θάνατός μοι αδεῖν κακός σπτότε δεῦρο
υἱέ σῶι ἐπόμεν θάλαμον γνωτούς τε λιπούσα
παῖδα τε τηλυγέτην και ομηλικίην ερατεινήν.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Οι δύο στρατοὶ παρατάσσονται και ξεκινοῦν για τη μάχη, οι μεν
Τρώες με αλαλαγμούς, οι δε Αχαιοὶ σιωπηλοὶ «μένενα πνεῖοντες».
Μπροστὰ ἀπὸ την παράταξη των Τρώων προχωρᾷ ο
Αλεξάνδρος-

Πάρις, ο οποίος προκαλεῖ σε μονομαχία τους εξοχότερους ἀνδρες
των Αχαιῶν. Ὄταν ὄμως ο Μενέλαος κινεῖται ἐναντίον του,
υποχωρεῖ και μόλις που συγκρατεῖται ἀπὸ τον ἀδελφὸ του
Ἐκτορα. Ο Ἐκτορας προτείνει να κριθεῖ η τύχη του πολέμου με
μια μονομαχία ἀνάμεσα στο Μενέλαο και τον Πάρι. Η πρόταση
γίνεται ἀμέσως δεκτὴ και ἀπὸ τα δύο μέρη και αρχίζουν οι
προετοιμασίες. Τότε ο Πρίαμος, η Ελένη και οι «δημογέροντες»
ανεβαίνουν στα τείχη της πόλης για να παρακολουθήσουν τη
μονομαχία. Η Ελένη, συγκινημένη, δείχνει στον Πρίαμο και
κατονομάζει τους αρχηγούς των Αχαιῶν.

Και η Ελένη τότε του αποκρίθηκε, των γυναικῶν το θάμα.
«Καλὲ πατέρα και σε σέβουμε και σε φοβούμε ἀντάμα
Κάλια ἔταν ν' ἀδικοθανάτιζα, το γιο σου αν κλοῦθουν,
για να ἔρθω εδῶ, το σπῖτι αφήνοντας το του ἀντρός μου,
τους δικούς μου και τη μικρούλα θυγατέρα μου και τις

175

Αλλά τα γ' ουκ εγένοντο. Το και κλαίουσα τέτθηκα.
Τούτο δε τοι ερέω ο μ' ανείρεαι ηδέ μεταλλάς.
Ούτος γ' Ατρείδης ευρύ κρείων Αγαμέμνων,
αμφότερον βασιλεύς τ' αγαθός κρατερός τ' αιχμήτης.
Δαήρ αυτ' εμός έσκε κυνώπιδος, ει ποτ' έην γε».
180

«Ούτος δ' αυ Λαερτιάδης πολύμητις Οδυσσεύς, 200
ος τράφη εν δήμωι Ιθάκης κραναής περ εούσης
ειδώς παντοίους τε δόλους και μήδεα πυκνά».

«Ούτος δ' Αίας εστί πελώριος, έρκος Αχαιών. 229
Ιδομενεύς δ' ετέρωθεν ενί Κρήτεσσι θεός ως
εσθηκ', αμφί δε μιν Κρητών αγοί ηγερέθονται».

γλυκές (αγαπημένες) τις φίλιες μου.

175

Γραφτό δεν ήταν και δεν έγινε γι' αυτό και λιώνω.
Μα τώρα τούτο που με ερώτησες και θες να μάθεις άκου:
Τούτος ο ρήγας Αγαμέμνονας, ο γιος του Ατρέα, λογιέται,
και βασιλιάς καλός και αδείλιαστος πολέμαρχος.
Ήταν δεν ήταν κάποτε και εμέ της σκύλας αντραδέρφι».
180

«Είναι ο Οδυσσεάς, ο πολυμήχανος γιος του Λαέρτη, ετούτος, 200
που στην Ιθάκη, ένα πετρόνησο, ανατράφηκε
κι μύριες βαθιές πονηριές και στόχασες ο νους του κατεβάζει»

«Ο Αίαντας είναι ο σαραντάπηχος των Αχαιών ο πύργος. 229
Κι ο Ιδομενέας στη μέση στέκεται των Κρητικών κει πέρα.
Ίδια θεός, κι όλοι οι άλλοι γύρα του της Κρήτης οι ρηγάδες».
(Μετάφραση Ν.Καζαντζάκη-Ι.Θ.Κακριδή)

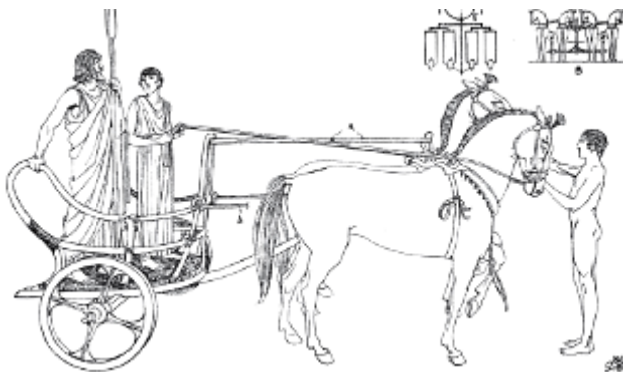
Μετά τους όρκους αρχίζει η μονομαχία, κατά την οποία ο Μενέλαος πλήττει με το δόρυ τον Αλέξανδρο και στη συνέχεια προσπαθεί να τον σκοτώσει με το ξίφος. Παρεμβαίνει όμως η Αφροδίτη και, αφού τον τυλίγει σε σύννεφο, τον μεταφέρει στο σπίτι του και καλεί την Ελένη να τον φροντίσει...

4. Ραψωδία Δ - Ορκίων σύγχυσις. Αγαμέμνωνος επιπόλησις

Οι θεοί συζητούν για τις μελλοντικές εξελίξεις του πολέμου. Η Ήρα επιδιώκει την καταστροφή των Τρώων και πείθει το Δία ότι οι Τρώες πρέπει να παρακινηθούν να παραβιάσουν πρώτοι τις σπονδές. Έτσι, ο Πάνδαρος από το στρατόπεδο των Τρώων τραυματίζει με το τόξο του το Μενέλαο. Η μάχη γενικεύεται με τη συμμετοχή και των θεών. Ακολουθούν μονομαχίες μεταξύ των αρχηγών. Οι Τρώες ειδοποιούνται από τον Απόλλωνα ότι ο Αχιλλέας δεν συμμετέχει στη μάχη και η Αθηνά εμψυχώνει τους Αχαιούς.

5. Ραψωδία Ε - Διομήδους αριστεία

Ο Διομήδης αγωνίζεται με ανδρεία. Η Αθηνά απομακρύνει τον Άρη από τη μάχη και οι Δαναοί εξολοθρεύουν τους Τρώες. Ακολουθεί μονομαχία του Διομήδη με τον Αινεία, κατά την οποία τραυματίζεται η Αφροδίτη, η μητέρα του Αινεία, στην προσπάθειά της να τον σώσει, αλλά σώζεται από την Ίριδα. Ο Άρης ρίχνεται στη μάχη και ο Διομήδης τον αντιμετωπίζει, ως τη στιγμή που επεμβαίνει ο Απόλλωνας και του λέει ότι είναι ανάρμοστο θνητός να παραβγαίνει με θεό σαν ίσος προς ίσο. Η Αθηνά και η Ήρα βοηθούν τους

Αχαιούς, ενώ ο Άρης μάχεται επικεφαλής των Τρώων και τραυματίζεται τελικά από το Διομήδη.

6. Ραψωδία Ζ - Έκτορος και Ανδρομάχης ομιλία

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η μάχη συνεχίζεται. Ο Διομήδης αναγνωρίζει στον αντίπαλό του Γλαύκο έναν παλιό φίλο της οικογένειάς του και χωρίς να χτυπηθούν ανταλλάσσουν δώρα. Ο μάντης της Τροίας Έλενος συμβουλεύει τον αδερφό του, Έκτορα, και τον Αινεία να γυρίσουν στην Τροία και να ζητήσουν από την Εκάβη και τις άλλες Τρωαδίτισσες να προσφέρουν πέπλο στην Αθηνά και να την

Παίδ' ἐπὶ κόλπῳ ἔχουσ' αταλάφρονα, νήπιον αὐτῶς
400

Ἐκτορίδην ἀγαπητόν, ἀλίγκιον ἀστέρι καλῶι,
τον ῥ' Ἐκτωρ καλέεσκε Σκαμάνδριον, αὐτὰρ ὀ ἄλλοι
Ἀστυάνακτ', οἷος γὰρ ἐρύετο ἴλιον Ἐκτωρ.
Ἦτοι ὁ μὲν μείδῃσεν ἰδὼν ἐς παῖδα σιωπῆι.
Ἀνδρομάχη δὲ οἱ ἀγχι παρίστατο δάκρυ χέουσα,
405

ἐν τ' ἄρα οἱ φῦ χειρὶ ἔπος τ' ἔφατ' ἐκ τ' ὀνόμαζε.
«Δαιμόνιε, φθίσει σε το σὸν μένος, οὐδ' ἐλεαίρεις
παῖδα τε νηπιάχον καὶ ἐμ' ἄμμορον, ἡ τάχα χήρη
σεῦ ἔσομαι. Τάχα γὰρ σε κατακτανέουσιν Ἀχαιοὶ
πάντες ἐφορμηθέντες. Ἐμοὶ δ' κε κέρδιον εἶη
410

σεῦ ἀφαμαρτούσῃ χθόνα δύμεναι. Οὐ γὰρ ἐτ' ἄλλη
ἔσται θαλπωρή, ἐπεὶ ἂν συ γε πότμον ἐπίσπης,
ἀλλ' ἄχε', οὐδέ μοι ἔστι πατήρ καὶ πότνια μήτηρ.
Ἦτοι γὰρ πατέρ' ἀμόν ἀπέκτανε δῖος Ἀχιλλεύς,
ἐκ δε πόλιν πέρσεν Κιλικῶν εὐ ναιετάουσαν
415

Θήβην ὑψίπυλον. Κατὰ δ' ἔκτανεν Ἡετίωνα,
οὐδέ μιν ἐξενάριξε, σεβάσαστο γὰρ το γε θυμῶι,
ἀλλ' ἄρα μιν κατέκτεχε συν ἔντεσι δαιδαλείοισιν
ἠδ' ἐπὶ σῆμ' ἔχεεν. Περί δε πτελέας ἐφύτευσαν
νύμφαι ὀρεσιτιάδες, κούραι Διὸς αἰγιόχοιο.
420

Οἱ δε μοι ἐπτά κασίγνητοι ἔσαν ἐν μεγάροισιν
οἱ μὲν πάντες ἰὼι κίον ἤματι Ἄϊδος εἰσω.
Πάντας γὰρ κατέπεφνε ποδάρκης δῖος Ἀχιλλεύς
βουσὶν ἐπ' εἰλιπόδεσσι καὶ ἀργεννῆς οἴεσσι.
Μητέρα δ', ἡ βασιλεύειν ὑπὸ Πλάκῳι ὑληέσσηι,
425

τὴν ἐπεὶ ἀρ δεῦρ' ἤγαγ' ἄμ' ἄλλοισι κτεάτεσσιν,
ἀψ ὁ γε τὴν ἀπέλυσε λαβῶν ἀπερείσι' ἄποινα,
πατρός δ' ἐν μεγάροισι βάλ' Ἄρτεμις ἰοχέαιρα.
Ἐκτορ, ἄταρ συ μοι ἔστι πατήρ καὶ πότνια μήτηρ
ἠδέ κασίγνητος, συ δε μοι θαλερός παρακοίτης.
430

Ἀλλ' ἄγε νῦν ἐλέαιρε καὶ αὐτοῦ μῖμν' ἐπὶ πύργῳ,
μὴ παῖδ' ὀρφανικὸν θήρης χήρην τε γυναικά.
Λαόν δε στήσον παρ' ἐρινεόν, ἐνθα μάλιστα
ἀμβατός ἐστί πόλις καὶ ἐπίδρομον ἔπλετο τεῖχος.
Τρις γὰρ τίη γ' ἐλθόντες ἐπειρήσανθ' οἱ ἄριστοι
435

ἀμφ' Αἴαντε δῶυ καὶ ἀγακλυτόν Ἰδομενῆα
ἠδ' ἀμφ' Ἀτρείδας καὶ Τυδέος ἀλκιμον υἱόν.
Ἦ πού τις σφιν ἐνίσπε θεοπροπίων εὐ εἰδώς,
ἡ νῦ κί αὐτῶν θυμός ἐποτρύνει καὶ ἀνώγει».
Τὴν δ' αὐτε προσέειπε μέγας κορυθαῖολος Ἐκτωρ.
440

«Ἦ καὶ ἐμοὶ τάδε πάντα μέλει, γύναι, ἀλλὰ μάλ' ἀνώως
αἰδέομαι Τρώας καὶ Τρωάδας ἐλκεσιπέπλους,
αὶ κε κακός ὡς νόσφιν ἀλυσκάζω πολέμοιο,
οὐδέ με θυμός ἀνώγεν, ἐπεὶ μάθον ἐμμεναι ἐσθλός
αἰεὶ καὶ πρότωισι μετὰ Τρώεσσι μάχεσθαι,

*ικετεύουν νὰ ἀποσύρει ἀπὸ τὴ μάχη τὸ Διομήδη. Ἐνὸς ἡ μάχη
μαίνεται, ὁ Ἐκτορας ἐπιστρέφει στὴν Τροία γιὰ νὰ δώσει
τὸ μήνυμα στὴ μητέρα του καὶ ἐπισκέπτεται τὸν Πάρι, τὸν ὁποῖο
περιποιοῖται ἡ Ἑλένη, καὶ τὸν επικρίνει, γιὰτὶ, ἐνὸς ἡ Τρώες
σκοτώνονται, ἐκεῖνος καλοπερνᾷ. Φεύγοντας συναντᾷ τὴ γυναικὰ
τοῦ Ἀνδρομάχη καὶ τὸ γιο τοῦς Ἀστυάνακτα, ἡ ὁποῖα του μιλά γιὰ
τὰ κακὰ τῆς προαισθήματα καὶ του ἐκφράζει τὴν ἀνησυχία τῆς
γιὰ τὴν τύχη του, τὴ δική τῆς καὶ του παιδιοῦ τοῦς. Ὁ Ἐκτορας
με βαριά καρδιά προσπαθεῖ νὰ τὴν παρηγορήσει καὶ κατόπι,
συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Πάρι, ἐπιστρέφει στὴ μάχη.*

Μετ στὴν ἀγκάλῃ –ἡ Ἀνδρομάχη– τὸ ἀπονήρευτο κρατώντας
μωρουδάκι,
400

τὸ γιο τοῦ Ἐχτόρου τὸ μονάκριβο, πανώριο σαν ἀστέρι
Σκαμάντριο τὸ 'κραζε ὁ πατέρας του καὶ Καστραφέντη ὁ κόσμος
τὶ ὁ Ἐχτορας ἦταν ποὺ διαφέντευε τὸ κάστρο μοναχός του.
Καὶ αὐτός δίχως μιλιὰ ἀχνογέλασε σαν εἶδε τὸν γιο τοῦ
καὶ δίπλα τοῦ Ἀνδρομάχη στάθηκε με μᾶτια δακρυσμένα,
405

τὸ χέρι τοῦ 'σφιξε, τοῦ μίλησε καὶ αὐτὰ τοῦ λέει τὰ λόγια:
«Ἄπ' τὴν ὀρμὴ τὴν ἴδια σου, ἄμοιρε, θὰ βρεις τὸ θάνατό σου,
καὶ τὸ μωρό σου δε σπλαχνίζεσαι καὶ οὐδέ τὴ μαύρη ἐμένα,
ποὺ γρήγορα θὰ μείνω χήρα σου τὶ εὐτύς οἱ Ἀργίτες ὄλοι
θὰ σε σκοτώσουνε χιμίζοντας. Μ' ἂν εἶναι νὰ σε χάσω,
410

ν' ἀνοίξει ἡ γῆ νὰ μῶ καλύτερα χίλιες φορές, τὶ πια ἄλλη
δεν θὰ 'χω ζεστασιά, ἂν μοὺ πέθαινες, τρανοῦς μονάχα θὰ 'χω
καημούς· καὶ οὐδέ καν ζοῦν ὁ κύρης μου καὶ ἡ σεβαστὴ μου ἡ μᾶνα.
Τὸν κύρη μου ὁ Ἀχιλλέας τὸν σκότωσεν ὁ ἀρχοντογεννημένος,
καὶ τῶν Κιλικῶν τὸ ἀψηλόπορτο, τὸ μυριοπλοῦσιο κάστρο,
415

τὴ Θήβα, ἐπάτησε καὶ σκότωσε τὸν Ἡετίωνα ἀκόμα,
μα δὲν τὸν ἐγδύσε, τὸ σπλάχνο τοῦ βαθιὰ τὸν ἐσεβάστη
με τὰ πολὺπλοῦμά τοῦ τὰ ἄρματα τὸν ἔθαψε, καὶ μνήμα
τοῦ ἀσκώνει· καὶ φτελιές τοῦ φύτεψαν ὀλόγυρα οἱ πανώριες
Νεραίδες τοῦ βουνοῦ, ποὺ ἐγέννησεν ὁ Βροντοσκουταράτος.
420

Καὶ εἶχα καὶ ἐφτά ἀδερφούς ποὺ χαϊρόμουν στὸ ἀρχοντικό μας μέσα,
καὶ ὄλοι τὴν ἴδια μέρα ἐδιάβηκαν στὸν Ἄδη κάτω τὸ ὄλους
τοῦς σκότωσε ὁ Ἀχιλλέας ὁ πέρφανος, τὴν ὄρα ποὺ βοσκοῦσαν
τὰ στριφοτζάλικα τὰ βόδια μας καὶ τὰ ἄσπρα πρόβατά μας,
καὶ τὴ μητέρα μου, ποὺ ἀφέντευε στὴς δασωμένης Πιλακός
425

τὰ ριζοπλάγια, ἐδῶ τὴν ἔφερε με τὰ ἄλλα τοῦ τα κούρσα,
καὶ ξαγορὰ ἀφοῦ πήρε ἀρίφνητη τὴ λευτερώνει πάλε,
τότε ὀμως ἡ Ἄρτεμη στοῦ κύρη τῆς τὴ σκότωσε ἡ δοξεύτρα.
Ἐχτορα, τώρα ἐσὺ πατέρας μου καὶ σεβαστὴ μου μᾶνα
καὶ ἀδέρφι, ἐσὺ καὶ λεβεντόκορμος στὴν κλίνη σύντροφός μου.
430

Ἀχ ἔλα τώρα πια, σπλαχνίσου μας καὶ μείνε ἐδῶ στὸν πύργο,
μὴν κάνεις ὀρφανὸ τὸ σπλάχνο σου, μὴν κάνεις χήρα ἐμένα.
Στὴν ἄγρια τὴ συκιά τὸ ἀσκέρι σου γιὰ στήσε δίπλα τώρα,
καὶ ποὺ τὸ κάστρο εὐκολοπαίρνεται καὶ τὰ τεχνία πατιοῦνται.
Ν' ἀνέβουν τρεῖς φορές δοκίμασαν με διαλεγμένο ἀσκέρι
435

οἱ γιοι τοῦ Ἀτρέα καὶ ὁ πολυδόξαστος ὁ Ἰδομενέας καὶ ὁ γαῦρος
Διομήδης καὶ ὁ Αἴας καὶ ὁ συνονόματος υγιός τοῦ Οἰλέα, δῶ πάνω
θες κάποιος μάντης τοῦς ἀρμήνεψε, τὶς θείες βουλές ποὺ ξέρει,
θες καὶ μονάχοι τοῦς δοκίμασαν καὶ ἀπὸ δικού τοῦς ἦρθαν».
Καὶ ὁ μέγας κρανοσειστής Ἐχτορας ἀπηλογιά τῆς δίνει:
440

«Καὶ ἐγὼ ὄλα τούτα τὰ στοχαζομαι, καλὴ μου, ἀλήθεια ὠστόσο
μπροστὰ στοῦς Τρώες περίσσια ντρέπομαι καὶ στὶς
μακρομαντούσες Τρωαδίτισσες, μακριὰ ἀπ' τὸν πόλεμο
σαν τὸν κιοτὴ νὰ φεύγω μῆτε τὸ λέει ἡ καρδιά μου, τὶ ἔμαθα
νὰ 'μαι ἀντρεωμένος πάντα καὶ μέσα στὴ σφαγὴ νὰ βρίσκομαι

445

αρνύμενος πατρός τε μέγα κλέος ηδ' εμόν αυτού.
 Ευ γαρ εγώ τότε οίδα κατά φρένα και κατά θυμόν.
 Έσσεται ήμαρ, ότ' αν ποτ' ολώληι Ίλιος ιρή
 και Πριάμος και λαός εύμελιώ Πριάμοιο.
 Αλλ' ου μοι Τρώων τόσσον μέλει άλγος οπίσσω,
 450

ούτ' αυτής Εκάβης ούτε Πριάμοιο άνακτος
 ούτε κασιγνήτων, οι κεν πολέες τε και εσθλοί
 εν κοινήσι πέσοιεν υπ' ανδράσι δυσμενέεσσιν,
 όσσον σεύ, ότε κεν τις Αχαιών χαλκοχιτώνων
 δακρυόεσσαν άγηται, ελεύθερον ήμαρ απούρας,
 455
 και κεν εν Άργει εούσα προς άλλης ιστόν υφάινοις,
 και κεν ύδωρ φορέοις Μεσσηίδος ή Υπερείης
 πόλλ' αεκαζομένη, κρατερή δ' επικείσει' ανάγκη
 και ποτέ τις είπησιν ιδών κατά δάκρυ χέουσαν.
 Έκτορος ήδε γυνή, ος αριστεύεσκε μάχεσθαι
 460

Τρώων ιπποδάμων, ότε Ίλιον αμφεμάχοντο.
 Ως ποτέ τις ερέει, σοι δ' αυ νέον έσσεται άλγος
 χήτει τοιούδ' ανδρός αμύνειν δούλιον ήμαρ.
 Αλλά με τεθνηώτα χυτή κατά γαία καλύπτοι,
 πριν γε τι σης τε βοής σου θ' ελκηθμοίο πυθέσθαι».
 465

Ως ειπόν ου παιδός ορέξατο φαίδιμος Έκτωρ,
 απ' δ' ο παις προς κόλπον ευζώνοιο τιήνης
 εκλίνθη ίάχων, πατρός φίλου όσπιν ατυχθείς,
 ταρβήσας χαλκόν τε ιδέ λόφον ιπποχαίτην,
 δεινόν απ' ακροτάτης κόρυθος νεύοντα νοήσας,
 470
 Εκ δε γέλασε πατήρ τε φίλος και πότνια μήτηρ,
 αυτίκ' από κρατός κόρυθ' είλετο φαίδιμος Έκτωρ,
 και την μεν κατέθηκεν επί χθονί παμφανώσασαν.
 Αυτάρ ο γ' ον φίλον υιόν επεί κύσε πήλε τε χερσίν,
 είπε δ' επευξάμενος Δίί τ' άλλοισίν τε θεοίσι.
 475

«Ζευ άλλοι τε θεοί, δότε δη και τόνδε γενέσθαι
 παίδ' εμόν, ως και εγώ περ, αρηρεπέα Τρώεσσιν,
 ώδε βίην τ' αγαθόν, και Ιλίου ίφι ανάσσειν,
 και ποτέ τις είποι πατρός γ' όδε πολλόν αμείνων
 εκ πολέμου ανιόντα, φέροι δ' έναρα βροτόεντα
 480

κτεινάς δηϊον άνδρα, χαρείη δε φρένα μήτηρ».
 Ως ειπόν αλόχοιο φίλης εν χερσίν έθηκε
 παίδ' εόν, η δ' άρα μιν κηδεεί δέξατο κόλπωι
 δακρυόεν γελάσασα. Πόσις δ' ελέησε νοήσας,
 χειρί τε μιν κατέρεξεν έπος τ' έφατ' εκ' τ' ονόμαζε.
 485

«Δαιμονίη, μη μοι τι λίην ακαχίζω θυμώι.
 Ου γαρ τις μ' υπέρ αισαν ανήρ Αιδι προϊάψει,
 μοίραν δ' ου τινά φημι πεφυγμένον έμμεναι ανδρών,
 ου κακόν, ουδέ μεν εσθλόν, επήν τα πρώτα γένηται.
 Αλλ' εις οίκον ιούσα τα σ' αυτής έργα κόμιζε,
 490

ιστόν τ' ηλακάτην τε, και αμφιπόλοισι κέλευε
 έργον εποίχεσθαι, πόλεμος δ' άνδρεσσι μελήσει
 πάσι, μάλιστα δ' εμοί, τοι Ιλίωι εγγεγάασιν».
 Ως άρα φωνήσας κόρυθ' είλετο φαίδιμος Έκτωρ
 Ίππουριν. Άλοχος δε φίλη οίκονδε βεβήκει 495
 εντροπαλιζομένη, θαλερόν κατά δάκρυ χέουσα...

στους Τρώες τους μπροστομάχους,
 445

την τρανή δόξα του πατέρα μου και μένα να κρατήσω
 τι εγώ στο νοι μου και στα φρένα μου καλά το ξέρω αλήθεια:
 Θα κληιστούν μερα κάποτε που θα χαθει το κάστρο
 της Τροίας κι ο Πριάμος ο πολέμαρχος κι όλος μαζί ο λαός του.
 Μα τόσο για των Τρωών δε νοιάζομαι τα πάθη όπου
 'ναι να 'ρθουν,
 450

κι ουδέ για την Εκάβη νοιάζομαι και για τον Πρίαμο τόσο
 και για τ' αδέρφια μου, που κάποτε περίσσια κι αντρειωμένα
 θα κλιστούν στη σκόνη, πέφτοντας απ' των οχτρών τα χέρια:
 όσο για σένα, όταν χαλκάρματος κάποιος Αργίτης πάρει
 τη λευτεριά σου και ξοπίσω του σε σέρνει δακρυσμένη
 455

και στο Άργος πέρα υφάινεις έπειτα στον αργαλειό μιας ξένης,
 κι απ' τη Μεσσηίδα ή την Υπέρεια σου λέν' νερό να φέρνεις,
 πολύ άθελά σου, μα ανημπόρετη θα σε βαραίνει ανάγκη
 και κάποιος πει τυχόν, θωρώντας σε να χύνεις μαύρα δάκρυα:
 «Για κοίτα τη γυναίκα του Έχτορα, που ήταν στη μάχη
 ο πρώτος
 460

μέσα στους Τρώες τους αλογάρηδες, σύντας την Τροία
 χτυπούσαν». Αυτά θα πει, και τότε μέσα σου ξανά θ' ανάψει
 ο πόνος, τι έλειψε αυτός που δεν θα σ' άφηνε να σκλαβωθείς
 ποτέ του. Μα κάλλιο να μη ζω, να βρίσκομαι βαθιά στη γη
 χωσμένος, το σούρσιμό σου και το σκούξιμό προτού
 στ' αφτιά μου φτάσουν!».
 465

Αυτά είπε ο ξακουσμένος Έχτορας, κι ανοιεί στο γιο τα χέρια
 μα το παιδι στις ομορφόζωσης τον κόρφο εκρύφτη βάγιας
 με δυνατές φωνές, τι έτρόμαξε τον κύρη του θωρώντας,
 απ' το χαλκό που τον εσκεπάζε σκιαγμένο κι απ' τη φούντα
 την αλογισια, που άγρια σάλευε κατάκορφα στο κράνος.
 470

Με την καρδιά τους τότε γέλασαν ο κύρης του κι η μάνα,
 κι ευτύς ο ξακουσμένος Έχτορας απ' το κεφάλι βγάξει
 το κράνος, και στη γη το απίθωσε λαμποκοπώντας όλο.
 Παίρνει μετά το γιο, τον φίλησε, τον χόρεψε στα χέρια,
 κι έτσι μετά στο Δία προσεύκουνταν και στους θεούς
 τους άλλους:
 475

«Πατέρα Δία κι εσεις οι επίλοιποι θεοί, και τούτος δώστε,
 ο γιος μου, όπως εγώ, περιλάμπρος μέσα στους Τρώες να γένει,
 άντρας τρανός, και πολυδύναμα την Τροία να κυβερνήσει
 κι ένας να πει: “πολύ καλύτερος απ' το γονιό του ετούτος”
 σα θα γυρίζει από τον πόλεμο με κούρσα αιματωμένα
 480

οχτρού που σκότωσε, κι η μάνα του βαθιά ν' αναγαλλιάσει».
 Έτσι μιλεί, και στης γυναίκας του τα χέρια τον υγιό τους
 απίθωσε, κι αυτή τον δέχτηκε στο μυρωδάτο κόρφο
 δακρυογελώντας: την επόνεσε καθώς την είδε εκείνος,
 και με το χέρι του τη χάιδεψε κι αυτά της λέει τα λόγια:
 485

«Άμοιρη εσύ, μη μου πικραίνεσαι μες στην καρδιά σου τόσο
 κανείς, αν δεν το στρέγει η μοίρα μου, στον Άδη δεν με στέλνει
 το ξέρω, απ' το γραφτό κανένας μας, κι οτής για παλικάρι,
 μια και στον κόσμο αυτό γεννήθηκε, δεν γλίτωσε ποτέ του.
 Μόν' τώρα εσύ στο σπίτι πήγαινε και τις δουλειές σου κοίτα,
 490

τον αργαλειό, την αλακάτη σου, και πρόσταζε τις βάγιας
 να πάνουε δουλειά, τον πόλεμο θα τον κοιτάζουν οι άντρες
 όλοι όσοι μες στην Τροία γεννήθηκαν, κι εγώ περίσσια απ' όλου».
 Αυτά είπε ο ξακουσμένος Έχτορας, και σήκωσε το κράνος
 το αλογουρίσιο κι η γυναίκα του τραβούσε για το σπίτι, 495
 όλο και πίσω της γυρίζοντας, στα δάκρυα βουτημένη...
 (Μετάφραση Ν.Καζαντζάκη-Ι.Θ.Κακριδή)

7. Ραψωδία Η - Έκτορος και Αίαντος μονομαχία. Νεκρών αναίρεσις

Η μάχη συνεχίζεται. Ο Έκτορας με παρότρυνση των θεών σταματά τη μάχη και ζητά από τους Αχαιούς να μονομαχήσει με έναν από αυτούς. Εννέα Αχαιοί, οι καλύτεροι –ο Αγαμέμνων, ο Διομήδης, ο Ιδομενέας, ο Αίας ο Τελαμώνιος, ο Αίας ο Οοιλεύς, ο Μηριόνης, ο Ευρύπυλος, ο Θόας και ο Οδυσσέας–, αφού ξεπερνούν τον αρχικό τους φόβο, δέχονται την πρόκληση. Κληρώνεται ο Αίας ο Τελαμώνιος. Η μονομαχία είναι ισόπαλη. Όταν βραδιάζει, αποφασίζεται εκεχειρία. Οι Αχαιοί κάνουν θυσία και θάβουν τους νεκρούς τους. Οι Τρώες προτείνουν ανταλλάγματα στους Αχαιούς για να αποχωρήσουν, με τον όρο να μείνει η Ελένη στην Τροία. Οι Αχαιοί δεν δέχονται. Οι Τρώες θάβουν τους νεκρούς τους και οι Δαναοί οχυρώνουν το στρατόπεδο.

8. Ραψωδία Θ - Κόλος μάχη

Στη συνέλευση των θεών ο Δίας απαγορεύει στους θεούς να πάρουν μέρος στη μάχη και πηγαίνει στην Ίδα για να παρακολουθήσει τις εχθροπραξίες. Η σύγκρουση που ακολουθεί αποβαίνει σε βάρος των Αχαιών. Η Ήρα και η Αθηνά διαμαρτύρονται και ο Δίας τους εξηγεί ότι έχει αποφασίσει να προκαλέσει την επιστροφή του Αχιλλέα στον πόλεμο. Οι Τρώες, παίρνοντας θάρρος από τις νίκες, περνούν το βράδυ έξω από τα τείχη.

9. Ραψωδία Ι - Πρεσβεία προς Αχιλλέα. Λιταί

Ο Αγαμέμνωνας, απογοητευμένος από τις ήττες των Αχαιών, για τις οποίες θεωρεί υπεύθυνο τον εαυτό του, συγκαλεί το συμβούλιο των αρχηγών και προτείνει να φύγουν για την πατρίδα. Ο Διομήδης αντιδρά λέγοντας ότι είναι ανανδρική η φυγή, ενώ ο Νέστορας προτείνει να συμφιλιωθεί ο Αγαμέμνωνας με τον Αχιλλέα. Ο Αγαμέμνωνας αποφασίζει τελικά να στείλει κήρυκες στον Αχιλλέα, ανάμεσά τους τον Αίαντα, τον Οδυσσέα και το Φοίνικα, παιδαγωγό του Αχιλλέα, για να του ζητήσουν να επανέλθει στον πόλεμο, αποζημιώνοντάς τον για την προσβολή με μεγάλα ανταλλάγματα. Παρά τις προσπάθειες του Οδυσσέα και το συγκινητικό λόγο του Φοίνικα ο Αχιλλέας δεν μεταπείθεται. Η μόνη παραχώρηση, έπειτα από το λόγο του Αίαντα που τον έριξε στο φιλότιμο, είναι να βγει στη μάχη μόνο αν δει τον Έκτορα να καίει τα πλοία και να φτάνει μέχρι το στρατόπεδο των Μυρμιδόνων.

10. Ραψωδία Κ - Δολώνεια

Στο στρατόπεδο των Αχαιών ο Αγαμέμνωνας και ο Μενέλαος επιθεωρούν τη φρουρά, ενώ ο Διομήδης και ο Οδυσσέας συλλαμβάνουν έναν Τρωαδίτη κατάσκοπο, το Δόλωνα, και, αφού τον ανακρίνουν, τον σκοτώνουν.

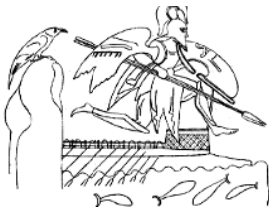
11. Ραψωδία Λ - Αγαμέμνωνος Αριστεία

Η μάχη της επόμενης μέρας είναι σφοδρότατη, χωρίς τη συμμετοχή των θεών, οι οποίοι υπάκουσαν στην εντολή του Δία. Τραυματίζεται ο Αγαμέμνωνας. Τραυματίζονται ακόμη ο Έκτορας από το Διομήδη, ο Διομήδης από τον Πάρι, ο Οδυσσέας από το Σώκο, ο Ευρύπυλος, ο Νέστορας, ο Μαχάων, ο γιος του Ασκληπιού, και πολλοί άλλοι. Οι Αχαιοί υποχωρούν. Ο Αχιλλέας πληροφορείται από τον Πάτροκλο, τον οποίο έστειλε στη σκηνή του Νέστορα, αυτά που συνέβησαν στη μάχη. Όσοι παρευρίσκονται στη σκηνή του ζητούν να μεσολαβήσει για να μεταπειστεί ο Αχιλλέας.

12. Ραψωδία Μ - Τειχομαχία

Οι Τρώες πολιορκούν τις οχυρώσεις που προστατεύουν τα πλοία των Αχαιών. Ξεχωρίζουν για την ανδρεία τους ο Έκτορας, ο Πολυδάμαντας, ο Πάρις, ο Αγήνορας, ο Έλενος, ο Σαρπηδόνας και ο Γλαύκος. Ο Δίας στέλνει ως οιωνό στα αριστερά των Τρώων έναν αετό που μεταφέρει στα νύχια του ένα πληγωμένο φίδι, το οποίο τον δαγκώνει στο λαιμό και τον σκοτώνει. Ο Πολυδάμαντας προειδοποιεί τους Τρώες να μην προχωρήσουν άλλο, ο Έκτορας όμως επιμένει, προφέροντας το εις οιωνός άριστος, αμύνεσθαι περί πάτρης.

13. Ραψωδία Ν - Μάχη επί ταις ναυσίν

Η μάχη γύρω από τα καράβια συνεχίζεται και ο Ποσειδώνας, επωφελούμενος από το γεγονός ότι ο Δίας έχει στρέψει αλλού την προσοχή του, εμψυχώνει τους Αχαιούς παίρνοντας τη μορφή του Κάλχα. Στη μάχη από την πλευρά των Αχαιών διακρίνονται ο Διομήδης, οι δύο Αίαντες, ο Ιδομενέας, ο Μηριόνης ο Τεύκρος. Ένας αετός εμφανίζεται στα δεξιά των Αχαιών, τον οποίο θεωρούν καλό οιωνό και παίρνουν θάρρος. Η μάχη ωστόσο είναι αμφίροπη.

14. Ραψωδία Ξ - Διός Απάτη

Ο Αγαμέμνων αποθαρρημένος επιμένει στην πρότασή του να επιστρέψουν στην πατρίδα, αλλά οι άλλοι αρχηγοί αποφασίζουν να συνεχίσουν τη μάχη εμψυχωμένοι από τον Ποσειδώνα. Η Ήρα, θέλοντας να βοηθήσει τους Αχαιούς, αποφασίζει να παραπλανήσει το Δία. Τον εξαπατά και τον αποκοιμίζει με ερωτικά τεχνάσματα, εξασφαλίζοντας και τη συνδρομή της Αφροδίτης και του Ύπνου. Οι Αχαιοί αποκρούουν τους Τρώες. Ο Έκτορας τραυματίζεται από τον Αίαντα.

15. Ραψωδία Ο - Παλιώξις παρά των νεών

Όταν ο Δίας αντιλαμβάνεται την απάτη, επιπλήττει σφοδρά την Ήρα και διατάζει τον Ποσειδώνα να αφήσει αμέσως το πεδίο της μάχης. Με τη βοήθεια του Απόλλωνα θεραπεύεται ο τραυματισμένος Έκτορας και έτσι οι Τρώες επανακτούν το θάρρος τους. Ο Έκτορας φτάνει με ορμή μέχρι τη μέση του στρατοπέδου των Αχαιών και είναι έτοιμος να πυρπολήσει το πλοίο του Πρωτεσίλαου. Την ίδια στιγμή ο Πάτροκλος τρέχει προς τον Αχιλλέα για να τον ενημερώσει για τον κίνδυνο που διατρέχουν οι Αχαιοί.

16. Ραψωδία Π - Πατρόκλεια

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Και έτσι πραγματοποιείται το θέλημα του Δία. Οι Αχαιοί πληρώνουν ακριβά την αυθαιρεσία του Αγαμέμνονα προς το γιο της Θέτιδας. Τώρα όλα βρίσκονται στα χέρια του Αχιλλέα. Μόνο αν εκείνος το θελήσει θα σωθούν οι Αχαιοί. Την τραγική εκείνη ώρα κάμπτονται η οργή και η περηφάνια του ήρωα. Αρχικά επιτρέπει στον αγαπημένο του φίλο Πάτροκλο να οδηγήσει τους Μυρμιδόνες στη μάχη φορώντας τη δική του υπέροχη πανοπλία. Η εμφάνιση του Πάτροκλου, τον οποίο οι Τρώες θεωρούν τον πραγματικό Αχιλλέα, τρέπει σε φυγή τους εχθρούς. Ο ήρωας όμως παρασύρεται από την επιτυχία του και λησμονεί την υπόσχεση που είχε δώσει στον Αχιλλέα, ότι θα αγωνιζόταν μόνο για τη σωτηρία του στόλου των Αχαιών. Χωρίς να το πολυκαταλάβει ο Πάτροκλος φτάνει μπροστά στα τείχη της Τροίας. Εκεί, αφού στην αρχή πληγώνεται από τον Εύφορβο, σκοτώνεται τελικά από τον Έκτορα.

Τον δε βαρύ στενάχων προσέφησ Πατρόκλεες υπιεύ,
20

«Ω Αχιλλεύ Πηλῆος υιέ μέγα φέρτατ' Αχαιῶν
μη νεμέσα, τοῖον γαρ ἄχος βεβίηκεν Αχαιούς.
Οἱ μὲν γὰρ δη πάντες, ὅσοι πάρος ἦσαν ἄριστοι,
ἐν νηυσὶν κέαται βεβλημένοι οὐτάμενοι τε.
Βέβληται μὲν ὁ Τυδεΐδης κρατερὸς Διομήδης
25

οὐτάσται δ' Ὀδυσσεύς δουρικλυτὸς ἠδ' Ἀγάμεμνων,
βέβληται δε καὶ Εὐρύπυλος κατὰ μῆρόν οἰστώι.
Τους μὲν τ' ἰητροὶ πολυφάρμακοι ἀμφιπέπονται
ἔλκ' ἀκειόμενοι. Σὺ δ' ἀμήχανος ἔπλευ Αχιλλεύ.
Μη ἐμέ γ' οὖν οὗτος γε λάβοι, ὄν σὺ φυλάσσεις
30

ἀναρέτη. Τί σεῦ ἄλλος ονήσεται οἰψίγονος περ
αἰ κε μη Ἀργείοισιν αἰκέα λοίγον ἀμύνης;
νηλεές, οὐκ ἄρα σοι γε πατήρ ἦν ὑπότα Πηλεύς,
οὐδέ Θέτις μήτηρ, γλαυκὴ σε τίκτη θάλασσα
πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής
35

Και τότε εσύ, αλογάρη Πάτροκλε, βαριά βογγώντας είπες:
20

«Γιε του Πηλέα, που ο πιο λιοντόκαρδος στους Αχαιούς λογίσαι,
συμπάθα με, κακό ανεβάσταχο τους Αχαιούς πλακώνει
τι κιόλας ὅλοι που ξεχώριζαν στην αντριγιά ως τα τώρα,
ἀπὸ κοντὰ ἢ μακριὰ χτυπήθηκαν καὶ στ' ἄρμενα πλαγιάζουν.
Απὸ σαΐτια ὁ Διομήδης, ὁ ἄτρομος γιος τοῦ Τυδέα, λαβῶθη,
25

ἀπὸ κοντὰρι κι ὁ Αγαμέμνωνας κι ὁ γαῦρος Ὀδυσσεάς,
ἀπὸ σαγίτα ἀκόμα ὁ Εὐρύπυλος πα στο δεξιὸ μερί του.
Τώρα ἢ γιατροὶ με τα βοτάνια τους τ' ἀρίφνητα γνοιάζονται
να γιάνουν τις πληγές· ἀμέρωτος ἐσὺ μονάχα μένεις.
Θεὸς μη δώσει τέτοιο χόλιασμα κι ἐμέ ποτέ να λάχει!
30

Κακέ ἀντρειωμένε! Ποιος κι ἀργότερα θα ιδεὶ καλὸ ἀπὸ σένα,
ἀν τώρα ἀπ' το χαμὸ τον ἀδικο δε σώσεις τους Ἀργίτες;
Ἄσπλαχνε ἐσὺ, τον αλογόχαρο Πηλέα δεν εἶχες κύρη
κι οὐδέ τη Θέτη μάνα. Ἡ θάλασσα σ' ἔχει γεννήσει ἐσένα
ἢ ἀστραφετερὴ κι οἱ βράχοι οἱ ἀπόγκρεμοι, τόσο σκληρὴ
ἢ ψυχὴ σου!

ει δέ τινα φρεσί σῆσι θεοπροπίν αλεείνεις
 και τινά τοι παρ Ζηνός επέφραδε πότνια μήτηρ,
 αλλ' ἐμέ περ πρόες ὦχ', ἅμα δ' ἄλλον λαόν ὅπασσον
 Μυρμιδόνων, ἣν που τι φόως Δαναοῖσι γένωμαι.
 Δος δε μοι ὦμοιιν τα σα τεύχεα θωρηχθήναι,
 40

Αι κ' ἐμέ σοι ἴσκοντες απόσχωνται πολέμοιο
 Τρώες, αναπνεύσσοι δ' Ἀρήϊοι υἱες Ἀχαιῶν
 τειρόμενοι. Ολίγη δε τ' ἀνάπνευσις πολέμοιο.
 Ρεῖα δε κ' ἀκμήτες κεκμηότας ἀνδρας αὐτήι
 ὤσαιμεν προτί ἄστυ νεών ἀπο και κλισιάων».
 45

Ὡς φάτο λισσόμενος μέγα νήπιος. Ἡ γαρ ἐμελλεν
 οἱ αὐτῷ θάνατόν τε κακόν και κῆρα λιτέσθαι.
 Τον δε μέγ' οἰχθήσας προσέφη πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς,
 «ὦμοι διογενές Πατρόκλεες οἶον ἔειπες,
 οὔτε θεοπροπίης ἐμπάζομαι ἣν τινα οἶδα,
 50

οὔτε τι μοι παρ Ζηνός επέφραδε πότνια μήτηρ.
 Αλλά τόδ' αἰνόν ἄχος κραδίην και θυμόν ἰκάνει,
 σππότε δη τον ομοῖον ανήρ εθέλησιν ἀμέρσαι
 και γέρας αψ ἀφελέσθαι, ο τε κράτει προβεβήκη.
 Αἰνόν ἄχος το μοι εστιν, ἐπεὶ πάθον ἀλγεα θυμῷ.
 55

Κούρην ἣν ἄρα μοι γέρας ἐξελον υἱες Ἀχαιῶν,
 δουρί δ' ἐμῷ κτεάτισσα πόλιν ευτείχεα πέρσας,
 την αψ εκ χειρών ἔλετο κρείων Ἀγαμέμνων
 Ἀτρείδης ως ει τιν' ἀτίμητον μετανάστην.
 Αλλά τα μεν προτετύχθαι εἴσομεν. Ουδ' ἄρα πως ἣν
 60

ασπερχές κεχολώσθαι ἐνὶ φρεσίν, ἦτοι ἔφην γε
 ου πριν μνησθῶν καταπαυσέμεν, αλλ' σππότε αν δη
 νῆας ἐμάς ἀφίκηται αὐτή τε πόλεμος τε.
 Τύνη δ' ὦμοιιν μεν ἐμά κλυτά τεύχεα δύθη,
 ἄρχε δε Μυρμιδόνεσσι φιλοπολέμοισι μάχεσθαι,
 65

ει δη κυάνεον Τρώων νέφος ἀμφιβέβηκε
 νηυσίν επικρατέως, οἱ δε ρηγιμίι θαλάσσης
 κεκλιᾶται, χῶρης ολίγην ἐτι μοῖραν ἔχοντες
 Ἀργεῖοι, Τρώων δε πόλις ἐπὶ πάσα βέβηκε
 θάρσυνος. Ου γαρ ἐμῆς κόρυθος λεύσσοισι μέτωπον
 70

εγγύθι λαμπομένης. Τάχα κεν φεύγοντες ἐναύλους
 πλήσειαν νεκῶν, ει μοι κρείω Ἀγαμέμνων
 ἦπια εἰδείη. Νυν δε στρατόν ἀμφιμάχονται,
 ου γαρ Τυδεΐδω Διομήδεος ἐν παλάμῃσι
 μαίνεται εγχείη Δαναῶν ἀπό λιογόν ἀμύναι.
 75

Ουδέ πω Ἀτρείδω οπός ἐκλυον ἀυδῆσαντος
 ἐχθρῆς εκ κεφαλῆς, αλλ' Ἐκτορος ἀνδροφόνοιο
 Τρωσί κελεύοντος περιάγνυται, οἱ δ' ἀλαλητῶι
 παν πεδίον κατέχουσι μάχηι νικῶντες Ἀχαιοῦς.
 Αλλά και Πάτροκλε νεών ἀπο λιογόν ἀμύνων
 80

ἐμπεσ' επικρατέως, μη δη πυρός αἰθομένοιο
 νῆας ἐνυπρήσσοι, φίλον δ' ἀπό νόστον ἔλωνται.
 Πείθεο δ' ως τοι ἐγῷ μύθου τέλος ἐν φρεσί θείω,
 ως αν μοι τιμήν μεγάλην και κύδος ἄρηαι
 προς πάντων Δαναῶν, ἄταρ οἱ περικαλλέα κούρην
 85

αψ ἀπονάσσωσιν, ποτί δ' ἀγλαὰ δῶρα πόρωσιν.

35
 Μ' αν των θεῶν κανένα μήνυμα θες να ξεφύγεις τώρα,
 που η σεβαστή σου το φανέρωσε μητέρα από το Δία,
 καν στείλε ἐμένα τότε γρήγορα, μαζί και το άλλο ασκέρι
 των Μυρμιδόνων φως θ' ἀντίκριζαν οἱ Ἀργίτες ἐτσι κάπως.
 Και τη δικιά σου ἀρμάτα δώσε μου να βάλω ἀπᾶ στους ὠμούς,
 40

μπορεῖ, για σένα αν θα με πάρουνε, τον πόλεμο ν' ἀφήσουν
 οἱ Τρώες, κι οἱ Ἀργίτες οἱ πολέμαρχοι μια στάλα ν' ἀνασάνουν,
 που ἀπόστασαν καλή στον πόλεμο κι η λίγη ἀνάσα ἀκόμα.
 Κι εὐκόλα πέφτοντας ξεκούραστοι σε κουρασμένους πάνω,
 ἀπ' τα καλύβια θα τους διώχναμε κι ἀπ' τ' ἄρμενα στο κάστρο».
 45

Τέτοια μιλάει παρακαλώντας τον, ο ἀνέμυαλος! Τον ἴδιο
 πικρὸ χαμό του και το θάνατο να βρει παρακαλοῦσε!
 Τότε ο Ἀχιλλεύς ο γοργοπόδαρος βαρυγκομώντας εἶπε:
 «Ὠχού, τρισευγενέ μου Πάτροκλε, τι λόγια αὐτά που κρένεις;
 Μηδέ για τα γραμμένα νοιάζομαι, που τάχα ἐγὼ κατέχω,
 50

μηδέ κι η μάνα μου φανέρωσε λόγο ἀπ' το Δία κανένα
 μα την καρδιά μου και τα φρένα μου βαρὺς θυμὸς πλακῶνει,
 ὄντας ζητάει κανείς τον ἴσο του να κλέψει, και να πάρει
 πίσω ξανά το ἀρχοντομοῖρι του, τι πιο εἶναι δυνατός του.
 Αὐτός ο πόνος τρώει τα σπλάχνα μου, τι ἔχω πολλὰ τραβήξει.
 55

Την κόρη, οἱ γιοι που μου ξεδιάλεξαν των Ἀχαιῶν να πάρω,
 κι ἐγὼ με το σπαθὶ την κούρσεψα, τρανὸ πατώντας κάστρο,
 μέσα ἀπ' τα χέρια μου ο Ἀγαμέμνονας την πήρε πίσω ο γάυρος,
 ο γιος του Ἀτρέα, θαρρεῖς κι ἀψήφιστος πως ἦμον ξωμερίτης.
 Μα ὅ,τι ἐγίνε ἐγίνε, ἀς τ' ἀφήσομε, τι αἰῶνια να κρατήσει
 60

στα στήθη μου ο θυμὸς δε γίνεται, κι ἀς το 'χα τάξει ἀλήθεια
 πως δε θα πάψω ἐγὼ τη μάνητα, παρ' ὄντας πια θ' ἀκούσω
 να φτάνει η χλαοῖη κι ο πόλεμος ως τ' ἄρμενά μου ετούτα.
 Μα τώρα ἐσὺ τα πολυδόξαστα για φόρεσε ἄρματά μου,
 κι ἐμπα στη μάχη, στους πολέμαρχους τους Μυρμιδόνες πρώτος,
 65

ἀφού των Τρωῶν το μαῦρο σύγνεφο μας ζῶνει τα καράβια
 με δύναμη μεγάλη ολόγυρα· κι αὐτοὶ στο ἀκροθαλάσσι,
 οἱ Ἀργίτες, στριμωγμένοι ἐκόλλησαν σε λίγο στενωτόπι
 κι ἀπὸ την ἄλλη οἱ Τρώες εθάρρεψαν και ζύγωσαν κοντὰ μας
 τι πια του κράνους μου το μέτωπο να στραφταλίζει
 ὀμπρός τους
 70

δεν το θωροῦν λέω θα ξεχειλίζουν ἀμέσως τα χαντάκια
 ἀπ' τους νεκρούς τους, ὅπως θα 'φευγαν, ο γιος του Ἀτρέα μ'
 ἀγάπη
 αν μου φερνόταν τώρα, κοίταξε, χτυπιούνται ὀμπρός στις
 πρύμνες·

τι στου Διομήδη πια σταμάτησε τις φούχτες το κοντάρι
 να ξεφρενιάζει, και το θάνατο να διώχνει ἀπ' τους Ἀργίτες
 75

κι οὐδέ η φωνή του Ἀτρείδη ἀκούγεται να βγαίνει ἀπ' τ'
 οχτρεμένο
 το στόμα του· μοναχὰ του Ἐχτορα του ἀντροφονιά τρογούρα,
 τους Τρώες καθὼς προστάζει, ο ἀντίλαος· κι αὐτοὶ κρατοῦν
 τον κάμπο δικὸ τους ὅλο, και χουγιάζοντας τσακίζουν
 τους Ἀργίτες. Μα κι ἐτσι, ἀπ' τα καράβια διώχνοντας
 το χαλασμό, με λύσσα
 80

χύσου στη μάχη μέσα, Πάτροκλε, μην κάψουν τα καράβια
 με φάουσα φλόγα, και μας κόψουνε του γυρισμοῦ τη στράτα.
 Μα ὅ,τι θα πω, ως την ἄκρα βάλε το στο νοῦ κι ἀπάκουσέ μου·
 τι δόξα και τιμὴ περίτρανη να μου χαρίσεις θέλω
 μπρος στους Ἀργίτες, την πανέμορφη να μου γυρίσουν κόρη,
 85

κι ἄλλα πολλὰ ἀπὸ πάνω ἀτίμητα να μου χαρίσουν δῶρα.

Εκ νηών ελάσας ιένα πάλιν, ει δε κεν αυ τοι
δώμη κύδος αρέσθαι ερίγδουπος πόσις Ἡρης,
μη συ γ' άνευθεν εμείο λιλαίεσθαι πολεμίζειν
Τρωσί φιλοπολέμοισιν. Ατιμότερον δε με θήσεις
90

μη δ' επαγαλλόμενος πολέμωι και δηϊοτήτι
Τρώας εναϊρόμενος προτί Ἴλιον ηγεμονεύειν,
μη τις απ' Ουλύμπιοι θεών αιγιγενετών
εμβήηι. Μάλα τους γε φιλεϊ εκάεργος Απόλλων.
Αλλά πάλιν τρωπάσθαι, επήν φάος εν νήεσσι
95

Θήηις, τους δ' έτ' εάν πεδιον κάτα δηριάσθαι.
Αι γαρ Ζευ τε πάτερ και Αθηναίη και Απόλλων
μήτε τις σουν Τρώων θάνατον φύγοι όσοσι έασι,
μήτε τις Αργείων, νώνιν δ' εκδύμεν όλεθρον,
όφρα' οίοι Τροίης ιερά κρήδεμνα λύωμεν». 100

Μόλις τους διώξεις από τ' άρμενα, γύρνα τα πίσω, κι άλλη
ο άντρας της Ἡρας ο βαρύβροντος αν σου χαρίζει δόξα,
μη θες τους Τρώες τους πολεμόχαρους να πολεμάς μονάχος,
δίχως εμένα· τι τη δόξα μου θα λιγοστέψεις έτσι.
90

Και μη μεθύσεις απ' τον πόλεμο κι απ' τη σφαγή, κι ανοίξεις
δρόμο μπροστά, τους Τρώες σκοτώνοντας, κατά της Τροίας
το κάστρο, μην τύχει και κανείς αθάνατος, απ' τους θεούς
του Ολύμπου, στη μέση μπει· τι αυτούς ο Απόλλωνας τους
έχει στην καρδιά του. Μόλις γλιτώσεις τα πλεούμενα,
μεμιάς να γύρεις πίσω,
95

και μοναχούς τους άλλους άφησε να πολεμούν στον κάμπο.
Ε, λέει και να 'ταν, Δία πατέρα μου και Φοίβε κι Αθηνά μου,
μήτε ένας απ' τους Τρώες να ξεφευγε του Χάρου, όσοι και να
'ναι,

μήτε κι Αργίτης, να γλιτώσουμε μονάχα εμείς οι δυο μας,
εμείς και να ξεκεφαλίσουμε της άγιας Τροίας το κάστρο!... 100
(Μετάφραση Ν.Καζαντζάκη-Ι.Θ.Κακριδή)

17. Ραψωδία Ρ - Μενέλαου αριστεία

Φοβερή μάχη γίνεται γύρω από το σώμα του Πατρόκλου. Έπειτα από πολλές ώρες ο Μενέλαος και ο Μηριόνης κατορθώνουν να αποσπάσουν το νεκρό προστατευόμενοι κατά την αποχώρησή τους από τους δύο Αίαντες.

18. Ραψωδία Σ - Οπλοποιία

Μαύρο σύννεφο λύπης καλύπτει την ψυχή του Αχιλλέα, μόλις μαθαίνει το θάνατο του φίλου του. Τους θρήνους του ακούει στα βάθη της θάλασσας η μητέρα του Θέτιδα και σπεύδει να τον παρηγορήσει. Του υπόσχεται ότι την επόμενη μέρα θα του φέρει καινούργια πανοπλία, έργο του Ηφαίστου, για να εκδικηθεί το θάνατο του αγαπημένου του συντρόφου. Εκτός εαυτού ο Αχιλλέας καταδιώκει τους Τρώες, ενώ ήδη ο θεός Ἡφαιστος κατασκευάζει γι' αυτόν περίτεχνη ασπίδα, θώρακα πιο φωτεινό από την αυγή, περικεφαλαία με χρυσό λοφίο και κνημίδες από λαμπρό κασσίτερο. Η Θέτιδα φέρνει από τον Όλυμπο τα όπλα στο γιο της.

19. Ραψωδία Τ - Μήνιδος απόρρησις

Ο Αχιλλέας καλεί το στρατό σε συγκέντρωση και δηλώνει ενώπιόν του ότι στο εξής θα λάβει μέρος στη μάχη εναντίον των Τρώων. Ο Αγαμέμνονας ομολογεί δημοσίως το σφάλμα του και συμφιλιώνεται με τον Αχιλλέα.

20. Ραψωδία Υ - Θεομαχία

Έπειτα από αυτή την εξέλιξη ο Δίας αποφασίζει η τύχη να στραφεί υπέρ των Αχαιών. Στη γενική συνέλευση των θεών επιτρέπει στον καθένα από αυτούς να βοηθήσει όποιον θέλει από τους θνητούς πολεμιστές. Έτσι, η μάχη μπροστά στα τείχη του Ἴλιου μετατρέπεται σε αληθινή θεομαχία. Η Ἡρα, η Αθηνά, ο Ποσειδώνας, ο Ερμής, ο Ἡφαιστος, η Άρτεμη, ο Απόλλωνας, η Λητώ, ο Ξάνθος, ο θεός του ομώνυμου ποταμού, και η Αφροδίτη συνωστίζονται στην πεδιάδα και αγωνίζονται μαζί με τους θνητούς ο ένας εναντίον του άλλου.

21. Ραψωδία Φ - Μάχη παραποτάμιος

Τελικά νικούν οι θεοί που προστατεύουν τους Αχαιούς, ενώ μπροστά στην ορμή του Αχιλλέα οι Τρώες οπισθοχωρούν. Από την επίθεση των Αχαιών κινδυνεύει να καταληφθεί το Ἴλιον και γι' αυτό το λόγο ο Απόλλωνας μένει στη γη για να σώσει την ιερή πόλη.

22. Ραψωδία Χ - Έκτορος αναίρεσις

Οι Τρώες κατατρομαγμένοι, όμοιοι με φοβισμένα ελάφια, κλείνονται στα τείχη, και μόνο ο Έκτορας μένει εκτός αυτών για να περιμένει τον Αχιλλέα. Η μοίρα του

γενναίου ήρωα, που τόσες φορές έσωσε την πόλη, έχει ήδη αποφασιστεί από τους θεούς. Εξαπατημένος από τη θεά Αθηνά ο εκλεκτός γιος του Πριάμου δεν κατορθώνει να πλήξει τον Αχιλλέα και τελικά φονεύεται από αυτόν. Ο γιος του Πηλέα, εξαγριωμένος από το φόνο του Πατρόκλου, με υπερηφάνεια φωνάζει προς στους Αχαιούς, που στο μεταξύ είχαν πλησιάσει κοντά:

«...επέφνομεν Έκτορα δίων,
ώι Τρώες κατά άστν θεώι ως ευχετόωντο».

Μετάφραση

«Τον Έκτορα τον γάυρο σκοτώσαμε,
που οι Τρώες στο κάστρο του προσεύχονταν θεός θαρρείς πως ήταν».

23. Ραψωδία Ψ - Άθλα επί Πατρόκλω

Επιστρέφοντας στο στρατόπεδο ο Αχιλλέας δίνει εντολή στους Μυρμιδόνες να θρηνήσουν τον Πάτροκλο. Μετά το νεκρόδειπνο, ο Πάτροκλος εμφανίζεται στον ύπνο του Αχιλλέα και του ζητάει να μην καθυστερήσει άλλο την ταφή του, γιατί σε λίγο δεν θα τον δέχονται στον Άδη. Μόλις ξημερώνει, ο Αχιλλέας αρχίζει αμέσως τις ετοιμασίες για την ταφή του Πατρόκλου. Καίνε το νεκρό και αναγείρουν τύμβο. Στη συνέχεια ο Αχιλλέας οργανώνει αγώνες με θαυμαστά έπαθλα. Στα ποικίλα αγωνίσματα που γίνονται βραβεύονται βασιλείς και άλλοι ευγενείς ήρωες, οι οποίοι και στη διάρκεια των μαχών άριστευαν.

24. Ραψωδία Ω - Έκτορος λύτρα

Πενθώντας για τον αγαπημένο του φίλο Πάτροκλο ο Αχιλλέας περιφέρεται κλαίγοντας κοντά στη θάλασσα. Έπειτα από δώδεκα μέρες ο Απόλλωνας διαμαρτύρεται στο Δία επειδή το σώμα του Έκτορα παραμένει άταφο.

Ο πατέρας των θεών καλεί τη Θέτιδα και της ζητάει να πάει στο γιο της και να του μιλήσει για την οργή των θεών.

Η Θέτιδα εκτελεί την εντολή του Δία και ο Αχιλλέας δέχεται να επιστρέψει το νεκρό Έκτορα στους Τρώες παίρνοντας λύτρα. Ο Πρίαμος με την παρότρυνση των θεών πηγαίνει στη σκηνή του Αχιλλέα με πλούσια δώρα και τον

ικετεύει με συγκινητικά λόγια θυμίζοντάς του τον πατέρα του.

Ο Αχιλλέας συμπονά τον Πρίαμο, τον παρηγορεί, τον φιλοξενεί με τιμές και του υπόσχεται δώδεκα μέρες εκεχειρία για να μπορέσουν οι Τρώες να τιμήσουν το νεκρό, όπως πρέπει. Επιστρέφοντας στην Τροία ο Πρίαμος γίνεται αντιληπτός πρώτα από την Κασσάνδρα, η οποία βρίσκεται εκείνη τη στιγμή πάνω στα τείχη και σπεύδει να ειδοποιήσει τους άλλους. Ακολουθούν πάνδημος θρήνος και η ταφή του Έκτορα.

Μετάφραση

Και μπαίνει ο μέγας Πρίαμος άνωστος, τον Αχιλλέα ζυγώνει, 477
τα δυο του πιάνει αμέσως γόνατα, και τ' αντροφόνα χέρια,
τα φοβερά, φιλεί, που του 'χανε πολλούς υγιούς σκοτώσει.

Σε συφορά βαριά πώς έπεσε κανείς, ποτ' τύχει κάποιον
να 'χει σκοτώσει μες στον τόπο του, και σε άλλες χώρες φτάνει,
σε πλούσιου αρχόντου σπίτι, κι όλοι τους σαστίζουν
που τον βλέπουν παρόμοια κι ο Αχιλλέας εσάστισε
να ιδεί τον Πρίαμο ομπρός του.

Σαστίσαν γύρα του κι οι σύντροφοι, κι ο ένας τον άλλο εθώρουν.

Κι ο Πρίαμος τότε τέτοια αρχίνησε να λέει παρακαλώντας: 485

«Βάλε στο νου, Αχιλλέα θεόμορφε, τον κύρη το δικό σου
ενός καιρού 'μαστε, στην τελείωση των γερατιών των έρμων.

Μπορεί κι αυτός απ' τους γειτόνους του να τυραννιέται γύρα,
κι ούτε έναν απ' το κακό κι απ' το άδικο διαφεντευτή δεν έχει.

Μα εκείνος, ζωντανός ακούγοντας πως είσαι, αναγαλλιάζει 490
βαθιά στα φρένα, και νυχτοήμερα τον δυναμώνει η ελπίδα,

τον ακριβό του γιο πως κάποτε θα ιδεί απ' την Τροία να γέρνει.
Μα εγώ ο τρισάμοιρος, που αξιώθηκα τους γιους τους
πιο αντρειωμένους στην Τροία να κάνω την απλόχωρη,
και δε μου απόμεινε ένας!
Είχα πενήντα γιους σαν έφτασαν οι Αργίτες εδώ πέρα 495
οι δεκαεννιά απ' την ίδια εβγήκανε κοιλιά, τους άλλους όλους
μες στο παλάτι μου τους γέννησαν άλλες γυναίκες που 'χα.
Οι πιο πολλοί απ' τον Άρη εχάθηκαν τον άγριο, και τον έναν,
ξεχωριστό, που μου παράστεκε την Τροία και μας τους ίδιους,
την πατρική του γη ως διαφέντευε, τον σκότωσες πριν λίγες 500
μέρες, τον Έχτορα. Για χάρη του στα πλοία σας φτάνω τώρα,
να τον λυτρώσω με την άμετρη την ξαγορά που φέρνω.
Έλα, σεβάσου τους αθάνατους, συμπόνεσε και μένα,
τον κύρη σου, Αχιλλέα, θυμάμενος· πιο αξίζω εγώ συμπόνια
τι εβάστηξα ό,τι δεν εβάστηξε κανείς θνητός στον κόσμο, 505
του αντρούς που τους γιους μου εσκοτώσε το χέρι να φιλήσω!»
Είπε, και τον καημό του εφούντωσε για το δικό του κύρη,
κι έσπρωξε ανάλαφρα το γέροντα, το χέρι πιάνοντάς του.
Μαζί τους έπνιξαν οι θύμησες, τον έναν του αντρειωμένου
του Εχτόρου, κι έκλαιγεν, ως σούρνονταν μπρος
στου Αχιλλέα τα πόδια 510
θρηνούσε κι ο Αχιλλέας, τον κύρη του θυμάμενος, και πότε
τον Πάτροκλο, κι ως πέρα οι θρήνοι τους γιόμιζαν το καλύβι.
Μα σύντας ο Αχιλλέας εχόρτασεν ο αρχοντικός το κλάμα,
κι ο πόθος απ' τα σπλάχνα του έφυγε κι από τα γόνατά του,
πετάχτη απ' το θρονί κι ανάσκωσε το γέροντα απ' το χέρι, 515
ψυχοπονώντας τον για το άσπρο του κεφάλι, τ' άσπρα γένια,
και κρίζοντάς τον με ανεμάρπαστα του συντυχαίνει λόγια:
«Άμοιρε εσύ και που ποτίστηκες πικρά φαρμάκια τόσα!
Μονάχος να 'ρθεις πώς το βάσταξες στ' αργίτικα καράβια,
τον άντρα ν' αντικρίσεις, που άμετρους
και ψυχωμένους γιους σου 520
σου χάλασα; Καρδιά από σίδηρο στα στήθια αλήθεια κλείνεις!
Μόν' έλα, στο θρονί για κάθισε, και τους καημούς μας όλους
να γαληνέψουν ας αφήσουμε, κι ας καίγεται η καρδιά μας
όχι, δε βγαίνει τίποτα όφελος απ' το φριχτό το κλάμα.
Τέτοια οι θεοί μαθές στους άμοιρους θνητούς έκλωσαν μοίρα, 525
να ζουν με πίκρες και με βάσανα, κι αυτοί περνούν ανέγνοι.
Μπροστά στου Δία την πόρτα βρίσκονται στημένα δυο πιθάρια,
να 'χει να δίνει, το 'να βάσανα, το άλλο αγαθά γεμάτο.
Κι αν δώσει ο Δίας ο κεραυνόχαρος μαζί απ' τα δυο σε κάποιον,
πότε λαχάινει τούτος βάσανα, πότε χαρές μεγάλες». 530
(Μετάφραση Ν. Καζαντζάκη-Ι.Θ.Κακριδή)

Η ΟΔΥΣΣΕΙΑ

Αποτελείται από 12.000 περίπου στίχους και χωρίζεται σε 24 ραψωδίες (α-ω).

Η δράση καλύπτει 40 ημέρες και τοποθετείται στο δέκατο έτος από την άλωση του Ιλίου. Στο έπος αυτό εμφανίζονται για πρώτη φορά τα χαρακτηριστικά του μυθιστορήματος και της περιπέτειας, αναπτύσσονται οι χαρακτήρες των προσώπων που συμμετέχουν στη δράση, ενώ η πλοκή του διακρίνεται για την πυκνότητά της. Όλα αυτά προσφέρουν ιδιαίτερη αισθητική απόλαυση στον αναγνώστη, ακόμη και σήμερα. Κεντρικό πρόσωπο είναι ο Οδυσσέας, ο βασιλιάς της Ιθάκης, ο οποίος μετά την κατάληψη του Ιλίου ξεκινά με τα πλοία του για να επιστρέψει στην πατρίδα του. Οι άλλοι αρχηγοί των Αχαιών είτε επιστρέφουν σώοι στην πατρίδα τους είτε πεθαίνουν. Ωστόσο καμιά είδηση δεν έχει ακόμη φτάσει στην Ιθάκη για την τύχη του βασιλιά της. Κατά την απουσία του οι άρχοντες του νησιού συγκεντρώνονται στο παλάτι του, προσπαθώντας να πείσουν τη γυναίκα του Πηνελόπη να παντρευτεί κάποιον από αυτούς. Στην πραγματικότητα, ο κύριος στόχος τους είναι να καταλάβουν το θρόνο της Ιθάκης. Αυτή, πάντα πιστή στο σύζυγό της, δεν θέλει να ξαναπαντρευτεί. Οι μνηστήρες ζουν πλέον στο παλάτι του Οδυσσέα και κατασπαταλούν τα πλούτη του, ενώ συγχρόνως παίρνουν με το μέρος τους πολλούς από τους υπηρέτες του, διαφθείροντάς τους. Όταν μεγαλώνει αρκετά ο γιος του Οδυσσέα, ο Τηλέμαχος, επισκέπτεται διάφορους Αχαιούς άρχοντες για να μάθει αν ο πατέρας του ζει.

Ο Οδυσσέας περιπλανιέται σχεδόν δέκα χρόνια, ταλαιπωρείται πολύ και ζει απίστευτες περιπέτειες, τις οποίες προξενεί ο θεός Ποσειδώνας, παρακινημένος από το μίσος και τη μνησικακία του. Χάνει όλα τα πλοία και τους συντρόφους του και από τον ισχυρό στρατό του που ξεκίνησε για την Τροία μόνο αυτός επιζεί. Τελικά, με τη βοήθεια του βασιλιά των Φαιάκων, επιστρέφει στην Ιθάκη και με τη συμπαράσταση της θεάς Αθηνάς τιμωρεί τους μνηστήρες. Ξανασιμίζει με τη γυναίκα του, το γιο του Τηλέμαχο και τον πατέρα του Λαέρτη και, με την παρέμβαση των θεών, αποτρέπεται ένας εμφύλιος πόλεμος στην Ιθάκη.

1. Ραψωδία α - Θεών αγορά. Αθηνάς παραίνεσις προς Τηλέμαχον. Μνηστήρων ευωχία

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, μοῦσα, πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ
πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσεν,
πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω.
Πολλὰ δ' ὃ γ' ἐν πόντῳ πάθεν ἄλγεα ὄντα κατά θυμόν,
ἀρνύμενος ἢν τε ψυχὴν καὶ νόστον εταίρων.
5

Ἄλλ' οὐδ' ὡς ἐτάρους ἐρρύσατο, ἰεμένος περ.
Αὐτῶν γὰρ σφετέρησιν ἀτσαθαλίησιν ὄλοντο,
νήπιοι, οἱ κατὰ βους Ὑπερίωνος Ἥελίοιο
ἦσθιον. Αὐτὰρ ὁ τοῖσιν ἀφείλετο νόστιμον ἦμαρ.
Τῶν ἀμόθεν γε, θεᾶ θύγατερ Διός, εὐπέ και ἡμῖν 10

Τον άντρα, Μούσα, τον πολύτροπο να μου ανιστορήσεις, που βρέθηκε ως τα πέρατα του κόσμου να γυρνά, αφού της Τροίας πάτησε το κάστρο το ιερό. Γνώρισε πολιτείες πολλές, έμαθε πολλών ανθρώπων τις βουλές, κι έζησε, καταμεσής στο πέλαγος, πάθη πολλά που τον σημάδεψαν, σηκώνοντας το βάρος για τη δική του τη ζωή και των συντρόφων του τον γυρισμό.

5
Κι όμως δεν μπόρεσε, που τόσο επιθυμούσε, να σώσει τους συντρόφους. Γιατί εκείνοι χάθηκαν απ' τα δικά τους τα μεγάλα σφάλματα, νήπιοι και μωροί, που πήγαν κι έφαγαν τα βόδια του υπέρλαμπρου Ηλίου. Κι αυτός τους άρπαξε του γυρισμού τη μέρα. Από όπου θες, θεά, ξεκίνα την αυτήν την ιστορία, κόρη του Δία, και πες την και σ' εμάς... 10

(Μετάφραση Δ.Ν.Μαρωνίτη)

Ο ποιητής επικαλείται τη Μούσα. Έχουν περάσει δέκα χρόνια από το τέλος του Τρωικού Πολέμου και ο Οδυσσέας βρίσκεται στο νησί της νύμφης Καλυψώς, την Ωγυγία. Εκείνη τον κρατά κοντά της, παρά την επιθυμία του να επιστρέψει στην πατρίδα. Στον Όλυμπο οι θεοί, εκμεταλλεζόμενοι την απουσία του Ποσειδώνα, ο οποίος είναι οργισμένος με τον Οδυσσέα και τον καταδιώκει, αποφασίζουν την επιστροφή του ήρωα στην Ιθάκη, μετά την επιμονή της Αθηνάς. Η Αθηνά με τη μορφή του Μέντη, του βασιλιά των Ταφιωτών, πηγαίνει στην Ιθάκη, όπου οι μνηστήρες της Πηνελόπης έχουν εγκατασταθεί στο παλάτι του Οδυσσέα και παρά τη θέλησή της σπαταλούν το βίος του. Παρακινεί τον Τηλέμαχο, το γιο του Οδυσσέα, να συγκαλέσει συνέλευση των κατοίκων του νησιού και να επισκεφθεί το Νέστορα στην Πύλο και το Μενέλαο στη Σπάρτη για να ζητήσει πληροφορίες για τον πατέρα του. Στο γλέντι των

μνηστήρων ο αοιδός Φήμιος τραγουδά τις περιπέτειες των ηρώων κατά την επιστροφή τους από τον Τρωικό Πόλεμο και συγκινεί την Πηνελόπη, ενώ ο Τηλέμαχος τους αποκαλύπτει τα σχέδιά του για τη συνέλευση των κατοίκων που θα γίνει την επόμενη μέρα.

2. Ραψωδία β - Ιθακησίων εκκλησία και Τηλεμάχου αποδημία

Με την αρχή της β ραψωδίας ξεκινά και η δεύτερη μέρα της διήγησης. Ο Τηλέμαχος συγκαλεί συνέλευση, όπου καταφαίνεται η διάλυση που επικρατεί στην Ιθάκη εξαιτίας της πολύχρονης απουσίας του βασιλιά της, του Οδυσσέα. Ο Τηλέμαχος επιδιώκει να φύγουν οι μνηστήρες, που όλα αυτά τα χρόνια κατασπαταλούν την περιουσία του, από το σπίτι. Ο Αντίνοος, ο πιο σπουδαίος από αυτούς, παραπονιέται για τα τεχνάσματα της Πηνελόπης –είχε υποσχεθεί ότι, μόλις τελειώσει το σάβανο του πεθερού της, του Λαέρτη, θα επιλέξει γαμπρό, αλλά κάθε βράδυ ξηλώνει το ύφασμα που υφαίνει τη μέρα–, η οποία, αντί να αποφασίσει ποιον από όλους θα παντρευτεί, τους ξεγελά με υποσχέσεις και αναβάλλει συνεχώς το γάμο. Ύστερα από την άκαρπη συζήτηση ο Τηλέμαχος αναζητά καράβι για να ταξιδέψει, η συνέλευση όμως τελειώνει χωρίς κάποιο όφελος για το γιο του Οδυσσέα. Η Αθηνά, με τη μορφή του Μέντορα, πατρικού φίλου του Τηλέμαχου, ετοιμάζει καράβι και ξεκινά κρυφά μαζί του για την Πύλο σε αναζήτηση του Οδυσσέα. Όλη τη νύχτα το καράβι ταξιδεύει.

3. Ραψωδία γ - Τα εν Πύλω

Την τρίτη μέρα, με την ανατολή του ήλιου, ο Τηλέμαχος φτάνει στην Πύλο. Η μέρα περνά με διηγήσεις του Νέστορα από τα χρόνια του πολέμου. Ο Τηλέμαχος δεν μαθαίνει τίποτε για την τύχη του πατέρα του, αλλά μαθαίνει πολλά για τη σύνεση και την παλικάριά του. Πληροφορείται επίσης ότι οι άλλοι στρατηγοί έχουν επιστρέψει στην πατρίδα τους, ενώ μαθαίνει και για το φόνο του Αγαμέμνονα και την εκδίκηση του Ορέστη. Ο Νέστορας τον παρακινεί να πάει στη Σπάρτη για να συμβουλευτεί το Μενέλαο. Η Αθηνά-Μέντορας φεύγει με θαυμαστό τρόπο και ο Τηλέμαχος κοιμάται στο παλάτι του Νέστορα. Έτσι, τελειώνει η τρίτη νύχτα. Την τέταρτη μέρα της διήγησης ο Τηλέμαχος με τη συνοδεία του γιου του Νέστορα, Πεισίστρατου, αναχωρεί με άρμα για τη Σπάρτη, όπου φτάνει το σούρουπο της πέμπτης μέρας.

4. Ραψωδία δ - Τα εν Λακεδαίμονι

Η Ελένη αμέσως αναγνωρίζει τον Τηλέμαχο λόγω της ομοιότητάς του με τον πατέρα του. Στη συνέχεια, στη διάρκεια του φαγητού, κουβεντιάζουν για πολλές ώρες. Ο Μενέλαος και η Ελένη τού διηγούνται τα κατορθώματα του πατέρα του. Την επόμενη μέρα, την έκτη κατά σειρά, ο Τηλέμαχος αναφέρει στο Μενέλαο τους μνηστήρες και εκείνος του λέει για τη συνάντηση που είχε στην Αίγυπτο με το μαντικό θεό Πρωτέα. Όταν ο Μενέλαος, λέει, τον ρώτησε για τον Οδυσσέα, εκείνος απάντησε ότι τον βλέπει ζωντανό στο μακρινό νησί της Καλυψώς. Έτσι, ο Τηλέμαχος μαθαίνει ότι ο πατέρας του είναι ακόμη ζωντανός και αποφασίζει να επιστρέψει στην Ιθάκη. Στο μεταξύ οι φοβεροί μνηστήρες, όταν πληροφορούνται την αναχώρηση του Τηλέμαχου, αποφασίζουν να του στήσουν ενέδρα και να τον σκοτώσουν, μόλις επιστρέψει στην Ιθάκη. Η Πηνελόπη, η οποία δεν έχει ενημερωθεί για το ταξίδι του γιου της, ανησυχεί, αλλά η θεά Αθηνά τής στέλνει ένα όνειρο και την καθησυχάζει.

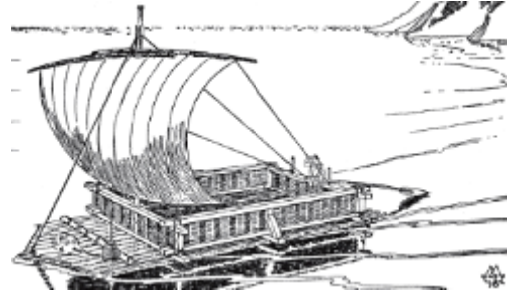
5. Ραψωδία ε - Οδυσσέως σχέδια

Με την αρχή της ε ραψωδίας ξεκινά μια καινούργια μέρα. Οι θεοί βρίσκονται συγκεντρωμένοι στον Όλυμπο και ο Δίας αποφασίζει να στείλει τον Ερμή στην Καλυψώ, για να της ανακοινώσει ότι οι θεοί αποφάσισαν να επιστρέψει ο Οδυσσέας στην πατρίδα του. Στην απόφαση αυτή η Καλυψώ δεν φέρνει αντίρρηση, αλλά εκδηλώνει τη δυσάρεσκέια της.

Στη συνέχεια ανακοινώνει στον Οδυσσέα την απόφασή της να τον αφήσει να φύγει και του δίνει τις αναγκαίες οδηγίες για να κατασκευάσει τη σχεδία του. Ο Οδυσσέας, μετά την ολοκλήρωση της

σχεδιάς, αναχωρεί από το νησί της Καλυψώς τη δωδέκατη μέρα από την αρχή της διήγησης. Έπειτα από ταξίδι 18 ημερών διακρίνει στο βάθος του ορίζοντα το νησί των Φαιάκων, τη Σχερία.

Ο Ποσειδώνας, καθώς γυρίζει από τους Αιθίοπες, τον βλέπει και του βυθίζει τη σχεδιά. Για δύο ολόκληρες μέρες ο ήρωας παλεύει με τα κύματα. Η θαλασσινή θεά Λευκοθέα τον λυπάται και του δίνει το πέπλο της, με το οποίο κατορθώνει να μην πνιγεί. Φτάνει τελικά στο νησί των Φαιάκων και εξουθενωμένος κοιμάται κοντά σε ένα ποτάμι.

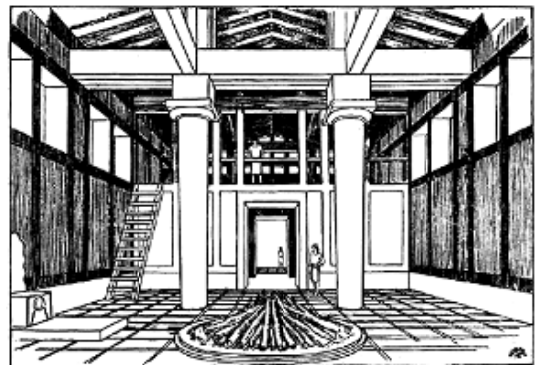
6. Ραψωδία ζ - Οδυσσέως άφιξις εις Φαίακας

Η Αθηνά εμφανίζεται στον ύπνο της Ναυσικάς, της κόρης του Αλκίνοου, βασιλιά των Φαιάκων, με τη μορφή μιας νέας κοπέλας, και την παρακινεί να πάει στο ποτάμι και να πλύνει τα ρούχα.

Την επόμενη μέρα η Ναυσικά και οι φίλες της, μετά το πλύσιμο των ρούχων, διασκεδάζουν παίζοντας με ένα τόπι. Ο Οδυσσέας ξυπνά από τις χαρούμενες φωνές των κοριτσιών, εμφανίζεται μπροστά στη Ναυσικά και ζητά τη βοήθειά της. Εκείνη του λέει να την ακολουθήσει. Το δειλινό φτάνουν στο άλσος της Αθηνάς και, ενώ η Ναυσικά συνεχίζει το δρόμο της για το παλάτι, ο Οδυσσέας σταματά και προσεύχεται στη θεά.

7. Ραψωδία η - Οδυσσέως είσοδος προς Αλκίνοον

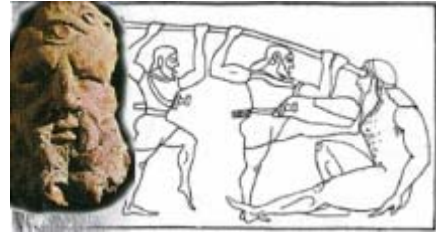
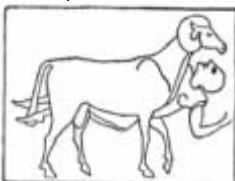
Ο Οδυσσέας, καθώς μπαίνει στην πόλη, συναντά μια νέα, η οποία δεν είναι άλλη από τη θεά Αθηνά, που του δείχνει το ανάκτορο του Αλκίνοου. Ο Οδυσσέας, αφού θαυμάζει τα ανάκτορα, πέφτει στα πόδια της βασίλισσας Αρήτης και της ζητά να τον βοηθήσει. Όταν εκείνη τον ρωτά ποιος είναι, δεν αποκαλύπτει την ταυτότητά του και αφηγείται τις περιπέτειές του μετά την αναχώρησή του από την Ωγυγία, το νησί της Καλυψώς, και πώς συνάντησε τη Ναυσικά. Στη συνέχεια πηγαίνει να κοιμηθεί.

8. Ραψωδία θ - Οδυσσέως σύστασις προς Φαίακας

Την επόμενη μέρα ο Αλκίνοος οδηγεί τον Οδυσσέα στην αγορά, κοντά στο λιμάνι, όπου έχουν συγκεντρωθεί και οι άλλοι Φαίακες. Αφού ο βασιλιάς δίνει εντολή να ετοιμαστεί πλοίο, επιστρέφει με τους σκηπτρόχους στο ανάκτορο και κάνει θυσία και συμπόσιο. Στο δείπνο ο αοιδός του βασιλικού οίκου, ο τυφλός Δημόδοκος, τραγουδά έπος, στο οποίο περιγράφεται μεταξύ άλλων η έριδα ανάμεσα στον Αχιλλέα και τον Οδυσσέα στη διάρκεια της πολιορκίας της Τροίας. Ο ξένος συγκινείται τόσο από το άσμα, που ο Αλκίνοος διατάζει το Δημόδοκο να σταματήσει και προτείνει να συνεχιστεί η διασκέδαση με αγώνες. Στους αγώνες λαμβάνει μέρος και ο Οδυσσέας, ο οποίος καταπλήσσει τους πάντες με την ευστροφία και τη ρώμη του. Στο συμπόσιο που ακολουθεί ο Δημόδοκος, έπειτα από παράκληση του Οδυσσέα, τραγουδά την άλωση του Ιλίου με το τέχνασμα του Δούρειου Ίππου. Αυτή τη φορά όλοι αντιλαμβάνονται τη συγκίνηση του Οδυσσέα· ο Αλκίνοος μάλιστα τον παρακαλεί να του πει το όνομα και την πατρίδα του.

9. Ραψωδία ι - Αλκίνου απόλογοι. Κυκλώπεια

Με κατάπληξη οι Φαίακες ακούν ότι ο ξένος είναι ο ίδιος ο Οδυσσέας, ο βασιλιάς της Ιθάκης. Αρχίζει τότε ο ήρωας να διηγείται τις περιπέτειές του. Από το Ίλιο ο άνεμος τον έφερε στον Ίσμαρο της Θράκης, όπου αυτός και οι σύντροφοί του υποχρεώθηκαν να πολεμήσουν με το λαό των Κικόνων. Αναγκάστηκαν τελικά να υποχωρήσουν και, αφού επιβιβάστηκαν στα πλοία, κατευθύνθηκαν προς το νότο. Επί εννέα μέρες τους παρέσυραν ο άνεμος και τα κύματα και τελικά έφτασαν στη χώρα των Λωτοφάγων, όπου μερικοί από τους συντρόφους του έφαγαν το λωτό, τον καρπό της λησμονιάς. Η θαυμαστή χώρα των Κυκλώπων ήταν ο επόμενος σταθμός τους. Εκεί ο Οδυσσέας με 12 άντρες του δικού του πλοίου έφτασε στο σπήλαιο του Πολύφημου. Ο άγριος Κύκλωπας έφαγε έξι από τους συντρόφους του, ενώ οι άλλοι σώθηκαν χάρη σε ένα τέχνασμα που επινόησε ο Οδυσσέας, με το οποίο κατάφεραν να βγουν από τη σπηλιά.

10. Ραψωδία κ - Τα περί Αιόλου και Λαιστρυγόνων και Κίρκης

Στη συνέχεια ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του πήγαν στο νησί του Αιόλου, όπου φιλοξενήθηκαν στο ανάκτορο του βασιλιά των ανέμων. Ο Αίολος, για να τους διευκολύνει κατά τον πλου, έκλεισε σε ασκό όλους τους ανέμους εκτός από το Ζέφυρο και τον παρέδωσε στον Οδυσσέα. Ωστόσο, ενώ κόντευαν να φτάσουν στην πατρίδα τους, οι σύντροφοί του έκαναν το λάθος να ανοίξουν, παρά τις εντολές του Οδυσσέα, τον ασκό, νομίζοντας ότι εκείνος έκρυβε μέσα σε αυτόν χρυσό και ασήμι. Τότε απελευθερώθηκαν οι άνεμοι και νέες θύελλες τους παρέσυραν πάλι μακριά προς τη Δύση, όπου και έπαθαν φοβερότερα δεινά. Στη χώρα των άγριων Λαιστρυγόνων χάθηκαν έντεκα πλοία του Οδυσσέα και αυτός μόλις που κατάφερε να σωθεί την τελευταία στιγμή, στο νησί της Κίρκης, την Αία. Εκεί η Κίρκη με τα μάγια της μεταμόρφωσε τους συντρόφους του Οδυσσέα σε χοίρους, αλλά εκείνος, με την προστασία του θεού Ερμή, κατάφερε να γλιτώσει. Στη συνέχεια έπεισε την Κίρκη να λύσει τα μάγια και να απελευθερώσει τον ίδιο και τους συντρόφους του. Έπειτα από ένα χρόνο παραμονής στο νησί της Κίρκης εκείνη υποχώρησε στις παρακλήσεις του να τον αφήσει να φύγει. Λίγο πριν αναχωρήσει, τον προέτρεψε να επισκεφθεί τον Άδη και να συμβουλευτεί την ψυχή του μάντη Τειρεσία.

11. Ραψωδία λ - Νέκυια

Ο Οδυσσέας έφτασε στη χώρα των Κιμμερίων, στο σημείο όπου έπρεπε να καλέσει τις ψυχές, σύμφωνα με τις οδηγίες που του έδωσε η Κίρκη. Πρόσφερε θυσίες και έσκαψε ένα λάκκο που τον γέμισε με το αίμα σφαγίων. Έφτασαν πολλές ψυχές, μεταξύ των οποίων εκείνες του Ελπήνορα και της μητέρας του Αντίκλειας. Όσους πλησίαζαν για να πιουν αίμα τούς έδιωχνε για να πει πρώτα ο Τειρεσίας. Όταν πλησίασε ο μάντης, του ανακοίνωσε ότι τελικά θα επιστρέψει στην πατρίδα του και συγχρόνως του αποκάλυψε όλα όσα θα συμβούν στο μέλλον. Η Αντίκλεια του ανέφερε αυτά που συνέβαιναν στο σπίτι του στην Ιθάκη. Στη συνέχεια ήρθαν οι ψυχές του Αγαμέμνονα, του Αχιλλέα, του Πάτροκλου και των άλλων ηρώων, που του διηγήθηκαν τα παθήματά τους. Ο Οδυσσέας τρόμαξε από το μεγάλο αριθμό των ψυχών, επέστρεψε στο πλοίο του και κατευθύνθηκε στον ποταμό Ωκεανό.

12. Ραψωδία μ - Σειρήνες, Σκύλλα, Χάρυβδις, Βόες Ηλίου

Ο Οδυσσέας επέστρεψε στην Αία και έθαψε τον Ελπήνορα. Η Κίρκη τον συμβούλεψε πώς να αντιμετωπίσει τους κινδύνους που θα τον απειλούσαν στο ταξίδι του – τις Σειρήνες, τα στενά της Σκύλλας και της Χάρυβδης, τα βόδια του Ηλίου. Κατόρθωσε να ακούσει το τραγούδι των Σειρήνων χωρίς να χαθεί, πέρασε σώος τα στενά της Σκύλλας και της Χάρυβδης, αλλά οι σύντροφοί του, πεινασμένοι, παράκουσαν τις εντολές του και έσφαξαν και έφαγαν τα βόδια του Ηλίου. Όταν ξεκίνησαν και πάλι, ο Δίας κατακεραύνωσε το καράβι και από το ναυάγιο σώθηκε μόνο ο Οδυσσέας, ο οποίος, έπειτα από πολλές περιπέτειες, έφτασε στο νησί της Καλυψώς, όπου παρέμεινε για πάνω από επτά χρόνια.

13. Ραψωδία ν - Οδυσσέως απόπλους παρά Φαίακων και άφιξις εις Ιθάκη

Ο Οδυσσέας, τελειώνοντας τη διήγηση των παθημάτων του, δέχεται δώρα από τους Φαίακες. Την επόμενη μέρα ξεκινά το καράβι τους για να τον μεταφέρει στην Ιθάκη. Έπειτα από ένα σύντομο ταξίδι φτάνουν στην Ιθάκη και αφήνουν τον κοιμισμένο Οδυσσέα στο νησί του. Ο ήρωας ξυπνά, αλλά δεν αναγνωρίζει τον τόπο του. Στο μεταξύ εμφανίζεται η θεά Αθηνά με τη μορφή ενός νεαρού βοσκού. Τον ενημερώνει για τους καινούργιους αγώνες που τον περιμένουν, τον μεταμορφώνει σε κουρελή ζητιάνο, για να μπορέσει να πραγματοποιήσει τα σχέδιά του, και τον στέλνει στην καλύβα του πιστού του χοιροβοσκού Εύμαιου.

14. Ραψωδία ξ - Οδυσσέως προς Εύμαιον ομιλία

Ο Οδυσσεύς φτάνει στην καλύβα του πιστού του χοιροβοσκού Εύμαιου, ο οποίος του προσφέρει φιλοξενία και του διηγείται τα δεινά της οικογένειάς του αφέντη του, χωρίς βέβαια να τον αναγνωρίσει. Ο Οδυσσεύς τον καθησυχάζει, λέγοντάς του ότι είναι Κρητικός και ότι στη διάρκεια των περιπλανησεών του πληροφορήθηκε από κάποιους Θεσπρωτούς ότι ο Οδυσσεύς είναι ζωντανός και σύντομα θα επιστρέψει στην πατρίδα του. Ο χοιροβοσκός όμως δεν τον πιστεύει. Επειδή η βραδιά είναι ψυχρή, ο Οδυσσεύς ζητά ένα μανδύα για να σκεπαστεί. Μόλις ο Εύμαιος βάζει τον ξένο να κοιμηθεί, απομακρύνεται για να πάει κοντά στο κοπάδι του.

15. Ραψωδία ο - Τηλέμαχου προς Εύμαιον άφιξις

Η Αθηνά, που στο μεταξύ έχει φτάσει στη Λακεδαίμονα, παρακινεί τον Τηλέμαχο να επιστρέψει στην Ιθάκη. Σύμφωνα με την εντολή της θεάς, ο Τηλέμαχος και ο Πεισίστρατος αποχαιρετούν την Ελένη και το Μενέλαο και ξεκινούν το ταξίδι της επιστροφής. Ταξιδεύουν όλη μέρα και περνούν τη νύχτα τους πάλι στις Φήρες. Τελικά, όταν οι δύο νέοι φτάνουν στο καράβι του Τηλέμαχου, αποχαιρετούν ο ένας τον άλλο και ο γιος του Οδυσσέα ξεκινά για να επιστρέψει στην πατρίδα του. Την ίδια ώρα ο Οδυσσεύς μαθαίνει από τον Εύμαιο πληροφορίες για τον πατέρα του Λαέρτη και αποκαλύπτει τις προθέσεις του να επισκεφθεί την πόλη. Την επόμενη μέρα ο Τηλέμαχος φτάνει στην Ιθάκη, κατευθύνεται στην καλύβα του Εύμαιου και τον παρακαλεί να πάει στη μητέρα του Πηνελόπη και να της αναγγείλει την άφιξή του.

16. Ραψωδία π - Τηλέμαχου αναγνωρισμός Οδυσσέως

Η δ' άρ' επ' οφρύσι νεύσε. Νόησε δε δίος Οδυσσεύς,
εκ δ' ήλθεν μεγάροιο παρέκ μέγα τειχίον αυλής,
165

στη δε πάροιθ' αυτής. Τον δε προσέειπεν Αθήνη.
«Διογενές Λαερτιάδη, πολυμήχαν' Οδυσσεύ,
ήδη νυν σώϊ παιδί έπος φάο μηδ' επίκευθε,
ως αν μνηστήρσιν θάνατον και κήρ' αραρόντε
έρχησθον προτί άστυ περίκλυτον. Ουδ' εγώ αυτή
170

δηρόν από σφών έσομαι μεμανία μάχεσθαι». Η και χρυσειήι ράβδωι επεμάσσατ' Αθήνη.
Φάρος μεν οι πρώτον ευπλυνές ηδέ χιτώνα
θήκ' αμφί στήθεσσι, δέμας δ' ώφελλε και ήβην.
Αψ δε μελαγχροίης γένετο, γναθμοί δε τάνυσθεν,
175

κυάνεαι δ' εγένοντο γενειάδες αμφί γένειον. Η μεν άρ' ως έρξασα πάλιν κίεν. Αυτάρ Οδυσσεύς
ήιεν ες κλισίην. Θάμβησε δε μιν φίλος υιός,
ταρβήσας δ' ετέρωσε βάλ' όμματα μη θεός είη.
Και μιν φωνήσας έπεα πτερόεντα προσηύδα.
180

«Αλλιώτικος φαντάζεις τώρα, ξένε, παρότι πριν,
άλλα δε είματ' έχεις, και τοι χρωσ ουκέθ' ομοίος.
Η μάλα τις θεός έσσι, τοι ουρανόν ευρύν έχουσιν.
Αλλ' ίληθ', ίνα τοι κεχαρισμένα δώομεν ιρά
ηδέ χρύσσα δώρα, τετυγμένα. Φείδεο δ' ημέων».
185

Τον δ' ημείβετ' έπειτα πολύτλας δίος Οδυσσεύς.
«Ου τις τοι θεός είμι. Τι μ' αθανάτοισιν είσκεις;
αλλά πατήρ τεός είμι, του είνεκα συ στεναχίζω

Όταν μπαίνει στην καλύβα του Εύμαιου, ο Τηλέμαχος βλέπει τον κουρελή ζητιάνο και συνομιλεί φιλικά μαζί του. Ο γιος του Οδυσσέα είναι πολύ στενοχωρημένος γιατί τελικά δεν έμαθε κάτι για τον αγαπημένο του πατέρα.

Έκανε τότε νεύμα η θεά παίζοντας τα ματόκλαδά της, κι ο Οδυσσεύς κατάλαβε. Βγήκε από το καλύβι, προσπέρασε τον υψωμένο τοίχο της αυλής και στήθηκε
165

μπροστά της. Η Αθηνά αμέσως τον προσφώνησε: «Λαερτιάδη διογέννητε, ω πολυμήχανε Οδυσσέα, έφτασε η ώρα, ομολογήσου τώρα στο παιδί σου, μην του κρύβεσαι, οι δύο να συνταιριάξετε τον φόνο των μνηστήρων και τον χαλασμό τους, κι ύστερα κατεβαίνετε στη δοξασμένη πόλη.
170

Αλλά κι εγώ δεν πρόκειται να σας αφήσω για πολύ – φλέγομαι αλήθεια να μπω στη μάχη αυτή». Είπε και τον ακούμπησε τον Οδυσσέα η Αθηνά με το χρυσό ραβδί της. Του φόρεσε γύρω στο στήθος πουκαμίσια καθαρή και πανωφόρι. Και ξαφνικά ξανάνωσε, έδειξε πιο ψηλός. Το δέρμα του έγινε πάλι μελαχρινό, τα μάγουλά του τσίτωσαν, και μαύρισε το γένη γύρω από το πηγούνι.
175

Το έργο της τελειώνοντας, απομακρύνθηκε η θεά κι ο Οδυσσεύς όμως προχωρούσε τώρα στην καλύβα. Τον είδε ο γιος του κι έμεινε έκθαμβος, γύρισε αλλού το βλέμμα του με δέος, μήπως του φανερώθηκε κάποιος θεός. Κι όπως του μίλησε, πέταξαν σαν πουλιά τα λόγια του:
180

«Αλλιώτικος φαντάζεις τώρα, ξένε, παρότι πριν, άλλα τα ρούχα σου, άλλαξε και το δέρμα σου. Ανίσως είσαι ένας θεός απ' όσους τον απέραντο ουρανό κρατούν, σπλαχνίσου μας, κι εμείς θα σου προσφέρουμε θυσία ευχάριστη, δώρα από δουλεμένο μάλαμα. Μόνο ελέησέ μας».
185

Πήρε τον λόγο και αποκρίθηκε βασιανισμένος ο Οδυσσεύς: «Όχι, θεός δεν είμαι. Πώς με φαντάστηκες αθάνατο; Είμαι ο πατέρας ο δικός σου, που εσύ για χάρη του στεναχίζεις

πάσχεις ἄλγεα πολλά, βίας υποδέγμενος ἀνδρῶν». Ὡς ἄρα φωνήσας υἱὸν κύσε, κάδ' δε παρειῶν 190

δάκρυον ἤκε χαμάζε. Πάρος δ' ἔχε νωλεμές αἰεὶ. Τηλέμαχος δ' οὐ γὰρ πῶ ἐπίθετο ὄν πατέρ' εἶναι, ἐξαύτις μιν ἔπεσσιν ἀμειβόμενος προσέειπεν. «Οὐ συ γ' Ὀδυσσεύς ἐσσι, πατήρ ἐμός, ἀλλὰ με δαίμων θέλγει, ὄφρ' ἔτι μάλλον οδυρόμενος στεναχίζω. 195

Οὐ γὰρ πῶς ἀν θνητός ἀνὴρ τάδε μηχανώωτο ὦ αὐτοῦ γε νῶϊ, ὅτε μὴ θεός αὐτός ἐπελθὼν ρηιδίως ἐθέλων θεῖη νέον ἢ γέροντα. Ἡ γὰρ τοι νέον ἦσθα γέρον καὶ αἰεκέα ἔσσο. Νῦν δε θεοῖσιν ἕοικας, οἱ οὐρανὸν εὐρύν ἔχουσι». 200

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς. «Τηλέμαχ' οὐ σε ἕοικε φίλον πατέρ' ἔνδον ἐόντα οὔτε τι θαυμάζειν περιώσιον οὔτ' ἀγάσθαι. Οὐ μὲν γὰρ τοι ἔτ' ἄλλος ἐλευσεται ἐνθάδ' Ὀδυσσεύς, ἀλλ' ὄδ' ἐγὼ τοῖόςδε, παθῶν κακά, πολλὰ δ' ἀληθείς, 205

ἤλυθον εἰκοστώϊ ἔτεϊ ἐς πατρίδα γαίαν. Αὐτὰρ τοι τόδε ἔργον Ἀθηναίης ἀγελείης, ἣ τε με τοῖον ἔθηκεν, ὅπως ἐθέλει, δύναται γὰρ, ἄλλοτε μὲν πτωχῶϊ ἐναλίγκιον, ἄλλοτε δ' αὐτε ἀνδρὶ νέωϊ καὶ καλὰ περὶ χροῖ εἶματ' ἔχοντι. 210

Ρηίδιον δε θεοῖσι, τοι οὐρανὸν εὐρύν ἔχουσιν, ἡμῖν κυδῆναι θνητῶν βροτῶν ἢ δὲ κακῶσαι». Ὡς ἄρα φωνήσας κατ' ἄρ' ἔζετο, Τηλέμαχος δε ἀμφιχυθείς πατέρ' ἐσθλὸν οὔρετο δάκρυα λείβων, ἀμφοτέροισι δε τοῖσιν ὑφ' ἡμέρος ὠρτο γόοιο. 215

Κλαῖον δε λιγέως, ἀδινώτερον ἢ τ' οἰωνοί, φῆναι ἡ αἰγυπιοὶ γαμψώνυχες, οἷσί τε τέκνα ἀγρόται ἐξεῖλοντο πάρος πετεινὰ γενέσθαι. Ὡς ἄρα τοι γ' ἐλεεινὸν ὑπ' ὀφρῦσι δάκρυον εἶβον. Καὶ νῦ κ' οδυρομένοισιν ἔδω φάος ἡελίοιο, 220

εἰ μὴ Τηλέμαχος προσέφωεν ὄν πατέρ' αἴψα. «Ποίη γὰρ νῦν δεῦρο, πάτερ φίλε, νῆϊ σε ναύται ἡγαγον εἰς Ἰθάκην; Τίνες ἔμμενα εὐχετόωντο; οὐ μὲν γὰρ τι σε πεζὸν οἴομαι ἐνθάδ' ἰκέσθαι». Τὸν δ' αὐτε προσέειπε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς. 225

«Τοι γὰρ ἐγὼ τοι, τέκνον, ἀληθεῖν καταλέξω. Φαίηκές μ' ἡγαγον ναυσικλυτοὶ, οἱ τε καὶ ἄλλους ἀνθρώπους πέμπουσιν, οἱ τε σφέας εἰσαφίκηται. Καὶ μ' εὐδοντ' ἐν νηὶ θεῖᾳ ἐπὶ πόντον ἀγοντες κάθθεσαν εἰς Ἰθάκην, ἔπορον δε μοι ἀγλαὰ δῶρα, 230

χαλκὸν τε χρυσὸν τε ἄλις ἐσθῆτα θ' ὑφαντήν. Καὶ τα μὲν ἐν σπήεσσι θεῶν ἰότητι κέονται. Νῦν αὖ δεῦρ' ἰκόμην ὑποθημοσύνησιν Ἀθήνης, ὄφρα κε δυσμενέεσσιν φόνου πέρι βουλευόμεν...

καὶ πολλὰ υποφέρεις, σηκώνοντας τὰ βάρη ἀπὸ βίαιες πράξεις ἄλλων ἀνδρῶν».

Μιλώντας φίλησε τὸν γιο του κι ἄφησε νὰ κυλήσουν ἀπὸ τὶς παρειές 190

στο χῶμα τὰ δάκρυά του, που πρὶν με τόση ἐπιμονή τὰ συγκρατοῦσε.

Ἀλλὰ ὁ Τηλέμαχος δὲν ἠθέλε νὰ τὸν πιστέψει πῶς ἐβλεπε μπροστά του τὸν πατέρα του.

Γι' αὐτὸ πήρε ξανά τὸν λόγο καὶ τοῦ μίλησε:

«Ὀχι, δὲν εἶσαι ὁ Ὀδυσσεύς ἐσὺ, δὲν εἶσαι ὁ πατέρας μου. Ἐνας θεός θὰ με μαγεύει, γιὰ νὰ στενάζω καὶ νὰ οὔρομαι ἀκόμη πιο πολὺ. 195

Γιὰτὶ δὲν θὰ μπορούσε κανεὶς θνητός, με τὸ δικό του τὸ μυαλό, νὰ φανταστεῖ τὸ ἔργο αὐτό. Ἐκτός κι ἀν τὸν συνέτρεχε κάποιος θεός

που εὐκόλα, ἀν θέλει, κάνει τὸν γέρο νέο καὶ τὸν νέο γέρο.

Ἐστὶ πρωτότερα ἦσαν γέρος, ντυμένος με ἀσχημα κουρέλια, καὶ τώρα μοιάζεις στὸς θεούς που τὸν ἀτέραντο οὐρανὸ κρατοῦν».

200

Τὸ ἀντιμίλησε ἔπειτα ὁ Ὀδυσσεύς ὁ πολυμήχανος:

«Τηλέμαχε, ὄχι, δὲν σου πρέπει, με τὸν πατέρα σου στὸ πλάι, νὰ ἀποθαυμάζεσαι τόσο πολὺ καὶ νὰ ἀμφιβάλλεις.

Δὲν πρόκειται ἄλλος Ὀδυσσεύς νὰ φτάσει ἐδῶ,

εἶναι μπροστά σου κι εἶμαι ἐγώ, που πάτησα τὰ πατρικά μου χῶματα μετὰ ἀπὸ πάθη φοβερὰ κι ἀπὸ μεγάλη περιπλάνηση 205

– εἴκοσι χρόνια πάνε τώρα.

Τὸ ἔργο που βλέπεις καὶ θαυμάζεις, εἶναι τῆς Ἀθηνᾶς που τῆς ἀρέσει

τοῦ πολέμου ἡ λεία. Ἐκεῖνη μ' ἔκανε ὅπως θέλει καὶ μπορεῖ, τῆ μια νὰ μοιάζω με φτωχὸ ζητιάνο,

τὴν ἄλλη νέος που φορεῖ στὸ σῶμα του ωραῖα ρούχα. 210

Εὐκόλο τὸ ἔχουν οἱ θεοὶ που τὸν ἀτέραντο οὐρανὸ κρατοῦν,

ἐναν θνητὸ ἄλλοτε νὰ τὸν κάνουν λαμπερό,

ἄλλοτε νὰ τὸν ἀσχημίζουν».

Μιλώντας υποχώρησε καὶ κάθισε, ἀλλὰ ὁ Τηλέμαχος χύθηκε πάνω του οδυρόμενος καὶ βουρκαμένος τώρα τὸν ἀγκάλιασε.

Τότε τοὺς συνεπήρε καὶ τοὺς δύο θρήνου ὁ ἡμέρος. 215

215

Σπαραχτικὰ θρηνοῦσαν, πιο δυνατὰ κι ἀπὸ πουλιά,

σαν αετοὶ, γύπες γαμψώνυχοι, που τὰ μικρὰ τοὺς κυνηγοὶ τοὺς ἀρπαξαν, προτοῦ ξεπεταρίσουν.

Τὸσο πικρὸ καὶ τὸ δικό τοὺς δάκρυ ἀπὸ τὰ βλέφαρά τοὺς κύλησε. Καὶ θὰ μπορούσε ὁ οδυρμὸς τοὺς νὰ κρατήσῃ

ὡσπου νὰ δύσει ὁ ἥλιος, 220

220

ἀν ὁ Τηλέμαχος δὲν προσφώνουσε τὸν πατέρα του:

«Με ποιο καρᾶβι, ἀγαπημένε μου πατέρα, ποιοὶ ναυτικοί,

σ' ἔφεραν στὴν Ἰθάκη; Γιὰ ποια γενιὰ καμάρωσαν;

Φαντάζομαι δὲν ἔφτασες στὰ μέρη μας πεζός».

Ἀμέσως τοῦ ἀποκρίθηκε βασιανισμένος ὁ Ὀδυσσεύς καὶ θεῖος: 225

225

«Παιδί μου, τὴν ἀλήθεια θέλω νὰ σου πῶ.

Οἱ Φαίηκες, θαλασσινοὶ διάσημοι, μ' ὀδήγησαν – ξεπροβοδούν

αὐτοὶ κι ἄλλους πολλοὺς, ὅποιον πατήσῃ στὸ νησί τοὺς.

Στὸν ὕπνο βυθισμένο, ἀπὸ τὸ πέλαιος με πέρασαν σὲ γρήγορο

καρᾶβι καὶ στὴν Ἰθάκη μ' ἄφησαν. Μου χάρισαν δῶρα λαμπρὰ, 230

230

χαλκὸ, μαλάματα πολλὰ, φαντὰ φορέματα,

που ἀπὸ τῆ φώτιση θεοῦ βρίσκονται τώρα ἀσφαλισμένα στὴ

σπηλιά. Κι ἔφτασα ἐδῶ με σύσταση τῆς Ἀθηνᾶς,

νὰ αποφασίσουμε μαζί τὸν φόνου τῶν ἐχθρῶν μας...».

(Μετάφραση Δ.Ν.Μαρωνίτη)

Στο μεταξύ η Πηνελόπη πληροφορείται από τον Εύμαιο και από έναν κήρυκα την άφιξη του Τηλέμαχου, ενώ οι μνηστήρες, οι οποίοι αποτυγχάνουν να τον αφηνιδιάσουν κατά την επιστροφή του, καταστρώνουν νέο σχέδιο εξόντωσής του. Το βράδυ, όταν ο Εύμαιος επιστρέφει στην καλύβα του, η Αθηνά έχει δώσει και πάλι στον Οδυσσέα τη μορφή του ζητιάνου.

17. Ραψωδία ρ - Τηλεμάχου επάνοδος εις Ιθάκην

Ως οι μεν τοιαύτα προς αλλήλους αγόρευον 290
αν δε κύων κεφαλήν τε και ούατα κείμενος έσχεν,
Άργος, Οδυσσήςος ταλασίφρονος, ον ρα ποτ' αυτός
θρέψε μεν, ουδ' απόνητο, πάρος δ' εις Ίλιον ιρήν
ώχετο. Τον δε πάροιθεν αγίνεσκον νέοι άνδρες
αίγας επ' αγροτέρας ηδέ πρόκας ηδέ λαγωούς,
295

δη τότε κείτ' απόθεστος αποιχομένοιο άνακτος
εν πολλή κόπρωι, η οι προπάροιθε θυράων
ημιόνων τε βοών τε άλις κέχυτ', όφρ' αν άγοιεν
δμώες Οδυσσήςος τέμενος μέγα κοπήσοντες,
ένθα κύων κείτ' Άργος ενίπλευς κυνοραιστέων.
300

Δη τότε γ', ως ενόησεν Οδυσσέα εγγύς εόντα,
ουρήι μεν ρ' ο γ' έσπνε και ούατα κάμβαλεν άμφω,
άσσον δ' ουκέτ' έπειτα δυνήσατο οίο άνακτος
ελθέμεν. Αυτάρ ο νόσφιν ιδών απομόρξατο δάκρυ
ρεία λαθών Εύμαιον, άφαρ δ' ερεείνετο μύθωι
305

«Εύμαι', η μάλα θαύμα κύων όδε κείτ' ενί κόπρωι,
καλός μεν δέμας εστιν, ατάρ τόδε γ' ου σάφα οίδα,
η δη και ταχύς έσκε θέειν επί ειδεί τώδε,
η αύτως οιοι τε τραπεζήες κύνες ανδρών
γίγνοντ' αγλαίης δ' ένεκεν κομέουσιν άνακτες».
310

Τον δ' απαμειβόμενος προσέφησ, Εύμαιε συβώτα,
«Και λίην ανδρός γε κύων όδε τήλε θανόντος.
Ει τοιόσδ' ειη ημέν δέμας ηδέ και έργα,
οιον μιν Τροίηνδε κιών κατέλειπεν Οδυσσεύς,
αίψα κε θηήσαο ιδών ταχυτήτα και αλκήν,
315

ου μεν γαρ τι φύγεσκε βαθείης βένθεσιν ύλης
κνώδαλον, όπτι δίοιτο και ίχνεσι γαρ περιήδη.
Νυν δ' έχεται κακότητι, άναξ δε οι άλλοθι πάτρης
ώλετο, τον δε γυναίκες ακηδέες ου κομέουσιν
δμώες δ' ευτ' αν μηκέτ' επικρατέωσιν άνακτες
320

ουκέτ' έπειτ' εθέλουσιν εναισίμα εργάζεσθαι,
ήμισυ γαρ τ' αρετής αποαίνυται ευρύοπα Ζευς
ανέρος, ευτ' αν μη κατά δούλιον ήμαρ έλησιν».
Ως ειπών εισήλθε δόμους ευ ναιετάοντας,
βη δ' ιθύς μεγάροιο μετά μνηστήρας αγαυούς.
325

Άργον δ' αυ κατά μοίρα λάβεν μέλανος θανάτοιο
αυτίκ' ιδόντ' Οδυσσήςα εεικοστώι ενιαυτώι.

Ο Τηλέμαχος επιστρέφει στην πόλη. Εκεί τον υποδέχονται με πολύ μεγάλη χαρά η μητέρα του Πηνελόπη και η τροφός του Ευρύκλεια. Διηγείται στη μητέρα του το ταξίδι, ενώ την ίδια στιγμή οι μνηστήρες ετοιμάζουν μια γιορτή. Ο Οδυσσέας φτάνει στην πόλη συνοδευόμενος από τον Εύμαιο. Στην είσοδο του παλατιού τον αναγνωρίζει το γέρικο σκυλί του, ο Άργος, το οποίο αμέσως μετά πεθαίνει.

Κι' εκεί που τέτοια λέγανε μιλώντας μεταξύ τους, 290
τέντωσε ολόρθα ένα σκυλί ταυτιά και το κεφάλι,
καθώς πεσμένο κοίτουσαν, ο Άργος του Δυσέα,
που μια φορά τανάθρεφε μονάχος, μα στην Τροία
έφυγε πριν να το χαρεί. Και πρώτα οι νιοι το παίρναν
λαγούς, ζαρκάδια, αγριόγιδα να κυνηγούν, μα τώρα
295

παρατημένο κοίτουσαν, σαν έφυγε ο αφέντης,
στην κοπριά, πούταν σωρός χυμένη εμπρός στις πόρτες
βοδιών μαζί και μουλαριών, που σήκωναν οι δούλοι
και το μεγάλο κόπριζαν μετόχι του Δυσέα.

Εκεί κι' ο Άργος κοίτουσαν τσιμπούρια φορτωμένος.
300

Και τότε, όπως μυρίστηκε κοντά του το Δυσέα,
κούνησε λίγο την ουρά, κατέβασε ταυτιά του,
όμως δεν είχε ανάκαρα να τρέξει πια κοντά του.
Έστρεψε εκείνος τότε αλλού και σφούγγισε ένα δάκρυ,
χωρίς να νοιώσει ο Εύμαιος, κι' άξαφνα ρώτησε έτσι:
305

«Δες, Εύμαιε, θαυμαστό σκυλί στην κοπριά πεσμένο!
Όμορφο πόχει το κορμί, μα αυτό καλά δεν ξέρω
αν είναι τόσο γλήγωρο, καθώς πεντάμορφο είναι,
ή τάχα νάναι ένα σκυλί σπιτίσιο που οι αφέντες
έτσι για λούσο συνηθούν στα σπίτια τους να θρέφουν».
310

Τότε, Εύμαιε χοιροβοσκέ, ταπάντησες κι' έτσι είπες:

«Ταφέντη μου είναι το σκυλί που χάθηκε στα ξένα.
Αν είχε τέτοιο το κορμί κι' όλες τις άλλες χάρες,
ως τάφησε όταν έφυγε και πήγε για την Τροία,
θα θάμαζες το θάρρος του και τη γληγωροσύνη.
315

Γιατί ποτέ δεν τούφυγε, μέσ' στο βαθύ λαγκάδι,
ταγίριμι πόστρωνε μπροστά, κι' ήταν να ψάχνει πρώτο.
Τώρα το βρήκαν συμφορές, κι' αλάργα απ' την πατρίδα
του χάθηκε ο αφέντης του κι' οι άπονες γυναίκες
δεν έχουν πια την ένοια του. Κι' οι δούλοι αχ, μια που χάσουν
320

οι βασιλιάδες την αρχή, ξεχνούν πια κάθε χρέος.
Γιατί τον γδύνει απ' τη μισή ο βροντολάλος Δίας
άγια του τον άνθρωπο, σκλαβιά που τον πλάκώσει».
Είπε και στο καλόχτιστο παλάτι μπήκε μέσα
κι' ολόισα πήγαινε να βρει τους άτροπους Μνηστήρες.
325

Τον Άργο τότε του πικρού θανάτου βρήκε η μοίρα
ως είδε το Δυσέα ευτύς τον εικοστό πια χρόνο.

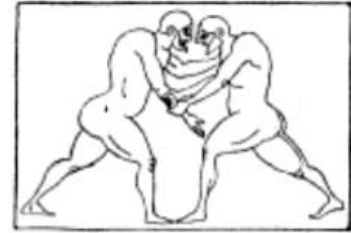
(Μετάφραση Ζήσιμου Σιδέρη)

Αν και ο αρχηγός των μνηστήρων, ο Αντίνοος, τον κοροϊδεύει, η Πηνελόπη δέχεται να προσφέρει φιλοξενία στο ρακένδυτο

ζητιάνο. Λίγο μετά ο Εύμαιος αφήνει τον Οδυσσέα-ζητιάνο στο παλάτι και επιστρέφει στο κοπάδι του.

18. Ραψωδία σ - Οδυσσέως και Ίρου πυγμή

Ο ζητιάνος Ίρος προκαλεί συνεχώς τον Οδυσσέα, ο οποίος απαντά στις προκλήσεις του. Οι μνηστήρες για να διασκεδάσουν προτείνουν στους δύο ζητιάνους να λύσουν τις διαφορές τους με έναν αγώνα πάλης. Τελικά νικητής αναδεικνύεται ο Οδυσσέας, ο οποίος αντιμετωπίζει τις βρισιές και την κοροϊδία των μνηστήρων. Η εμφάνιση όμως του Τηλέμαχου ηρεμεί τα πράγματα.

19. Ραψωδία τ - Οδυσσέως και Πηνελόπης ομιλία. Τα νύττρα

Όταν βραδιάζει και οι μνηστήρες φεύγουν, πατέρας και γιος βγάζουν από τη μεγάλη σάλα τα όπλα για να μην τα βρουν οι μνηστήρες. Αργά τη νύχτα ο βασιανισμένος ήρωας θα μιλήσει, ως άγνωστος γέρος ζητιάνος, με την Πηνελόπη. Διηγείται υποτιθέμενες ιστορίες της ζωής του και τη διαβεβαιώνει ότι ο Οδυσσέας θα επιστρέψει στο παλάτι του. Η Ευρύκλεια, η πιστή δούλα του Οδυσσέα, ενώ πλένει τα πόδια του υποτιθέμενου ζητιάνου ανακαλύπτει ένα παλιό τραύμα και αναγνωρίζει τον κύριό της, εκείνος όμως της επιβάλλει να σιωπήσει.

Η Πηνελόπη αποφασίζει να παντρευτεί εκείνον από τους μνηστήρες που θα μπορέσει να επαναλάβει ένα παλιό κατόρθωμα του Οδυσσέα. Ο τυχερός θα είναι εκείνος που θα περάσει το βέλος του μέσα από τις τρύπες που έχουν δώδεκα τσεκούρια, τοποθετημένα το ένα δίπλα στο άλλο. Όποιος το πετύχει θα είναι αυτός που θα τον ακολουθήσει η Πηνελόπη, εγκαταλείποντας για πάντα το όμορφο σπίτι που έζησε με τον άντρα της. Ο Οδυσσέας την ενθαρρύνει στην απόφασή της.

20. Ραψωδία υ - Τα προ της μνηστηροφωνίας

Όλοι πηγαίνουν στη συνέχεια να κοιμηθούν. Μόνο ο Οδυσσέας μένει ξάγρυπνος. Τα χαράματα αρχίζουν οι προετοιμασίες για τη γιορτή που είχαν προγραμματίσει οι μνηστήρες. Το συμπόσιο αρχίζει. Οι μνηστήρες ξαναρχίζουν τις θρασύτητες, ενώ ένας από αυτούς πετά στον Οδυσσέα-ζητιάνο το πόδι ενός βοδιού. Ο Τηλέμαχος οργίζεται με αυτή τη συμπεριφορά και επιπλήττει τους αναιδείς μνηστήρες, οι οποίοι ξεσπούν σε ένα αναίτιο γέλιο. Ο μάντης Θεοκλύμενος τους προειδοποιεί περιγράφοντας ένα φοβερό όνειρο. Ο Τηλέμαχος απαξιεί να απαντήσει στις προσβολές τους και περιμένει, με τα μάτια προσηλωμένα στον πατέρα του, την ώρα της εκδίκησης.

21. Ραψωδία φ - Τόξου θέσις

Η Πηνελόπη ανεβαίνει με αργές κινήσεις στο δωμάτιο όπου φυλάσσονται τα όπλα του Οδυσσέα. Τα παίρνει και καλεί τους μνηστήρες να πάρουν μέρος στο αγώνισμα. Στο αγώνισμα ξεκινά πρώτος ο Τηλέμαχος, θέλοντας να δείξει ότι αυτός είναι ο νόμιμος διάδοχος του Οδυσσέα, όμως δεν καταφέρνει να τεντώσει το τόξο. Στη συνέχεια ένας ένας οι μνηστήρες προσπαθούν να τεντώσουν το τόξο, αλλά χωρίς επιτυχία. Λίγο πριν δοκιμάσουν οι δύο πιο σημαντικοί από τους διεκδικητές της Πηνελόπης, ο Αντίνοος και ο Ευρύμαχος, ο Οδυσσέας αποκαλύπτεται στον Εύμαιο και στο Φιλοίτιο, στους οποίους δίνει συγκεκριμένες εντολές, ζητώντας τους συγχρόνως να μην αποκαλύψουν την ταυτότητά του. Λίγο πριν από τον Αντίνοο ζητά να δοκιμάσει την τύχη του και ο ζητιάνος. Οι μνηστήρες αντιδρούν, η Πηνελόπη όμως και ο Τηλέμαχος του το επιτρέπουν. Ο Εύμαιος δίνει το τόξο στον Οδυσσέα ο οποίος με ευκολία διαπερνά με το βέλος του και τους δώδεκα πελέκεις. Αμέσως ο Τηλέμαχος παίρνει τα όπλα του και συμπαρατάσσεται με τον πατέρα του.

22. Ραψωδία χ - Μνηστηροφωνία

Ο Οδυσσέας πετάει από πάνω τα κουρέλια και αμέσως στρέφει το φονικό του όπλο εναντίον του Αντίνοου, ο οποίος ετοιμάζεται να πει κρασί, και τον σκοτώνει. Ένας άλλος μνηστήρας, ο Ευρύμαχος, καλεί τον Οδυσσέα να δεχτεί γενναία αποζημίωση για όσες καταστροφές έκαναν οι μνηστήρες και να τους συγχωρήσει. Ο Οδυσσέας απορρίπτει την πρόταση και ξεκαθαρίζει ότι θα τους

σκοτώσει όλους. Οι μνηστήρες αποφασίζουν να υπερασπιστούν τον εαυτό τους και με τα όπλα που τους έδωσε ο Μελάνθιος αμύνονται. Ο Οδυσσέας σκοτώνει τον Ευρύμαχο και στη συνέχεια μαζί με τον Τηλέμαχο, το Φιλοίτιο και τον Εύμαιο και με την προστασία της θεάς Αθηνάς εξοντώνει και τους υπόλοιπους μνηστήρες. Αμέσως μετά δίνει εντολή στην Ευρύκλεια να καθαρίσει το χώρο και κατόπιν εκτελεί τις σκλάβες που τον πρόδωσαν. Τέλος, με φωτιά και θειάφι εξαγνίζει το παλάτι.

23. Ραψωδία ψ - Οδυσσέως υπό Πηνελόπης αναγνωρισμός

Σε όλη τη διάρκεια της Μνηστηροφωνίας η Πηνελόπη κοιμάται. Όταν όλα τελειώνουν, η Ευρύκλεια την ξυπνά. Η δούλα ενημερώνει την κυρά της για τα γεγονότα και πάνω από όλα για τον ερχομό του Οδυσσέα. Αν και η Πηνελόπη δεν την πιστεύει, πείθεται τελικά να κατέβει στην αίθουσα. Εκεί βρίσκεται μπροστά στον Οδυσσέα. Μένει αμήχανη και αδρανής. Ακολουθεί συζήτηση ανάμεσα στην Πηνελόπη και τον Οδυσσέα, ο οποίος, για να τον αναγνωρίσει της περιγράφει το νυφικό τους κρεβάτι που ο ίδιος είχε κατασκευάσει. Στη συνέχεια αρχίζει ο καθένας να εξιστορεί στον άλλο τα παθήματά του. Η θεά Αθηνά παρατείνει τη νύχτα για να μείνουν όσο το δυνατόν περισσότερο οι εραστές ο ένας κοντά στον άλλο. Την άλλη μέρα ο Οδυσσέας λέει στην Πηνελόπη ότι θα πάει στο χωράφι για να δει τον πατέρα του και τη συμβουλεύει να είναι προσεκτική, γιατί κανείς δεν ξέρει πώς θα αντιδράσουν οι συγγενείς των μνηστήρων. Ο Οδυσσέας φεύγει από την πόλη για να δει τον πατέρα του Λαέρτη οπλισμένος και κρυφά κάτω από την προστασία της θεάς Αθηνάς.

24. Ραψωδία ω - Σπονδαί

Ο ψυχοπομπός θεός Ερμής πηγαίνει τις ψυχές των μνηστήρων στον Άδη, όπου τους υποδέχονται ο Αχιλλέας, ο Αίας, ο Αγαμέμνωνας και άλλοι ήρωες που πληροφορούνται όσα συνέβησαν. Ο Οδυσσέας επισκέπτεται τον πατέρα του Λαέρτη στο κτήμα του στην εξοχή. Στην αρχή τού παρουσιάζεται ως ξένος και ακολουθεί η σκηνή της αναγνώρισης. Οι πληροφορίες για το θάνατο των μνηστήρων εξόργισαν τους συγγενείς τους, οι οποίοι προσπαθούν να ξεσηκώσουν το λαό εναντίον του Οδυσσέα. Επικεφαλής τους είναι ο Ευπείθης, ο πατέρας του Αντίνοου. Η Αθηνά συνεννοείται με το Δία και με την επέμβαση των θεών ο λαός της Ιθάκης συμφιλιώνεται.

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ

Ιλιάδα, Μ 243

«Εἰς οἰωνός ἀρίστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης».

Ένας είναι ο καλύτερος οἰωνός, ν' αγωνιζόμαστε για την πατρίδα.

Ιλιάδα, Ζ 208

**«Αἰέν ἀριστεύειν καὶ υπεῖροχον ἔμμεναι ἄλλων,
μηδέ γένος πατέρων αἰσχυνέμεν».**

Πάντα να είσαι πρώτος και ανώτερος από τους άλλους
και να μην ντροπιάζεις τη γενιά των προγόνων.

Ιλιάδα, Ζ 261

«Ἀνδρὶ δε κεκμηῶτι μένος μέγα οἶνος ἀέξει».

Τον κουρασμένο άνδρα γρήγορα το κρασί θα ξεσηκώσει.

Ιλιάδα, Ι 413

«Ὡλετο μεν μοι νόστος, ἀτὰρ κλέος ἀφθιτον ἔσται».

Δεν υπάρχει για μένα επιστροφή, μα αιώνια θα είναι η δόξα.

Ιλιάδα, Α 157

«Ἐπεὶ ἡ μάλα πολλὰ μεταξύ οὐρέα τε σκιάοντα θάλασσά τε ηγήεσσα».

Γιατί πολλά στη μέση μας χωρίζουν και κορφοβούνια απλόσκιωτα και θάλασσα αφρισμένη.

Ιλιάδα, Δ 442-444

«...Ἐρις ἄμοτον μεμαυία...»

**ἡ τ' ολίγη μεν πρώτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
ουρανῶ εστήριξε κάρη καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει».**

...Έριδα λυσσασμένη...

που στην αρχή μικρή ξεσηκώνεται και γρήγορα μετά
αγγίζει τον ουρανό με την κορυφή και τη γη με τα πόδια.

Ιλιάδα, Α 154

«ὦ πόποι, ἡ μέγα πένθος Ἀχαιίδα γαίαν ἰκάνει!».

Ω, αλίμονο τι μεγάλο πένθος πλάκωσε την χώρα των Αχαιών!

Ιλιάδα, Ε 801

«Τυδεύς τοι μικρός μεν ἔην δέμας, ἀλλὰ μαχητής».

Ο Τυδέας (ο πατέρας του Διομήδη) μικρός ήταν ως προς το κορμί, αλλά (υπήρξε) μαχητής.

Ιλιάδα, Α 514

«Ἰητρός γαρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων».

Γιατί ο γιατρός είναι άνδρας που αξίζει όσο πολλοί άλλοι μαζί.

Οδύσσεια, τ 163

«Οὐ γαρ ἀπὸ δρυός ἔσοι... οὐδ' ἀπὸ πέτρης».

Γιατί ούτε από δρυ ούτε από πέτρα γεννήθηκες
(αλλά από ανθρώπους είσαι γεννημένος).

Οδύσσεια, υ 18

«Τέτλαθι δη, κραδίη καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης».

Κράτα καρδιά μου, πολύ σκληρότερο έχεις βαστάξει πόνο.

Ιλιάδα, Α 218

«Ὅς κε θεοὶς επιπέιθηται, μάλα τ' ἔκλυον αὐτοῦ».

Αν ακούς (τα κελεύσματα) των θεών και αυτοί περισσότερο σε ακούν.

Ιλιάδα, Η 102

«Ἄλλ' οὕτως ἄμα πάντα θεοὶ δόσαν ἀνθρώποισιν».

Αλλά οι θεοί δεν τα έδωσαν όλα συγχρόνως στους ανθρώπους.

Ιλιάδα, Ι 63

**«Ἀφρήτωρ ἀθέμιστος ἀνέστιός ἐστιν ἐκεῖνος,
ὅς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου, οκρυδέντος».**

Ακοινώνητος, άγριος και άπατρις είναι αυτός που τον εμφύλιο πόλεμο αγαπά.

Ιλιάδα, Ω 525-526

**«Ὡς γὰρ ἐπεκλώσαντο θεοὶ δειλοῖσι βροτοῖσιν,
ζῶειν ἀχνυμένοις. Αὐτοὶ δὲ τ' ἀκηδέες εἰσὶν».**

Γιατί για τους δυστυχεῖς θνητούς αυτά έχουν οι θεοί κλωσμένα, να ζουν με λύπες. Μα καημός το τι είναι αυτοί δεν γνωρίζουν.

Ιλιάδα, Ρ 32

«Πρὶν τι κακὸν παθεῖν. Ρεχθέν δὲ τε νήπιος ἔγνω».

Πάντα ο φρόνιμος πριν πάθει λογαριάζει.

Ιλιάδα, Β 204

«Οὐκ αγαθὸν πολυκοιρανίη. Εἰς κοίρανος ἔστω, εἰς βασιλεύς».

Δεν είναι καλό πράγμα η πολυαρχία. Ένας ας είναι ο αρχηγός, ένας βασιλιάς.

Ιλιάδα, Ρ 446-447

**«Ὅ μὲν γὰρ τι ποῦ ἐστὶν οἰζυρώτερον ἀνδρός
πάντων, ὅσσα τε γαῖαν ἐπι πνεῖει τε και ἔρπει».**

Γιατί δεν υπάρχει πιο δυστυχησμένο πλάσμα από τον άνθρωπο, από όσα πάνω της αναπνέουν και περπατούν.

Ιλιάδα, Υ 250

«Ὅπποῖον κ' εὔπησθα ἔπος, τοῖον κ' ἐπακούσαιο».

Όποιο λόγο κι αν πεις τέτοιο και θα ακούσεις.

Οδύσσεια, δ 422

«Θεοὶ δὲ τε πάντα ἴσασιν».

Οι θεοί γνωρίζουν τα πάντα.

Οδύσσεια, ζ 230-231

**«Ζεὺς δ' αὐτὸς νέμει ὄλβον Ὀλύμπιος ἀνθρώποισιν,
ἐσθλοῖς ἠδέ κακοῖσιν, ὅπως ἐθέλησιν, ἐκάστω».**

Ο ολύμπιος Δίας μοιράζει μόνος αυτός την ευτυχία στους ανθρώπους καταπώς θέλει στον καθένα, άσημους ή και επιφανείς.

Οδύσσεια, τ 382

«Αἴψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσιν».

Γιατί πριν από την ώρα τους γερνούν όσοι τους χτύπησε συμφορά.

Οδύσσεια, ρ 347

«Αἰδῶς δ' οὐκ αγαθή κεχρημένω ἀνδρὶ παρῆναι».

Η ντροπή δεν ταιριάζει σε αυτόν που τον δέρνει η ανάγκη.

Οδύσσεια, τ 351

«Άνθρωποι δε μινυνθάδιοι τελέθουσιν».

Στον άνθρωπο γοργά η ζωή διαβαίνει.

Οδύσσεια, ι 31-32

«Ως ουδέν γλυκίων ης πατρίδος ουδέ τοκείων γίνετα».

Εγώ δεν ξέρω να έχω δει κάτι γλυκύτερο απ' τη γης της (της πατρίδας μου της Ιθάκης).

(Οι μεταφράσεις των αποσπασμάτων ανήκουν στους Αλέξανδρο Πάλλη, Ιάκωβο Πολυλά, Νίκο Καζαντζάκη-Ιωάννη Κακριδή και Δημήτρη Μαρωνίτη.)

ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΕΙΣ ΦΡΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ

«Αιδώς Αργείοι!»: Ντροπή σας Αργείοι!

Για πρώτη φορά το είπε η Ήρα (Ε 787), μετά το επανέλαβε ο Αγαμέμνωνας (Θ 228) και στη συνέχεια ο Δίας (Ν 95). Και οι τρεις το είπαν στους Έλληνες για να τους δώσουν θάρρος να πολεμήσουν τους Τρώες. Τη φράση τη χρησιμοποιεί κανείς για να αποδοκιμάσει κάποιον που κάνει πράγματα για τα οποία πρέπει να ντρέπεται.

«Άχθος αρούρης»: Βάρος της γης (Σ 104).

Το είπε ο Αχιλλέας στη μητέρα του Θέτιδα, όταν ήταν πολύ στεναχωρημένος για το θάνατο του αγαπημένου του φίλου Πάτροκλου. Η φράση χρησιμοποιείται μεταφορικά για ανθρώπους που θεωρούνται άχρηστοι.

«Έπεα πτερόεντα»: Λόγια φτερωτά, λόγια του αέρα.

«Επί ξυρού ακμής»: Στην κόψη του ξυραφιού (Κ 173).

Το είπε ο Νέστορας στο Διομήδη για να του δείξει πόσο επικίνδυνα ήταν τα πράγματα. Η φράση χρησιμοποιείται μεταφορικά για να δείξει πόσο κρίσιμη είναι μια κατάσταση.

«Και καπνόν αποθρόσκοντα»: Και καπνό ν' ανεβαίνει (α 58).

Η φράση αναφέρεται στη λαχτάρα του Οδυσσέα να γυρίσει στην πατρίδα του μόνο για να δει από μακριά τον καπνό να ανεβαίνει από την εστία του σπιτιού του. Χρησιμοποιείται για να δηλώσει μεγάλη νοσταλγία.

«Μάντης κακών»: Έτσι αποκάλεσε ο Αγαμέμνωνας το μάντη Κάλχαντα (Α 106), επειδή αποκάλυψε ότι για το θανατικό που θέριζε το στρατόπεδο των Αχαιών υπεύθυνος ήταν ο βασιλιάς των Μυκηνών.

«Μένεα πνέω»: Φράση που επαναλαμβάνεται πολλές φορές στην *Ιλιάδα* και δείχνει την υπερβολική οργή.

«Νόστιμον ήμαρ»: Η ημέρα της επιστροφής στην πατρίδα.

«Παρά θίν' αλός»: Πλάι στο κύμα (Α 327).

Χρησιμοποιούμε τη φράση και σήμερα με την ίδια σημασία.

«Σήματα λυγρά»: Ολέθρια σημάδια (Ζ 168).

Χρησιμοποιείται για κάποιο πένθιμο μήνυμα.

(Επιλογή από το βιβλίο της Ιωάννας Παπαζαφείρη, *Η αρχαία ελληνική σκέψη στο νεοελληνικό λόγο*, Αθήνα 1999.)

ΟΜΗΡΙΚΟΙ ΥΜΝΟΙ

Από μια πλούσια συλλογή μάς παραδίδονται σήμερα 33 ύμνοι –6 εκτενέστεροι και 27 βραχύτεροι–, οι οποίοι αποδίδονταν ήδη από την αρχαιότητα στον Όμηρο. Είναι βέβαιο ότι συντέθηκαν σε διαφορετικές περιοχές και χρονικές περιόδους. Οι ύμνοι αυτοί μοιάζουν μεταξύ τους ως προς τη μορφή. Όλοι οι ύμνοι αρχίζουν με μια επίκληση σε ένα συγκεκριμένο θεό. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στις ιδιότητες, την καταγωγή και τα κατορθώματα του θεού και τέλος ο υμνητής υπόσχεται ότι και στο μέλλον, με την πρώτη ευκαιρία, θα υμνήσει και πάλι το θεό. Η γλώσσα των ύμνων έχει πολλές ομοιότητες με αυτή των ομηρικών επών. Εκτός από τους καθαρά ομηρικούς τύπους, στους ύμνους συναντάμε και ολόκληρες εκφράσεις αλλά και στίχους ακόμη που προέρχονται από την *Ιλιάδα* και την *Οδύσσεια*.

Τέλος, οι ύμνοι αντλούν το περιεχόμενό τους από τοπικές παραδόσεις και σε αρκετά σημεία συμπληρώνουν κατά κάποιον τρόπο τα ομηρικά έπη.

α. Ύμνος εις Δήμητραν

Αποτελείται από 495 στίχους και είναι μάλλον ο παλαιότερος (7ος π.Χ.). Αφηγείται την ιστορία της αρπαγής της Περσεφόνης από το θεό του Κάτω Κόσμου Πλούτωνα και της επανεύρεσής της με τη μητέρα της, θεά Δήμητρα.

β. Ύμνος εις Απόλλωνα

Ο ύμνος αυτός αποτελείται από 546 στίχους και χωρίζεται σε δύο τμήματα: στο πρώτο (στίχοι 1-178) εξιστορείται η γέννηση του θεού στη Δήλο –είναι παλαιότερο και χρονολογείται στον 7ο αιώνα π.Χ.– και στο δεύτερο, έπειτα από ένα προοίμιο, δίνεται ο μύθος για το φόνο της δράκαινας Πυθούς, και περιγράφεται η ίδρυση του ιερού του Απόλλωνα στους Δελφούς.

γ. Ύμνος εις Ερμήν

Ο ύμνος αυτός αποτελείται από 580 στίχους και πραγματεύεται εύθυμα περιστατικά από τη ζωή του θεού, γραμμένα σε ένα ιδίωμα λαϊκότερο από αυτό των υπόλοιπων ύμνων.

δ. Ύμνος εις Αφροδίτην

Ο ύμνος αυτός αποτελείται από 293 στίχους, οι οποίοι έχουν έντονα ιωνικά χαρακτηριστικά. Πραγματεύεται τους έρωτες της Αφροδίτης και του Αγκίση από την Τροία.

ε. Ύμνος εις Διόνυσον

Αποτελείται από 59 στίχους και περιγράφει την κατάληψη από πειρατές του πλοίου στο οποίο επέβαινε ο θεός Διόνυσος.

Οι υπόλοιποι ύμνοι έχουν πολύ λιγότερους στίχους ο καθένας (το μέγιστο 20) και είναι αφιερωμένοι στον Άρη, στην Αθηνά, στους Διόσκουρους, στην Ήρα, στον Ηρακλή, στον Ασκληπιό, στον Πάνα, στον Ήφαιστο, στον Ποσειδώνα, στο Δία κ.λπ.

ΒΑΤΡΑΧΟΜΥΟΜΑΧΙΑ

Βατραχομυομαχία. Πρόκειται για παρωδία έπους που συγγενεύει με τους μύθους των ζώων και αποτελείται από 303 στίχους. Σε αυτή περιγράφεται ο αγώνας ανάμεσα στους βατράχους και τους μυς, ο οποίος τελειώνει με την παρέμβαση του Δία. Η παρωδία, αν και χρονολογείται τον 5ο αιώνα π.Χ., αποδόθηκε στον Όμηρο, ενώ κάποιοι μεταγενέστεροι (*Σούδα*, *Πλούταρχος*) την αποδίδουν στον Πίγηρτα τον Αλικαρνασσέα.

Περιεχόμενο

Ένας ποντικός, ο Ψιχάρπαξ (ο Ψιχουλαρπάκτης) –«διψαλέος γαλήης κίνδυνων αλύξας»–, διψασμένος γιατί έτρεχε για να ξεφύγει από τις γάτες που τον κυνηγούσαν, φτάνει κοντά σε μια λίμνη. Μόλις τον βλέπει ο βάτραχος Φυσίγναθος (ο Φουσκομάγουλος) –«βασιλεύς των βατράχων της λίμνης»–, αρχίζει να τον ρωτά για τη γενιά του. Ο Ψιχάρπαξ, αφού πρώτα παρουσιάσει τους γονείς του, τον πατέρα του Τρωξάρτη (το Ψωμοφάγο) και τη μητέρα του Λειχομύλη (τη Γλυφομυλού), αναφέρει τις διατροφικές προτιμήσεις του («άρτος τρισκοπάνιστος, πλακούς έχων πολύ σησαμότυρον, τυρός νεόπηκτος, μελίτωμα...») –ψωμί τριπλοζυμωμένο, πίτα με πολύ σησαμότυρο, χλωρό τυρί, μελόπιτα) και τέλος μιλά για όλα όσα φοβάται (τον κίρκον, τη γαλή και την παγίδα – το κερκινέζι [γεράκι], τη γάτα και τη φάκα). Ο Φυσίγναθος τον προσκαλεί στο σπίτι του που βρίσκεται στη μέση της λίμνης. Ο Ψιχάρπαξ, χωρίς να το πολυσκεφτεί, ανεβαίνει στην πλάτη του βατράχου και ξεκινούν για το σπίτι του. Στο δρόμο εμφανίζεται ξαφνικά μπροστά τους ένας ύδρος «πικρόν όραμα αμφοτέροις» (ένα νερόφιδο, φοβερό θέαμα και για τους δυο). Ο βάτραχος για να σωθεί βουτά στα βαθιά, αλλά ο ποντικός που δεν ξέρει κολύμπι πνίγεται, ξεστομίζοντας φοβερές κατάρες και απειλές εναντίον των βατράχων.

Ο πατέρας του δυστυχούς Ψιχάρπαγα, ο συμπαθής Τρωξάρτης, κηρύσσει τον πόλεμο στους βατράχους για να εκδικηθεί το θάνατο του γιου του.

Ο πόλεμος που διεξάγεται ανάμεσα στους ποντικούς και τους βατράχους είναι σκληρός και οι εκατέρωθεν απώλειες μεγάλες. Όμως γρήγορα οι ποντικοί παίρνουν την κατάσταση στα χέρια τους και σφάζουν χωρίς κανένα έλεος τους αντιπάλους τους.

Αποσπάσματα

Ην δε τις μουσί παις Μεριδέρπαξ έξοχος άλλων, 260
 Κναίσωνος φίλος υιός αμύμονος αρτεπιβούλου.
 Οίκαδ' ίεν, πολέμου δε μετασχείν παιδ' εκέλευεν.
 Ούτος αναρπάξαι βατράχων γενειήν επαπειλει.
 Αγχού δ' έστηκεν μενεαίνων ίφι μάχεσθαι
 και ρήξας καρύοιο μέσην ράχιν εις δύο μοίρας 265
 φράγδην αμφοτέροισι κενώμασι χείρας έθηκεν.
 Οι δε τάχος δείσαντες έβαν πάντες κατά λίμνην
 και νυ κεν εξετέλεσσαν επει μέγα οι σθένος ήεν,
 ει μη άρ' οξύ νόησε πατήρ ανδρών τε θεών.
 Και τότε απολλυμένους βατράχους ώκτειρε Κρονίων. 270

Μετάφραση

Μες τα ποντικά κι ένα βρισκόταν, που ξεπερνούσε τ' άλλα, 260
 ο Μπουκιαρπάκτης ο γιος του Ροκανά του καρβελοριμάχτη,
 ο οποίος πήγε στο σπίτι του και το γιο του πρόσταξε να πάει
 να πολεμήσει.
 Και τότε να ξαφανίσει των βατράχων τη γενιά από τη
 γη απειλούσε.
 Κι ήρθε κοντά και σπούδαζε το πώς σκληρή να αρχίσει μάχη.
 Ένα καρύδι από τη ράχη του, σε δύο χωρίζει μέρη, 265
 και στα άδεια τα τσόφλια έχωσε τα πόδια του τα δύο,
 κι οι βάτραχοι θωρώντας του τη δύναμη την τόση,
 βούτηξαν από φόβο στο νερό, τι σίγουρα μπορούσε,
 όλους να τους λιανίσει, αν των θεών κι ανθρώπων ο πατέρας,
 ο Δίας, δεν ψυχοπονούσε τους βατράχους και τρόπον 270
 δεν έβρισκε γλυτωμού.

Με την αποφασιστική όμως παρέμβαση του Δία σώζονται οι βάτραχοι από τον αφανισμό και ο πόλεμος τελειώνει.

(Η μετάφραση του αποσπάσματος της *Βατραχομομαχίας* είναι του Πάικου Δ.Νικολαΐδη-Ασιλάνη, Αθήνα 1999.)

ΜΑΡΓΙΤΗΣ

Σκωπτικό ποίημα που χρονολογείται στα τέλη του 7ου ή στις αρχές του 6ου αιώνα π.Χ. Έχουν σωθεί ελάχιστοι στίχοι σε δακτυλικό εξάμετρο και εγκατασπαρμένους ιαμβικούς τρίμετρους. Ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης το αποδίδουν στον Όμηρο, ενώ άλλες πηγές (Σούδα) στον Πίγρητα τον Αλικαρνασσέα. Ο Αριστοτέλης μάλιστα αναφέρει ότι ο Όμηρος με τον *Μαργίτη* έβαλε τις βάσεις της κωμωδίας (*Περί Ποιητικής* 1448 b 34. «Τα της κωμωδίας σχήματα πρώτος ο Όμηρος υπέδειξεν, ου ψόγον αλλά το γελοίον δραματοποιήσας. Ο γαρ Μαργίτης ανάλογον έχει ώσπερ Ιλιάς και η Οδύσσεια προς τας τραγωδίας, ούτω και ούτος προς τας κωμωδίας»).

Η λέξη μαργίτης προέρχεται από το επίθετο μάργος-η-ον (=μαινόμενος, λαίμαργος, ασελγής) και είναι προφανές ότι ο ήρωας του Μαργίτη είναι το ακριβώς αντίθετο από το πρότυπο του ομηρικού ήρωα.

ΕΠΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

Έτσι αποκαλούνταν, από την αρχαιότητα (4ος αιώνας π.Χ.[:]), τα έπη που είχαν ως θέμα τους τα γεγονότα από τη γένεση του κόσμου μέχρι το θάνατο του Οδυσσέα ή τα γεγονότα πριν και μετά τον Τρωικό Πόλεμο. Από τα Κύκλια Έπη, όπως τα ονόμαζαν οι Αλεξανδρινοί φιλόλογοι, σώθηκαν λίγα αποσπάσματα ή μόνο τίτλοι. Αν και θεωρούνταν ήδη από την αρχαιότητα μεταγενέστερα του Ομήρου, εντούτοις είναι πολύ δύσκολη η χρονολόγησή τους, αλλά και ο εντοπισμός του ποιητή του κάθε έπους.

Το περιεχόμενο των ποιημάτων σώζεται σε περίληψη, όχι πάντα αξιόπιστη, στη *Χρηστομάθεια* του Πρόκλου (2ος ή 5ος αιώνας μ.Χ.), η οποία με τη σειρά της διασώθηκε στη Βιβλιοθήκη του Φωτίου.

Τα πιο γνωστά έπη είναι τα εξής:

Τιτανομαχία: Αποδίδεται στον Εύμηλο τον Κορίνθιο ή στον Αρκτίνο.

Οιδιπόδεια: Είναι το πιο παλιό (8ος αιώνας π.Χ.[:]) από όλα και αποδίδεται στον Κιναίθωνα το Λακεδαιμόνιο. Αποτελούνταν από 6.600 στίχους.

Θηβαΐς: Αποδίδεται στον Όμηρο και από μερικούς άλλους στον Αντίμαχο τον Τήιον. Αποτελούνταν από 7.000 στίχους. Το θέμα του είναι η γνωστή ιστορία των *Επτά επί Θήβας*.

Επίγονοι: Αποδίδεται στον Όμηρο και από μερικούς άλλους στον Αντίμαχο τον Τήιον. Αποτελούνταν από 7.000 στίχους. Το θέμα του είναι η άλωση της Θήβας από τους γιους των *Επτά επί Θήβας*.

Κύπρια Έπη: Χρονολογούνται στον 8ο ή στον 7ο αιώνα π.Χ. και αποδίδονται στο Στασίνο τον Κύπριο. Χωρίζονταν σε 11 βιβλία. Θέμα τους είναι η προϊστορία της *Ιλιάδας* (οι γάμοι Θέτιδας και Πηλέα, η κρίση του Πάρη, η αρπαγή της ωραίας Ελένης κ.λπ.).

Αιθιοπίας: Χρονολογείται στον 7ο αιώνα π.Χ. και αποδίδεται στον Αρκτίνο το Μιλήσιο. Χωριζόταν σε πέντε βιβλία. Θέμα του ήταν ο αγώνας του Αχιλλέα προς την Πενθεσίλειαν και το βασίλειά των Αιθιόπων Μέμνονα.

Μικρά Ιλιάς: Αποδίδεται στο Λέσχη το Μυτιληναίο. Περιγράφει τα γεγονότα μετά το θάνατο του Έκτορα.

Ιλίου Πέρσις: Αποδίδεται στον Αρκτίνο και από άλλους στο Στησίχορο και το θέμα του είναι η τελευταία νύχτα του Τρωικού Πολέμου. Χωριζόταν σε δύο βιβλία.

Νόστοι: Χρονολογούνται στον 7ο αιώνα π.Χ. και αποδίδονται στον Αγία τον Τροιζήνιο. Χωριζόταν σε πέντε βιβλία. Αποτελούν επέκταση της *Τηλεμάχειας*.

Τηλεγονία: Το θέμα της είναι τα γεγονότα μετά την επιστροφή του Οδυσσέα και ο φόνος του από τον Τηλέγονο, γιο του ήρωα, από την Κίρκη. Χωριζόταν σε δύο βιβλία.

ΗΣΙΟΔΟΣ

Λίγες και ιδιαίτερα συγκεχυμένες είναι οι πληροφορίες που έχουμε για τον Ησίοδο, στο οποίο αποδίδεται η *Θεογονία*. Έτσι, μοναδική αυθεντική πηγή για τον ποιητή παραμένουν τα δύο σωζόμενα έργα του, *Θεογονία* και *Έργα και Ημέραι*.

Το όνομα του Ησιόδου αναφέρεται μόνο μία φορά, και μάλιστα στη *Θεογονία* (στίχος 22 [Αι νυ που' Ησίοδον καλήν εδίδαξαν αιοιδήν – αυτές (οι Μούσες) λοιπόν δίδαξαν στον Ησίοδο κάποτε το ωραίο τραγούδι]). Για πρώτη φορά στη Δύση ένας ποιητής αναφέρει το όνομά του. Η ποίησή του έχει έντονα προσωπικό χαρακτήρα. Το έτος της γέννησης αλλά και του θανάτου του μας είναι άγνωστα. Είναι μεταγενέστερος του Ομήρου και οπωσδήποτε προγενέστερος του Αρχίλοχου.

Ο πατέρας του καταγόταν από την Κύμη της Αιολίδας και εγκαταστάθηκε στην Άσκρα της Βοιωτίας, όπου εργάστηκε ως γεωργός. Εκεί γεννήθηκαν ο Ησίοδος και ο αδερφός του Πέρσης. Όπως ο ίδιος αναφέρει στη *Θεογονία*, έλαβε το χάρισμα του ποιητή από τις Μούσες, ενώ στο *Έργα και Ημέραι* λέει ότι είχε κερδίσει τρίποδα σε ποιητικό αγώνα στη Χαλκίδα. Μετά το θάνατο του πατέρα του ο Ησίοδος συγκρούστηκε για την πατρική περιουσία με τον αδερφό του, Πέρση, ο οποίος κατάφερε με χρήματα να διαφθείρει τους δικαστές. Ο Ησίοδος τελικά τον συγχώρησε και για να τον επαναφέρει στην ορθή οδό έγραψε το *Έργα και Ημέραι*. Πέθανε στην Άσκρα και τάφηκε στην αγορά του Ορχομενού, όπου αιώνες μετά οι κάτοικοι έδειχναν τον τάφο του στους επισκέπτες.

Ο Ησίοδος, αντίθετα από τον Όμηρο, παρουσιάζει έναν κόσμο στον οποίο οι άνθρωποι είναι ενταγμένοι στο φυσικό τους πλαίσιο και ασχολούνται με συνηθισμένα πράγματα. Η επίδρασή του υπήρξε πολύ μεγάλη. Ως θεολογών ποιητής επέδρασε στους προσωκρατικούς φιλοσόφους και ως απόλυτα προσωπικός ποιητής στην πρώιμη λυρική ποίηση.

Εκτός από τα δύο προαναφερόμενα έργα, στον Ησίοδο αποδιδόταν ήδη από την αρχαιότητα ένα άλλο ποίημα, η *Ασπίς* (480 εξάμετροι στίχοι), με θέμα τη νίκη του Ηρακλή επί του γιου του Άρη, Κύκνου. Το μεγαλύτερο μέρος του ποιήματος καταλαμβάνει η περιγραφή της ασπίδας του Ηρακλή, η οποία κατασκευάστηκε από τον Ήφαιστο.

ΘΕΟΓΟΝΙΑ

Αποτελεί ουσιαστικά το ιερό βιβλίο των αρχαίων Ελλήνων και δεν είναι τυχαίο ότι γράφτηκε από κάποιον που κατοικούσε στη Βοιωτία. Στην περιοχή αυτή στην αρχαιότητα συναντούσε κανείς δεκάδες ιερά και τόπους αγιασμένους από τους θεούς και τους ήρωες. (Σύμφωνα με την παράδοση, ο Ζευς και ο Ερμής γεννήθηκαν στην Τανάγρα, η Αθηνά στις Αλαλκομενές, ο Απόλλωνας στην Τεγύρα και ο Διόνυσος στην Αλίαρτο. Ο γάμος του Δία με την Ήρα έγινε πάνω στον Κιθαιρώνα, ενώ πολλοί Βοιωτοί, όπως η Σεμέλη, ο Ηρακλής και ο Γλαύκος, έγιναν αθάνατοι. Τέλος, η μορφολογία του εδάφους και οι διάφορες γεωλογικές διαταραχές ενίσχυσαν τη δεισιδαίμονα διάθεση του λαού, ο οποίος θεωρούσε την περιοχή κατοικητήριον φοβερών τεράτων, όπως ήταν η Σφιγξ, ο Τυφών, οι Ερινύες κ.λπ.). Πηγή της *Θεογονίας* πρέπει να θεωρηθούν οι πανάρχαιοι θρησκευτικοί ύμνοι. Όσο τα ιερά αυξάνονταν και η λατρεία γινόταν πιο πολύπλοκη και επίσημη τόσο περισσότερο εμπλουτιζόταν αυτής της μορφής η ποίηση. Οι αρχέγονοι ύμνοι είχαν χαρακτήρα αφηγηματικό και τα θέματά τους ήταν οι στοιχειώδεις για τους θεούς παραδόσεις για τη γέννηση και τις περιπέτειές τους. Το έργο των αιοιδών-συνθετών των ύμνων

εξασκούσαν οι ιερείς. Είναι βέβαιο ότι ιερέας υπήρξε και ο ποιητής της Θεογονίας, ο οποίος μάλιστα θεωρεί ως κύρια ασχολία των μουσών την εξύμνηση του Δία και κατά δεύτερο λόγο των άλλων θεών.

Ο Ησίοδος συνένωσε παραδόσεις ήδη διαμορφωμένες, συγκεφαλαιώνοντας τις βασικές παραδόσεις των παλαιότερων ασμάτων σε μια ενιαία σύνθεση.

Διάρθρωση του ποιήματος

Το ποίημα αποτελείται από πέντε απόλυτα διακριτά μέρη: το Προοίμιο (στ. 1-115), την Κοσμογονία και τη Θεογονία (στ. 116-616), την Τιτανομαχία (στ. 617-885), τη Συνέχεια της Θεογονίας (στ. 886-964) και την Ηρωογονία (στ. 965-1020).

1. Προοίμιο

Απαρτίζεται από δύο μέρη, την επίκληση (1-34) και τον ύμνο προς τις μούσες (35-115). Στο πρώτο μέρος ο ποιητής περιγράφει τις ασχολίες των μουσών πάνω στον Ελικώνα, οι οποίες τη νύχτα πηγαίνουν στον Ουρανό για να εξυμνήσουν τους θεούς. Επίσης εξιστορεί ένα θαύμα, την επιφάνειαν, που προέρχεται από τις μούσες, οι οποίες του αποκάλυψαν την ποιητική τέχνη και έτσι τον απομάκρυναν από τη δύσκολη ζωή των γεωργών.

Το δεύτερο μέρος είναι ύμνος προς τις μούσες. Ο ποιητής τις παρουσιάζει να βρίσκονται τριγύρω από το θρόνο του Δία, να υμνούν και να διασκεδάζουν τους θεούς.

Στη συνέχεια περιγράφει τη γέννησή τους και την πρώτη τους εμφάνιση στον Όλυμπο, αλλά και τη δράση τους ανάμεσα στους ανθρώπους. Επισημαίνει το γεγονός ότι οι μούσες εμπνέουν τους ποιητές (την τέχνη) και τους βασιλείς (επιβλητικό λόγο και δικαιοσύνη). Το τμήμα αυτό τελειώνει με ένα χαιρετισμό και μια επίκληση προς τις μούσες να ψάλουν τη γέννηση των αθανάτων.

2. Κοσμογονία και Θεογονία

Στην αρχή απαριθμούνται τα πρώτα στοιχεία που συνέθεσαν τον κόσμο: το Χάος, η Γη και ο Έρως. Ακολουθούν τα γένη του Χάους και της Γης. Από την ένωση της Γης με τον Ουρανό γεννήθηκε και άλλο γένος. Η γενεαλογική διήγηση διακόπτεται από το επεισόδιο του ακρωτηριασμού των γεννητικών οργάνων του Ουρανού από το γιο του Κρόνο. Από τα αποκομμένα όργανα του Ουρανού γεννήθηκε η Αφροδίτη. Μετά ο ποιητής συνεχίζει με τη γενεαλογία των θεών, αλλά συχνά διακόπτει τη διήγηση με διάφορα επεισόδια.

Συγκεκριμένα, πρώτο είναι το επεισόδιο της Στυγός, η οποία γέννησε τέσσερα παιδιά, το Ζήλο, τη Νίκη, το Κράτος (εξουσία, ισχύ) και τη Βία. Υποχρέωσε το Δία να προσλάβει τα δύο τελευταία παιδιά της ως παραστάτες του (στ. 383-403).

Το δεύτερο επεισόδιο είναι ο ύμνος προς την Εκάτη. Ο ποιητής την εξυμνεί ως την πιο τιμημένη από το Δία θεά που συμμετέχει και στα τρία βασίλεια του κόσμου, τον Ουρανό, τη Γη και τη Θάλασσα.

Η Εκάτη παρακινεί τους ανθρώπους να είναι δίκαιοι, βοηθά τους πολεμιστές να νικήσουν, στηρίζει τους βασιλείς για να απονέμουν σωστά τη δικαιοσύνη, βοηθά τους αθλητές, τους ψαράδες στη θάλασσα, τους νέους κ.λπ. (στ. 411-452).

Το τρίτο επεισόδιο αφορά στη γέννηση του Δία και στην απάτη της Ρέας, η οποία έδωσε στον Κρόνο να καταπεί μια πέτρα στα σπάργανα και όχι το νεογέννητο Δία, τον οποίο η ίδια φρόντισε να κρύψει στην Κρήτη (στ. 493-506).

Το τέταρτο και τελευταίο επεισόδιο αναφέρεται στον Προμηθέα και στη δημιουργία της γυναίκας (στ. 535-616).

Η τοι μεν πρόπιστα Χάος γένετ' αυτάρ έπειτα 116
Γαί' ευρύστερνος, πάντων έδος ασφαλές αει,
αθανάτων, οι έχουσι κάρη νιφόνεντος Ολύμπου,
Τάρταρά τ' ηερόδεντα μυχώ χθονός ευρυοδείης,

Πρώτα-πρώτα λοιπόν το Χάος έγινε και ύστερα 116
έγινε η πλατύστηθη Γη, το αιώνιο στέρεο βάθρο όλων
των αθανάτων που κατέχουν του χιονοσκεπαστού
Ολύμπου την ακροκορφή,

ηδ' Έρος (sic), ος κάλλιστος εν αθανάτοισι θεοίσι,
120

λυσιμελής, πάντων δε θεών πάντων τ' ανθρώπων
δάμναται εν στήθεσσι νόον και επίφρονα βουλήν.
Εκ Χάεος δ' Έρεβος τε μέλαινά τε Νυξ εγένοντο.
Νυκτός δ' αὐτ' Αιθήρ και Ημέρη εξεγένοντο,
ους τέκε κυσαμένη Ερέβει φιλότιπη μιγείσα.
125

.....
Μήδεα δ' ως το πρώτον αποτμήξας αδάμαντι 188
κάββαλ' απ' ηλείριο πολυκλύστωι ενί πόντωι,
ως φέρετ' άμ' πέλαγος πουλύν χρόνον. Αμφί δε λευκός
190

αφρός απ' αθανάτου αχροός ώρνυτο. Τάϊ δ' ένι κόυρη
εθρέφθη. Πρώτον δε Κυθήροισιν ζαθέοισιν
έπλητ' ένθεν έπειτα περίρρυτον ίκετο Κύπρον.
Εκ δ' έβη αιδοίη καλή θεός, αμφί δε ποιή
ποσσίν υπό ραδιοίσι εν αέζετο. Την δ' Αφροδίτην
195

αφρογενέα τε θεάν και ευστέφανον Κυθήρειαν
κικλήσκουσι θεοί τε και άνερες, ούνεκ' εν αφρώι
θρέφθη. Ατάρ Κυθήρειαν, ότι προσέκυρσε Κυθήροις.
Κυπρογενέα δ', ότι γέντο πολυκλύστωι ενί Κύπρωι. 199

και τα ζοφερά τα Τάρταρα μέσα στις μεγαλόδρομης
της γης τα βάθη,
και ο Έρος και αυτός είναι ο πιο ωραίος μέσα στους
αθάνατους θεούς
120

τα μέλη κόβει, κι' όλων των θεών και των ανθρώπων
αυτός λυγáει τα στήθη, την ψυχή και την περίσκεψη
σβήνει του νου τους.
Κι' από το Χάος το Έρεβος γεννήθηκε κι' η μαύρη Νύχτα,
κι από τη Νύχτα πάλι ο Αιθέρας εγεννήθηκε κι' η Ημέρα.
Τους γέννησε απ' το σπέρμα του Έρεβους, ερωτικά σαν
έσμιξε μαζί του.
125

.....
Και τ' αμελέτητα (του Ουρανού) λοιπόν αμέσως μόλις 188
τάκοψε (ο Κρόνος) με το δρεπάνι
Τάρριξε απ' τη στεριά στον πόντο τον πολυτρικύμιστο
να πλέουν πάνω στη θάλασσα πολύ καιρό. Μα ολόγουρά
τους λευκός αφρός
190

απ' το κομμάτι αυτό της σάρκας της αθάνατης ανέβαινε.
Κι' απ' τον αφρό γεννήθηκε
μια κόρη. Κοντοζύγωσε στ' άγια πρώτα Κύθηρα,
κι' ύστερα διάβηκε από εκεί στη θαλασσόζωση Κύπρο.
Και βγήκεν η σεβάσμια, η ωραία θεά, και γύρω-γύρω
Χλόη κάτω απ' τα λυγερά τα πόδια της ξεφύτρωνε.
Και τούτην Αφροδίτη
195

τη λένε και αφρογέννητη θεά κι' ομορφοστέφανη Κυθήρεια
οι άνθρωποι και οι θεοί γιατί γεννήθηκε από τον αφρό,
Κυθήρεια γιατί πλησίασε τα Κύθηρα,
και Κυπρογεννημένη γιατί γεννήθηκε στη θαλασσοζωσμένη
Κύπρο... 199
(Μετάφραση Π.Λεκατσά)

3. Τιτανομαχία

Σε αυτό το τμήμα του έργου ο ποιητής περιγράφει τον πόλεμο ανάμεσα στους Τιτάνες, οι οποίοι κατοικούσαν στην Όθρυ, και στα τέκνα του Κρόνου και της Ρέας, που κατοικούσαν στον Όλυμπο. Στον αγώνα τους εναντίον των Τιτάνων οι θεοί του Ολύμπου είχαν συμπαραστάτες τον Κότο, το Βριάρεω και το Γύη, τους Εκατόγχειρες. Οι ολύμπιοι κατάφεραν να νικήσουν τους Τιτάνες και να τους συλλάβουν. Έτσι, έμειναν μόνοι κυρίαρχοι του κόσμου.

4. Συνέχεια της Θεογονίας

Αμέσως μετά την αποκατάσταση της τάξης στον κόσμο με την επικράτηση των θεών του Ολύμπου αρχίζει η δεύτερη φάση της Θεογονίας. Γεννιούνται νέες θεότητες, που δεν έχουν καμιά σχέση με τις φοβερές φυσικές δυνάμεις που εκπροσωπούσαν οι παλιές, οι οποίες έσπευσαν, όσες επέζησαν, να προσαρμοστούν στη νέα κατάσταση.

5. Ηρωογονία

Το τμήμα αυτό της Θεογονίας αποτελεί παρεμβολή, που χρησιμεύει για τη μετάβαση από τη Θεογονία στα Ηρωογονικά Ποιήματα, δηλαδή στη διήγηση των ενώσεων θεών και θνητών γυναικών (Κατάλογος). Ο Κατάλογος ή *Ηοίαι*, από τον οποίο έχουν σωθεί μόνο αποσπάσματα, συνδεόταν με τη Θεογονία και παρουσίαζε τη γένεση των ηρώων από θνητές γυναίκες. Ο πυρήνας του έργου θεωρείται από πολλούς ησιόδειος.

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ

Πρόκειται για ένα διδακτικό ποίημα 828 εξάμετρων στίχων, ένα έργο από το οποίο οι άνθρωποι διδάσκονται ποια είναι η θέση τους σε αυτό τον κόσμο, τα καθήκοντα και τις εργασίες τους (έργα) στην πορεία του χρόνου και οι διαρκώς εναλλασσόμενες υποχρεώσεις τους (ημέραι). Τα βασικά θέματα που απασχολούν τον Ησίοδο είναι η εργασία και η δικαιοσύνη. Ο ποιητής, ως γνήσιος διανοητής, προσπαθεί να δώσει απαντήσεις σε δύο θεμελιώδη ερωτήματα: Ποια είναι η δομή της ανθρώπινης κοινωνίας και πώς πρέπει να κινείται κανείς μέσα σε αυτή. Μέσα από αυτό το έργο αναδεικνύεται ένας νέος τύπος ήρωα, όχι ο γενναίος πολεμιστής, όπως ο Αχιλλέας, αλλά ο καθημερινός άνθρωπος.

Διάρθρωση του ποιήματος

Το ποίημα χωρίζεται σε τέσσερα μέρη: στο προοίμιο (στ. 1-10), στο οποίο ο ποιητής επικαλείται τη βοήθεια του Δία, στο γενικό μέρος (στ. 11-341), όπου ο ποιητής ενημερώνει τον αδερφό του, Πέρση, για την προέλευση του κακού στο κόσμο, στο πρακτικό μέρος (στ. 342-764), όπου δίνονται συγκεκριμένες συμβουλές για τη δίκαιη ζωή και την καρποφόρα εργασία και τέλος στο τμήμα-επίλογο, η γνησιότητα του οποίου αμφισβητείται, όπου γίνεται λόγος για την εκλογή των κατάλληλων μερών για κάθε επιμέρους εργασία (στ. 765-828).

1. Προοίμιο

Μούσαι Περίηθεν, αιδησί κλείουσαι,
δεύτε δι' εννέπε, σφέτερον πατέρ' υμνείουσαι.
Ον τε διά βροτοί άνδρες ομός άφατοι τε φατοί τε,
ρητοί τ' άρρητοι τε Διός μεγάλοιο έκητι.
Ρέα μεν γαρ βριάει, ρέα δε βριάοντα χαλέπτει,
5

ρεία δ' αρίζηλον μινύθει και άδηλον αέξει,
ρεία δε τ' ίθύνει σκολιόν και αγήγορα κάρφει
Ζευς υψιβρεμέτης, ος υπέρτατα δώματα ναίει.
Κλύθι ιδών αίων τε, δίκηι δ' ίθυνε θέμιστας
τύνη. Εγώ δε κε Πέρσηι ετίτυμα μυθησαίμην... 10

Ο ποιητής επαινεί τον πατέρα των θεών για τη δικαιοσύνη με την οποία κυβερνά τον κόσμο, ενώ βρίσκει την ευκαιρία να αποκαλύψει την πραγματική αιτία για τη δημιουργία του ποιήματος, που δεν είναι άλλη από τη νουθεσία του αδερφού του, Πέρση, που τόσο αδίκησε τον ποιητή.

Μούσες από την Περία, σεις που με τα τραγούδια σας δοξάζετε, ελάτε, κράζετε τον Δία, υμνώντας τον πατέρα τον δικό σας, που από αυτόν πέρα για πέρα και οι θνητοί ή άσημοι είναι ή ξακουστοί, ή ονομαστοί ή άγνωστοι, όπως το θέλει ο μέγας Δίας. Εύκολα αυτός δίνει τη δύναμη και εύκολα αυτός τον δυνατό συντριβει,
5

εύκολα ταπεινώνει τον μικρό και τον ασήμαντο τον μεγαλώνει, κι' εύκολα ορθώνει τον σκυφτό και τον καμαρωμένο μαραζώνει, ο Δίας που από ψηλά βροντά, που κατοικεί τα υπέρτατα παλάτια. Αγροίκα τη φωνή μου, βλέπε κι' άκουε και σιάζε εσύ στη γραμμή του δικίου τη κρίση. Όσο για με, στον Πέρση θάθελα να πω κάποιες αλήθειες... 10

(Μετάφραση Π.Λεκατσά)

2. Γενικό μέρος

Ο Ησίοδος, διορθώνοντας τον ίδιο τον εαυτό του, αφού στη Θεογονία είχε ισχυριστεί ότι δεν υπάρχει μία μόνο Έριδα, διατυπώνει την άποψη ότι, εκτός από την κακή, της διχόνοιας και των πολέμων, υπάρχει και η Έριδα του ειρηνικού ανταγωνισμού. Αυτό το κάνει γιατί θέλει να αποτρέψει τον αδερφό του από την κακή Έριδα και να τον επαναφέρει στην καλή Έριδα της άμιλλας στο χώρο της εργασίας. Όλα αυτά ο Ησίοδος τα εξηγεί με τη βοήθεια των μύθων του Προμηθέα και της Πανδώρας. Στη συνέχεια, θέλοντας να κάνει πιο κατανοητή την άποψή του ότι ο κόσμος βρίσκεται σε μια

Νυν δ' αἶνον βασιλεύσι ερέω φρονέουσι και αυτοίς. 202
 Ωδ' ἴρηξ προσέειπεν ἀηδόνα ποικιλόδειρον
 ὕψι μάλ' ἐν νεφέεσσι φέρων ὀνύχεσσι μεμαρπώς.
 Η δ' ἐλεόν, γναμπτοῖσι πεπαρμένη ἀμφ' ὀνύχεσσι,
 205

μύρετο, την ο γ' επικρατέως προς μύθον έίπεν.
 «Δαιμονίη, τι λέληκας; έχει νυ σε πολλόν αρείων.
 Τήν δ' εις ήι σ' αν εγώ περ άγω και αιιδόν εούσαν.
 Δείπνον δ', αι κ' εθέλω, ποιήσομαι ή μεθήσω.
 Άφρων δ', ος κ' εθέλην προς κρείσσονας αντιφερίζειν.
 210

Νίκης τε στέρεται προς άισχεσιν άλγεα πάσχει».
 Ως έφατ' ωκυπετής ήρηξ, τανυσίπτερος όρνις... 212

συνεχή παρακμή, παρουσιάζει το μύθο της διαδοχής των εποχών. Η χειροτέρευσή τους φαίνεται από τα μέταλλα που χρησιμοποιεί για την κάθε εποχή: η Χρυσή εποχή του Κρόνου, η Αργυρή εποχή, η Χάλκινη εποχή (Ηρωική εποχή) και τέλος η Σιδηρά εποχή, η εποχή της παρακμής, στην οποία ζει ο ποιητής. Αυτό το αξιολύπητο παρόν στο οποίο κυριαρχεί η βία, το παρουσιάζει ο Ησίοδος μέσα από την ιστορία με το γεράκι και το αηδόνη – ο πρώτος λογοτεχνικός μύθος ζώων που μας έχει σωθεί και στον οποίο εμφανίζεται η έννοια της δίκης. Με το εγκώμιο των κανόνων δικαίου και με την προτροπή για δικαιοσύνη και εντιμότητα και σεβασμό των θεών κλείνει το γενικό μέρος.

Και τώρα μια παραβολή θα πω στους βασιλιάδες, 202
 αν και έχουν περίσσια τη γνώση τους.
 Έτσι μίλησε το γεράκι στο πλουμόλαιμο αηδόνη,
 όταν το πήρε πολύ ψηλά, μέσα στα σύννεφα αρπαγμένο
 στα νύχια του τα γαμψά.
 Μυρόταν εκείνο θλιβερά μέσα στα νύχια τα γαμψά του.
 205
 Και το γεράκι μίλησε και σκληρό λόγο τούπε:
 «Δύστυχο, τι είναι που λαλείς; Κάποιος πολύ δυνατός σου σε κρατάει.
 Εκεί εγώ που σε πάω εκεί πας και εσύ και ας μου 'σαι και τραγουδιστής.
 Και όπως μου κάνει όρεξη, μπορεί και δείπνο να σε κάνω,
 μπορεί και να σε αφήσω πάλι.
 Χωρίς μυαλό είν' εκείνος που τα βάζει με τους δυνατότερους.
 210
 Εχτός που χάνει τη νίκη μαζί με τις ντροπές
 και βάσανα τραβάει».
 Έτσι είπε το γεράκι το γοργοπετούμενο, το 212
 τενοφτέρουγο πουλί, στ' αηδόνη...
 (Μετάφραση Π.Λεκατσά)

3. Πρακτικό μέρος

Σε αυτό το μέρος δίνονται όλες οι επιμέρους υποδείξεις σχετικές με τις προηγούμενες αρετές για τις αγροτικές δουλειές, για τη γεωργία, για τη ναυσιπλοΐα και για τη συμπεριφορά προς τους άλλους ανθρώπους.

4. Επίλογος

Σε αυτό το τμήμα γίνεται λόγος για την επιλογή των κατάλληλων ημερών για τις επιμέρους αγροτικές εργασίες.

Μετάφραση

Αν θέλεις να φυλάξεις κατά γράμμα τις ημέρες του Δία 765
 πρέπει να μάθεις τους υπηρέτες σου πως η τριακοστή του μήνα
 είναι η καλύτερη για να επιθεωρήσεις τη δουλειά που κάνανε
 και να τους μοιράξεις το μηνιατικό τους και για να ξέρουν
 οι άνθρωποι να κρίνουν με το δίκαιο μέτρο...

Από την αρχή, η πρώτη, η τέταρτη, η έβδομη είναι ιερές ημέρες, 770
 την έβδομη γέννησε η Λητώ τον Απόλλωνα το χρυσόσπαθο.

Το ίδιο και η όγδοη και η ένατη. Μα αυτές είναι δύο ημέρες στην εποχή του μήνα
 που είναι οι καλύτερες για να ασχολούνται οι άνθρωποι με τις δουλειές τους,
 ενώ η ενδέκατη και η δωδέκατη είναι καλές να κουρεύει κανείς τα πρόβατα
 και να θερίζει τον καλότυχο καρπό. 775

Αλλά η δωδέκατη είναι πολύ καλύτερη από την ενδέκατη,
 γιατί σε αυτή πλέκει το δίχτυ ανάερα η αράχνη, την εποχή
 που είναι οι ημέρες μακρύτερες, όταν ο προνοητικός θερίζει τη σοδιά του.
 (Μετάφραση Π.Λεκατσά)

ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σήμερα ο όρος «λυρική» αναφέρεται στην ποίηση με έντονα προσωπικό χαρακτήρα, που ενέχει κάποιο στοιχείο τραγουδιού, έστω κι αν δεν τραγουδιέται πραγματικά. Ωστόσο, η λέξη «λυρικός» κάνει την πρώτη σημαντική της εμφάνιση με τους Αλεξανδρινούς φιλόλογους, που συνέταξαν έναν κατάλογο των εννέα λυρικών (Πίνδαρος, Βακχυλίδης, Σαπφώ, Ανακρέων, Στησίχορος, Σιμωνίδης, Ίβυκος, Αλκαίος και Αλκμάν), ο οποίος δείχνει τι εννοούσαν με τον όρο «λυρικός ποιητής»: Ήταν ο ποιητής που διέφερε από αυτούς που έγραφαν τραγωδίες, έπη, ιάμβους ή ελεγεία. Ήταν πρώτα από όλα ο ποιητής που έγραφε ποιήματα για να τραγουδηθούν με τη συνοδεία λύρας (το όργανο μνημονεύεται για πρώτη φορά στον Αρχίλοχο). Έτσι, ο λυρικός ποιητής ξεχώριζε από το δραματικό, που μεγάλο μέρος του έργου του απαγγελλόταν, από τον ιαμβογράφο, που έγραφε κυρίως ποίηση για απαγγελία, και από τον ελεγειακό, που αρχικά τουλάχιστον οι συνθέσεις του συνοδεύονταν από αυλό. (Αξίζει να επισημάνουμε ότι η λύρα θεωρούνταν αριστοκρατικό όργανο, ενώ ο αυλός ένας ενοχλητικός «νεόπλουτος». Στον Απόλλωνα ανήκε το έγχορδο όργανο, ενώ ο αυλός ήταν συνδεδεμένος με τις οργιαστικές λατρείες του Διονύσου.)

Οι κλασικοί φιλόλογοι αποφάσισαν όσον αφορά στην αρχαία ελληνική ποίηση κάτω από τον όρο «λυρική» να συμπεριλάβουν όλα τα ποιητικά είδη, εκτός από το έπος και το δράμα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι τα διάφορα ποιητικά ήδη (έπος, λυρική ποίηση, δράμα) δεν συνυπάρχουν. Αρχαιότερο όλων είναι το έπος και νεότερο το δράμα. Η χρονική αυτή διαφοροποίηση απεικονίζει με εύγλωττο τρόπο την ιστορική και κυρίως την κοινωνική πραγματικότητα της εποχής στην οποία ακμάζει κάθε είδος. Βέβαια, ανάμεσα στα είδη δεν υπάρχουν στεγανά. Η λυρική ποίηση δεν γεννήθηκε ξαφνικά, καθώς ρίζες της υπάρχουν στα ομηρικά έπη: Ο παιάν (Α 472), ο υμέναιος (Σ 493), ο θρήνος, η παραίνεση, ο ύμνος, το τραγούδι γενικά (της δουλειάς, του πόνου ή της χαράς) βρίσκονται διάσπαρτα μέσα στο έργο του Ομήρου. Ωστόσο, μπορούμε να ορίσουμε τους πριν από τον 7ο π.Χ. αιώνες ως τη χρονική περίοδο ακμής του έπους, τον 7ο, τον 6ο αλλά και μέρος του 5ου αιώνα ως την περίοδο της κατεχοχόνη λυρικής ποίησης και τέλος τον 5ο και τον 4ο αιώνα ως την περίοδο ακμής της δραματικής ποίησης.

Η λυρική ποίηση γίνεται πιο κατανοητή σε αντιδιαστολή με το έπος. Το μικρό ποίημα αντικαθιστά το μεγάλο του έπος. Η λυρική ποίηση είναι καθαρά υποκειμενική, σε αντίθεση με την αντικειμενική και περιγραφική επική. Το «εδώ», το «τώρα» και το «κοντά» αποτελούν τον πυρήνα του λυρικού ποιήματος, σε αντίθεση με το «εκεί», το «τότε» και το «μακριά» της επικής αφήγησης. Προβάλλεται πλέον ο άνθρωπος ως άτομο που αγωνίζεται και δρα μέσα στο κοινωνικό του περίγραμμα, και όχι οι ήρωες του παρελθόντος. Από την πολεμική αριστοκρατία του Ομήρου και την αγροτική τάξη της Βοιωτίας του Ησιόδου, οι λυρικοί μάς μεταφέρουν σε περιβάλλοντα «αστικά». Η λυρική ποίηση αποτελεί για μας σήμερα μαρτυρία για τους ανθρώπους και την εποχή, κατά την οποία το άτομο αποδεσμεύεται από μια «δεδομένη» τάξη και αναζητεί την ταύτιση με τον εαυτό του μέσα στην πολιτική και κοινωνική πράξη. Ουσιαστικά με τη λυρική ποίηση επιτελείται η ανακάλυψη του εγώ. Έχουμε πλέον «προσωπικούς» ποιητές, προσωπικότητες που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις και ανακατατάξεις του καιρού τους. Συντελείται η αφύπνιση του ανθρώπου που αναζητεί τη μοίρα του και ερμηνεύει τα προβλήματά του όχι μέσα στις ατέρμονες συζητήσεις των ραψωδών, αλλά μέσα στο σύντομο ποίημα που είναι και χρονικά και θεματολογικά περιορισμένο. Δεν πρόκειται απλώς για μια ποιητική επανάσταση. Το βασικό χαρακτηριστικό της είναι η διαπίστωση ότι το έπος που «επαίδευσε» και γοήτευσε τόσες γενιές οδηγείται στο τέλος του.

Παρ' όλα αυτά, το έπος –κυρίως το ομηρικό– διεκδικεί την παρουσία του μέσα στη νέα ποίηση τόσο στη γλώσσα όσο και στα θέματα και τις εκφράσεις. Οι λυρικοί ποιητές φέρουν συνεχώς τη μεγάλη επική παράδοση, ακόμα και όταν την αρνούνται ή προσπαθούν να αποδεσμευτούν από αυτή.

Συχνά προσπαθούν να εντάξουν και να προσαρμόσουν τα επικά δάνεια σε άλλες ενότητες, και να τα διαμορφώσουν δημιουργώντας νέες εκφραστικές δυνατότητες.

Η λυρική ποίηση, αντίθετα από το έπος, διακρίνεται για την εσωτερική και εξωτερική ευελιξία και πολυμορφία της. Σε όλα τα έργα των λυρικών διοχετεύονται και διαχέονται νέες συλλήψεις, σκέψεις, εκφράσεις, εμπειρίες και αγωνίες. Με τους Περσικούς Πολέμους πέφτει η αυλαία γι' αυτό το ποιητικό είδος και έρχεται η κορύφωση της αττικής τραγωδίας.

Ελεγεία και Ίαμβος

Το λυρικό ποίημα δεν εκφράζει ψυχικές διαθέσεις και καταστάσεις της στιγμής μέσα στην προσωπική απομόνωση, αλλά έχει σαφέστατη αναφορά στην πραγματικότητα και απευθύνεται πάντα σε κάποιον που θα το ακούσει. Αυτή η διαπίστωση ισχύει κυρίως για την ελεγειακή ποίηση. Ως μέσο επικοινωνίας χρησιμοποιείται όχι ο αδιαμόρφωτος ακόμα πεζός λόγος ούτε το τετριμμένο έπος με το δακτυλικό εξάμετρο, αλλά ένα νέο είδος ποίησης που απαγγέλλεται και δεν τραγουδιέται και που στηρίζεται σε νέες μορφές μέτρων, την ελεγεία και τον ίαμβο. Η λέξη «ελεγεία» έχει σχέση με τα ουσιαστικά *έλεος* (θρήνος) και *ελεγείον*. Η ετυμολογία είναι αβέβαιη, αλλά η σχέση του όρου με τη μετρική μορφή, το ελεγειακό δίστιχο, είναι αναμφισβήτητη. Το ελεγειακό δίστιχο στην αρχαϊκή ποίηση μπορούσε να εκφράσει κάθε σκέψη και συναίσθημα. Αρχικά χρησιμοποιήθηκε στα πολεμικά άσματα και στηριζόταν στο ζεύγος αυτού που μιλάει και αυτού που ακούει.

Ο ίαμβος, από την άλλη, ήταν στίχος σατιρικός, σκωπτικός. Η λέξη «ίαμβος» είναι επίσης αβέβαιης ετυμολογίας και πιθανολογείται ότι έχει θρακοφρυγική προέλευση. Η σύνδεσή της με τη λατρεία της Δήμητρας (μέσω της μυθολογικής μορφής της Ιάμβης) δικαιολογεί την αρχική της σημασία (*σκώμμα*, *ύβρις*, *ψόγος*, *βωμολοχία*). Το ιαμβικό τρίμετρο ήταν το μέτρο τόσο της απαγγελόμενης όσο και της αδόμενης ποίησης, ενώ στη συνέχεια έγινε το κυρίαρχο μέτρο των μη λυρικών μερών του δράματος.

Η Αφύπνιση του «Εγώ»

Ο 7ος αλλά και ο 6ος αιώνας χαρακτηρίζονται από τις έντονες πνευματικές και πολιτικές αναζητήσεις και τις συνεχείς κοινωνικές ανακατατάξεις. Το λυρικό «Εγώ» ζει μέσα στο πλαίσιο του κοινωνικού χώρου και της πόλης. Ακόμη και η φύση εντάσσεται στους αγώνες, τους πόνους και τις χαρές των ανθρώπων. Οι ηγέτες αλλά και οι διάφορες προσωπικότητες που πρωταγωνιστούν στις τοπικές κοινωνίες αισθάνονται την ανάγκη να απευθυνθούν στο λαό, να επικοινωνήσουν μαζί του. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι πρόκειται για μια εποχή κατά την οποία οι άνθρωποι ζουν έντονα την εξαφάνιση ενός ολόκληρου κόσμου, με τους νόμους του,

τις πολιτικές και κοινωνικές δομές του, τις παραδόσεις του. Την εποχή του αρχαϊκού λυρισμού παρουσιάζονται οι πιο έντονες αντιθέσεις στην περιοχή των πολιτικοκοινωνικών αγώνων. Στην αφετηρία των αγώνων αυτών βρίσκεται η πτώση του παλιού θεσμού, της βασιλείας, και η άρνηση του παλιού ομηρικού κόσμου. Ανακατατάξεις, φόνοι, εξορίες, πόλεμοι, πολιτικές και κοινωνικές αντιμαχίες συμπαρασύρουν τον άνθρωπο, που ζει πλέον όλα τα γεγονότα από μέσα. Είναι η εποχή που γεννιέται η τυραννίδα, η οποία εμφανίζεται ως νέα μορφή εξουσίας και πρέπει να καταπολεμηθεί, όπως μαθαίνουμε από τους στίχους του Σόλωνα, του Αλκαίου και κ.ά. Με την ανάπτυξη του εμπορίου και τη δημιουργία νέων οικονομικών συνθηκών καινούργιες κοινωνικές δυνάμεις εμφανίζονται και διεκδικούν το πολιτικό μέλλον, όπως, για παράδειγμα, διαπιστώνει με τρόπο ο αριστοκράτης Θέογνης. Στους λυρικούς ποιητές ο στίχος δεν είναι μόνο τρόπος έκφρασης αλλά γίνεται όπλο στους

προσωπικούς, πολιτικούς και κοινωνικούς αγώνες τους. Ο Αλκαίος, η Σαπφώ, ο Σόλωνας, ο Ιππώνακτας και ο Αρχίλοχος χρησιμοποιούν το στίχο για να διαμαρτυρηθούν, να ψέξουν, να εξεγείρουν και να υποδείξουν. Δημιουργούνται νέες λέξεις, άγνωστες στο έπος, για να εκφραστούν καινούργιες καταστάσεις και αντιλήψεις (κίνδυνος, αφροσύνη, φιλαργυρία, διχοστασία, αδικία κ.λπ.). Για πρώτη φορά στην αιολική ποίηση εμφανίζεται το ρήμα *πεδέχειν* (μετέχειν), που εκφράζει την ανθρώπινη συμμετοχή, και στο Σιμωνίδη το *σύγνωθι* που δηλώνει τη δυνατότητα κοινής κατανόησης και συγγνώμης. Ο Αρχίλοχος απογυμνώνει τις παραδοσιακές μορφές μιας ξεπερασμένης ηθικής και χλευάζει, σκώπτει, πολεμάει. Ο Ιππώναξ, εξόριστος, διαλαλεί τη μιζέρια του καταδικάζοντας έτσι την κοινωνική αδικία.

Επίσης, ο λυρικός ποιητής ξέρει καλά τι τον χωρίζει από τους θεούς, και κατανοεί τη ζωή ως αναπόσπαστο τμήμα της κοσμικής αρμονίας. Βιολογικές μεταβολές (γεράματα, θάνατος), αυτονότητες για το έπος, γίνονται πλέον βασανιστικές διαπιστώσεις, όπως μαρτυρούν οι ελεγείες του Μίμνερμου. Τώρα, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, ο άνθρωπος έχει συνειδητοποιήσει ότι δεν πρέπει να αποφεύγει τον πόνο, αλλά να τον αντέχει. Πρόκειται για την τλημοσύνη, την ανάγκη για καρτερία και αντοχή, όπως τη διατύπωσαν πρώτοι ο Αρχίλοχος και η Σαπφώ. Στον Αρχίλοχο συναντάμε για πρώτη φορά μια νέα αντίληψη για την πραγματική φιλία, πέρα από το παραδοσιακό ηρωικό σχήμα που μας έδωσε ο Όμηρος (Αχιλλέας-Πάτροκλος), καθώς είναι ο πρώτος ποιητής που εκφράζεται με αγανάκτηση για την προδομένη φιλία.

Η πολεμική ελεγεία, επίσης, παρ' όλο που σε πολλά σημεία εξαρτάται από το έπος, απευθύνεται σε συγκεκριμένο κοινό και εκφράζει συγκεκριμένη ιστορική στιγμή, όπως μαρτυρούν οι στίχοι του Καλλίνου και του Τυρταίου. Έτσι, οι ποιητές βρίσκουν πρόσβαση στους συνανθρώπους τους με το στίχο.

Αρχαία Ελληνική Μετρική

Τα αρχαία μέτρα ήταν προσωδιακά, αναπτύσσονταν δηλαδή κατά την εναλλαγή ανισόχρονων μακρών και βραχέων συλλαβών και διακρίνονταν σε είδη ανάλογα με την τάξη εκφοράς των αντίστοιχων φθόγγων (μακρό-βραχύ, βραχύ, βραχύ-μακρό κ.λπ.). Εξαιτίας της άνισης χρονικής διάρκειας των εναλλασσόμενων συλλαβών η αρχαία μετρική χαρακτηρίζεται ως ποσοτική, σε αντίθεση με τη σύγχρονη, που βασίζεται στην εναλλαγή τονισμένων και άτονων συλλαβών και ως εκ τούτου καλείται τονική. Οι μακρές συλλαβές θεωρούνταν συμβατικά διπλάσιας χρονικής διάρκειας από τις βραχείες και γι' αυτό ονομάζονταν δίσημες. Στην πράξη η εκφορά της μακράς συλλαβής συνοδευόταν από δύο ισόχρονα χτυπήματα του χεριού ή του ποδιού, ενώ η βραχεία από μία κίνηση.

Η πρώτη από τις δύο ισόχρονες κινήσεις που σήμαιναν τη μακρά συλλαβή ονομαζόταν *θέσις*, ενώ η δεύτερη *άρσις*. Η τήρηση του συμβατικού αυτού ισοχρονισμού διευκόλυνε τη ρυθμική εκτύλιξη των συλλαβών και συνέβαλε στη δημιουργία των διαφόρων μέτρων. Βασική μονάδα υποδιαίρεσης των στίχων ήταν ο ρυθμικός *πους*, που περιείχε τουλάχιστον μία μακρά και μία βραχεία συλλαβή. Νεότερες όμως έρευνες έδειξαν ότι στην αρχαία ελληνική ποίηση δεν απαντώνται απλοί πόδες αλλά διπλοί (διποδία). Ως εκ τούτου βασική υποδιαίρεση των αρχαίων στίχων είναι σήμερα το μέτρο με τη στενή του έννοια. Γι' αυτό μιλάμε, π.χ., για δακτυλικό εξάμετρο και όχι για δακτυλικό εξάποδο. Οι αρχαίοι μετρικοί διέκριναν δέκα βασικά είδη μέτρων, από τα οποία συνδυαστικά σχηματίζονταν εξήντα τέσσερα συνολικά είδη. Τα βασικά αυτά μέτρα, η διάκριση των οποίων αποδίδεται στον Αριστοφάνη το Βυζάντιο, είναι τα εξής: *ιάμβος*, *τροχάιος*, *ανάπαιστος*, *δάκτυλος*, *παίων*, *ιωνικός* από *μείζονος*, *ιωνικός* από *ελλάσσονος*, *χοριαμβικός*, *αντισπαστικό* και *προκελευσματικό*.

Το *δακτυλικό εξάμετρο* είναι το αρχαιότερο ελληνικό μετρικό σύστημα και χρησιμοποιήθηκε από τους επικούς, τους διδακτικούς και τους βουκολικούς ποιητές, και κυρίως από τον Όμηρο. Αποτελείται από πέντε δακτύλους και στο τέλος του έχει έναν σπονδείο ή τροχάιο – μπορούσε όμως να περιλαμβάνει και άλλους σπονδείους. Κατά κανόνα χωρίζεται σε δύο άνισα τμήματα (κώλα) από μια τομή (παύση), με σκοπό να διευκολύνεται η αναπνοή του αφηγητή.

Το *ελεγειακό δίστιχο* συνδύαζε έναν εξάμετρο με έναν πεντάμετρο στίχο. Το δακτυλικό πεντάμετρο αποτελούνταν από δύο ημιστίχια, καθένα από τα οποία περιλάμβανε δύο δακτύλους και

μια τελευταία συλλαβή που έπρεπε πάντα να είναι μακρά στο πρώτο του τμήμα, ενώ στο δεύτερο ήταν αδιάφορη.

Λόγω της κάπως αργόσυρτης ροής του ήταν κατάλληλο για την έκφραση σοβαρών συναισθημάτων και χρησιμοποιήθηκε κυρίως από τη γνωμική, την παραινετική και την ερωτική ποίηση, καθώς και από το επίγραμμα.

Το *ιαμβικό τρίμετρο* αποτελείται από έξι πόδες και καθιερώθηκε ως το κατεξοχήν μέτρο των διαλογικών μερών του δράματος. Η τελευταία συλλαβή του στίχου είναι αδιάφορη. Λόγω του γρήγορου ρυθμού του χρησιμοποιήθηκε αρχικά στα τραγούδια της διονυσιακής τελετουργίας, κατόπιν πέρασε στη σκωπτική ποίηση, ενώ αργότερα καλλιεργήθηκε ιδιαίτερα από τον Αρχίλοχο.

Το *αναπαιστικό* μέτρο συντασσόταν κατά διποδία και εξέφραζε τον πολεμικό ρυθμό των εμβατηρίων και γι' αυτό χρησιμοποιήθηκε στο δράμα κυρίως για την πάροδο του χορού, με τη μορφή του δίμετρου που τελείωνε με καταληκτικό στίχο.

Μονωδία και Χορικό Άσμα

Η μονωδία, που είχε κυρίως προσωπικό χαρακτήρα, και η χορική ποίηση, που απευθυνόταν συνήθως σε ευρύ κοινό, είναι άλλες δύο «περιοχές» της λυρικής ποίησης. Οι πιο αξιόλογοι εκπρόσωποι της μονωδίας είναι η Σαπφώ και ο Αλκαίος από τη Λέσβο, καθώς και ο Ανακρέοντας και ο Ίβυκος, που έδρασαν στην Αυλή του Πολυκράτη της Σάμου. Οι ποιητές συνέθεταν κυρίως στις διαλέκτους τους και το ακροατήριό τους ήταν συνήθως ένας μικρός κύκλος φίλων. Τα μονωδικά ποιήματα της Σαπφώς και του Αλκαίου είναι τα πιο παλιά που έχουν σωθεί. Με τον όρο «χορική ποίηση»

αναφερόμαστε στα ποιήματα που τραγουδούσε και εκτελούσε με συνοδεία μουσικής –από αυλό, έγχορδο ή κρουστό όργανο– μια ομάδα χορευτών (ο χορός) σε θρησκευτικές γιορτές, τοπικές ή πανελλήνιες, σε αθλητικές διοργανώσεις ή με αφορμή κάποιο σπουδαίο γεγονός. Ο ποιητής συνέθετε τη μουσική, έγραφε τα λόγια και διηύθυνε το χορό, που αποτελούνταν από επτά έως πενήντα μέλη με πολυτελή ένδυση.

Η χορική ποίηση περιλαμβάνει επίσης και είδη που επέζησαν μέχρι την εποχή του Πινδάρου και εξυπηρετούσαν διάφορες εκφραστικές ανάγκες στο πλαίσιο κοινωνικών και αθλητικών εκδηλώσεων.

Ο *ύμνος* ήταν ένα τραγούδι που απευθυνόταν σε κάποιο θεό και το εκτελούσε χορός που στεκόταν ακίνητος με τη συνοδεία κιθάρας. Το *προσόδιο* ή *πομπικό τραγούδι* ψαλλόταν καθ' οδόν προς τους βωμούς και τους ναούς και συνοδευόταν από αυλό, ενώ ο *διθύραμβος* ήταν συνδεδεμένος με τη λατρεία του Διονύσου. Το *παρθέν(ε)ιο* εκτελούνταν από ομάδα κοριτσιών με συνοδεία αυλού. Όσο για το *εγκώμιο*, ήταν ένα ποίημα με το οποίο εξυμνούσαν την προσωπικότητα και το έργο ισχυρών αντρών.

Από αυτό το ποιητικό είδος προέκυψε το *επινίκιο*, με το οποίο δοξάζονταν οι νικητές των πανελλήνιων αγωνισμάτων, η γενιά τους και η γενέτειρά τους. Ένα άλλο είδος εγκωμίου ήταν το *σκόλιο*, που τραγουδιόταν χωρίς όρχηση, ομαδικά ή εκ περιτροπής, με τη συνοδεία λύρας.

Η αρχαϊκή χορική ποίηση αναπτύχθηκε και διαδόθηκε κυρίως στην Πελοπόννησο και τη Μεγάλη Ελλάδα, γι' αυτό και χρησιμοποιήθηκε η δωρική διάλεκτος. Το χορικό άσμα ήταν άμεσα συνδεδεμένο με τη λατρεία και δομημένο γύρω από μια υπόθεση, ένα μύθο.

ΠΟΙΗΤΕΣ

Αρχίλοχος

Ο σπουδαιότερος ιαμβογράφος της αρχαιότητας. Γεννήθηκε στην Πάρο και άκμασε γύρω στα μέσα του 7ου αιώνα π.Χ. Ο πατέρας του λεγόταν Τελεσικλής, καταγόταν μάλλον από αριστοκρατική γενιά και ηγήθηκε μιας αποικιστικής εκστρατείας στη Θάσο, ενώ η μητέρα του, όπως διηγείται ο ίδιος, ήταν δούλα και ονομαζόταν Ενιπώ (*Ενιπούς υιός ην της δούλης*). Η ζωή του συνδέθηκε με χρονολογημένα ιστορικά γεγονότα, δηλαδή με τη βασιλεία του Γύγη (687-652 π.Χ.), την καταστροφή της Μαγνησίας από τους Κιμμέριους (652 π.Χ.) και την ολική έκλειψη ηλίου στις 6 Απριλίου του 648 π.Χ. Από τον αριστοκράτη Κριτία μαθαίνουμε ότι ο Αρχίλοχος εγκατέλειψε την Πάρο εξαιτίας της μεγάλης του φτώχειας (*διά πενίαν και απορίαν*) και πήγε στη Θάσο, όπου όμως λόγω του ιδιόρρυθμου χαρακτήρα του δημιούργησε πολλές έχθρες με τους συμπολίτες του. Έβγαζε τα προς το ζην κάνοντας το μισθοφόρο, ενώ σε ένα δίστιχο παρουσιάζει τον εαυτό του ως υπηρέτη του Άρη, του θεού του πολέμου. Πήρε μέρος σε κάποιες από τις πολλές στρατιωτικές επιχειρήσεις που γίνονταν στη Θάσο και σκοτώθηκε σε μια μάχη εναντίον των Ναξίων. Μάλιστα, σύμφωνα με την παράδοση, η Πυθία έδωσε από το ναό του Απόλλωνα τον Καλώνδα, ο οποίος τον είχε σκοτώσει. Οι περισσότερες πληροφορίες που έχουμε για τη ζωή του προκύπτουν από την ποίησή του. Χαρακτηριστική είναι η ιστορία με το Λυκάμβη και την κόρη του Νεοβούλη, με την οποία ο ποιητής ήταν αρραβωνιασμένος. Όταν διαλύθηκε ο αρραβώνας τους, ο Αρχίλοχος μεταβλήθηκε σε αμείλικτο εχθρό της οικογένειας και καταφέρθηκε με φαρμακερούς στίχους εναντίον τους. Η παράδοση λέει ότι η ντροπή για το Λυκάμβη και τις κόρες του ήταν τόσο μεγάλη, που αυτοκτόνησαν.

Ήταν ποιητής θεόπνευστος, οξυδερκής και καταφερόταν όχι μόνο εναντίον της αδικίας και της φαυλότητας των εχθρών του αλλά και εναντίον των φίλων του. Η ζωή και η ποίησή του ήταν άρρηκτα συνυφασμένες. Πολλοί στίχοι του απηγούν προσωπικά του βιώματα και περιπέτειες. Εκφράζεται με ειλικρίνεια και πολλές φορές με ωμότητα, χωρίς να υπολογίζει τη γνώμη των άλλων και την υστεροφημία του. Χλευάζει, αποδοκιμάζει και επικρίνει με χαρακτηριστική άνεση και πέρα από σκοπιμότητες ή συμβατικότητα. Είναι ο πρώτος Ευρωπαίος ποιητής που έστρεψε την προσοχή του στον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου αποσπώντας την ποίησή του από τις ατέρμονες περιπλανήσεις του έπους στη μυθική παράδοση και στις γενναίες πράξεις των ηρώων. Είναι ο πρώτος που κατόρθωσε να αποδεσμευτεί από την τεράστια ποιητική κληρονομιά του επικού κόσμου, ενώ βρισκόταν άμεσα κάτω από την επίδρασή του. Το ομηρικό ηρωικό ιδεώδες δεν είχε καμία σημασία για τον Αρχίλοχο και αυτό φαίνεται στο απόσπασμα 6D.=5W., όπου γίνεται λόγος για την ασπίδα που εγκατέλειψε στη μάχη (*ρίψασπις*).

Ο ποιητής ομολογεί χωρίς ίχνος ντροπής την πράξη του, αφού γι' αυτόν μεγαλύτερη σημασία έχει η ίδια η ζωή. Σε άλλα ποιήματά του υποστηρίζει το ευμετάβολο των ανθρώπινων πραγμάτων. Η ευτυχία και η δυστυχία δεν είναι μόνιμες καταστάσεις, ενώ η ανθρώπινη ζωή κατευθύνεται από ανώτερες πανίσχυρες δυνάμεις και ο ίδιος είναι *αμήχανος* και *άπορος*.

Συνέθεσε επίσης ποιήματα για το κρασί, τον έρωτα, για τη λατρεία του Διόνυσου και της Δήμητρας. Μολονότι, όπως αναφέρθηκε ήδη, βρισκόταν άμεσα κάτω από την επίδραση του έπους, εισήγαγε κάποιους λεκτικούς νεωτερισμούς και χρησιμοποίησε διάφορα μέτρα, γεγονός που μαρτυρεί την ύπαρξη πριν από αυτόν μιας αναπτυσσόμενης ποιητικής παράδοσης. Τα μέτρα που χρησιμοποίησε ήταν ιαμβικό τρίμετρο και τροχαϊκό τετράμετρο. Εκτός από αυτά έγραψε και ελεγείες, ένωσε σε μακρούς στίχους στοιχεία διαφορετικού ρυθμού (*ασυνάρτητα*) και δημιούργησε μικρές στροφές, στις οποίες ύστερα από ένα μακρόστενο στίχο ακολουθεί ένας μικρότερος του ίδιου ή διαφορετικού ρυθμικού γένους (*επωδοί*). Την ποιητική του αξία δεν την αμφισβήτησε κανείς. Μάλιστα, περιλήφθηκε στον Αλεξανδρινό Κανόνα μετά το Σιμωνίδη και τον Ιππώνακτα. Τα ποιήματά του αποτέλεσαν πρότυπο για τους μεταγενέστερους ποιητές. Υπήρξε μάλιστα ο κατεξοχήν πρόδρομος των κωμικών ποιητών. Δυστυχώς όμως από το έργο του μεγάλου αυτού ποιητή ελάχιστα λείψανα έχουν διασωθεί. Οι στίχοι που μας επιτρέπουν μια άνετη πρόσβαση στην ποιητική του δημιουργία

μόλις ξεπερνούν τους διακόσους. Από τα άλλα αποσπάσματα έχουμε μόνο σπαράγματα στίχων, λέξεις ή φράσεις. Τα τελευταία χρόνια έχουν βρεθεί σε αιγυπτιακούς παπύρους αποσπάσματα έργων του, τα περισσότερα όμως είναι σε απελπιστική κατάσταση.

Ανθολόγηση

Στο απόσπασμα που ακολουθεί ο ποιητής ομολογεί χωρίς ντροπή ότι εγκατέλειψε την ασπίδα του για να σώσει τη ζωή του. Μεταξύ της ζωής ή του ένδοξου θανάτου επιλέγει το πρώτο, αφού σε αντίθεση με τους ήρωες του έπους, που πέθαιναν για το κλέος, θεωρεί ύψιστο χρέος τη σωτηρία της ζωής. Το μέτρο του είναι ελεγειακό δίστιχο (δακτυλικό εξάμετρο και δακτυλικό πεντάμετρο).

6D. = 5W.

*Ασπίδι μεν Σαΐων τις αγάλλεται, ην παρά θάμνωι,
έντος αμώμητον, κάλλιπον ουκ εθέλων·
ψυχὴν δ' ἐξεσάωσα. Τι μοι μέλει ασπίς εκείνη;
Ερρέτω· ἐξαύτις κήσομαι ου κακίω.*

Μετάφραση

Κάποιος από τους Σαΐους χαίρεται το αψεγάδιαστο όπλο που άφησα χωρίς τη θέλησή μου κοντά σε ένα θάμνο· έσωσα όμως τον εαυτό μου. Τι με νοιάζει εκείνη η ασπίδα; Στα κομμάτια· Θα αποκτήσω και πάλι όχι χειρότερη.

(Μετάφραση: Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας, P.E.Esterling–B.M.W.Knox)

Στο ακόλουθο τετράστιχο, γραμμένο σε τροχαϊκό καταληκτικό τετράμετρο, παρατίθεται μια προσωπική γνώμη του ποιητή. Αυτό που τον ενδιαφέρει δεν είναι η εξωτερική παρουσία, η εμφάνιση, αλλά η ουσία. Όχι το «φαίνεσθαι» αλλά το «είναι».

60D. = 114W.

*Ου φιλέω μέγαν στρατηγόν ουδέν διαπεπλιγμένον
ουδέ βοστρύχοισι γαύρον ουδ' υπεξηρημένον,
αλλά μοι σμικρός τις είη και περί κνήμας ιδείν
ροικός, ασφαλώς βεβηκώς ποσσί, καρδίης πλέως.*

Μετάφραση

Δε μου αρέσει ο στρατηγός που είναι ψηλός και κάνει δρασκελιές μεγάλες, που περηφανεύεται για τις πλεξούδες του και φιλάρεσκα ξυρίζει το γένη του. Περισσότερο θα μου άρεσε ένας κοντός, ακόμη κι αν είναι στραβοπόδης, αρκεί να κρατιέται γερά στα πόδια του και να το λέει η καρδιά του.
(Μετάφραση: Δ.Ιακώβ)

Στο παρακάτω απόσπασμα ο ποιητής παρουσιάζει τον εαυτό του με δύο ιδιότητες, αυτή του πολεμιστή και αυτή του ποιητή. Στον πρώτο στίχο κυριαρχεί η παρουσία του άγριου θεού του πολέμου, ενώ στο δεύτερο η γλυκιά γοητεία της ποίησης.

1D = 1W.

*Ειμί δ' εγώ θεράπων μεν Ενυαλίιο άνακτος
και Μουσέων ερατόν δώρον επιστάμενος.*

Μετάφραση

Στρατιώτης είμαι εγώ πιστός στο βασιλιά τον Άρη
μα ξέρω εγώ και των Μουσών τα δώρα τα γλυκά.
(Μετάφραση: Σ.Μενάρδος)

Θέογνις

Καταγόταν από τα Μέγαρα, κοντά στην Αθήνα. Τις βασικές πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του τις αντλούμε από τη Σούδα, η οποία τοποθετεί τον ποιητή στην 59η Ολυμπιάδα (544/541 π.Χ.). Από τους στίχους του δεν μπορούμε να βγάλουμε σαφή συμπεράσματα για τη χρονολόγησή του. Ο Θέογνης είναι ο μόνος ποιητής της αρχαϊκής περιόδου που το έργο του σώζεται ως πλήρες σώμα (corpus). Οι ελεγείες του είναι συγκεντρωμένες σε δύο βιβλία. Το πρώτο περιέχει τους στίχους 1-1220 και το δεύτερο τους 1231-1389. Οι στίχοι 1221-1230 θεωρούνται αβέβαιοι.

Πρόκειται για ποιήματα μικρά σε έκταση (δίστιχα πολλές φορές) ή μικρές ελεγείες που σπάνια ξεπερνούν τους 12 στίχους.

Η Σούδα μάς πληροφορεί ότι έγραψε *ελεγείαν εις τους σωθέντας των Συρακουσίων*, αλλά δεν έχει σωθεί τίποτε από αυτό το έργο ούτε γνωρίζουμε κάτι γι' αυτό. Αναφέρει επίσης ότι ο ποιητής έγραψε *γνωμολογίαν δι' ελεγείων και ετέρας υποθήκας παραινενετικάς*, τις οποίες απευθύνει στον *ερωμένον* του, τον Κύρνο. Την πληροφορία αυτή επιβεβαιώνουν σωζόμενοι στίχοι.

Η γνωμολογία στον Κύρνο (γιος του Πολύπα, φίλος και μαθητής του ποιητή) πρέπει να περιέχεται στους στίχους 19-254 της συλλογής.

Το προοίμιο 1-18 είναι αυθεντικό και ανήκει στο Θέογνη που διατύπωσε και τη σφραγίδα (*σφρηγίς*), μνημονεύοντας το όνομα και την καταγωγή του σε μια προσπάθεια να προστατέψει την πνευματική του ιδιοκτησία.

Αυτά που η Σούδα αναφέρει ως *ετέρας υποθήκας παραινενετικάς* απευθύνονται πάλι στον Κύρνο (στ. 255-1220). Πολλές από τις παραινέσεις είναι απλά διατυπωμένα δίστιχα που περιέχουν την παραδοσιακή ελληνική ηθικολογία: Σεβασμό στους θεούς, στους γονείς και στους ξένους – οι στίχοι που έδωσαν στο Θέογνη τη φήμη του ηθικολόγου.

Οι στίχοι που απευθύνονται στο μαθητή του φέρουν τη σφραγίδα ενός πληγωμένου αριστοκράτη που έχει χαθεί στις κοινωνικές και πολιτικές ανακατατάξεις της αρχαϊκής Ελλάδας. Η ανησυχία για την κατάσταση της πολιτείας αποτελεί σταθερό θέμα των ποιημάτων του.

Ο ποιητής, αριστοκρατικής καταγωγής και πολέμιος της τυραννίας και της δημοκρατίας, έβλεπε με οδύνη ότι η αριστοκρατία ως πολιτική πραγματικότητα δεν μπορούσε να σταθεί πια. Οι φόβοι του για την έλευση μιας τυραννίδας αποτελούν μαρτυρία για την κοινωνική μεταβολή που επιτελείται τότε. Είναι η εποχή των μεγάλων κοινωνικών και πολιτικών ανακατατάξεων που διαπιστώνουμε και στους στίχους άλλων αρχαϊκών ποιητών. Το περιεχόμενο των συμβουλών που απευθύνει στον Κύρνο εκφράζει την παραδοσιακή ηθική της αριστοκρατίας (*εσθλοί*). Η έλευση του νομίσματος υπήρξε καταλυτική για την παλιά αριστοκρατική τάξη, καθώς προκάλεσε την άνοδο νεόπλουτων από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα που πίεζαν για αποδοχή με το γάμο, τη δωροδοκία και την πολιτική αναταραχή που δημιουργούσαν στους κύκλους που κυβερνούσαν κληρονομικά. Οι νεόπλουτοι και η δυσαρεστημένη μάζα μπορούσαν ανά πάσα στιγμή να συμβάλουν στην άνοδο ενός τυράννου. Οι ελεγείες του εκφράζουν την οργή και τα παράπονα των αριστοκρατών. Παλιά οι καλοί, οι αγαθοί (*εσθλοί*) ήταν οι γαιοκτήμονες αριστοκρατικής καταγωγής. Ιδιοκτησία και αξία ταυτίζονται γι' αυτούς και βαθύ χάσμα τους χώριζε από τους κακούς, που δεν είχαν τίποτε και ήταν τίποτε. Τώρα το άθλιο χρήμα αναγκάζει τους αριστοκράτες να κάνουν γάμους με ανθρώπους κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων με σκοπό το πρόστυχο κέρδος. Μέσα σε αυτή την ανατροπή της παλιάς κατάστασης ένα από τα καλύτερα όπλα είναι η φιλία που τους συγκρατεί.

Το ύφος και το λεξιλόγιο που συναντάμε στις ελεγείες του Θέογνη οφείλουν πολλά στο ιωνικό έπος, καθώς υπάρχουν φράσεις όμοιες με των ομηρικών επών (π.χ., *επ' απείρονα πόντον, Ιλιάδα, Α 350*).

Επίσης οι λέξεις *αγαθός* και *κακός* δηλώνουν κοινωνικές και ηθικές κατηγορίες.

Η συλλογή *Θεογνίδια* (Corpus Theognideum) παρουσιάζει δύο σημαντικά φιλολογικά προβλήματα: την ενότητα του έργου όπως μας παραδόθηκε, και τη γνησιότητα των ελεγείων, τα οποία δεν έχουν λυθεί. Είναι βέβαιο ότι δεν ανήκουν όλα τα ελεγεία στον ίδιο ποιητή, καθώς έχουν αποδοθεί στίχοι και σε άλλους (Σόλωνας, Μίμνερμος). Η ποικιλία θεμάτων, οι διαφορές τόνου και ύφους και η μεγάλη αντιφατικότητα στα νοήματα επιβεβαιώνουν ότι πρόκειται για περισσότερους ποιητές. Ουσιαστικά η συλλογή απεικονίζει την κατάσταση στον 6ο αιώνα, έστω και αν κάποια ποιήματα είναι μεταγενέστερα. Είναι δύσκολο να συμπεράνουμε πότε συγκροτήθηκε σε ενιαίο σώμα. Ο Πλάτωνας (*Μένων*, 95d) παραθέτει με το όνομα του Θέογνη στίχους που σώζονται στη συλλογή μας. Οι ελεγείες του Θέογνη ως τα χρόνια του Αριστοτέλη διαβάζονταν ως ενιαίο έργο και στη συνέχεια μπήκαν

κερματισμένες σε ανθολόγια. Σύμφωνα με τον West οι στίχοι 19-254 εκπροσωπούν το γνήσιο ανθολόγιο, κάποιοι άλλοι αντλήθηκαν από άλλο ανθολόγιο που περιείχε γνωμικά, συμποτικά, ερωτικά ελεγεία άλλων ποιητών και τέλος οι στίχοι 1231-1389 προστέθηκαν αργότερα.

Ανθολόγηση

Σύμφωνα με τους Easterling-Κnox (*Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας*) ο Θέογνης ήταν ο πρώτος ποιητής στην ελληνική λογοτεχνία που εκφράζει την ανησυχία του για την τελική τύχη του έργου του. Στο απόσπασμα που ακολουθεί αναγγέλλει στο φίλο και μαθητή του Κύρνο Πολυπαΐδη ότι έλαβε μέτρα για να την προστατέψει. Το μέτρο όλων των αποσπασμάτων είναι ελεγειακό δίστιχο.

19-23

Κύρνε, σοφιζομένωι μεν εμοί σφρηγίς επικείσθω
τοῖσδ' έπεσιν, λήσει δ' ούποτε κλεπτόμενα,
ουδέ τις αλλάζει κάκιον τουσθλού παρεόντος,
ώδε δε πας τις ερεί· «Θεύγνιδός εστιν έπη
του Μεγαρέως· πάντας δε κατ' ανθρώπους (23)
[ονομαστός]».

Μετάφραση

Κύρνε, καθώς συνθέτω τα ποιήματα, ας μπει μια σφραγίδα σ' αυτούς τους στίχους· αν κλαπούν δεν θα περάσουν ποτέ απαρατήρητοι κι ούτε θ' αλλάξει κανείς το περιεχόμενό τους από το τωρινό καλό σε χειρότερο, αλλά ο καθένας έτσι θα εκφράζεται: «Είναι οι στίχοι του Θέογνη από τα Μέγαρα, ονομαστού ανάμεσα σ' όλους τους ανθρώπους».

Στο χωρίο που ακολουθεί ο ποιητής προβλέπει μια επερχόμενη καταστροφή, την τυραννία που πολύ συχνά ήταν το αποτέλεσμα του εμφυλίου πολέμου στην ελληνική πόλη. Το σφάλμα δεν είναι των πολιτών ή των αγαθών αλλά των αρχηγών, που φυσικά είναι κακοί.

39-52

...Κύρνε, κύει πόλις ήδε, δέδοικα δε μη τέκη άνδρα
ευθυντήρα κακής ύβριος ημετέρης.
Αστοί μεν γαρ έθ' οίδε σαόφρονες, ηγεμόνες δε
τετράφαται πολλήν εις κακότητα πεσείν.
Ουδεμίαν πω, Κύρν', αγαθοί πόλιν ώλεσαν άνδρες· 5 (43)
αλλ' όταν υβρίζειν τοῖσιν κακοῖσιν άδη,
δήμον τε φθείρωσι δίκας τ' αδίκοισι διδώσιν
οικείων κερδέων είνεκα και κράτεος,
έλπεο μη δηρόν κείνην πόλιν ατρεμέ' ήσθαι,
μηδ' ει νυν κείται πολλή εν ησυχίη, 10 (48)
εύτ' αν τοῖσι κακοῖσι φίλ' ανδράσι ταύτα γένηται,
κέρδεα δημοσίωι συν κακώι ερχόμενα.
Εκ των γαρ στασιές τε και έμφυλοι φόνοι ανδρών
μούναρχοί θ'· α πόλει μήποτε τήιδε άδοι...

Μετάφραση

...Κύρνε, αυτή η πόλη είναι έγκυος, και φοβούμαι μήπως γεννήσει τιμωρό της κακοήθους αλαζονείας μας.
Γιατί αυτοί οι πολίτες είναι ακόμη συνετοί, αλλά οι αρχηγοί τους έχουν πάρει το δρόμο που τους οδηγεί σε μεγάλη ζημιά.
Καμιά πόλη ως τώρα, Κύρνε, δεν κατέστρεψαν οι αγαθοί πολίτες αλλά όταν ευχαριστεί τους κακούς να φέρονται υβριστικά, διαφθείρουν τις μάζες δίνοντας δίκιο στους άδικους για να κερδίσουν οι ίδιοι οφέλη και δύναμη να 'σαι σίγουρος ότι η πόλη εκείνη δεν θα μείνει ήσυχη για πολύ,

έστω κι αν τώρα απολαμβάνει μεγάλη ησυχία
 όσο αυτά στους κακούς πολίτες είναι αγαπητά,
 κέρδη που αποκτούνται μαζί με τη δημόσια ζημιά.
 Από αυτά είναι που προέρχονται οι φατρίες και οι
 εμφύλιοι σκοτωμοί
 κι οι τυραννίδες. Ποτέ η πόλη αυτή να μην πάρει αυτόν το δρόμο...

Οι παρακάτω στίχοι μιλούν για ταξίδια σε ξένες χώρες. Αξίζει να σημειωθεί ότι η λέξη *τέρψις* που θα συναντήσουμε είναι άγνωστη στον Όμηρο και στο Θέογνη απαντάται μόνο εδώ.

783-788

*Ἦλθον μὲν γὰρ ἐγὼγε καὶ εἰς Σικελίην ποτε γαίαν,
 ἦλθον δ' Ἐυβοίης ἀμπελόεν πεδίον,
 Σπάρτην τ' Ἐυρώτα δονακοτρόφου ἀγλαόν ἄστυ·
 καὶ μ' ἐφίλειεν προφρόνως πάντες ἐπερχόμενον·
 ἀλλ' οὐ τις μοι τέρψις ἐπὶ φρένας ἦλθεν ἐκείνων.
 Οὕτως οὐδὲν ἀρ' ἦν φίτερον ἄλλο πάτρης.*

Μετάφραση

Γιατί εγώ πήγα κάποτε στη γη της Σικελίας
 πήγα και στην αμπελόφυτη πεδιάδα της Εύβοιας
 και στη Σπάρτη, τη λαμπρή πόλη του Ευρώτα με
 τα πολλά καλάμια,
 κι όταν πήγαινα όλοι με υποδέχονταν με προθυμία·
 αλλά από την επίσκεψή τους δεν ευχαριστήθηκα καθόλου.
 Έτσι, όπως βλέπω, τίποτε άλλο δεν είναι πιο αγαπητό από την
 πατρίδα.

(Οι μεταφράσεις των χωρίων προέρχονται από την Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας,
P.E.Esterling – B.M.W.Knox)

Ιππώναξ

Γεννήθηκε στην Έφεσο και, σύμφωνα με την παράδοση, ο πατέρας του λεγόταν Πυθέας και η μητέρα του Πρωτίδα. Ο Πλίνιος τοποθετεί την ποιητική του δράση στο 540/537 π.Χ. και το *Πάριο Χρονικό* επίσης το 540 π.Χ. Κατά συνέπεια, η ακμή του τοποθετείται στο β' μισό του 6ου αιώνα π.Χ. Εξορίστηκε από τους τυράννους Αθηναγόρα και Κωμά και κατέφυγε στις Κλαζομενές, όπου και πέρασε την υπόλοιπη ζωή του. Ο Ιππώνακτας ήταν πολύ φτωχός και συναναστρεφόταν ανθρώπους των κατώτερων στρωμάτων και ιερόδουλες.

Από το ποιητικό του έργο σώζονται αποσπάσματα τα οποία παρουσιάζουν σοβαρά ερμηνευτικά προβλήματα. Ο τρόπος που παραδόθηκαν φανερώνει ότι επιλέχθηκαν για την ερμηνεία ή την τεκμηρίωση μετρικών φαινομένων. Παπυρικά ευρήματα σώζουν στίχους σε απελπιστική κατάσταση. Το κύριο χαρακτηριστικό τους είναι ο βιωματικός τους χαρακτήρας. Ο ποιητής ξεκινά από προσωπικά βιώματα και εμπειρίες που έχουν σχέση με την ένδεια, τις έχθρες, τις αγάπες και τα βάσανα. Σε αντίθεση ωστόσο με τον Αρχίλοχο –ο οποίος έχει μεν ως αφετηρία τις ατομικές καταστάσεις, αλλά διευρύνει την προσωπική του περίπτωση σε πανανθρώπινη σύλληψη–, ο Ιππώνακτας παραμένει στο στενό του προσωπικό και ανθρώπινο κύκλο: καβγαδίζει, πίνει με την Αρήτη από την ίδια κούπα, ζητιανεύει με πικρό χιούμορ, κάνει παράπονα που ο Πλούτος είναι τυφλός (την ίδια ιδέα ενστερνίζεται αργότερα ο Αριστοφάνης). Οι στίχοι που σώζονται μαρτυρούν επίσης ότι στρεφόταν κατά των προσωπικών του εχθρών και εναντίον της πολυτέλειας και της χαλαρής ηθικής που κυριαρχούσαν στις ιωνικές πόλεις. Το έργο του μας μεταφέρει σε έναν κόσμο αντι-ηρωικό και βρόμικο. Κάποιοι στίχοι του απευθύνονται με οξύτητα κατά του Βούπαλου. Σύμφωνα με την παράδοση, δύο γλύπτες από τη Χίο, οι αδελφοί Βούπαλος και Άθηνης, έφτιαξαν ένα άγαλμά του που τον παρουσίαζε πιο άσχημο και μικρόσωμο από ό,τι ήταν. Ο Ιππώνακτας καταφέρθηκε εναντίον τους

με τόσο πικρούς και χλευαστικούς ιάμβους, που οι γελοιογράφοι του απαγχονίστηκαν. Η συγκεκριμένη βέβαια ιστορία έχει ανεκδοτολογικό χαρακτήρα, αλλά υπογραμμίζει την οξύτητα που είχαν οι στίχοι του ποιητή και πόσο δηκτική ήταν η σάτιρά του. Στην πραγματικότητα ωστόσο αιτία της φιλονικίας του ποιητή με το Βούπαλο δεν ήταν το άγαλμα αλλά η αγάπη για την ίδια γυναίκα, την Αρήτη, που από σωζόμενους στίχους μαθαίνουμε ότι την είχε ερωτευτεί με πάθος.

Η γλώσσα που χρησιμοποιεί είναι η ιωνική καθομιλουμένη, την οποία διανθίζει με πολλές ξένες λέξεις (π.χ., *βέκος* που σημαίνει ψωμί και σύμφωνα με τον Ηρόδοτο είναι φρυγική, *πάλμος* αντί βασιλιάς, ως προσφώνηση στο Δία), και η οποία βρίσκεται σε αρμονική αντιστοιχία με το περιεχόμενο των στίχων. Αφθονούν επίσης οι λυδικές άσεμνες φράσεις. Σώζονται στίχοι του που περιγράφουν την ερωτική απόλαυση με τέτοιο ρεαλισμό και άσεμνες προτάσεις, που θεωρείται μάλιστα της πορνογραφικής μυθιστορίας.

Επίσης το φαγητό και η κένωση έχουν σημαντικό ρόλο στον κόσμο του Ιπώνακτα, ενώ όλοι οι χαρακτήρες του αποτελούν σκαριφήματα της ταπεινής ζωής και δεν ζουν στην πόλη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σε αντίθεση με τους υπόλοιπους λυρικούς ποιητές, ο Ιπώνακτας δεν έχει δεχτεί καμία επίδραση από το έπος. Χρησιμοποιεί το εξάμετρο (επικός στίχος) μόνο σε ένα χωρίο όπου σατιρίζει ένα λαίμαργο. Πρόκειται για παρωδία ομηρικού ύφους.

Οι αρχαίοι συγγραφείς χαρακτηρίζουν τους στίχους του «ιάμβους» (Αθήναιος). Στην πραγματικότητα ο Ιπώναξ εισήγαγε το χωλίαμβο ή σκάζοντα στίχο, όπου ο τελευταίος πόδας (ιάμβος) είναι σπονδαίος ή τροχιαίος. Με αυτή την καινοτομία έδινε στο στίχο ιδιαίτερο ρυθμό, κάνοντάς τον να χωλαίνει, να «κουτσαίνει» (να «σκάζει»).

Ο ποιητής ήταν ευρύτερα γνωστός στην Αθήνα του 5ου αι. Αναφορά σε αυτόν κάνει και ο Αλεξανδρινός ποιητής Καλλίμαχος, ενώ στην *Παλατινή Ανθολογία* σώθηκαν επιτύμβια επιγράμματα για τον ποιητή. Αργότερα οι χριστιανοί αναφέρονταν αποδοκιμαστικά σε αυτόν, καθώς δεν ενέκριναν τον υβριστικό και παιγνιώδη τόνο του, αλλά ούτε και το περιεχόμενο των στίχων του.

Η αποσπασματική μορφή των έργων του δημιουργεί αμφιβολίες σχετικά με το αν πρόκειται για αυτοβιογραφία ή μυθιστοριογραφία. Ωστόσο, ένα είναι βέβαιο: Υπενθυμίζουν με το σαφέστερο τρόπο την ποικιλία και τη ζωτικότητα που χαρακτηρίζουν την αρχαϊκή ελληνική λογοτεχνία.

Ανθολόγηση

Το απόσπασμα που ακολουθεί είναι γραμμένο σε χωλίαμβους και φανερώνει την πλήρη ένδεια του ποιητή. Ο χαρακτήρας του είναι ειρωνικός και σαρκαστικός. Ο υπερβολικά φιλικός διάλογος του ποιητή με τον Ερμή και η ειλικρίνεια μέσα σε ένα πλαίσιο πικρής ειρωνείας δηλώνουν για πρώτη φορά στην ελληνική λογοτεχνία ένα είδος μνηνητικής-επικλητικής ποίησης έξω από κάθε παράδοση.

24a + b D. = 32W.

*Ερμή, φίλ' Ερμή, Μαιαδεύ, Κυλλήνιε,
επεύχομαί τοι, κάρτα γαρ κακώς ριγώ
και βαμβαλύζω...*

*Δος χλαίναν Ιπώνακτι και κυπασσίσκον
και σαμβάλισκα κασκερίσκα και χρυσού 5
στατήρας εξήκοντα τουτέρου τοίχου.*

Μετάφραση

Ερμή, Ερμή μου, γιε της Μαίας από την Κυλλήνη,
σε ικετεύω, επειδή κρυώνω και υποφέρω πάρα πολύ
και χτυπούν τα δόντια μου απ' το κρύο...

Δώσε στον Ιπώνακτα πανωφόρι και κοντογούνι
και σάνταλα και υποδήματα (μποτίνια) με γούνα και
εξήντα χρυσούς στατήρες από άλλους.

Το ακόλουθο χωρίο είναι το μόνο που σώζεται σε εξάμετρους στίχους. Σατιρίζει ένα λαίμαργο και αποτελεί μια αστεία παρωδία που στηρίζεται στο ύφος, στη γλώσσα και στα μοτίβα των ομηρικών επών.

77D. = 128W.

Μούσα μοι Ευρυμεδοντιάδεα την ποντοχάρυβδιν,
την εγαστριμάχαιραν, ος εσθίει ου κατά κόσμον,
έννεφ', όπως ψηφίδι [κακήι] κακόν οίτον ολείται
βουλήι δημοσίηι παρά θίν' αλός ατρυγέτιο.

Μετάφραση

Μούσα, για τον Ευρυμεδοντιάδη, τη Χάρυβδη που
καταπίνει τη θάλασσα,
την κοιλιά του μαχαίρι κοφτερό, που τρώει χωρίς ευπρέπεια,
τραγούδησε, πώς, καταδικασμένος με δημόσια απόφαση, θα βρει
κακό θάνατο
με πετροβόλημα στην παραλία της άκαρπης θάλασσας.

Τους δύο στίχους που ακολουθούν τους συνέδεσε σε ένα απόσπασμα ο Bergk. Αναφέρεται στον (ερωτικό) αντίπαλό του, το Βούπαλο, και οι στίχοι αποτελούν σαφή μαρτυρία του μίσους που έτρεφε ο ποιητής για τον αντίζήλό του.

70D. = 120 + 121W.

Λάβετέ μεν ταιμάτια, κόψω Βουπάλου τον οφθαλμόν·
αμφιδέξιος γαρ είμι κουκ αμαρτάνω κόπτων.

Μετάφραση

Κρατήστε τα ρούχα μου. Θα βγάλω το μάτι του Βούπαλου·
γιατί χτυπά και με τα δυο μου χέρια και δεν αποτυγχάνω
στο στόχο μου.

(Οι μεταφράσεις των χωρίων προέρχονται από την Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας, P.E. Esterling – B.M.W.Knox)

Καλλίνος

Ελεγειακός ποιητής, ένας από τους σπουδαιότερους της αρχαιότητας. Το μόνο που γνωρίζουμε με βεβαιότητα για τη ζωή του είναι ότι γεννήθηκε στην Έφεσο. Το πότε ακριβώς έζησε μας είναι άγνωστο. Με βάση όμως ένα σωζόμενο στίχο του που κάνει λόγο για την επιδρομή των Κιμμερίων στη Μικρά Ασία (675 π.Χ.), μπορούμε να τοποθετήσουμε τη δράση του στο πρώτο μισό του 7ου αι. π.Χ. Ανήκει στην εποχή που η εισβολή των Κιμμέριων βαρβάρων αποτέλεσε σοβαρή απειλή για το μικρασιατικό ελληνισμό. Επειδή αυτή τοποθετείται γύρω στο 675 π.Χ., συμπεραίνουμε ότι ο Καλλίνος ήταν σύγχρονος του Αρχίλοχου αλλά μεγαλύτερος σε ηλικία. Μάλιστα, ο Στράβωνας με βάση το απόσπασμα 20 W. του Αρχίλοχου συμπεραίνει ότι ο Καλλίνος ήταν λίγο παλαιότερος (εξ ου και αυτόν [Αρχίλοχον] νεώτερον είναι του Καλλίνου τεκμαίρεσθαι. Ο ίδιος ανήκε μάλλον στην πολεμική αριστοκρατία και οι ελεγείες του ήταν ένα κάλεσμα για έσχατη θυσία.

Από το έργο του σώζονται ελάχιστα αποσπάσματα, που δεν μας βοηθούν να σχηματίσουμε μια ολοκληρωμένη και σαφή εικόνα για την ποίησή του. Οι περισσότεροι από τους στίχους του που διασώθηκαν έχουν ως θέμα τους σύγχρονά του γεγονότα. Το μεγαλύτερο σωζόμενο απόσπασμα (1D=W) αποτελείται από είκοσι έναν στίχους και είναι μια ενθουσιώδης παραίνεση προς τους συμπολίτες του να πολεμήσουν για να υπερασπιστούν την πατρίδα τους από τον εχθρό. Στην ποίησή του, και συγκεκριμένα στην τεχνική του στίχου, στη γλώσσα και στο ύφος είναι φανερός οι έντονες επιδράσεις από τον Όμηρο. Ωστόσο, τα ομηρικά δάνεια προσαρμόζονται θαυμάσια στις απαιτήσεις

της ελεγείας ή μεταβάλλονται, ώστε να εκφράσουν την αντίληψη των νέων καιρών. Αγαπημένα θέματα του ποιητή είναι ο θάνατος στη μάχη, η αγάπη για την πατρίδα και η δόξα για τους νεκρούς. Αυτό που διακρίνει τον Καλλίνο είναι η ικανότητά του να συνθέτει ποιήματα με αδιαμφισβήτητη φρεσκάδα και συναισθηματική αμεσότητα χρησιμοποιώντας εξ ολοκλήρου το παραδοσιακό και τυπικό υλικό.

Ανθολόγηση

Αφιετηρία του ποιήματος που ακολουθεί είναι ένα συγκεκριμένο ιστορικό γεγονός: Οι βάρβαροι Κιμμέριοι, που απείλησαν τον ελληνισμό της Μικράς Ασίας, έγιναν και για την πατρίδα του, την Έφεσο, ιδιαίτερα επικίνδυνοι. Ο ποιητής με έντονο ύφος και πρόδηλη αγωνία απευθύνεται προς τους νέους της πατρίδας του προτρέποντάς τους να αγωνιστούν εναντίον των εχθρών.

1D. = W.

Μέχρις τευ κατάκεισθε; κότ' άλκιμον έξετε θυμόν,
ω νέοι; ουδ' αιδείσθ' αμφιπερικτίονας
ώδε λίην μεθιέντες; Εν ειρήνηι δε δοκείτε
ήσθαι, ατάρ πόλεμος γαίαν άπασαν έχει...
και τις αποθνήσκων ύστατ' ακοντισάτω. 5
Τιμήν τε γαρ έστι και αγλαόν ανδρί μάχεσθαι
γης πέρι και παιδών και κουριδίης τ' αλόχου
δυσμένεσιν· θάνατος δε τότ' έσσεται, οππότε κεν δη
Μοίραι επικλώσωσ'. Αλλά τις ιθύς ίτω
έγχος ανασχόμενος και υπ' ασπίδος άλκιμον ήτορ 10
έλσας, το πρώτον μειγνυμένου πολέμου.
Ου γαρ κως θάνατόν γε φυγείν ειμαρμένον εστίν
άνδρ' ουδ' ει προγόνων ήί γένος αθανάτων.
Πολλάκι δηϊοτήτα φυγών και δούπων ακόντων
έρχεται, εν δ' οίκωι μοίρα κίχεν θανάτου· 15
αλλ' ο μεν ουκ έμπης δήμωι φίλος ουδέ ποθεινός,
τον δ' ολίγος στενάχει και μέγας, ην τι πάθηι.
Λαώι γαρ σύμπαντι πόθος κρατερόφρονος ανδρός
θνήσκοντος, ζώων δ' άξιος ημιθέων·
ώσπερ γαρ μιν πύργον εν οφθαλμοίσιν ορώσιν· 20
έρδει γαρ πολλών άξια μούνος εών.

Μετάφραση

Ως πότε θα κάθεστε ανέμελοι; Πότε θα δείξετε θαρραλέο πνεύμα,
ω νέοι; Δεν ντρέπεστε τους γείτονες ολόγυρα
τόσο που είστε ράθυμοι; Νομίζετε ότι ησυχάζετε σε καιρό
ειρήνης, όμως ο πόλεμος έχει ζώσει όλη τη γη...
κι ο καθένας πεθαίνοντας ας ρίχνει για τελευταία φορά το ακόντιο.
Γιατί είναι τιμητικό και λαμπρό για έναν άντρα να μάχεται
ενάντια στους εχθρούς για τη γη, τα παιδιά και τη νόμιμη
σύζυγο· ο θάνατος θα έρθει τότε,
τη στιγμή που οι μοίρες θα προσδιορίσουν. Αλλά ο καθένας ας προχωρήσει κατευθείαν
με σηκωμένο το δόρυ και καλυμμένη τη γενναία καρδιά
κάτω από την ασπίδα, τη στιγμή που αρχίζει ο πόλεμος.
Δεν υπάρχει τρόπος από τη μοίρα να ξεφύγει κανείς το θάνατο,
ούτε κι αν ακόμα είχε αθάνατους προγόνους.
Πολλές φορές αποφεύγοντας κανείς τη μάχη και το γδούπο των
ακοντίων επιστρέφει και η μοίρα του θανάτου τον βρίσκει στο σπίτι του.
Αυτός ωστόσο δεν είναι φίλος στο λαό και ούτε τον ποθούν·
μα αυτόν [τον πολεμιστή], αν του συμβεί τίποτα, τον θρηγούν
μικροί μεγάλοι, γιατί, όταν πεθαίνει ένα παλικάρι, όλος ο λαός τον ποθεί
κι όσο ζει είναι ισότιμος με τους ημιθέους·

γιατί τον βλέπουν σαν πύργο μπροστά στα μάτια τους,
αφού μονάχος κάνει έργα που ισοζυγιάζουν τα έργα πολλών.

(Μετάφραση: Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας, P.E.Esterling–B.M.W.Knox)

Μίμνερμος

Ελεγειακός ποιητής και μουσικός. Έζησε και έγραψε περίπου το 600 π.Χ. και σύμφωνα με τη Σούδα (s.v. Μίμνερμος III, p. 327, 23 Adler), την κυριότερη πηγή για τη ζωή και το έργο του, εκφράζει το πνεύμα της Ιωνίας. Πρέπει να ήταν σύγχρονος του Σόλωνα ή δέκα χρόνια πιο νέος από εκείνον. Όπως μαρτυρείται, ήταν αυλωδός και ευρετής αυλωδικών νόμων –ο Πλούταρχος (*Περί Μουσών* 8) αναφέρει τον κραδία νόμο–, γεγονός που εξηγεί τη στενή σχέση του με το τραγούδι και τη μουσική. Άκμασε την περίοδο της 37ης Ολυμπιάδας (632-629 π.Χ.). Καταγόταν πιθανότατα από την Κολοφώνα της Ιωνίας, αν και άλλες δύο πόλεις μνημονεύονται επίσης ως πατρίδα του: η Σμύρνη και η Αστυπάλεια. Για την τελευταία δεν υπάρχουν αναφορές στις πηγές και ενδεχομένως το νησί αυτό του Αιγαίου να προέκυψε από παραφθορά κάποιου στίχου που χρησιμοποιήθηκε για να χαρακτηρίσει την πατρίδα του – π.χ., *άστυ παλαιόν*. Σε ό,τι αφορά τη Σμύρνη, σχετίζεται άμεσα με το ποίημά του *Σμυρνήσις*.

Από το έργο του σώζονται λίγα μόνο αποσπάσματα. Από τον Πορφύριο (*Οράτιος, epist. 2, 2, 101*) πληροφορούμαστε ότι ο Μίμνερμος έγραψε δύο βιβλία, ενώ η αναφορά στη Σούδα ότι «έγραψε βιβλία ταύτα πολλά» είναι μάλλον λανθασμένη.

Σε μία από τις ελεγείες του –*Σμυρνήσις*– ασχολείται με τον πόλεμο της Σμύρνης με τους Λυδούς. Σε ένα από τα αποσπάσματά της που έχουν σωθεί (*13 D.*) εξυμνεί ένα Σμυρναίο πολεμιστή που αγωνίζεται στην πεδιάδα του Έρμου ενάντια στις πυκνές φάλαγγες των Λυδών, και σε ένα άλλο (*14 D.*) αναφέρεται στην ίδρυση της Σμύρνης και της Κολοφώνας. Το συγκεκριμένο έργο δεν γνωρίζουμε αν ήταν τμήμα του γνωστού ποιήματος *Ναννώ*, ένας άλλος τίτλος του, ή ένα ξεχωριστό ποίημα. Το πιο ονομαστό ποίημα του Μίμνερμου ήταν η *Ναννώ* και, σύμφωνα με τις πηγές των ελληνοιστικών χρόνων, το είχε αφιερώσει στην αυλητρίδα του, τη *Ναννώ*, την οποία αγαπούσε. Ωστόσο, δεν έχει εξακριβωθεί αν η *Ναννώ* ήταν υπαρκτό πρόσωπο ή αν συμβόλιζε απλώς την ιδανική ερωμένη.

Στην ποίηση του Μίμνερμου κυριαρχούν δύο θέματα: ο έρωτας και ο θάνατος. Στο πολύ γνωστό απόσπασμα 1D διατυπώνεται με σαφή τρόπο η άποψη ότι η ζωή δίχως έρωτα δεν έχει καμία αξία: *Τις δε βίος, τι δε τερπνόν άτερ χρυσής Αφροδίτης;*

Ο Μίμνερμος, ο πατέρας της ερωτικής ελεγείας, αλλά και της αφηγηματικής ελεγείας που ανέπτυξαν οι ποιητές της ελληνοιστικής περιόδου, αποτέλεσε, με βάση αρχαίες πηγές, πρότυπο για αρκετούς ποιητές των ελληνοιστικών και των ρωμαϊκών χρόνων. Εγκατέλειψε τον ηρωικό χαρακτήρα της ελεγείας και εξύμνησε με πάθος τον έρωτα, συνέδεσε το τέλος της ερωτικής ζωής με το θάνατο και θρήνησε τα γηρατειά.

Χειριζόταν πολύ προσεκτικά τη γλώσσα, ενώ χρησιμοποίησε στα ποιήματά του ομηρικό λεξιλόγιο και το ελεγειακό δίστιχο για τις μυθολογικές αφηγήσεις του. Θεωρούνταν ερωτικός ποιητής, εξαίρετος τεχνίτης του λόγου και του ελεγειακού μέτρου, και δίκαια συμπεριλήφθηκε στον Αλεξανδρινό Κανόνα μαζί με το Φιλίττα και τον Καλλίμαχο. Επίσης, στα *Αίτια του Καλλίμαχου* (1, απ. 1, 11-12 Pf.) κατέχει εξέχουσα θέση ως ποιητής που εκπροσωπεί τη «λεπτή» κίνηση.

Ανθολόγηση

Στο απόσπασμα αυτό ο Μίμνερμος διαπιστώνει με πίκρα πόσο σύντομη είναι η νεότητα και πόσο φρικτά τα γηρατειά και συγκρίνει τους ανθρώπους με τα φύλλα των δέντρων (κοινό μοτίβο με τον Όμηρο). Το μέτρο είναι ελεγειακό δίστιχο.

2D. = 2W. (στ. 1-10)

Ημείς δ', οιά τε φύλλα φύει πολυάνθεμος ώρη

έαρρος, ότ' αιψ' αυγής αύξεται ηελίου,
 τοις ίκελοι πήχυιον επί χρόνον άνθεσιν ήβης
 τερπόμεθα, προς θεών ειδότες ούτε κακόν
 ουτ' αγαθόν· Κήρες δε παρεστήκασι μέλαιναι, 5
 η μεν έχουσα τέλος γήραος αργαλέου,
 η δ' ετέρη θανάτοιο· μίνυνθα δε γίνγεται ήβης
 καρπός, όσον τ' επί γην κίδνεται ηέλιος.
 Αυτάρ επήν δη τούτο τέλος παραμείψεται ώρης,
 αυτικά δη τεθνάναι βέλτιον ή βίοτος· 10

Μετάφραση

Όμοια κι εμείς με τα φύλλα που γεννά η πολύανθη άνοιξη,
 όταν γρήγορα με τις ακτίνες του ήλιου μεγαλώνουν
 μ' αυτά μοιάζοντας χαιρόμαστε για πολύ λίγο της νιότης τα λουλούδια
 χωρίς απ' τους θεούς να γνωρίσουμε ούτε το κακό
 ούτε το καλό· μαύρες μοίρες μάς παραστέκονται,
 η μια έχοντας το τέλος των οδυνηρών γηρατειών
 κι η άλλη του θανάτου· μα κι ο καρπός της νιότης λίγο
 διαρκεί, όσο ο ήλιος σκορπίζει τις ακτίνες του στη γη.
 Αλλά σαν προσπεράσει πια το τέλος αυτό της νιότης,
 είναι καλύτερο να πεθάνει κανείς αμέσως παρά να ζει.

Στους στίχους που ακολουθούν ο Μίμνερμος αναφέρεται στα γηρατεία. Το μέτρο είναι επίσης ελεγειακό δίστιχο.

Απ. 5 (στ. 1-8)

...αυτικά μοι κατά μεν χροινήν ρέει άσπετος ιδρώς,
 πτωιώμαι δ' εσορών άνθος ομηλικής
 τερπνόν ομός και καλόν· επί πλέον ώφελεν είναι·
 αλλ' ολιγοχρόνιον γίνεται ώσπερ όναρ
 ήβη τιμήεσσα· το δ' αργαλέον και άμορφον 5
 γήρας υπέρ κεφαλής αυτίχ' υπερκρέματα,
 εχθρόν ομός και άτιμον, ο τ' άγνωστον τιθεί άνδρα,
 βλέπτει δ' οφθαλμούς και νόον αμφιχυθέν...

Μετάφραση

Στη στιγμή σ' όλο το σώμα μου ρέει ανείπωτος ιδρώτας,
 και τρέμω καθώς αντικρίζω τον ανθό των συνομηλικών μου
 ευχάριστο και ωραίο μαζί· μακάρι να διαρκούσε περισσότερο·
 αλλά διαρκεί λίγο όσο και το όνειρο
 η τιμημένη νιότη· και γρήγορα τα γηρατεία μισητά κι άσχημα 5
 κρέμονται πάνω απ' το κεφάλι της,
 πράγμα που κάνει έναν άνθρωπο αγνώριστο,
 κι όταν χυθούν γύρω στα μάτια και στο νου κάνουν ζημιά.

(Οι μεταφράσεις των χωριών προέρχονται από την Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας,
 P.E.Esterling–B.M.W.Knox)

Σημωνίδης ο Αμοργινός

Ιαμβογράφος που έζησε στα μέσα του 7ου αιώνα π.Χ. Καταγόταν από τη Σάμο, επειδή όμως οδήγησε μια αποστολή αποίκων στην Αμοργό, όπου ίδρυσε τρεις πόλεις, τον Αιγιαλό, την Αρκεσίνη και τη Μινώα, ονομάστηκε Αμοργίνος. Σύμφωνα με τη Σούδα (IV 363,1 Adler) έζησε 490 χρόνια μετά τον Τρωικό Πόλεμο, ενώ άλλες πηγές αναφέρουν ότι ήταν σύγχρονος του Αρχίλοχου ή ότι γεννήθηκε την περίοδο της 29ης Ολυμπιάδας (664-661 π.Χ.). Ήταν πιθανότατα νεότερος από τον Αρχίλοχο. Στη

μεταγενέστερη αρχαιότητα συγγεόταν με το Σιμωνίδη τον Κείο και για να διακρίνεται από εκείνον χρησιμοποιήθηκε το επίθετο Αμοργίνος. Η γραφή «Σημωνίδης», που έχει πλέον καθιερωθεί, υποστηρίχτηκε από τον αρχαίο γραμματικό Χοιροβοσκό.

Η Σούδα αναφέρει ότι είχε γράψει δύο βιβλία με ιάμβους, ελεγείες σε ιωνική διάλεκτο –μία από τις οποίες πραγματευόταν την αρχαία ιστορία της Σάμου–, καθώς και ποιήματα σε τροχαικό τετράμετρο. Σε αυτά χλεύαζε σημαντικά πρόσωπα και ομάδες ανθρώπων. Από το έργο του έχουν σωθεί 200 περίπου στίχοι σε μικρά αποσπάσματα. Το πιο εκτενές και γνωστό του ποίημα είναι ο *Ταμβος Γυναικών*, που αποτελείται από 118 στίχους και το διέσωσε ο Στοβαίος στο *Ανθολόγιό* του. Το σκωπτικό αυτό ποίημα είναι στην ουσία ψόγος γυναικών και συνδέεται με την παλαιότερη λογοτεχνική παράδοση (π.χ., τα έργα του Ησίοδου) και τα εορταστικά έθιμα στα οποία κυριαρχούσαν η ειρωνεία και η κοροϊδία των δύο φύλων. Ωστόσο, σε αντίθεση με τον Ησίοδο, που στην ιστορία της Πανδώρας (*Θεογονία*, 570 κ.έ.) θεωρεί τις γυναίκες μεγάλη συμφορά για τους θνητούς, ο Σημωνίδης επιθυμεί μέσα από το έργο του να ψυχαγωγήσει. Ο συγκεκριμένος ιάμβος αρχίζει με τη διαπίστωση ότι ο Θεός έπλασε με διαφορετικό τρόπο το μυαλό της γυναίκας. Στη συνέχεια ο ποιητής συγκρίνει εννέα είδη γυναικών με ζώα και άλλα υλικά στοιχεία. Αναφέρεται λοιπόν στις γυναίκες που κατάγονται από το γουρούνι (ακάθαρτες, λαίμαργες), το γάιδάρο (πεισματάρες), τη νυφίτσα (λάγνες, δόλιες), το άλογο (σπάταλες, τρυφηλές), το σκυλί (αδιάκριτες, γκρινιάρες), την αλεπού (πολύ έξυπνες, αδίστακτες), καθώς και στον τύπο των γυναικών που προέρχονται από τη γη (νωθρές, κουτές και τη θάλασσα (ασταθείς). (Τη γυναίκα της γης, σύμφωνα με τον Ησίοδο, *Έργα* 60.70, έπλασαν οι θεοί, ενώ η γυναίκα της θάλασσας παραπέμπει σε μεταγενέστερες θεωρίες της φυσικής φιλοσοφίας.) Ο κατάλογος των γυναικών ολοκληρώνεται με τη γυναίκα που κατάγεται από τη μέλισσα· με την αφοσιωμένη σύζυγο, τη σωστή μητέρα, τη λογική και ηθική. (Και ο Ησίοδος, *Θεογονία*, 596 κ.έ., χρησιμοποιεί την εικόνα της μέλισσας, αλλά για να αποδείξει την οκνηρία των γυναικών.) Τέλος, ο Σημωνίδης από τη γυναίκα μέλισσα προχωρά στη διαπίστωση ότι οι γυναίκες είναι το μεγαλύτερο κακό που έδωσε ο Δίας στους ανθρώπους. Ο μύθος αυτός του Σημωνίδη για την καταγωγή των γυναικών από τα ζώα επαναλαμβάνεται ύστερα από έναν αιώνα στα «αποφθέγματα» του Φωκυλίδη.

Ένα άλλο ελεγειακό κομμάτι, το 29 D, που έχει ως αφητηρία το στίχο Z 146 της *Ιλιάδας* (*οίη περ φύλλων γενεή, τοίη δε και ανδρών.*) και αφορά στο γένος των ανθρώπων, ανήκει πιθανότατα στο Σημωνίδη τον Αμοργίνο, αν και ο Στοβαίος το αποδίδει στο Σιμωνίδη τον Κείο. Οι στίχοι αυτοί μαρτυρούν τη μελαγχολία που νιώθει ο ποιητής καθώς αναλογίζεται πόσο εφήμερη είναι η ανθρώπινη ύπαρξη.

Η σκωπτική ποίηση του Σημωνίδη είναι επηρεασμένη από την ποίηση του Αρχίλοχου. Ωστόσο, απέχει πολύ από την εκφραστική δύναμη, την πρωτοτυπία της έμπνευσης και τη χάρη του Αρχίλοχου, και οι παραβολές του, ενώ καταδεικνύουν ζωηρή φαντασία, έχουν υβριστικό κυρίως χαρακτήρα. Στους στίχους του εμφανίζεται απαισιόδοξος και απελπισμένος. Όταν δεν θρηνεί μιλά συνήθως για συμπόσια και οίνοποσία.

Ανθολόγηση

Το παρακάτω απόσπασμα προέρχεται από τον *Ταμβο Γυναικών* και περιγράφει τη γυναίκα φοράδα. Είναι γραμμένο σε ιαμβικό τρίμετρο.

7D. = 7W.

Την δ' ἵππος αβρή χαιτέεσσ' εγείνατο, (57)
ἡ δούλι' ἔργα καὶ δύνῃ περιτρέπει,
κούτ' ἂν μύλης ψαύσειεν, οὔτε κόσκινον 30 (59)
ἄρειεν, οὔτε κόπρον ἐξ οἴκου βάλοι,
οὔτε πρὸς ἵπνόν ασβόλην ἀλευμένη
ἰζοιτ'· ἀνάγκη δ' ἄνδρα ποιεῖται φίλον.
Λούται δε πάσης ἡμέρης ἄπο ρύπον
δις, ἄλλοτε τρις, καὶ μύροις ἀλείφεται, 35 (64)
αιεὶ, δε χαίτην ἐκτενισμένην φορεῖ
βαθείαν, ἀνθέμοισιν ἐσκιασμένην.
Καλόν μὲν ὦν θέημα τοιαύτη γυνή
ἄλλοισι, τῶι δ' ἔχοντι γίγνεται κακόν,

ην μη τις ή τύραννος ή σκηπτούχος... 40 (69)

Μετάφραση

Την άλλη γέννησε φοράδα ντελικάτη με χαίτη και
αυτή αποφεύγει τις χειρωνακτικές εργασίες και τα βάσανα,
κι ούτε θα άγγιζε το χερόμυλο, ούτε θα σήκωνε το κόσκινο,
ούτε θα έριχνε έξω από το σπίτι την κοπριά ούτε
θα καθόταν κοντά στην εστία θέλοντας να αποφύγει
την καπνιά· από ανάγκη κάνει φίλο τον άντρα·
ξεπλένει τη βρώμα (από το σώμα της)
δυο φορές τη μέρα, κάποτε τρεις κι αλείφεται με μυρωδικά,
κι έχει πάντα χτενισμένα τα μαλλιά της,
πυκνά, στεφανωμένα με λουλούδια.
Η τέτοια γυναίκα είναι λοιπόν ωραίο θέαμα για
άλλους, αλλά στον άντρα της είναι κακό,
αν δεν είναι κανείς ή τύραννος ή βασιλιάς...

Οι στίχοι που ακολουθούν προέρχονται από ένα ποίημα με θέμα τη μιζέρια των ανθρώπων που υπόκεινται πάντα στην παντοδυναμία των θεών. Είναι γραμμένο σε ιαμβικό τρίμετρο.

1D. = 1W.

...οι μεν ημέρην
μένουσιν ελθείν, οι δ' ετέων περιτροπάς·
νέωτα δ' ουδείς όστις ου δοκεί βροτών
Πλούτωι τε καγαθοίσιν ίξεσθαι φίλος. 10

Μετάφραση

...άλλοι αναμένουν
να έλθει η μέρα, κι άλλοι να περάσουν χρόνια·
και κανείς θνητός δεν υπάρχει που να μη νομίζει ότι
την επόμενη χρονιά θα πάσει φιλία με τον Πλούτωνα
και τα αγαθά.

Το απόσπασμα αυτό αφορά στο γένος των ανθρώπων και δεν αποδίδεται με βεβαιότητα στο Σημωνίδη τον Αμοργίνο. Είναι γραμμένο σε ελεγειακό δίστιχο.

29D. = Σημωνίδης 8 [dubium] West

Εν δε το κάλλιστον Χίος έειπεν ανήρ·
«οίη περ φύλλων γενειή, τοίη δε και ανδρών».
Παυροί μιν θνητών ούασι δεξάμενοι
στέρνοις εγκατέθεντο· πάρεσι γαρ ελπίς εκάστωι
ανδρών, ή τε νέων στήθεσιν εμφύεται. 5
Θνητών δ' οφρά τις άνθος έχηι πολυήρατον ήβης,
κούφον έχων θυμόν πόλλ' ατέλεστα νοεί·
ούτε γαρ ελπίδ' έχει γηρασέμεν ούτε θανείσθαι,
ουδ', υγιής όταν ηι, φροντίδ' έχει καμάτου.
Νήπιοι, οισ ταύτη κείται νόος, ουδέ ίσασιν, 10
ως χρόνος έσθ' ήβης και βιότου ολίγος
θνητοίς. Αλλά συ ταύτα μαθών βιότου ποτί τέρμα
ψυχή των αγαθών τλήθι χαριζόμενος.

Μετάφραση

Το πιο ωραίο πράγμα που είπε ο Χιώτης (ο Όμηρος) ήταν αυτό:
«Όποια ακριβώς η γενιά των φύλλων, τέτοια είναι και των ανθρώπων».
Λιγοςτοί, αφού το δέχτηκαν με τ' αφτιά τους,

το απέθεσαν στην καρδιά τους· γιατί στον καθένα υπάρχει ελπίδα,
που φυτρώνει στα στήθια των νέων.
Από τους θνητούς όσο έχει κανείς το πολυζήλευτο άνθος της ήβης,
έχοντας ελαφριά καρδιά συλλαμβάνει πολλά που δεν γίνονται·
γιατί ούτε αναμένει να γεράσει ούτε να πεθάνει
ούτε, όταν είναι γέρος, γνοιάζεται γι' αρρώστια.
Ανόητοι, που έτσι βάζει ο νους τους, κι ούτε γνωρίζουν
ότι ο χρόνος της ήβης και της ζωής είναι λιγοστός
στους θνητούς. Αλλά εσύ, γνωρίζοντας αυτά,
κάνε υπομονή καθώς πλησιάζεις
το τέρμα της ζωής, έχοντας το θάρρος ν' απολαμβάνεις
τα ωραία πράγματα.

(Οι μεταφράσεις των χωρίων προέρχονται από την Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας, P.E.Esterling–B.M.W.Knox)

Σόλων

Γιος του Εξηκεστίδη. Ήταν περισσότερο γνωστός ως πολιτικός παρά ως ποιητής. Η Σούδα (s.v. Σόλων IV p. 393, Adler) τοποθετεί την ακμή του στα έτη 592/589 π.Χ. ή στα 556/553 π.Χ. και ο Διογένης ο Λαέρτιος στα 596/593 π.Χ. (1, 61: *ήκμαζε μεν ουν περι την τεσσαρακοστήν έκτην Ολυμπιάδα, ης τωι τρίτωι έτει ήρξεν Αθήνησι*). Η ίδια πηγή μάς πληροφορεί ότι πέθανε στην Κύπρο σε ηλικία 80 ετών και προσθέτει ότι τα οστά του μεταφέρθηκαν στη Σαλαμίνα. Η πρώτη χρονολογία της Σούδας συμπίπτει σχεδόν με αυτή του Διογένη και προφανώς αναφέρονται στην περίοδο που ο Σόλωνας ήταν άρχων. Ο βιογράφος του Πλούταρχος μας πληροφορεί ότι ο Σόλωνας πέθανε *αρξαμένου του Πεισιστράτου τυραννείν* με αναφορά στον Ηρακλείδη τον Ποντικό και στο Φανία. Ο Φανίας λέει ότι ο θάνατος του ποιητή συνέβη *εφ' Ηγεστράτου* (περ. 558 π.Χ.) και επειδή ο Διογένης και ο Σχολιαστής του Πλάτωνα λένε ότι έζησε 80 χρόνια μπορούμε να τοποθετήσουμε τη γέννησή του το 640 π.Χ.

Ο Σόλωνας ήταν αριστοκρατικής καταγωγής (σύμφωνα με την παράδοση καταγόταν από το μυθικό βασιλιά Κόδρο). Η εποχή που γεννήθηκε συμπίπτει με μια περίοδο δύσκολων κοινωνικών αγώνων:

Η εξέλιξη του εμπορίου και της νομισματικής οικονομίας όξυναν τις εσωτερικές διαμάχες, ο φτωχός υποθήκευε ολόκληρο το σώμα του για αναπόφευκτα χρέη και στο τέλος έχανε την ελευθερία του, ενώ η απληστία κυριαρχούσε.

Ο Σόλωνας υπήρξε ο πρώτος Αττικός ποιητής και πρόδρομος της κλασικής εποχής. Στο έργο του συναντάται η πνευματική κληρονομιά του Ησιόδου, αλλά παρά τις απηχήσεις και τους δανεισμούς ήταν ένας ποιητής εντελώς αυτοτελής, με κυρίαρχο στοιχείο την προσωπική του πάλη και σκέψη. Γι' αυτόν ποίηση και πολιτική ήταν αναπόσπαστα συνδεδεμένα, αφού η ποίησή του εκφράζει την πολιτική και ανθρώπινη συμπεριφορά του. Από αυτή μαθαίνουμε το σημαντικό ρόλο που έπαιξε στην κατάληψη της Σαλαμίνας, και συγκεκριμένα από την εκαντοντάστιχη ελεγεία του *Σαλαμής*, μια έκκληση για ανακατάληψη του νησιού με κάθε θυσία.

Από το έργο του πληροφορούμαστε ότι ως άρχων (594/593 π.Χ.) εξουσιοδοτήθηκε με απόλυτη ελευθερία να γίνει διαιτητής και ρυθμιστής (*διαλλακτής*, όπως ονομάστηκε, ο άνθρωπος που συμβιβάζει) ανάμεσα στους πολλούς και τους λίγους, με όπλα του τη σωφροσύνη και τη μετριοπάθειά του (ένα από τα πιο γνωστά μέτρα του ήταν η *Σεισάχθεια*, δηλαδή η απόσχιση χρεών). Επίσης μαθαίνουμε ότι αντιτάχθηκε στην τυραννίδα του Πεισιστράτου.

Σύμφωνα με την αρχαία παράδοση, ταξίδεψε πολύ, όταν πλέον είχε ολοκληρώσει το πολιτικό του έργο.

Το έργο του Σόλωνα περιλαμβάνει, εκτός από νόμους και δημηγορίες, ελεγείες (5.000 στίχοι, από τους οποίους σώζονται τουλάχιστον 200), ιάμβους (περίπου 45 ιαμβικά τρίμετρα), στίχους σε τροχαϊκό τετράμετρο (20) και επωδούς, από τις οποίες δεν σώζεται καμία.

Όλοι σχεδόν οι στίχοι του συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με την πολιτική του δραστηριότητα. Στις ελεγείες του περιέχονται οι βασικές του αντιλήψεις για τον άνθρωπο ως υπεύθυνο πολίτη. Ο

άνθρωπος δεν είναι μόνο άτομο με ιδιωτική ζωή αλλά και μέλος του κοινωνικού συνόλου και μιας πολιτικής κοινότητας, για την οποία αναγκαστικά φέρει στους ώμους του ένα μέρος της ευθύνης.

Ο Σόλωνας μιλάει πάντα ως πολιτικός άντρας και ηγέτης. Βλέπει την τάξη και την ευδαιμονία (όλβον) στην απαραίτητη ισορροπία (από την ατομική και πολιτική ζωή ως την αρμονία του σύμπαντος). Η συνείδηση ότι οι θεοί είναι πάντα έτοιμοι να τιμωρήσουν εκείνον που με *αδικία* και *ύβριν* θα διασαλέψει την αρμονία ξεκινάει άμεσα από μια ώριμη πολιτική σκέψη και υπεύθυνη στάση του ποιητή. Η ιδέα της θείας τιμωρίας (*άτη*, *δίκη* κ.λπ., με ρίζες στον Ησίοδο) που έρχεται από το Δία είναι κυρίαρχη στην αντίληψή του ως αναπόφευκτη μοίρα. Ωστόσο, ο ποιητής μετατοπίζει την ευθύνη από τους θεούς στον άνθρωπο θεωρώντας τον ως το μόνο υπεύθυνο για τα σφάλματά του. Η έντιμη και υπεύθυνη πολιτική πράξη καθορίζει τη ζωή του.

Δεν αποβλέπει στην εκμετάλλευση της εξουσίας. Αντίθετα είναι έτοιμος να αρνηθεί κάθε αξίωμα προκειμένου να διατηρήσει το καλό όνομα (*δόξαν... αγαθήν*) του δίκαιου και έντιμου πολιτικού άντρα. Η φιλοσοφία του είναι τυπικά αθηναϊκή. Θα τη συναντήσουμε αργότερα σε άλλη μορφή και πιο διευρυμένη στους τραγικούς. Επίσης στο έργο του βρίσκεται μια βασική ιδέα της σολώνειας ηθικής, η οποία επανέρχεται στους Έλληνες ποιητές και φιλοσόφους: Το υγιές μέτρο και η σωστή μεσότητα.

Μια άλλη ελεγεία κλείνει με την εξομολόγηση του ποιητή ότι μια εντολή από μέσα του τον καλούσε να διδάξει τους Αθηναίους για την κατάρα της κακής διακυβέρνησης (*Δυσνομίη*), που οδηγεί στον έπαινο της αντιεικόνας της, της *Ευνομίης* (σωστή διακυβέρνηση).

Η καλύτερη ηγεσία του λαού είναι εκείνη που ούτε του βάζει δεσμά ούτε του παραχωρεί υπέρμετρη ελευθερία. Η ευνομία αποτελεί θεμέλιο στην πολιτειακή σκέψη του Σόλωνα, της οποίας το εγκώμιο πλέκει. Επίσης για το Σόλωνα η αρετή (υπεροχή) του δίκαιου ανθρώπου αξίζει περισσότερο και από τον πλούτο, καθώς μόνο αυτή διαρκεί. Επίσης η στάση του προς φίλους και εχθρούς βασίζεται στη σταθερή ηρωική ηθική.

Ο Σόλωνας αγαπούσε πολύ όχι μόνο την Αθήνα αλλά και τη γλώσσα, τη διάλεκτο που σημάδευε κάποιον ως Αθηναίο.

Ωστόσο η διάλεκτος στην οποία γράφει δεν είναι η αττική αλλά η τροποποιημένη ιωνική της ελεγειακής και επικής παράδοσης, χωρίς να είναι πολύ στενά δεμένη με το ομηρικό λεξιλόγιο. Ο Σόλωνας εισήγαγε λέξεις στο ελεγειακό λεξιλόγιο (*λατρεύει*, *φλαύρη*) που αργότερα έγιναν κοινές στην αττική λογοτεχνία.

Ανθολόγηση

Τα ακόλουθα χωρία προέρχονται από μια αποσπασματική ελεγεία που την αναφέρει ο Δημοσθένης σε ένα λόγο του, του 4ου αι. π.Χ. Ο τίτλος *Ευνομία* του ποιήματος έχει δοθεί με βάση το περιεχόμενο και τις βασικές έννοιες που πραγματεύεται. Με σαφήνεια, τόλμη και έντονο ύφος, ο Σόλωνας μας δίνει την πολιτική κατάσταση της Αθήνας. Η αδικία κυριαρχεί και η μόνη σωτηρία είναι η ευνομία.

Η *Ευνομία* στον Ησίοδο είναι μαζί με τη Δίκη και την Ειρήνη, μία από τις Ωρες, κόρες του Δία και της Θέμιδας, ενώ ο Αλκμάνας τη γενεαλογεί από την Προμάθειαν, την προβλεπτική σκέψη.

Το ποίημα είναι γραμμένο σε ελεγειακό δίστιχο, δηλαδή δακτυλικό εξάμετρο και δακτυλικό πεντάμετρο.

3D.= 4W. (στ. 1-6)

*Ημετέρη δε πόλις κατά μεν Διός ούποτ' όλείται
αίσαν και μακάρων θεών φρένας αθανάτων·
τοίη γαρ μεγάθυμος επίσκοπος οβριμοπάτρη
Παλλάς Αθηναίη χείρας ύπερθεν έχει.*

*Αυτοί δε φθείρουν μεγάλην πόλιν αφραδίησιν 5
αστοί βούλονται, χρήμασι πειθόμενοι...*

Μετάφραση

Η πόλη μας σύμφωνα με την απόφαση του Δία και τη θέληση των αθανάτων θεών δεν θα καταστραφεί ποτέ· γιατί τέτοιος προστάτης, η μεγαλόκαρδη κόρη ισχυρού πατέρα η Αθηνά Παλλάδα έχει τα χέρια της πάνω από μας.

Και οι ίδιοι οι πολίτες θέλουν να καταστρέψουν τη μεγάλη πόλη με την αμυαλιά τους

επειδή πείθονται στα χρήματα...

3D. = 4W. (στ. 32-39)

*Ευνομή δ' εύκοσμα και άρτια πάντ' αποφαίνει
και θαμά τοις αδίκους αμφιτίθησι πέδας·
τραχέα λειαίνει, παύει κόρον, ύβριν αμαυροί,
αυαίνει δ' άτης άνθεα φυόμενα,
ευθύνει δε δίκας σκολιάς, υπερήφανά τ' έργα 5
πραϋνει, παύει δ' έργα διχοστασίης,
παύει δ' αργαλέης έριδος χόλον, έστι δ' υπ' αυτής
πάντα κατ' ανθρώπους άρτια και πιτυτά.*

Μετάφραση

Η ευνομία τα κάνει όλα εύκοσμα και αρμονικά και συχνά στους άδικους περνά αλυσίδες· λειαίνει τα τραχιά, σταματά την υπερβολή, αμαυρώνει την υβριστική συμπεριφορά, μαραίνει τα άνθη της θεϊκής τύφλωσης πάνω στην ανάπτυξή τους, ισιώνει τις άδικες δικαστικές αποφάσεις και καταπραΰνει τα έργα της αλαζονείας, σταματά τα αποτελέσματα της διαφωνίας, σταματά την οργή της οδυνηρής έριδας, και κάτω από την καθοδήγησή της όλα είναι τέλεια και συνετά ανάμεσα στους ανθρώπους.

Οι παρακάτω στίχοι είναι παρμένον από ένα ποίημα του Σόλωνα που αποτελεί χαρακτηριστικό «απόλογο». Σε αυτό υποστηρίζει και εξηγεί τα πολιτικά μέτρα που πήρε, εκθέτει την προσωπική του προσφορά στην πόλη, καθώς και το πώς αντιμετώπισε την αδικία και τη διχοστασία. Η στάση του ήταν αντικειμενική και δίκαιη απέναντι σε όλους. Στην πραγματικότητα πρόκειται για τρία αποσπάσματα απροσδιόριστης έκτασης. Υπάρχει βέβαια μια προφανής εσωτερική ενότητα, ωστόσο δεν είναι βέβαιο ότι και τα τρία ανήκουν στο ίδιο ποίημα. Το μέτρο είναι ελεγειακό δίστιχο.

5D. = 5+6+7W. (στ. 1-6)

*Δήμωι γαρ έδωκα τόσον γέρας, όσσον επαρκείν,
τιμής ούτ' αφελών, ούτ' επορεξάμενος·
οι δ' είχαν δύναμιν και χρήμασιν ήσαν αγητοί,
και τοισ' εφρασάμην μηδέν αεικές έχειν·
έστην δ' αμφιβαλών κρατερόν σάκος αμφοτέροισιν, 5
νικάν δ' ουκ είασ' ουδετέρους αδίκως.*

Μετάφραση

Γιατί στο λαό παραχώρησα τόσο μερίδιο όσο ήταν αρκετό, χωρίς ούτε να αφαιρέσω τίποτε από την τιμή ούτε να προσφέρω περισσότερο· κι αυτοί που είχαν τη δύναμη και τους θαύμαζαν για τον πλούτο τους και γι' αυτούς φρόντισα να μην έχουν τίποτε που να τους ντροπιάζει· και στάθηκα βάζοντας προστατευτικά και στους δύο τη δυνατή μου ασπίδα 5 και δεν επέτρεψα σε καμιά πλευρά να νικήσει άδικα.

(Οι μεταφράσεις των χωρίων προέρχονται από την Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας, P.E.Esterling–B.M.W.Knox)

Τυρταίος

Ελεγειακός ποιητής, γιος του Αρχέμβροτου. Έζησε στα μέσα του 7ου αιώνα π.Χ. Σύμφωνα με τη Σούδα, άκμασε στη διάρκεια της 35ης Ολυμπιάδας (640-637 π.Χ.), άποψη που ενισχύεται και από τις πληροφορίες που αντλούμε από τα ποιήματά του. Έγραψε τις ελεγείες του στη διάρκεια του Β΄ Μεσσηνιακού Πολέμου (640-610 π.Χ.) και με αυτές προέτρεπε τους Σπαρτιάτες να πολεμήσουν εναντίον των εχθρών, ενώ εγκωμιάζε την ανδρεία και το θάνατο υπέρ της πατρίδας. Σε ό,τι αφορά την καταγωγή του, δεν υπάρχει ομοφωνία στις πηγές. Ο Πλάτωνας (No. 1, 699α) και ο Πausanίας (4, 15, 6) υποστηρίζουν ότι καταγόταν από την Αθήνα –τον είχαν στείλει οι Αθηναίοι στη Σπάρτη ως στρατηγό έπειτα από εντολή του Μαντείου των Δελφών–, ενώ άλλοι, όπως ο Στράβωνας (VII 362) και η Σούδα (IV, 610, 5 Adler), αναφέρουν ότι ήταν Σπαρτιάτης ή Μιλήσιος. Σήμερα επικρατέστερη είναι η άποψη ότι ήταν Λάκωνας. Αυτό προκύπτει από το ύφος και το χαρακτήρα της ποιήσής του, από τις πληροφορίες που αντλούμε από τα έργα του, αλλά και από το γεγονός ότι τον 7ο αιώνα η Σπάρτη δεν ήταν ανοιχτή στους ξένους και θεωρείται μάλλον απίθανο να δέχτηκαν οι Λακεδαιμόνιοι παραινέσεις από έναν Αθηναίο.

Ο Τυρταίος έγραψε ελεγείες, στις οποίες είναι εμφανής η επίδραση από την ιωνική ελεγεία (Καλλίνος) και τα ομηρικά έπη. Η πιο ονομαστή από αυτές είναι η *Ευνομία*. Στο συγκεκριμένο ποίημα, από το οποίο σώζονται μόνο μερικά αποσπάσματα, παρουσίαζε συνοπτικά την ιστορία της πόλης, περιέγραφε τα δεινά που προκύπτουν από τις έριδες και την αναρχία και έδινε έμφαση στα αγαθά της ευνομίας και της αρετής. Σώζονται επίσης τρεις ελεγείες με τον τίτλο *Υποθήκαι*, δηλαδή προτροπές για πόλεμο – που ήταν το αγαπημένο θέμα του ποιητή.

Άλλο είδος ποιημάτων του ήταν τα εμβατήρια ή ενόπλια μέρη, που ήταν γραμμένα σε δωρική διάλεκτο και αναπαιστικό μέτρο, σε αντίθεση με τις ελεγείες του όπου χρησιμοποιούσε την ιωνική διάλεκτο. Αυτά αναφέρονταν στον Άρη και χρησίμευαν για να ρυθμίζουν τα βήματα του στρατού. Ο Κ.Παπαρρηγόπουλος μάλιστα τα παραλληλίζει με τις προκηρύξεις του Ναπολέοντα προς τους στρατιώτες του κατά την εκστρατεία του στην Ιταλία.

Τα ποιήματα του Τυρταίου έγιναν γνωστά μέσω των Σπαρτιατών σε ολόκληρη την Ελλάδα και θεωρούνταν πολεμικά άσματα.

Οι Αλεξανδρινοί φιλόλογοι τα συγκέντρωσαν σε πέντε βιβλία. Σήμερα σώζονται πολύ λίγοι στίχοι, από τους οποίους ελάχιστοι μπορούν να διαβαστούν με βεβαιότητα, από μερικούς βγαίνει κάποιο νόημα, ενώ οι περισσότεροι αποτελούν σπαράγματα. Πολλοί μεταγενέστεροι φιλόλογοι αμφισβήτησαν τη γνησιότητα αρκετών έργων του Τυρταίου – ακόμη και του μεγαλύτερου ποιήματός του, της *Ευνομίας*, και ορισμένα τα χρονολόγησαν δύο ή τρεις αιώνες αργότερα.

Ανθολόγηση

Οι στίχοι που ακολουθούν ανήκουν σε ένα απόσπασμα όπου ο Τυρταίος προτρέπει σε μάχη, εγκωμιάζει την ανδρεία και υμνεί το θάνατο υπέρ της πατρίδας. Η επίδραση από την ιωνική ελεγεία (Καλλίνος) είναι σαφέστατη, αλλά πολύ σημαντική είναι η επική επίδραση στη γλώσσα και στα μοτίβα. Το απόσπασμα είναι γραμμένο σε ελεγειακό δίστιχο.

6D. = 10, 3-12W. (στ. 3-11)

...την δ' αυτού προλιπόντα πόλιν και πίονας αγρούς
 πωχεύειν πάντων έστ' ανιηρότατον,
 πλαζόμενον συν μητρί φίλη και πατρί γέροντι 5
 παισί τε συν μικροίς κουριδίηι τ' αλόχωι.
 Εχθρός μεν γαρ τοίσι μετέσσειται, ους κεν ίκηται,
 χρημοσύνηι τ' είκων και στυγερήι πενήηι,
 αισχύνει τε γένος, κατά δ' αγλαόν είδος ελέγχει,
 πάσα δ' ατιμήη και κακότης έπεται. 10
 Είθ' ούτως ανδρός τοι αλωμένου ουδεμί' ώρη

γίνεται ουτ' αιδώς ουτ' οπίσω γένεος...

Μετάφραση

...Το να εγκαταλείψει κανείς την πόλη του και τα εύφορα χωράφια ζώντας στην ένδεια είναι το πιο άθλιο πράγμα, περιπλανώμενος με τη μητέρα του και το γέρο πατέρα του 5 και με τα ανήλικα παιδιά του και τη νόμιμη σύζυγο.

Γιατί σαν εχθρός θα ζει ανάμεσα σ' αυτούς όπου τυχόν θα πάει, υποχωρώντας στην ανέχεια και στη φρικτή φτώχεια ντροπιάζει τη γενιά του και διαψεύδει την ωραία θωριά και ακολουθεί κάθε είδους προσβολή και ανυποληψία. 10 Έτσι λοιπόν για έναν που εκτοπίζεται δεν υπάρχει φροντίδα κι ούτε σεβασμός – ούτε στον ίδιο ούτε στους απογόνους του...

Το παρακάτω χωρίο ανήκει σε μια πολεμική ελεγεία με την οποία ο ποιητής απευθύνεται στους νέους, λέγοντας ότι ο αγώνας για την πατρίδα είναι ωραίος κι ο θάνατος γι' αυτή τιμητικός. Στους στίχους που ακολουθούν αντιπαραθέτει τη νεότητα και το γήρας, επισημαίνει το χρέος των νέων και τους προτρέπει για τη μάχη. Το μέτρο είναι ελεγειακό δίστιχο.

7D. = 10, 21-30W. (στ. 21-30)

...Αισχρόν γαρ δη τούτο, μετά προμάχοισι πεσόντα
κείσθαι πρόσθε νέων άνδρα παλαιότερον,
ήδη λευκόν έχοντα κάρη πολιόν τε γένειον,
θυμόν αποπνείοντ' άλκιμον εν κονίηι,
αιματόεντ' αιδοία φίλαις εν χερσίν έχοντα– 25
αισχρά τα γ' οφθαλμοίς και νεμεσητόν ιδείν–
και χρώα γυμνωθέντα· νέοισι δε πάντ' επέοικεν,
οφρ' ερατής ήβης αγλαόν άνθος έχη·
ανδράσι μεν θνητός ιδείν, ερατός δε γυναιξί
ζωός εών, καλός δ' εν προμάχοισι πεσών... 30

Μετάφραση

...Γιατί είναι βέβαια ντροπή ένας γηραιότερος να κείται νεκρός ανάμεσα στους προμάχους μπροστά από τους νέους, που έχει κιόλας άσπρα μαλλιά και γκριζα γένια, αφήνοντας παλικάρισια την τελευταία του πνοή μέσα στη σκόνη κρατώντας μέσα στα χέρια του τα ματωμένα αιδοία – 25 ένα θέαμα που ντροπιάζει και προκαλεί οργή να το βλέπει κανείς– και τα γυμνά μέλη του· στους νέους όλα ταιριάζουν όσο κρατάει το λαμπρό άνθος της αξιοζήλευτης νιότης, όσο ζει προσελκύνοντας το θαυμασμό των ανδρών, και είναι αξιαγάπητος στις γυναίκες, κι ωραίος αν πέσει ανάμεσα στους προμάχους... 30

Σε αυτό το απόσπασμα, στο οποίο περιγράφεται η σύγκρουση ανάμεσα σε αντίπαλες φάλαγγες που συγκροτούν οπλίτες, ο Τυρταίος προτρέπει τους Σπαρτιάτες να πολεμήσουν. Μέτρο: ελεγειακό δίστιχο.

8D. = 11W. (στ. 29-34)

...αλλά τις εγγύς ιών αυτοσχεδόν έχχει μακρώι
ή ξίφει ουτάζων δήιον άνδρ' ελέτω· 30
και πόδα παρ ποδί θεις και επ' ασπίδος ασπίδ' ερείσας,
εν δε λόφον τε λόφωι και κυνέην κυνέηι
και στέρνον στέρνωι πεπλημένος ανδρί μαχέσθω,
ή ξίφεος κώπην ή δόρυ μακρόν έχων...

Μετάφραση

...αλλά πλησιάζοντας ο καθένας με το μακρύ ακόντιο
ή το ξίφος από κοντά πληγώνοντας τον εχθρό ας τον καταβάλει,
αφού πατήσει το πόδι κοντά στο πόδι κι αφού ακουμπήσει την ασπίδα πάνω στην ασπίδα,
μπλέκοντας λοφίο με λοφίο και περικεφαλαία με περικεφαλαία,
κοντά στήθος στο στήθος ας πολεμήσει με τον άνδρα [εχθρό],
κρατώντας ή τη λαβή του σπαθιού ή το μακρύ κοντάρι...

(Οι μεταφράσεις των χωρίων προέρχονται από την Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας, P.E.Esterling–B.M.W.Knox).

Αλκαίος

Ο σημαντικότερος, μαζί με τη Σαπφώ, εκπρόσωπος της αιολικής λυρικής ποίησης. Ανήκε στην αιολική αριστοκρατία, η οποία αποτελούνταν από άντρες που αγαπούσαν το ποτό, τις χαρές του έρωτα και κάθε ελευθερία στον τρόπο ζωής. Το έργο του αντικατοπτρίζει τα πολιτικά γεγονότα της εποχής του, αφού η ζωή του ήταν συνυφασμένη με τους εσωτερικούς αγώνες στην πατρίδα του, τη Μυτιλήνη, το πολιτικό κέντρο του νησιού (αγώνες κατά της τυραννίδας, συνωμοσίες, εξορίες). Ο Αλκαίος συνδέεται και με την πολιτική δράση του Πιττακού, του οποίου την ακμή ο Διογένης ο Λαέρτιος την τοποθετεί κατά την 42η Ολυμπιάδα (612-609 π.Χ.). Ο Πιττακός μαζί με τους αδερφούς του Αλκαίου (με βάση το Λαέρτιο) εκτόπισε από την εξουσία τον τύραννο Μέλαγχο.

Σε αυτή την επιχείρηση ο Αλκαίος δεν έλαβε μέρος, γιατί, όπως μας πληροφορεί ο ίδιος σε ένα απόσπασμά του, ήταν πολύ νέος για τους αγώνες των αντρών. Από τα προηγούμενα συμπεραίνουμε ότι η γέννηση του ποιητή τοποθετείται τη δεκαετία 630-620 π.Χ. Όταν ο Μυρσίλος από το γένος των Κλεωνακτιδών έγινε ο νέος τύραννος της Μυτιλήνης, οι *εταίροι* συνωμότησαν εναντίον του – ήταν οι ίδιοι που είχαν διώξει το Μέλαγχο, αλλά αυτή τη φορά συμμετείχε και ο Αλκαίος. Από τα υπολείμματα ενός σχολίου σε πολύ ακρωτηριασμένους στίχους πληροφορούμαστε την πρώτη εξορία του ποιητή, όταν η ομάδα του είχε ετοιμάσει επίθεση εναντίον του Μυρσίλου και γλίτωσε την τιμωρία καταφεύγοντας στην Πύρρα, κωμόπολη στο εσωτερικό του λεσβιακού κόλπου.

Ένας από τους συνωμότες ήταν και ο Πιττακός, ο οποίος στη συνέχεια πήγε με το μέρος του Μυρσίλου και μοιράστηκε για λίγο την εξουσία. Από δύο στίχους μαθαίνουμε ότι ο ποιητής χάρηκε ιδιαίτερα με το θάνατο του Μυρσίλου, όμως η χαρά αυτή δεν κράτησε πολύ, διότι ο λαός εξέλεξε τον Πιττακό ως διαιτητή (*αισυμνήτην*, 590-580 π.Χ.). Ο Αλκαίος είναι πολύ πιθανό να πήγε σε ξένες χώρες, αλλά μόνο εικασίες μπορούμε να κάνουμε γι' αυτό. Σύμφωνα με το Στράβωνα (1, 37) ο ίδιος ο ποιητής μίλησε για την παραμονή του στην Αίγυπτο. Η ιστορία φιλίας και έχθρας μεταξύ Αλκαίου και Πιττακού δεν γνωρίζουμε πώς τελείωσε. Υπάρχει πληροφορία (Δ. Λαέρτιος 1, 76, Διόδ. 9, 12) ότι ο Πιττακός είχε συλλάβει τον Αλκαίο, αλλά του έδωσε χάρη, ισχυριζόμενος ότι η συγχώρηση είναι καλύτερη από την εκδίκηση. Ωστόσο, υπάρχουν αμφιβολίες. Υποθέτουμε ότι ο Αλκαίος επέστρεψε στην πατρική του γη, καθώς σε κάποιους στίχους χαιρετά τον αδερφό του, Αντιμενίδη, που γύρισε από τη Βαβυλωνία. Για τον Αλκαίο η οργή, το μίσος του πολέμου, η χαρά και η αποκαρδίωση μεταβάλλονταν, μέσα στον εναλλασσόμενο αγώνα για την εξουσία, σε συγκινητικό τραγούδι. Ο Χαμαιλέοντας (*Αθήναιος* 10, 430) αναφέρει επίσης ότι όλες οι εποχές του χρόνου και οι οποιεσδήποτε συνθήκες έβρισκαν τον ποιητή κοντά στο ποτήρι. Το ποιητικό του έργο εκδόθηκε από τους Αλεξανδρινούς, τον Αριστοφάνη το Βυζάντιο και τον Αρίσταρχο, σε δέκα βιβλία. Η ταξινόμηση έγινε με θεματολογικά κριτήρια και όχι με βάση το μέτρο (όπως στη Σαπφώ). Το πρώτο βιβλίο περιέχει ύμνους και αρχίζει με έναν ύμνο στον Απόλλωνα. Τα νέα κείμενα που μας έγιναν γνωστά το 1951 με τον 21ο τόμο των παπύρων της Οξυρύνχου δίνουν μια εικόνα για τον τρόπο με τον οποίο πραγματεύεται ο ποιητής τον επικό κύκλο. Ένας πάπυρος της Κολονίας (1ος αι. μ.Χ.) περιλαμβάνει ένα μεγάλο απόσπασμα, στο οποίο ο Αλκαίος διηγείται την αμαρτία του Αίαντα του Λοκρού και την τιμωρία που του επέβαλε η θεά. Αν και ακρωτηριασμένο, είναι πολύ πιθανό η διήγηση του Αίαντα να περιέκλειε κατάρες εναντίον του επίορκου Πιττακού.

Τα ποιήματά του ήταν πολιτικά (στασιωτικά – συνδέονταν άμεσα με τη ζωή και τις δραστηριότητές του, αλλά αγνοήθηκαν γιατί αναφέρονταν σε πρόσωπα και γεγονότα συγκεκριμένης εποχής) ύμνοι, ερωτικά, μυθολογικά, συμποτικά. Από αυτά αντλούμε σημαντικές πληροφορίες για την εποχή του.

Γι' αυτό και αναφέρονται συχνά σε αυτά διάφοροι ιστορικοί και βιογράφοι. Ο ποιητής απευθύνεται κυρίως σε ένα συγκεκριμένο κοινό, τους εταίρους και τους φίλους που αναλάμβαναν μαζί τους αγώνες. Ακόμη και όταν προτρέπει για οινοποσία συνδέει την ευφροσύνη με το κοινό δέσιμο του αγώνα. Για τον Αλκαίο το ποίημα ήταν όπλο για κοινωνικούς και πολιτικούς αγώνες. Ο Θεόκριτος τον χρησιμοποίησε στα ειδύλλιά του, ενώ ο Οράτιος τον μιμήθηκε και τον επαίνεσε ανεπιφύλακτα.

Ανθολόγηση

Ακολουθεί ένα από τα γνωστότερα πολιτικά ποιήματα του Αλκαίου, το οποίο μάλιστα υπήρξε πρότυπο για τον Οράτιο. Για πρώτη φορά στην ευρωπαϊκή ποίηση παρουσιάζεται η εικόνα-μεταφορά του κράτους ως πλοίου. Το σκάφος που κινδυνεύει από την τρικυμία είναι το κράτος που κλυδωνίζεται από τις πολιτικές ταραχές. Σύμφωνα με τον Ηράκλειτο, στο ποίημα υπάρχει αναφορά στο Μυρσίλο και στη συνωμοσία του εναντίον των Μυτιληναίων.

46a D. = 326 LP. = 208,1 – 9 V.

Ἀσυ[ν]έτημμι των ανέμων στάσιν·
το μεν γαρ ένθεν κύμα κυλίνδεται,
το δ' ένθεν, άμμες δ' ον το μέσσον
νάϊ φορήμεθα συν μελαίναϊ
χείμωνι μοχθέντες μεγάλωι μάλα· 5
περ μεν γαρ άντλος ιστοπέδαν έχει,
λαίφος δε παν ζάδηλον ήδη
και λάκιδες μεγάλαι κατ' αυτό
χάλαισι δ' άγκυραι...

Μετάφραση

Δεν καταλαβαίνω την πάλη των ανέμων·
γιατί το ένα κύμα κυλά από τη μια μεριά
και τ' άλλο από την άλλη κι εμείς στη μέση
μεταφερόμαστε με το μαύρο καράβι μας,
καταπονημένοι πολύ από τη μεγάλη φουρτούνα.
Το νερό είναι πάνω από το κατάρτι κι ολόκληρο το πανί
κατασχισμένο, με μεγάλες τρύπες απ' άκρη σ' άκρη·
οι άγκυρες χαλαρώνουν...

Το επόμενο ποίημα περιέχει σημαντικές πληροφορίες για την περίοδο εξορίας του Αλκαίου και έχει ως θέμα την οικονομική βοήθεια που πρόσφεραν οι Λυδοί στον ποιητή και τους συντρόφους του. Ο άντρας που χαρακτηρίζεται «πονηρή αλεπού» (αλώπα ποικιλόφρων) είναι ίσως ο Πιττακός και η «ιερή πόλις» (ίραν ες πόλιν), η Μυτιλήνη.

42 D. = 69 LP. = 69 V.

Ζευ πάτερ, Λύδοι μεν επα[σχάλαντες
συμφόραιοι δισχελίοις στα[τήρας
άμμ' έδωκαν, αι κε δυναίμεθ' ίρ[αν
ες πόλιν έλθην,
ου πάθοντες ουδάμα πώσλον ου[δ έ]ν 5
ουδέ γιγνώσκοντες· ο δ' ως αλώπα[
ποικ[ιλόφρων ευμάρεα προλέξα[ις
ήλπ[ε]το λάσην.

Μετάφραση

Πατέρα Δία, οι Λυδοί λυπήθηκαν
τις συμφορές μας και μας έδωσαν δύο χιλιάδες χρυσά,
για να επιχειρήσουμε να πατήσουμε την ιερή πόλη,
κι ας μην είχαν δει ποτέ καλό από εμάς και ας μη μας ήξεραν καν,
αλλά εκείνος, η πανούργα αλεπού,
πρόβλεψε εύκολη επιτυχία και νόμισε
ότι η πρόθεσή του δεν θα γινόταν αντιληπτή.

Στο παρακάτω απόσπασμα ο ποιητής πλάθει την εικόνα της κοσμοχαλασίας, του κρύου και της βροχής, και μέσα σε αυτό το εντυπωσιακό πλαίσιο τοποθετεί την αναγκαιότητα της οινοποσίας. Με λίγες και πετυχημένες λέξεις μάς μεταδίδει την ανακούφιση και την άνεση με την οποία αφηφά τα στοιχεία της φύσης, κλεισμένος στο σπίτι του.

90 D. = 338 LP.338 V.

*Υει μεν ο Ζευς, εκ δ' οράνω μέγας
χείμων, πεπάγαισιν δ' υδάτων ρόαι...*

.....
*κάββαλε τον χείμων', επί μεν τίθεις
πυρ, εν δε κέρναις οίνον αφειδέως
μέλιχρον, αυτάρ αμφί κόρσαϊ
μόλθακον αμφι [] γνόφαλλον. 8*

Μετάφραση

Ρίχνει βροχή ο Δίας. Μεγάλη καταιγίδα ορμά
από τον ουρανό και τα νερά έχουν παγώσει...

.....
Δάμασε τη θύελλα σωριάζοντας ξύλα στη φωτιά,
ανακατεύοντας το κρασί χωρίς τσιγκουνιά και
βάζοντας ένα μαλακό μαξιλάρι
γύρω από τους κροτάφους σου...

(Οι μεταφράσεις των χωρίων προέρχονται από την Αρχαία Ελληνική Λυρική Ποίηση, C.M.Bowra)

Αλκμάν

Ο σπουδαιότερος εκπρόσωπος της μελικής-χορικής ποίησης και ο πρώτος χορικός ποιητής από τον οποίο σώζεται κάτι ουσιαστικό. Συναντάται επίσης και ως Αλκμάων, Αλκμέων και Αλκμαίων. Ο χρόνος και ο τόπος γέννησής του δεν μπορούν να προσδιοριστούν με ακρίβεια. Σύμφωνα με τη Σούδα, ζούσε στη διάρκεια της 27ης Ολυμπιάδας (672-668 π.Χ.), ενώ ο Ευσέβιος τοποθετεί την περίοδο της ακμής του μεταξύ του 659 και του 658 π.Χ. Σε ένα απόσπασμα με σχόλια στον Αλκμάν, που βρέθηκε πρόσφατα σε πάπυρο, αναφέρεται ότι ο ποιητής σε κάποιο ποίημά του μνημονεύει το Λεωτυχίδα, το βασιλιά της Σπάρτης. Έτσι, με βάση αυτές τις πληροφορίες μπορούμε με βεβαιότητα να τοποθετήσουμε τη δράση του στο δεύτερο μισό του 7ου αιώνα π.Χ. Όσον αφορά στην καταγωγή του, στην αρχαιότητα υπήρχαν αντικρουόμενες απόψεις σχετικά με το αν ήταν αυτόχθονας Λάκωνας ή Λυδός. Σύμφωνα με ορισμένες μαρτυρίες, καταγόταν από τις Σάρδεις της Λυδίας και κάποια στιγμή της ζωής του εγκαταστάθηκε στη Σπάρτη. Μάλιστα, σε ένα υπόμνημα στους χορικούς ποιητές που μας σώθηκε σε πάπυρο υπάρχει η άποψη ότι ο Αλκμάν ήταν όντως Λυδός (...ως Λακεδα[ι]μόνιοι τότε[ε]/επέστησαν Λυδόν όντα...). Κάποιες άλλες πηγές τον αναφέρουν ως Λάκωνα από τη Μεσσόα. Η χρήση της τοπικής διαλέκτου, η μεγάλη εξοικείωση με τα τοπικά έθιμα και η πληροφορία που μας δίνει ο Πausanias (3, 15, 2) ότι θάφτηκε στη Σπάρτη, κοντά στα ιερά των Ιπποκωντιδών και του Ηρακλή, συγκλίνουν περισσότερο προς τη σπαρτιατική ή τουλάχιστον τη λακωνική καταγωγή του. Δεν αποκλείεται βέβαια να γεννήθηκε στις Σάρδεις. Το σίγουρο είναι ότι πέθανε σε βαθιά γεράματα, κατά πάσα πιθανότητα από φθειρίαση.

Το κύριο μέρος του έργου του είναι υμνικά και ερωτικά ποιήματα για χορούς αντρών ή γυναικών, τα οποία συνοδεύονταν από μουσικά όργανα κατά την εκτέλεσή τους. Οι ύμνοι του ήταν αφιερωμένοι στους θεούς ή σε ήρωες. Έγραψε επίσης παρθένια, παιάνες, υπορχήματα και υμέναιους. Μάλιστα, ένα παρθενικό του που σώζεται ως τις μέρες μας αποτελεί το αρχαιότερο δείγμα ελληνικής χορικής ποίησης που έχει συντεθεί σε στροφές. Βρέθηκε γραμμένο σε πάπυρο, που ανακαλύφθηκε το 1855 σε έναν αιγυπτιακό τάφο κοντά στη Μέμφιδα. Το ποίημα αποτελείται από δέκα στροφές, από τις οποίες έχουν χαθεί οι δύο πρώτες και ένα μέρος από την τρίτη. Ο πάπυρος στον οποίο βασίζεται η έκδοση του παρθενίου περιέχει τρεις στήλες. Το έργο αυτό συντέθηκε για ένα χορό κοριτσιών της Σπάρτης, για να τραγουδηθεί σε μια τοπική θρησκευτική γιορτή, η ακριβής φύση της οποίας είναι αβέβαιη.

Από το υπόλοιπο έργο του δυστυχώς έχουν διασωθεί ελάχιστα και μικρής έκτασης αποσπάσματα, τα οποία όμως μας βοηθούν να σχηματίσουμε μια εικόνα για την ποιητική του τέχνη. Κύρια χαρακτηριστικά των ποιημάτων του είναι η χάρη, η αβρότητα, η ευγένεια, το επίμονο εγκώμιο του κάλλους και η χαρούμενη διάθεση. Σε κάποια αποσπάσματά του είναι εμφανή η διάθεση αυτοσαρκασμού και το χιούμορ που τον διέκριναν. Επίσης, στα ποιήματά του, όπως και σε αυτά του Πινδάρου, δεν είναι σπάνια και η παράθεση γνωμικών, τα οποία αντλεί από την παράδοση, χωρίς όμως να λείπουν και οι λαϊκές παροιμίες. Η γλώσσα που χρησιμοποίησε είναι η δωρική της εποχής του, διανθισμένη με αρκετά ιωνικά και αιολικά στοιχεία, αλλά και με την τυπική φρασεολογία του ομηρικού έπους. Παρά τους ιδιοματισμούς, τα ποιήματά του διαβάζονταν μέχρι και τα χρόνια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και φαίνεται ότι η επίδρασή του ήταν μεγάλη και στους μεταγενέστερους ποιητές. Οι Αλεξανδρινοί ενδιαφέρθηκαν ιδιαίτερα για τα έργα του και φρόντισαν για την έκδοσή τους. Όπως μας πληροφορεί η Σούδα, έγραψε έξι μέλη και κολυμβώσας. Πρόβλημα φυσικά δημιουργεί ο όρος κολυμβώσας, διότι δεν μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα αν πρόκειται για τον τίτλο ενός ακόμη, έβδομου, βιβλίου.

Ανθολόγηση

Με τους στίχους που ακολουθούν ο Αλκμάνας δηλώνει τη σφοδρή του επιθυμία να λάβει μέρος στο χορό των κοριτσιών. Όμως λόγω των γηρατειών, ζητά να τον υποβαστάζουν οι νέες γυναίκες.

94 D. = 26 P.

*Ου μ' έτι, παρσενικαί μελιγάρυες ιαρόφωνοι,
γυία φέρην δύναται· βάλε δη βάλε κηρύλος είην,
ος τ' επί κύματος άνθος άμ' αλκυόνεσσι ποτήται
νηδεές ήτορ έχων, αλιπόρφυρος ιαρός όρνις.*

Μετάφραση

Τα πόδια μου, γλυκόφωνες παρθένες, που αναπέμπετε ιερό τραγούδι,
δεν μπορούν πια να με στηρίξουν· αχ μακάρι να 'μουν ψαροπούλι
που μαζί με τις αλκυόνες πετά στον αφρό του κύματος,
με θαρρετή καρδιά, το άγριο ποικιλόχρωμο σαν τη θάλασσα πουλί.

Οι παρακάτω στίχοι αναφέρονται στον ύπνο της φύσης, στην ησυχία δηλαδή που επικρατεί στη διάρκεια της νύχτας, όταν όλα τα πλάσματα κοιμούνται.

58 D. = 89 P.

*Εύδουσι δ' ορέων κορυφαί τε και φάραγγες
πρώονές τε και χαράδραι
φύλα τ' ερπέτ' όσα τρέφει μέλαινα γαία
θήρές τ' ορεσκώιοι και γένος μελισσάν
και κνώδαλ' εν βένθεσσι πορφυρέας αλός· 5
εύδουσι δ' οιωμών φύλα ταυπητερύγων.*

Μετάφραση

Κοιμούνται οι βουνοκορφές, τα φαράγγια,
τα βράχια και οι ρεματιές,
κι οι ράτσες (των ζωντανών) που σέρνονται κι όλα όσα τρέφει η μαύρη γη,

τα θηρία που ζουν στα βουνά και το γένος των μελισσών
και τα κήτη στα βάθη της ποικιλόχρωμης θάλασσας.
Κοιμούνται και τα κοπάδια των πουλιών των μακροφτέρουγων.

(Οι μεταφράσεις των χωρίων προέρχονται από την Αρχαία Ελληνική Λυρική Ποίηση, C.M.Bowra)

Ανακρέων

Γεννήθηκε στην ιωνική πόλη της Μικράς Ασίας Τέω, όπου έμεινε μέχρι την ενηλικίωσή του. Ο πατέρας του ονομαζόταν Σκυθίνος (αναφέρεται επίσης ως Εύμηλος, Παρθένιος και Αριστόκριτος). Αμέσως μετά την άλωση των Σάρδεων (541 π.Χ.) οι Πέρσες με αρχηγό τον Άρπαγο, το στρατηγό του Κύρου, επιτέθηκαν στην πατρίδα του. Όταν ο εχθρός κατέλαβε το εξωτερικό τείχος, οι κάτοικοι της Τέω, μεταξύ των οποίων ήταν και ο Ανακρέων, μπήκαν στα καράβια τους και κατευθύνθηκαν προς τα Άβδηρα, μια πόλη στη θρακική ακτή, που είχε στο παρελθόν εποικιστεί χωρίς επιτυχία από τους Κλαζομενίους, οι οποίοι στη συνέχεια την παρέδωσαν στους Τήιους. Στα Άβδηρα ο ποιητής έγραψε τους πρώτους πιστοποιημένα δικούς του στίχους, που είχαν πολεμικό περιεχόμενο. Κατόπιν κατέφυγε στην Αυλή του Πολυκράτη της Σάμου, η τυραννία του οποίου χρονολογείται περίπου στο διάστημα 533-522 π.Χ. Μετά τη δολοφονία του προστάτη του από τον Οροίτη μετέβη στην Αθήνα, όπου βρήκε δεύτερο προστάτη, τον Ίππαρχο, γιο του Πεισίστρατου. Αυτός στη διάρκεια της τυραννίας του αδερφού του Ιππία ήταν υπεύθυνος για τις πολιτιστικές υποθέσεις της πόλης. Εκεί ο ποιητής έγινε πολύ γνωστός και συνδέθηκε φιλικά με την οικογένεια ενός από τους τριάκοντα τυράννους, του πλούσιου Κριτία. Μετά τη δολοφονία του Ιππάρχου το 514 π.Χ., οι πληροφορίες μας για τον ποιητή είναι συγκεχυμένες: Είτε παρέμεινε στην Αθήνα είτε πήγε στη Θεσσαλία και συγκεκριμένα στην Αυλή των Αλευαδών.

Μάλιστα, κάποια επιγράμματα που γράφτηκαν για το Θεσσαλό άρχοντα Εχεκρατίδα και τη γυναίκα του Δύσηρη αποδίδονται σε αυτόν. Αν όντως επισκέφθηκε τη Θεσσαλία, κάποια στιγμή πρέπει να επέστρεψε στην Αθήνα. Το σίγουρο είναι ότι πέθανε σε βαθιά γεράματα. Ο Ευσέβιος τοποθετεί την ακμή του στο έτος 531 π.Χ., οπότε μπορούμε να συμπεράνουμε ότι γεννήθηκε γύρω στο 570 π.Χ. και πέθανε περίπου το 485 π.Χ. Ο Ανακρέων έγραψε μέλη, ιάμβους και ελεγείες. Στα μέλη περιλαμβάνονταν ποιήματα στους θεούς, συμποτικά ποιήματα, ερωτικά κ.λπ.

Ως ποιητής, αποτελεί μια μοναδική περίπτωση. Το αρχαίο ελληνικό ιδεώδες που διαχέεται στους στίχους του προβάλλεται μέσα από τον έντονο συναισθηματικό του κόσμο με μια λεπτή ειρωνεία και με μια καθαρή και ολοφάνερη χαρά για τη ζωή και την απόλαυση όλων των ωραίων πραγμάτων, από το κρασί έως το τραγούδι και τον έρωτα. Τα ποιήματά του γράφονταν κυρίως για να τραγουδιούνται στα συμπόσια και να δημιουργούν μια ευχάριστη ατμόσφαιρα, ήταν δηλαδή τα πιο πολλά σκόλια. Στο κλίμα του συμποσίου ανήκουν και τα τραγούδια του κρασιού. Σε αυτό τον τομέα ο Ανακρέων μπορεί να συγκριθεί με τον Αλκαίο. Όμως, όσο και αν τα σωζόμενα έργα του δεν μας δείχνουν την αμετρία του ως προς την οινοποσία, σε μεταγενέστερους χρόνους ο Ανακρέωντας παρουσιάζεται ως μέθυσος.

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του έργου του είναι η ειρωνική διάθεση. Σχολιασμό των πολιτικών πραγμάτων της Σάμου συναντάμε μόνο δύο φορές σε αποσπάσματά του, ενώ σώζεται και ένα σατυρικό του ποίημα. Τα ερωτικά του ποιήματα αποτελούν ένα μεγάλο κομμάτι της ποίησής του. Πολλά από αυτά είναι αφιερωμένα στην παιδική μούσα. Ο ποιητής αντιμετωπίζει τον έρωτα σαν παιχνίδι. Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι τα ποιήματά του ξεχωρίζουν όχι λόγω των θεμάτων τους, αλλά για την τεχνική που χρησιμοποιείται. Η ποίησή του παρουσιάζει καταπληκτική σαφήνεια, πληρότητα, καθώς και επιδεξιότητα στην επιλογή των λέξεων. Κάνει ευρύτατη χρήση των ιωνικών μέτρων, ενώ και η γλώσσα του είναι ιωνική με κάποια αιολικά στοιχεία. Η επίδραση του Ανακρέωντα στους μεταγενέστερους ποιητές ήταν μεγάλη. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι ένα τμήμα της ελληνικής ποίησης, γνωστό ως «ανακρεόνεια», έχει συντεθεί από διάφορους άγνωστους ποιητές από τη Ρωμαϊκή Εποχή ως τους βυζαντινούς χρόνους. Θεματολογικά και μορφολογικά τα ποιήματα αυτά δημιουργήθηκαν με βάση την ποίηση του Ανακρέωντα, ενώ αυτή η τάση συνεχίστηκε και στους νεότερους χρόνους από ποιητές διαφόρων χωρών.

Ανθολόγηση

Στους παρακάτω στίχους ο ποιητής απευθύνεται σε μια νέα, που την παρομοιάζει με θρακιώτικο πουλάρι και προσφέρεται ως δάσκαλος του έρωτα να την οδηγήσει στο δρόμο της ερωτικής απόλαυσης.

88 D. = 72 P. = 78G

*Πώλε Θρηκική, τι δη με λοξόν όμμασι βλέπουσα
νηλέως φεύγεις, δοκείς δε μ' ουδέν ειδέναι σοφόν;
Ίσθι τοι, καλώς μεν αν τοι τον χαλινόν εμβάλοιμι,
ηνίας δ' έχων στρέφοιμί σ' αμφί τέρματα δρόμου·
νυν δε λειμώνάς τε βόσκειαι κουφά τε σκιρτώσα παίζεις,
δεξιόν γαρ υποπείρηγν ουκ έχεις επεμβάτην.*

Μετάφραση

Θρακιώτικο πουλάρι μου, γιατί με λοξοκοιτάζεις
και άσπλαχνα μου ξεφεύγεις, και νομίζεις ότι δεν είμαι στα λογικά μου;
Ξέρε το, θα μπορούσα με χαρά να σου βάλω χαλινάρι
και κρατώντας τα γκέμια να σε γυρίζω μες στο στάδιο.
Τώρα ωστόσο βόσκεις στα λιβάδια και ανάλαφρα χοροπηδάς,
γιατί δεν έχεις επιδέξιο καβαλάρη να καθίσει στη ράχη σου.

Το θέμα του ακόλουθου ποιήματος είναι τα γηρατεία και οι συνέπειές τους. Ο Ανακρέοντας εκφράζει το παράπονό του για τη φυσική φθορά του ανθρώπου και αφήνει να διαφανεί η πίκρα του για τη χαμένη νεότητα.

44 D. = 50 P. = 36 G.

*Πολιοί μεν ημίν ήδη
κρόταφοι κάρη τε λευκόν,
χαρίεσσα δ' ουκέτ' ήβη
πάρα, γηραλέοι δ' οδόντες,
γλυκερού δ' ουκέτι πολλός
βιότου χρόνος λέλειπται·
διά ταύτα ανασταλύζω
θαμά Τάρταρον δεδοικώς.
Αίδεω γαρ έστι δεινός
μυχός, αργαλή δ' ες αυτόν
κάτοδος· και γαρ ετοιμόν
καταβάντι μη αναβήναι.*

Μετάφραση

Οι κρόταφοί μου είναι κιόλας
γκρίζοι και το κεφάλι μου άσπρισε·
η νιότη η χαρούμενη μ' εγκατέλειψε
πια και γέρασαν τα δόντια.
Δεν μου μένει πολλή ζωή.
Γι' αυτό θρηνώ συχνά,
γιατί είναι τρομακτικό το βάθος του Άδη
και δύσκολος ο δρόμος για κει κάτω.
Και γι' αυτόν που μια φορά θα κατεβεί,
τρόπος να ξανανέβει πάνω δεν υπάρχει.

(Οι μεταφράσεις των χωρίων προέρχονται από την Αρχαία Ελληνική Λυρική Ποίηση, C.M.Bowra)

Αρίων

Χορικός ποιητής και κιθαρωδός, ο καλύτερος από τους σύγχρονούς του. Έζησε τον 7ο αιώνα π.Χ. και ήταν γιος του Κυκλέα. Καταγόταν από τη Μήθυμνα της Λέσβου. Βασική πηγή για τη ζωή του είναι ο Ηρόδοτος (1, 23/24). Το 600 π.Χ. περίπου βρέθηκε στην Αυλή του τυράννου της Κορίνθου Περίανδρου. Έπειτα από πολλά χρόνια αποφάσισε να ταξιδέψει στην Ιταλία και τη Σικελία και, όταν θα συγκέντρωνε πολλά χρήματα και πλούτη, να επιστρέψει και πάλι στην Κόρινθο. Ξεκίνησε, λοιπόν, από τον Τάραντα με ένα καράβι, που το πλήρωμά του αποτελούνταν από Κορίνθιους. Στη διάρκεια του ταξιδιού οι ναύτες αποφάσισαν να τον πετάξουν στη θάλασσα και να κρατήσουν τα χρήματά του. Εκείνος το κατάλαβε και τους παρακάλεσε να τους δώσει τα λεφτά και να τον αφήσουν να ζήσει. Καθώς όμως δεν τους έπεισε, ζήτησε μία τελευταία χάρη: Να τον αφήσουν να τραγουδήσει, και μετά να τον σκοτώσουν. Οι ναύτες δέχτηκαν, διότι θα είχαν την ευκαιρία να ακούσουν τον καλύτερο από όλους τραγουδιστή, και έτσι τραβήχτηκαν από την πρύμη στη μέση του καραβιού. Ο Αρίων φόρεσε τη στολή του, πήρε στα χέρια του την κιθάρα, στάθηκε στο κατάστρωμα και, αφού τραγούδησε τον *όρθιον νόμον* (λειτουργικό ύμνο προς τιμήν του Απόλλωνα, εισηγητής του οποίου θεωρείται ο Τέρπανδρος – το όνομά του οφείλεται στη μετρική του μορφή), έπεσε στη θάλασσα. Εκείνοι συνέχισαν το ταξίδι τους, ενώ τον ποιητή τον έβγαλε ένα δελφίни στο Ταίναρο. Στη συνέχεια πήγε με τα πόδια στην Κόρινθο και διηγήθηκε λεπτομερώς στον Περίανδρο όσα συνέβησαν. Όταν έφτασαν οι ναύτες, ο Περίανδρος τους έπιασε, επιβεβαίωσε την εγκληματική τους συμπεριφορά και τους θανάτωσε.

Στη διήγηση του Ηροδότου βασίζονται ο Γέλλιος και ο Πausανίας, ο Πλούταρχος όμως και ο Λουκιανός δίνουν μια παραλλαγή αυτής της ιστορίας. Ο Αρίων ήταν μαθητής του Αλκμάνα και είχε γράψει, σύμφωνα με τη Σούδα, άσματα και προίμια, που δεν έχουν όμως σωθεί. Όσο ήταν στην Αυλή του Περίανδρου παρουσίασε και δίδαξε το διθύραμβο, πρόδρομο της τραγωδίας και του σατυρικού δράματος. Έδωσε στο συγκεκριμένο είδος έντεχνη μορφή, μυθικό περιεχόμενο (από τη ζωή του Διονύσου) και καθιέρωσε τη διδασκαλία του με κύκλιο χορό 50 ατόμων, που ονομάζονταν *σάτυροι*.

(Τον κύκλιο χορό –καθώς και τους επίτριτους ρυθμούς που χρησιμοποίησε ο Πίνδαρος στις ωδές του– εισήγαγε ο Αρίων ή ο πατέρας του. Σήμερα αποτελεί τον κυριότερο κυκλικό λαϊκό χορό στην Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα.) Τη σχέση του διθύραμβου με τον ποιητή αναφέρει και ο Αριστοτέλης (*Βιβλιοθήκη Φωτίου*, σ. 320, Bekker). Από το έργο του δεν έχει σωθεί τίποτε και δεν γνωρίζουμε ούτε την ακριβή χρονολογία της γέννησής του. Το γεγονός όμως ότι ήταν στην Αυλή του Περίανδρου μας βοηθά να καθορίσουμε πότε έζησε. Στον Αρίωνα έχουν αφιερώσει επιγράμματα ο Αιλιανός, καθώς και νεότεροι ποιητές.

Βακχυλίδης

Γεννήθηκε στην Ιουλίδα του νησιού Κέα, ήταν γιος του Μείδωνα (Σούδα) ή Μειδίλου και ανιψιός του ποιητή Σιμωνίδη. Οι χρονολογίες γέννησης και θανάτου του είναι τελείως αβέβαιες. Από λίγες ωδές που έχουν χρονολογηθεί και από σημειώσεις χρονογράφων καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ήταν σύγχρονος του Πινδάρου. Έτσι, το παλαιότερο επινίκιο που σώζεται χρονολογείται μεταξύ του 485 και του 483 π.Χ. (υμνεί μια νεμεακή νίκη του Αιγινίτη Πυθέα στο παγκράτιο). Ο Ευσέβιος (στο *Χρονικών κανόνων παντοδαπή ιστορία*) δίνει τρεις πιθανές χρονολογίες για την ακμή του: 467, 451 και 431 π.Χ. Τα περισσότερα από τα χρονικά όρια που συναντάμε σε άλλες πηγές είναι εσφαλμένα, αφού ορισμένα ποιήματά του καθορίζουν συγκεκριμένο έτος, όπως η ωδή 13, που χρονολογείται το 485-483 π.Χ. Η πρώτη χρονολογία που δίνει ο Ευσέβιος για την ακμή του ποιητή (έτος 467 π.Χ.) θεωρείται και η πιο πιθανή. Το έτος γέννησής του τοποθετείται περίπου στο 518 π.Χ., αφού ήταν γιος της αδερφής του Σιμωνίδη, ο οποίος ξέρουμε ότι γεννήθηκε το 556 π.Χ. Επίσης, αν και η χρονολογία του θανάτου του δεν μπορεί να καθοριστεί με βεβαιότητα, τοποθετείται στα μέσα του 5ου αιώνα, περίπου το 452 π.Χ. (η τελευταία χρονολογία που μπορεί να αποδοθεί με βεβαιότητα σε ποιήματά του). Σύμφωνα με τον Πλούταρχο (*Περί φυγής 14, 605d*), ο Βακχυλίδης πρέπει να έζησε για κάποιο διάστημα στην Πελοπόννησο ως εξόριστος. Βέβαια, δεν γνωρίζουμε τους λόγους για τους οποίους εξορίστηκε ούτε και πότε συνέβη αυτό. Τουλάχιστον έως το 452 π.Χ. ο ποιητής είχε επιστρέψει στην

Κέα, καθώς τότε γράφτηκαν οι ωδές 6 και 7 για το Λήχωνα από την Κέα. Είναι απίθανο ένας Κείος αθλητής να ανέθετε σε εξόριστο να γράψει ωδή για τη νίκη του. Ενδέχεται για ένα διάστημα να έζησε στην Αθήνα – ίσως έπειτα από πρόσκληση του θείου του Σιμωνίδη ο οποίος επέστρεψε στην Αθήνα, έως το 490 π.Χ. Επίσης κάποια στιγμή –ίσως πριν από το 478 π.Χ.– επισκέφθηκε την Αυλή του Ιέρωνα των Συρακουσών.

Για την ποίησή του ελάχιστα μας ήταν γνωστά μέχρι το 1896, καθώς η έρευνα περιοριζόταν στους 100 στίχους του που είχαν σωθεί. Εκείνη τη χρονιά όμως ανακαλύφθηκε ένας πάπυρος στην Αίγυπτο ο οποίος περιέχει 14 επινίκια και 7 διθυράμβους, που περιλαμβάνουν πάνω από 1.000 πλήρεις (ή σχεδόν πλήρεις) στίχους, καθώς και πολλούς ακρωτηριασμένους και ακατανόητους. Μερικά μικρότερα λείψανα προστέθηκαν αργότερα. Το 1897 ο F.G.Genyon τα δημοσίευσε. Το μεγαλύτερο μέρος του έργου του τοποθετείται ανάμεσα στο 485 και το 452 π.Χ. Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι ο Βακχυλίδης ασχολήθηκε με όλες τις μορφές της ποίησης, και συγκεκριμένα με όλα τα γνωστά είδη της λυρικής ποίησης. Οι Αλεξανδρινοί ταξινομήσαν τα ποιήματά του σε εννέα βιβλία, από τα οποία τα έξι περιλαμβάνουν ποιήματα για τη λατρεία (διθυράμβους, ύμνους, προσόδια, παρθένια και υπορχήματα). Τα υπόλοιπα τρία περιέχουν ποιήματα που αφορούν στους ανθρώπους: επινίκια, ερωτικά και εγκώμια.

Ο Βακχυλίδης συνέθεσε μια πανηγυρική ωδή (3) για την ολυμπιακή νίκη του Ιέρωνα με άρμα το 468 π.Χ. Έγραψε επίσης ποιήματα και για την ιδιαίτερη πατρίδα του. Πέντε από τα επινίκιά του αναφέρονται σε νίκες συμπατριωτών του. Το γεγονός ότι ο Πίνδαρος το 458 π.Χ. πήρε από κάτοικο της Κέας εντολή να συνθέσει παιάνα για το δελφικό Απόλλωνα σημαίνει ότι ίσως ισχύει η πληροφορία του Πλουτάρχου ότι ο ποιητής έζησε ένα διάστημα εξόριστος.

Όλα τα σωζόμενα έργα του που έχουν εκδοθεί είναι: *Επινίκιοι* (14), *Διθύραμβοι* (15) με ποικίλους θεματολογικούς τίτλους, *Παιάνες*, *Προσόδια*, *Παρθένια* (τα συγκεκριμένα μνημονεύονται, π.χ., από τον Πλάτωνα), από τα οποία δεν έχει σωθεί τίποτε, *Υπορχήματα* (μερικά αποσπάσματα), *Ερωτικά* (ελάχιστοι αποσπασματικοί στίχοι) και *Εγκώμια* (τα αποσπάσματα είναι ελάχιστα και δυσνόητα, μερικά όμως είναι εκτενή και ενδιαφέροντα). Μια άλλη σειρά αποσπασμάτων είναι αμφίβολο αν ανήκουν στο Βακχυλίδη, ενώ έχουν παραδοθεί και δύο *Επιγράμματα* αναθηματικά με το όνομά του.

Ο Βακχυλίδης δείχνει ενδιαφέρον για την αφήγηση, στην οποία ξεπερνά τον Πίνδαρο σε ζωηράδα, και στην ποίησή του είναι έκδηλα τα χαρακτηριστικά της προφορικής απαγγελίας. Η διήγησή του χαρακτηρίζεται από πληρότητα και καθαρότητα στις λεπτομέρειες και στην κυκλική σύνθεση (λεκτική επανάληψη, συνέχιση δηλαδή ενός θέματος ύστερα από παρεμβολή). Οι μύθοι του διακρίνονται για τη χάρη της κίνησης, το πάθος, τον εκτενή ευθύ λόγο και τον πλούτο των επιθέτων. Ο Βακχυλίδης –αντίθετα από τον Πίνδαρο, που στην ποίησή του έδειχνε την πίστη του και ότι ήταν αντιπρόσωπος των θεών– έβλεπε τους θεούς και τους ήρωες πιο αντικειμενικά και ανθρώπινα, αφήνοντας τους ίδιους και τους μύθους που αναφέρονταν σε αυτούς να αποκαλύπτουν την ουσία τους.

Τα επινίκια του Βακχυλίδη έχουν πολλές από τις συμβάσεις και τα μοτίβα του Πινδάρου: λαμπρές επικλήσεις, ζωντανή αίσθηση του χώρου, πλούσια μυθολογική διήγηση. Όπως ο Πίνδαρος, έτσι και ο Βακχυλίδης μιλά για τους κινδύνους της ζήλιας, για τη γενναιοδωρία του νικητή και την πρόπουσα επίδειξη πλούτου, για το δεσμό φιλίας και φιλοξενίας (*φιλία*, *ξενία*) του νικητή με τον ποιητή, για τα όρια της ανθρώπινης ευτυχίας. Ο Βακχυλίδης φαίνεται να μιμείται τον Πίνδαρο, αλλά ουσιαστικά πρόκειται για δημιουργική προσαρμογή του είδους με το οποίο ασχολούνται, που είναι συχνή στην αρχαία ποίηση. Και ο Βακχυλίδης αντλεί θέματα από την προηγούμενη ποιητική παράδοση (Όμηρο, Ησίοδο, Κύπρια Έπη, Σαπφώ, Στησίχορο κ.ά.).

Ωστόσο, αναπτύσσει περισσότερο τις συνθήκες της νίκης και χρησιμοποιεί αφειδώς αποφθέγματα στα τελικά μέρη των ποιημάτων. Σε αυτά φαίνεται και η απόστασή του από τον Πίνδαρο: Η σοφία του είναι η ευχάριστη σοφία της καθημερινής ζωής, που ο ποιητής τη δίνει σε επίσης ευχάριστη μορφή. Σε αυτή δεν συναντάμε το πινδαρικό βάθος της αίσθησης αξιών. Επίσης, η απότομη διακοπή της διήγησης μόνο εξωτερικά θυμίζει Πίνδαρο. Το αρχαιότερο από τα επινίκια (13) πραγματικά μαρτυρεί ότι ο Βακχυλίδης τροφοδοτείται από τον Όμηρο. Γράφει στη χορικολυρική τεχνητή γλώσσα και απουσιάζουν οι ιωνισμοί, με εξαίρεση το *Ποίημα της Μάρπησσας*. Η γλώσσα του έχει σαφή σχέση με την επική και είναι ευκολότερη από του Πινδάρου. Τα επίθετα και οι χαρακτηρισμοί διακρίνονται για την πληρότητά τους.

Μάλιστα πολλές λέξεις του είναι άπαξ λεγόμενα, απαντούν δηλαδή μόνο στη δική του ποίηση (π.χ., *αδεισίβοας*, *αμετρόδικος*, *αναξιμόλπος*, *κυανανθής*, *πανθαλής*, *χαλκεόκρανος*). Πολλές από αυτές

είναι σύνθετα επίθετα, τα οποία χρησιμοποιούνται σε μια ασυνήθιστη σύνθεση, που κατορθώνει να δώσει καινούργιο χρώμα σε κοινά στοιχεία. Από τα ενενήντα και πλέον επίθετα που απαντούν μόνο στο Βακχυλίδη πολλά συντίθενται από στοιχεία που δηλώνουν ιδιότητες, όπως σκοτεινό-πορφυρό, λαμπρό-κυανό. Η χρήση του συνδυασμού ουσιαστικό-επίθετο διαφέρει εντελώς από την ομηρική. Τα επίθετά του έχουν θεματική και διακοσμητική λειτουργία. Για το Βακχυλίδη η ποίηση είναι ζήτημα λαμπρότητας, χαράς, ζωντάνιας, ενώ για τον Πίνδαρο κάτι σκοτεινό και μυστηριώδες, σε επαφή με παράξενες και κρυμμένες δυνάμεις. Στο Βακχυλίδη το χαριτωμένο εναλλάσσεται με το συγκινητικό και πάντα κυριαρχούν η ποικιλία και η κίνηση, που αιχμαλωτίζουν τις αισθήσεις.

Ανθολόγηση

Το κείμενο του διθυράμβου (*Ηρακλής εις Δελφούς*) είναι πολύ φθαρμένο. Το θέμα των στίχων που διασώζονται είναι το ακόλουθο:

Ο Ηρακλής μετά τον τελευταίο του άθλο στέλνει την όμορφη αιχμάλωτη Ιόλη στο σπίτι, ενώ αυτός μένει πίσω για να προσφέρει θυσίες στους θεούς. Η Ήρα κεντρίζει τη Δηϊάνειρα, γυναίκα του Ηρακλή, και την πείθει να του στείλει το φονικό χιτώνα του Κενταύρου Νέσου, να τον φορέσει ο Ηρακλής και να πεθάνει.

Παραθέτουμε ένα απόσπασμά του.

[*Ηρακλής εις Δελφούς*]

*...Τότ' άμαχος δαίμων
Δαϊανείραι πολύδακρυον ύφα[νε*

*μήτιν επίφρον' επει 25
πύθητ' αγγελίαν ταλαπενθέα,
Ιόλαν ότι λευκώλενον
Διός υιός αταρβομάχας
άλοχον λιπαρό[ν] ποτί δόμον πέμ[π]οι.
α δύσμορος, α τά[λαι]ν', οίον εμήσατ[ο· 30
φθόνος ευρυβίας νιν απώλεσεν,
δνόφεόν τε κάλυμμα των
ύστερον ερχομένων,
ότ' επί [ποταμώι] ροδοέντι Λυκόρμαι
δέξατο Νέσσου παρά δαιμόνιον τέρ[ας. 35*

Μετάφραση

*...Τότε η θεά η ανίκητη (Ήρα)
για τη Δηϊάνειρα σχέδιο*

*πολυδάκρυτο έπλεξε,
όταν την αγγελία την ολόπικρη έμαθε,
πως την όμορφη Ιόλη
του Δία ο γιος ο ατρόμητος
τη στέλνει στο σπίτι του για ταίρι αφράτο.
Ω η δύστυχη! Ω η άμοιρη τι μηχανεύτηκε!
Της ζήλιας ο φθόνος την έκαψε
και ο κατάρατος πέπλος
το μέλλον που έκρυβε
και δώρο θεού της το έδωσε κάποτε
ο Νέσσοσ, το τέρας, τα νερά του Λυκόρμη
περνώντας.*

Οι ακόλουθοι στίχοι προέρχονται από ένα εγκώμιο, το οποίο σώζεται σε αποσπασματική μορφή.

Fr. 20C P. Oxy.**Ιέρωνι [Σ]υρακοσώι**

Μήπω λιγυάχ[έα κοίμα
 βάρβιτον· μέλλ[ω π]ολ[υφθόγγων τι καινόν
 άνθεμον Μούσα[ν Ι]έρων[ι κλυτώι
 ξανθαίσιν ίπποις
 μι]ερόεν τελέσας 5
 κα]ι συμπόταις άνδρεσσι π[έμπειν

Αί]τναν ες εϋκτιτον, ει κ[αι
 πρ]όσθεν υμνήσας τον[εν Δελφοίς θ' ελόντα
 πο]σσί λαιψ[η]ρο[ί]ς Φερ[ένικον επ' Αλ-
 φ[ει]ώι τε ν[ί]καν 10
 αν[δ]ρ[ι χ]αριζόμενος
 ει[.....]εανθυ[

Μετάφραση

Μη σταματάς τη γλυκώχη
 λύρα· κάποιο καινούργιο πάλι τραγούδι
 της πολύφθογγης Μούσας, στο δοξασμένο Ιέρωνα
 με τα ξανθά του τα άλογα
 πανέμορφο πλέκοντας
 και στους συμπότες συντρόφους του θέλω να στείλω,

στην καλόκτιστη Αίτνα· αφού και
 άλλοτε τον Φερένικο ύμνησα,
 που χάρη στα γρήγορα πόδια του νίκησε
 στους Δελφούς κι Αλφειό
 στον Ιέρωνα τη νίκη χαρίζοντας.

Με τους παιάνες υμνούσαν κυρίως ο Απόλλωνας και η Άρτεμη. Οι επόμενοι στίχοι ανήκουν σε απόσπασμα από έναν παιάνα προς τιμήν του (Πυθίου) Απόλλωνα, στην Ασίνη. Με το όνομα Ασίνη υπήρχαν διάφορες πόλεις στην Αργολίδα, τη Μεσσήνη, τη Λακωνία κ.ά.

Fr. 4 Athen. 5. 178 b

τίκει δε τε θνατοίσιν ει-
 ρήνα μεγαλάνορα πλούτον
 και μελιγλώσσω αιιδάν άνθεα
 δαιδαλέων τ' επί βωμών
 θεοίσιν αίθεσθαι βοών ξανθάι φλογί 65
 μηρί' ευμάλλων τε μήλων
 γυμνασίων τε νέοις
 αυλών τε και κώμων μέλειν.
 εν δε σιδαροδέτοις πόρπαξιν αιθάν
 αραχνάν ιστοί πέλονται, 70
 έγχεα τε λογχωτά ξίφεα
 τ' αμφάκεα δάμναται ευρώς.

Μετάφραση

Και γεννά η Ειρήνη
 το μεγαλόπρεπο πλούτο
 και τη χάρη μελίρρυτων ύμνων·
 και στους βωμούς τους καλόκτιστους
 στις ολόξανθες φλόγες

μηροί προβάτων μακρύμαλλων καίγονται
 προσφορά στους θεούς
 και οι νέοι για αγώνες νοιάζονται όλο
 και χορούς και γιορτές με τραγούδια.
 Στις σιδερένιες των όπλων λαβές
 μαύρες αράχνες τους ιστούς τους υφαίνουν
 και τα δόρατα όλα και τα σπαθιά
 και τα δίστομα τα σαπίζει η μούχλα.

(Μετάφραση: Κώστας Τοπούζης)

Ίβυκος

Λυρικός-χορικός ποιητής από το Ρήγιο της Κάτω Ιταλίας. Γεννήθηκε στις αρχές του 6ου αιώνα π.Χ. και ήταν γόνος αριστοκρατικής οικογένειας. Ο πατέρας του, ο Φύτιος –είναι το επικρατέστερο όνομα με βάση τις πηγές–, έχει ταυτιστεί με το γνωστό οπαδό του Πυθαγόρα που συνέταξε τους νόμους του Ρηγίου. Για τη ζωή του Ίβυκου δεν έχουμε πολλές πληροφορίες, ωστόσο ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι, ενώ μπορούσε να γίνει τύραννος στην πατρίδα του, πήγε στην Ιωνία. Σε αυτή μάλιστα την ανεξήγητη επιλογή του αναφέρονται και οι παροιμίες *αρχαιότερος Ίβυκου* και *ανοητότερος Ίβυκου*, που υπονοούσαν ότι η προσήλωσή του σε ξεπερασμένες συμβάσεις τού στέρησε την εξουσία. Σύμφωνα με κάποιο λήμμα της Σούδας, πήγε στη Σάμο κατά την 54η Ολυμπιάδα (564-560 π.Χ.), όταν άρχοντας ήταν ο Πολυκράτης, ο πατέρας του γνωστού τυράννου. Αυτή η αναφορά, με βάση την οποία ο Ίβυκος τοποθετείται μία γενιά μετά τον Ανακρέοντα, έγινε αντικείμενο διαμάχης. Ο Ευσέβιος τοποθετεί την ακμή του στην 61η Ολυμπιάδα (536-532 π.Χ.), που συμπίπτει χρονικά με την περίοδο κατά την οποία την εξουσία κατείχε ο Πολυκράτης (538-522 π.Χ.). Εξάλλου, από τον Ηρόδοτο πληροφορούμαστε ότι ο πατέρας του τυράννου καλούνταν Αιάκης (3, 39, 1-2). Μολονότι λοιπόν δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς πήγε ο Ίβυκος στη Σάμο, ξέρουμε ότι τον είχε προσκαλέσει ο Πολυκράτης για να ενισχύσει τη φήμη της Αυλής του. Σε ό,τι αφορά το θάνατό του, η παράδοση αναφέρει ότι τον σκότωσαν ληστές και ότι οι γερανοί που είδαν το φόνο βοήθησαν στη σύλληψη και στην τιμωρία των κακοποιών. Με βάση ένα ανώνυμο επίγραμμα, ο Ίβυκος θάφτηκε στο Ρήγιο.

Από τα ποιήματά του, που οι Αλεξανδρινοί φιλόλογοι είχαν συμπεριλάβει σε επτά βιβλία, έχουν σωθεί μόνο λίγα αποσπάσματα. Η ποίηση που έγραψε στη Δύση ήταν επηρεασμένη από την τέχνη του Στησίχορου – χρησιμοποίησε παλιούς μύθους σε χορικά άσματα όταν αναφερόταν σε κατορθώματα θεών και ηρώων (π.χ., στη σχέση του Αχιλλέα και της Μήδειας, στην αρπαγή του Γανυμήδη, στον Ηρακλή κ.ά.). Όσον αφορά στην ομοιότητα του έργου των δύο ποιητών, είναι χαρακτηριστικό ότι για το ποίημα του Στησίχορου *Άθλα επί Πελία* υπήρχαν αμφιβολίες αν ήταν δικό του ή του Ίβυκου (*Αθήναιος*, 4, 172). Επίσης στον Ίβυκο βρίσκουμε την πιο πρόωμη μνεία στον Ορφέα, γεγονός που εξηγείται από τη σημασία που είχε ο ορφισμός στην Κάτω Ιταλία. Εκτός όμως από επικά και μυθολογικά θέματα, διαπραγματεύεται με έξοχο τρόπο προσωπικά βιώματα, ενώ από τους μεταγενέστερους θεωρήθηκε ερωτικός ποιητής.

Τα βάσανα του έρωτα τραγούδησε και η Σαπφώ, αλλά η διαφορά της από τον Ίβυκο παραπέμπει στις διαφορές του λεσβιακού μέλους και του χορικού τραγουδιού. Στον Ίβυκο αποδίδεται και ένα εκτενές απόσπασμα που βρέθηκε σε πάπυρο, το οποίο έχει την τριαδική δομή της χορικής ποίησης. Σε αυτόν δεν υπάρχει το όνομα του ποιητή, αλλά το μέτρο, τα δακτυλικά στοιχεία και τα πάρα πολλά επίθετα ταιριάζουν με το ύφος του. Το ποίημα δεν είναι πλήρες· έχουμε το μεγαλύτερο μέρος από τέσσερις τριάδες, καθεμία από τις οποίες περιλαμβάνει στροφή, αντιστροφή και επωδό, γεγονός που σημαίνει ότι μάλλον τραγουδιόταν από χορό. Επιπλέον, ο συγκεκριμένος πάπυρος σώζει και ό,τι έχει απομείνει από ένα ποίημα με πολεμικό θέμα. Η διάλεκτος που χρησιμοποίησε μαρτυρεί έντονες επικές και δωρικές επιδράσεις, ενώ υπάρχουν και κάποιοι αιολισμοί που γίνονται ιδιαίτερα αισθητοί (π.χ., *Μοίσα*, *θαλέθοισιν* κ.λπ.). Αυτό που χαρακτηρίζει το έργο του είναι η ευρεία χρήση των επιθέτων, τα περισσότερα από τα οποία προέρχονται από τον Όμηρο. Ασχολήθηκε με τα αισθήματα και τα αποτύπωσε σε εικόνες. Συνέθεσε επίσης ποιήματα για τη φύση, όπως η Σαπφώ και ο Αλκαίος, αλλά την περιέγραψε με περισσότερες λεπτομέρειες και οι στίχοι του αποπνέουν μια αίσθηση μαγείας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έδειξε και για τα πουλιά, στο καθένα από τα οποία έδωσε και ένα

επίθετο, πολύ πριν ασχοληθεί με αυτά ο Αριστοτέλης, που τα μελέτησε και τα ταξινόμησε. Ο Ίβυκος ήταν πολύ ευρηματικός και συνήθιζε να εμπλουτίζει το τυπικό λεξιλόγιο. Ήθελε μέσω της γλώσσας να κρατήσει ζωντανή την ποίηση και τοποθετούσε πάντα την κατάλληλη λέξη στην κατάλληλη θέση. Έτσι, επέκτεινε τη χρήση του πατρωνυμικού, προκειμένου να καλύπτει και άλλες σημασίες (π.χ., *Ελένα Μενελαΐς*, δηλαδή η «Ελένη, η σύζυγος του Μενέλαου» κ.λπ.). Επιπλέον, από τυπικές φράσεις έφτιαξε συνώνυμα. Ο Ίβυκος, κατά τη *Σούδα*, επινόησε και τη *σαμβύκην*, ένα μουσικό όργανο.

Ανθολόγηση

Στο παρακάτω απόσπασμα ο ποιητής αντιπαραβάλλει την κανονικότητα των εποχών με τον έρωτα, που είναι πάντα παρών και δεν γνωρίζει εποχές.

6 D. = 5 P.

*Ἦρι μὲν αἰ τε Κυδώνια
μηλίδες ἀρδόμεναι ροάν
ἐκ ποταμῶν, ἴνα Παρθένων
κήπος ἀκήρατος, αἰ τ' οἰνανθίδες
αυξόμεναι σκιεροῖσιν υφ' ἔρνεσιν 5
οιναρέοις θαλέθοισιν· ἐμοί δ' ἔρος
ουδεμίαν κατάκοιτος ὥραν.
=τε= ὑπὸ στεροπᾶς φλέγων
Θρηϊκίος Βορέας
αἴσσων παρά Κύπριδος ἀζαλέαις μανί- 10
αἰσιν ἐρεμνός ἀθαμβῆς
ἐγκρατέως πεδόθεν =φυλάσσει=
ἡμετέρας φρένας.*

Μετάφραση

Την άνοιξη οι κυδωνιές ανθίζουν,
νοτισμένες απ' τα κελαρυστά
ποτάμια, εκεί όπου βρίσκεται ο απαραβίαστος
κήπος των παρθένων, και τ' άνθη της κληματαριάς
μεγαλώνουν και δυναμώνουν κάτω απ' τα σκιερά 5
κλωνάρια του κλήματος· για μένα όμως δεν υπάρχει
εποχή που να κοιμάται ο έρωτας.
Αλλά, σαν το Βοριά από τη Θράκη,
μες στις φλόγες της αστραπής, έρχεται σταλμένος από την
Κυπρίδα με βιάση, μαύρος κι αδιάντροπος, με μια
τρέλα ικανή να μαράνει 10
τα πάντα, και συγκλονίζει με δύναμη την καρδιά μου από τα
βάθη της.

(Μετάφραση: Αρχαία Ελληνική Λυρική Ποίηση, C.M.Bowra)

Στο ακόλουθο απόσπασμα ο ποιητής καταδυναστεύεται από τον έρωτα και προκαλείται –στα γεράματα– σε ερωτικό αγώνα.

7 D. = 6 P.

*Ἔρος αὐτέ με κυανέοισιν ὑπὸ
βλεφάροις τακέρ' ὄμμασι δερκόμενος
κηλήμασι παντοδαποῖς ἐς ἀπει-
ρα δίκτυα Κύπριδος [εσ]βάλλει.
Ἡ μαν τρομέωι νιν ἐπερχόμενον, 5
ὥστε φερέζυγος ἵππος ἀεθλοφόρος ποτί γήραι
αεκῶν συν ὄχεσφι θοοῖς ἐς ἀμίλλαν ἔβα.*

Μετάφραση

Πάλι ο Έρωτας, κοιτάζοντάς με τρυφερά
 κάτω από τις μαύρες βλεφαρίδες,
 με πετάει με τις κάθε λογής γητειές στα
 αδιέξοδα δίχτυα της Κύπριδας.
 Πώς φοβάμαι την επίθεσή του,
 όπως ένα νικηφόρο άλογο ζεμένο που στα γερατεία του
 μπαίνει άθελά του με το ταχύ του άρμα στον αγώνα.

(Μετάφραση: Αρχαία Ελληνική Λογοτεχνία, P.E.Easterling-B.M.W. Knox)

Κόριννα

Σημαντική ποιήτρια που καταγόταν από την Τανάγρα της Βοιωτίας. Ήταν κόρη του Αχελωόδωρου και της Προκρατίας. Άκμασε πιθανότατα στα τέλη του 6ου ή στις αρχές του 5ου αιώνα π.Χ., αν και δεν υπάρχει ομοφωνία ανάμεσα στους ερευνητές σχετικά με το πότε έζησε. Τα ποιήματά της ανήκουν, με βάση την ορθογραφία τους, στον 3ο αιώνα π.Χ. και κανένας συγγραφέας δεν τη μνημονεύει πριν από τον 1ο αιώνα π.Χ. Οι πρώτοι που την αναφέρουν είναι ο επιγραμματοποιός Αντίπατρος ο Θεσσαλονικεύς, σε ένα επίγραμμα του που το αφιερώνει στις εννέα ποιήτριες (Μοιρώ, Ανύτη, Πράξιλλα, Σαπφώ, Ήρινα, Τελέσιλλα, Κόριννα, Μυρτίς, Νοσσίς), και ο Προπέρτιος, που τη μνημονεύει στη συντροφιά της Σαπφώς. Οι μεταγενέστεροι φιλόλογοι τοποθετούν την ποιήτρια στον 3ο αιώνα π.Χ., αλλά το θέμα που αφορά στη χρονολόγησή της παραμένει ακόμη ανοιχτό.

Τα ποιήματά της δεν είναι βέβαιο ότι εκδόθηκαν από τους Αλεξανδρινούς. Το όνομά της προστέθηκε μάλλον πολύ αργότερα στον κατάλογο των λυρικών. Από το έργο της έχουν σωθεί μόνο λίγα αποσπάσματα, τα οποία μας παρέδωσαν αρχαίοι φιλόλογοι και γραμματικοί, όπως ο Ηφαιστίωνας. Το σπουδαιότερο προέρχεται από τον πάπυρο του Βερολίνου, του 2ου αιώνα μ.Χ. Πρόκειται για ένα εκτενές κείμενο στο οποίο η Κόριννα περιγράφει αρχικά ένα διαγωνισμό τραγουδιού ανάμεσα στα βουνά Κιθαιρώνα και Ελικώνα, συνεχίζει με ένα διάλογο μεταξύ του ποταμού-θεού Ασωπού και του προφήτη Ακραιφήνα και στο τέλος διηγείται, σε πρώτο πρόσωπο, την ευχαρίστηση που χάρισε στην πόλη της με τους μύθους της για τους ήρωες της Βοιωτίας. Το ύφος της Κόριννας είναι απλό και η γλώσσα των ποιημάτων της στηρίζεται στη βοιωτική διάλεκτο. Χρησιμοποιεί σύντομες φράσεις, παρατακτικές προτάσεις, λίγες μεταφορές και κάποια σύνθετα επίθετα.

Ανθολόγηση

Στο απόσπασμα που παρατίθεται η Κόριννα επικρίνει τη Μυρτίδα από την Ανθηδόνα, γιατί, αν και γυναίκα, τόλμησε να συναγωνιστεί τον Πίνδαρο.

15 D. = 11 (a) P.

μέμφομη δε κη λιγουράν
 Μυρτίδ' ιώνγ' ότι βανά φού-
 σ' έβα Πινδάροι πόντ έριν.

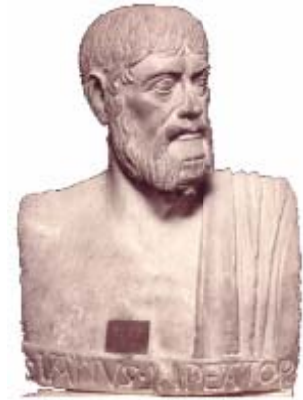
Μετάφραση

μέμφομαι επίσης και την καθαρόφωνη
 Μυρτίδα επειδή γεννημένη γυναίκα πήγε
 να διαγωνιστεί με τον Πίνδαρο.

(Μετάφραση: Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας, P.E.Easterling-B.M.W.Knox)

Πίνδαρος

Ο πιο λαμπρός από τους χορικούς ποιητές του 5ου αιώνα. Γεννήθηκε στις Κυνός Κεφαλές της Θήβας το 522 ή το 518 π.Χ. Ο ίδιος, λάτρης του Απόλλωνα, λέει (απ. 193) ότι η γέννησή του συνέπεσε με τη γιορτή των Πυθίων. Πέθανε μετά το 446 π.Χ. (ίσως το 438 π.Χ.) στο Άργος, σύμφωνα με τον αρχαίο *Βίο*. Οι αρχαίοι με κάποια ασάφεια όριζαν ως χρόνο ακμής (40ό έτος) του Πινδάρου την εισβολή του Ξέρξη. Σώζονται τέσσερις χειρόγραφες βιογραφίες, καθώς και το άρθρο της Σούδας. Οι πληροφορίες είναι της όψιμης αρχαιότητας ή βυζαντινές, αλλά αποτελούνται από μια παράδοση γραμματικών που φτάνει μέχρι τους παλιούς βιογράφους του ποιητή, τον περιπατητικό Χαμαιλέοντα και τον Ιστρο, μαθητή του Καλλίμαχου.

Όταν ήταν ακόμη παιδί, τον έστειλαν στην Αθήνα, όπου εκτός από μουσική μόρφωση απέκτησε και δεσμούς με την αριστοκρατία της πόλης. Κατά τη διαμονή του στην Αθήνα μπόκαν τα θεμέλια για τις στενές του σχέσεις με τους Αλκμεωνίδες. Το μόνο επινίκιο που ο Πίνδαρος έγραψε για Αθηναίο (*Πυθ.* 7, 486 π.Χ.) είναι για τον Αλκμεωνίδα Μεγακλή, που λόγω του οστρακισμού του βρισκόταν στην εξορία. Η βιογραφική παράδοση αναφέρει έναν Απολλόδωρο και έναν Αγαθοκλή ως δασκάλους μουσικής του ποιητή. Μόνο το δεύτερο όνομα είναι γνωστό, γιατί φαίνεται ότι είχε μαθητή το μεγάλο θεωρητικό Δάμωνα. Το σημαντικότερο ωστόσο είναι ότι το 508 π.Χ. εξελίσσονται στην Αθήνα οι χοροί των αντρών ως επίσημο τμήμα των Μεγάλων Διονυσίων, και ο Πίνδαρος διδάχτηκε την τεχνική της χορικής σύνθεσης στην πόλη όπου από καιρό καλλιεργούσαν το διθύραμβο και παράλληλα διαμορφωνόταν η τραγωδία. Για την εκπλήρωση των υποχρεώσεών του έκανε πολλά ταξίδια, αλλά έμενε πάντα πιστός στην πατρίδα του. Η Αίγινα, επικίνδυνη αντίζηλος της Αθήνας την εποχή εκείνη και πολιτικά δεμένη με τη Θήβα, ήταν το αγαπημένο του νησί και οι σχέσεις του μαζί της έγιναν πιο στενές μετά τους Περσικούς Πολέμους. Το θανάσιμο κίνδυνο για την Ελλάδα που επέφερε η εκστρατεία του Ξέρξη ο Πίνδαρος και η πόλη του τον βίωσαν με ιδιαίτερο τρόπο. Η Θήβα μήδισε και απειλούνταν από την εκδίκηση των Ελλήνων νικητών. Ο κίνδυνος όμως αποτράπηκε με την παράδοση των σπουδαιότερων φίλων των Περσών και «ένας θεός παραμέρισε σπλαχνικά την πέτρα του Τάνταλου, που είχε κρεμαστεί πάνω από την πόλη», εικόνα που χρησιμοποιεί ο Πίνδαρος στον *8ο Ισθμιόνικο* (478 π.Χ.) τον οποίο έγραψε για να υμνήσει τη νίκη ενός Αιγινίτη στο παγκράτιο. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Πίνδαρος είχε σχέσεις με την αριστοκρατία της Θήβας, που διατηρούσε φιλικές σχέσεις με τους Πέρσες. Είχε υμνήσει επανειλημμένα (*Ισθμ.* 1, 3, 4) μέλη από τις γενιές που είχαν συνεργαστεί με τους Πέρσες, αλλά το πολιτικό του αυτό λάθος τού ήταν βάρος και αναζήτησε την υποστήριξη και την προώθηση της Αίγινας. Ωστόσο, αποφασιστικό ρόλο στην άνοδο του ποιητή στην Ελλάδα έπαιξε η επιτυχία που γνώρισε στη Σικελία. Ο Ιέρωνας και ο Θήρωνας του Ακράγαντα, συγγενής του πρώτου, απέκτησαν στενές σχέσεις με τον Πίνδαρο, ο οποίος ανάμεσα στο 476 π.Χ. και το 474 π.Χ. έμεινε στη Σικελία και έζησε στις Αυλές τους (*Ολυμπ.* 1 για Ιέρωνα, 476 π.Χ., *Ολυμπ.* 3 για Θήρωνα, που εκτελέστηκε στον Ακράγαντα σε ένα λατρευτικό συμπόσιο). Όταν επέστρεψε από τη Σικελία, ήταν πλέον υλικά και καλλιτεχνικά επιτυχημένος. Στα τέλη της δεκαετίας 480-470 π.Χ. συνέθεσε ένα διθύραμβο με τον οποίο επαινούσε τους Αθηναίους (απ. 76, 77) και, σύμφωνα με την αρχαία παράδοση, οι Θηβαίοι τον τιμώρησαν με πρόστιμο 1.000 δραχμών, αλλά οι Αθηναίοι τον αντάμειψαν με *προξενίαν* και μεγάλο τιμητικό ποσό. Τότε μάλλον παντρεύτηκε ο ποιητής.

Οι Αλεξανδρινοί έδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον για το έργο του. Ο Αριστοφάνης ο Βυζάντιος χώρισε τα λυρικά κείμενα σε κώλα και εξέδωσε σε 17 βιβλία αυτά που σώζονταν. Σύμφωνα με τη *Via Ambrosiana* υπήρχαν 11 βιβλία με ποιήματα λατρευτικά: *Ύμνοι στους θεούς*, *Παιάνες*, οι *Διθύραμβοι*, *Προσόδια*, *Παρθένια* –σε αυτά περιλαμβάνονταν τα *Δαφνηφορικά*, που τραγουδούσαν στη Θήβα όταν μετέφεραν ένα ραβδί (η *κωπώ*) στο Ναό του Ισμήνιου Απόλλωνα, στολισμένο με λουλούδια, δάφνες και κορδέλες (απ. 94b)– και *Υπορχήματα*. Στα *Παρθένια* συναπτόταν ένα ακόμη βιβλίο ποιημάτων για κοπέλες. Ακέραια σώζονται τα τέσσερα βιβλία των επινικίων που χρησιμοποιήθηκαν ως σχολικό εγχειρίδιο το 2ο αιώνα μ.Χ. Η μορφή του επινικίου, που στο Σιμωνίδη διαμορφώθηκε σαν ένα απλό ποίημα με πανηγυρικό χαρακτήρα εμπλουτισμένο με αποχρώσεις ρεαλισμού και χιούμορ, στον Πίνδαρο εξομοιώθηκε με το θρησκευτικό ύμνο.

Ένα δεύτερο συστατικό του είναι ο μύθος, η παρεμβολή του οποίου γίνεται με διάφορα κριτήρια. Αναπτύσσεται ιμπρεσιονιστικά με μια σειρά από σύντομες, έντονα διακρινόμενες σκηνές, και

αποσκοπεί στη σύνδεση του ένδοξου παρόντος με το ακόμη πιο ένδοξο παρελθόν, δίνοντας μια νέα διάσταση στη φευγαλέα στιγμή της νίκης. Ευρεία είναι η χρήση διαλόγων, που προσδίδουν δραματικότητα στο έργο. Ένα τρίτο στοιχείο είναι η γνωμολογική σοφία που εμπλουτίζει με επισημότητα κάθε ποίημα, προβάλλοντας κάθε τόσο ως γνωμικό (γνώμη).

Από τον προηγούμενο αιώνα οι ερευνητές ασχολούνται με το πρόβλημα της ενότητας της πινδαρικής ωδής που συχνά δίνει την εντύπωση μια καλειδοσκοπικής ανάμειξης στοιχείων που συνδέονται μεταξύ τους με χαλαρές και πολλές φορές αυθαίρετες μεταβάσεις. Ωστόσο δεν υπάρχει διάσπαση. Η όλη πολυμορφία καταλήγει σε μια μεγαλόπρεπη ενότητα. Το επινίκιο ανεβάζει το σημαντικό γεγονός της νίκης ως τον κόσμο των αξιών από τις οποίες ξεκινά τη δημιουργία του ο ποιητής. Ο κόσμος αυτός γίνεται με παραδειγματικό τρόπο φανερός στους διάφορους τομείς του: στον τομέα των θεών, στον ηρωικό μύθο, στην ηθική τάξη, στον ίδιο τον ποιητή, ο οποίος δρα σαν να βρίσκεται μέσα σε ένα τέμενος μουσών με δικούς του κανόνες.

Η επιτυχία του νικητή και ο ποιητικός λόγος που νικά το χρόνο είναι συνδεδεμένα με την ευλογία από το θεό. Με άλλα λόγια ο κόσμος του Πινδάρου προσδιορίζεται από βαθιά θρησκευτικότητα. Ο Δίας είναι κύριος και χορηγός των πάντων. Ύστερα από αυτόν, πιο κοντά στην καρδιά του ποιητή βρίσκεται ο θεός των Δελφών, ο προστάτης του αριστοκρατικού τρόπου. Ο θεϊκός κόσμος του Πινδάρου δεν έχει την ποικιλία του ομηρικού. Ο ποιητής βλέπει τους θεούς στη δραστηριότητά τους, η οποία διαπερνά όλο τον κόσμο.

Η μετρική κλίμακα του Πινδάρου είναι εξαιρετικά ευρεία. Κάθε ποίημα έχει τα δικά του μέτρα. Χρησιμοποιεί δύσκολους και περίπλοκους συνδυασμούς με επαγγελματική δεξιοτεχνία.

Η γλώσσα του διαθέτει επικό υλικό, δωρικό χρωματισμό και αιολικά στοιχεία. Βοιωτικά τοπικά στοιχεία διαπιστώνονται σε πολύ περιορισμένο βαθμό. Επίσης, η παράδοση δεν τον εμποδίζει να αξιοποιεί στα ποιήματά του το καθαρά προσωπικό του ύφος: επίθετα, πλατιές και συχνά δυσνόητες συναρμογές των προτάσεων, μετάθεση του βάρους στο ουσιαστικό, που συχνά απέναντί του το ρήμα είναι μια βοηθητική λέξη με φτωχό περιεχόμενο. Μια γλώσσα που κλιμακώνεται με λογής λογής ανεβάσματα. Αξίζει τέλος να αναφερθεί ότι ο Ηρόδοτος και ο Πλάτωνας τον θεωρούσαν κλασικό.

Ανθολόγηση

Το απόσπασμα που παρατίθεται είναι από το 14ο Ολυμπιονικό. Γράφτηκε προς τιμήν του Ασώπιχου, που νίκησε το 488 π.Χ. στην Ολυμπία στο αγώνισμα του σταδίου.

Καφισίων υδάτων

...[ω] πότνι Ἀγλαΐα

φιλησίμολπέ τ' Ευφροσύνα, θεῶν κρατίστου

παῖδες, επακοοίτε νυν, Θαλία τε 15

ερασίμολπε, ἰδοῖσα τόνδε κῶμον ἐπ' ευμενεί τύχαϊ

κούφα βιβώντα· Λυδῶι γὰρ Ἀσώπιχον ἐν τρόπῳ

ἐν μελέταις τε αἰίδων ἔμολον,

οὐνεκ' Ολυμπιόνικος ἄ Μινύεια

σευ ἑκατι. Μελαντειχέα νυν δόμον 20

Φερσεφόνας ἐλθ',

Ἄχοι, πατρί κλυτὰν φέροισ' ἀγγελίαν,

Κλεόδαμον ὄφρ' ἰδοῖς', υἱόν εἵπηις ὅτι οἱ νέαν

κόλποις παρ' εὐδόξοις Πίσας ἐστεφάνωσε κυδῖμων

ἀέθλων πετροῖσι χαίταν.

Μετάφραση

Ω Αγλαΐα πανσέβαστη, κι εσύ που το τραγούδι

το χάρεις' Ευφροσύνη

του πιο μεγάλου απ' τους θεούς κόρες, ακούστε τώρα

το παρακάλεσμά μου,

κι εσύ ω Θάλεια, που αγαπάς την αρμονία, τούτη

σαν δεις τη χορωδία,

που πάει με βήμ' ανάλαφρο, για την καλοτυχία.

Γιατί ήρθα τον Ασώπιχο με λυδική αρμονία

και φροντισμένους στίχους
να τραγουδήσω, αφού έγινε κι η Μινυεία νικήτρα
στην Ολυμπία με τη δική σου χάρη.
Κατέβα τώρ', Αντίλαλε, στις Περσεφόνης
το σκοτεινό παλάτι
το δοξασμένο μήνυμα φέρνοντας στον πατέρα.
και να του ειπείς όταν ιδείς τον Κλεόδαμο, ότι ο γιος του
στης δοξασμένης Πίσας τη λαγκάδα
έβαλε των περίφημων αγώνων το στεφάνι
πάνω στα νέα μαλλιά του.
(Μετάφραση: Η.Βουτιερίδης)

Ακολουθεί ένα απόσπασμα από τον 7ο Πυθιονικό για το Μεγακλή τον Αθηναίο, νικητή σε αρματοδρομία. Ο ύμνος χρονολογείται στο 486 και είναι ένας από τους συντομότερους Πυθιονικούς, χωρίς μυθολογικές παρεκβάσεις. Υμνούνται η Αθήνα και η ένδοξη οικογένεια των Αλκμαιωνιδών, γόννοι της οποίας ήταν ο Περικλής και ο Αλκιβιάδης.

*Κάλλιστον αι μεγαλοπόλιες Αθήναι
προοίμιον Αλκμανιδάν ευρυσθενεί
γενεάι κρηπίδ' αοιδάν ίπποισι βαλέσθαι.
επειεί τίνα πάτρων, τίνα οίκων ναίων ονομάξαι
επιφανέστερον
Ελλάδι πυθέσθαι;*

Μετάφραση

Των Αθηναίων η πόλη η μεγάλη
είναι το πιο όμορφο προοίμιο
για να τεθεί θεμέλιο στον ύμνο
της τρανής των Αλκμαιωνιδών γενιάς για τη νικηφόρα ιπποδρομία τους.
Γιατί σε ποια πατρίδα, σε ποιον οίκο
θα μπορούσες να κατοικήσεις και να πεις
πως είναι τ' όνομά τους πιο ξακουστό
μες σ' όλη την Ελλάδα;
(Μετάφραση: Γ.Οικονομίδης)

Οι στίχοι που ακολουθούν ανήκουν σε ύμνο στη Θέμιδα.

(Εις Θέμιν)

.....
*Πρώτον μεν εύβουλον Θέμιν ουρανίαν 10
χρυσέαισιν ίπποις Ωκεανού παρά παγάν
Μοίραι ποτί κλίμακα σεμνάν
άγον Ουλύμπου λιπαράν καθ' οδόν
σωτήρος αρχαίαν άλοχον Διός έμμεν· 15
α δε τας χρυσάμπυκας αγλαοκάρπους
τίκτεν αλαθέας Ωρας.*

Μετάφραση

.....
Πρώτη τη Θέμιδα των συνετών θεσμών, την ουράνια
σ' άλογα με χρυσά λουριά φέραν οι Μοίρες
απ' τις πηγές του Ωκεανού σκαλί σκαλί στου Ολύμπου
την πλουσιοπάροχη ανάβαση, όπου την ανέδειξαν
σύνευνη του Διός σωτήρα αρχέγονη, και εκείνη
τις αγλαοκαρπες με τις χρυσές ταινίες τού γέννησε

που δεν λαθεύουν Ώρες.

(Μετάφραση: Γιάννης Δάλλας)

Σαπφώ (Ψάπφα ή Ψαπφώ)

Λυρική ποιήτρια, μία από τις σημαντικότερες της αρχαιότητας. Σύμφωνα με τις επικρατέστερες μαρτυρίες (Σούδα), γεννήθηκε στην Ερεσσό της Λέσβου. Η μητέρα της ονομαζόταν Κλεις, ενώ ο πατέρας της πέθανε όταν η ποιήτρια ήταν έξι χρονών. Η Σούδα μάς πληροφορεί ότι η ποιήτρια είχε τρεις αδερφούς, το Λάριχο, το Χάραξο και τον Ευρύγιο, και ότι παντρεύτηκε έναν πλούσιο άντρα από την Άνδρο, τον Κερκύλα, με τον οποίο απέκτησε μία κόρη. Όσον αφορά στο έτος γέννησής της, οι πληροφορίες είναι ασαφείς και αντιφατικές. Η Σούδα την τοποθετεί στην 42η Ολυμπιάδα (612-609 π.Χ.) και τη θεωρεί σύγχρονη του Αλκαίου, του Στησίχορου και του Πιττακού, ενώ στο *Χρονικό του Ευσέβιου* άλλοτε αναφέρεται το έτος 600/599 π.Χ. και άλλοτε το 595/594 π.Χ. Ο Αθήναιος υποστηρίζει ότι έζησε την εποχή της βασιλείας του Αλυάττη (περ. 610-560 π.Χ.). Το 1922 δημοσιεύθηκε ένας βίος της Σαπφώς που βασιζόταν σε στοιχεία από παπυρικά κείμενα. Είναι λεπτομερέστερος από της Σούδας, αλλά όχι πλουσιότερος σε πληροφορίες. Σύμφωνα με αυτόν, πατέρας της ήταν ο Σκάμανδρος ή Σκαμανδρώνυμος, τον οποίο η Σούδα μνημονεύει τελευταίο έπειτα από μια σειρά άλλων ονομάτων.

Ως προς την καταγωγή της, ο πάπυρος αναφέρει ότι ήταν από τη Μυτιλήνη. Η ζωή της επηρεάστηκε ιδιαίτερα από τις πολιτικές αναταραχές που έπλητταν τη Λέσβο την περίοδο εκείνη, οι οποίες μάλιστα προκάλεσαν την εξορία της στη Σικελία το διάστημα ανάμεσα στο 604-603 και το 596-595 π.Χ. (*Πάριο Χρονικό*). Όταν επέστρεψε, εγκαταστάθηκε στη Μυτιλήνη και δημιούργησε έναν κύκλο από νεαρά κορίτσια. Οι κοπέλες έμεναν μαζί της και διδάσκονταν μουσική, καλούς τρόπους και οικιακές εργασίες, και επέστρεφαν σπίτι τους όταν επρόκειτο να παντρευτούν. Αναφέρεται ότι ήταν μελαψή και μικροκαμωμένη, αλλά οι τρεις απεικονίσεις της σε αγγεία και σε νομίσματα είναι σίγουρα αποκυήματα της φαντασίας των καλλιτεχνών που τα φιλοτέχνησαν.

Το έτος θανάτου της δεν είναι γνωστό και η ιστορία ότι αυτοκτόνησε από έρωτα για τον Φάωνα πέφτοντας από το ακρωτήριο Λευκάτας μοιάζει μάλλον με εύρημα της μέσης ή της νέας κωμωδίας, βασισμένο ίσως σε παρανόηση ορισμένων στίχων της.

Η Σαπφώ έγραψε ερωτικά ποιήματα, ύμνους στους θεούς και επιθαλάμια. Οι Αλεξανδρινοί γραμματικοί τα κατέταξαν σε εννέα βιβλία με βάση τη μετρική τους μορφή. Το πρώτο περιείχε τους ύμνους και το τελευταίο τα επιθαλάμια. Υπολογίζεται ότι το σύνολο των ποιημάτων της ήταν περίπου όσο η μισή *Ιλιάδα*. Από το έργο της σώζεται μόνο ένα ολοκληρωμένο ποίημα, η προσευχή της στην Αφροδίτη, ωστόσο έχουμε στη διάθεσή μας σημαντικά αποσπάσματα από πολλά άλλα.

Ο έρωτας ήταν το κύριο θέμα της. Το ακροατήριό της πρέπει να ήταν συνήθως τα κορίτσια και οι γυναίκες που αποτελούσαν τον κύκλο της. Ένα μικρό μόνο μέρος του έργου της φαίνεται ότι προοριζόταν για ευρύτερο ακροατήριο, τα επιθαλάμια της, που γράφτηκαν για πραγματικούς γάμους.

Η ποίησή της είναι κυρίως προσωπική. Με εξαίρεση τα επιθαλάμια, οι υπόλοιποι στίχοι της αναφέρονται σε προσωπικά βιώματα, στη λύπη του χωρισμού και στη νοσταλγία. Ακόμη και τα λατρευτικά τραγούδια που έγραψε για την Αφροδίτη γεννήθηκαν από μια φυσική διαδικασία, από την αφοσίωσή της στην προστάτιδα θεά. Ο κόσμος της είναι ο κόσμος της γυναίκας. Η λυρική ποίηση, που εξυμνεί τον άνθρωπο, τη φύση, τον έρωτα και περιγράφει προσωπικά συναισθήματα και βιώματα, βρίσκει στο πρόσωπό την πιο σημαντική εκπρόσωπό της. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί είναι η καθομιλουμένη αιολική διάλεκτος.

Η σαπφική στροφή αποτελείται από τέσσερις στίχους (με τροχάιο, σπονδείο, δακτυλικό και τροχάιο μέτρο στους τρεις πρώτους και έναν δάκτυλο και έναν τροχάιο στον τέταρτο).

Η αξία της ποίησής της έχει ευρέως αναγνωριστεί από παλιά. Μετά το θάνατό της οι κάτοικοι της ιδιαίτερης πατρίδας της, της Μυτιλήνης, έκοψαν νόμισμα με τη μορφή της. Ο Πλάτωνας εξήρε το

έργο της και μάλιστα την αποκάλεσε δέκατη Μούσα, ενώ κατά τους αλεξανδρινούς χρόνους συμπεριλήφθηκε στον Κανόνα των εννέα μεγάλων λυρικών ποιητών.

Ανθολόγηση

Το ποίημα *Ωδή στην Αφροδίτη* που ακολουθεί θεωρείται ένα από τα ωραιότερα της Σαπφώς. Οι Αλεξανδρινοί το τοποθέτησαν στην αρχή της εκδόσεως των ποιημάτων της ως το ωραιότερο δείγμα της σαπφικής ποίησης. Η ποιήτρια με χάρη και ευαισθησία πλέκει έναν ύμνο-προσευχή προς την Αφροδίτη, ζητώντας της να εκπληρώσει τις επιθυμίες της και να ελαφρύνει την καρδιά της.

1 D. = 1 LP. = 1 V.

*Ποικιλόθρον' αθανάτ' Αφρόδιτα
παι Δίος δολόπλοκε, λίσσομαί σε,
μη μ' άσαισι μηδ' ονίαισι δάμνα,
πότνια, θύμον, 4*

*αλλά τυίδ' έλθ' αι ποτα κατέρωτα
τας έμας αύδας αίοισα πήλοι
έκλυες, πάτρος δε δόμον λίποισα
χρύσιον, ήλθες 8
άρμ' υπασδεύξαισα· κάλοι δε σ' άγον
ώκεες στρούθιοι περί γας μελαίνας
πύκνα δίνεντες πτέρ' απ' ωράνω αι-
θερος διά μέσσω· 12*

*αίψα δ' εξίκοντο· συ δ', ω μάκαιρα
μειδιαίσαισ' αθανάτωι προσώπωι
ήρε' όττι δηύτε πέπονθα κώττι
δηύτε κάλημμι 16
κώττι μοι μάλλιστα θέλω γένεσθαι
μαινόλαϊ θύμωι· τίνα δηύτε πείθω
+...σάγην+ ες σαν φιλότατα; τις σ', ω
Ψάπφ', αδικήει; 20*

*Και γαρ αι φεύγει, ταχέως διώξει,
αι δε δώρα μη δέκετ', αλλά δώσει,
αι δε μη φίλει, ταχέως φιλήσει
κωυκ εθέλοισα. 24*

*Έλθε μοι και νυν, χαλέπαν δε λύσον
εκ μερίμναν, όσσα δε μοι τέλεσσαι
θύμος ιμέρρει, τέλεσον, συ δ' αύτα
σύμμαχος έσσο. 28*

Μετάφραση

Σε στολισμένο θρόνο εσύ που κάθεσαι
και πλέκεις δόλους, Αφροδίτη αθάνατη,
μη βασανίζεις την ψυχή μου, Δέσποινα,
με έγνοιες και βάσανα·
μόν' έλα εδώ όπως ήρθες και άλλοτε,
που από μακριά το κάλεσμά μου τ' άκουσες
κι αφήκες το παλάτι του πατέρα σου,
κι έζεψες να' ρθεις
το χρυσό σου το αμάξι. Κι όμορφα σου το 'σέρναν
γοργά στρουθιά φτεροκοπώντας σβέλτα

από ψηλά, στη μαύρη γης ολόγυρα, μες στον αιθέρα.
 Σε λίγο φτάσαν. Τότε εσύ, ω μακάρια,
 με την αθάνατη όψη χαμογέλασες
 και ρώτησες σαν τι έχω πάθει πάλι, γιατί σε κράζω·
 τι λαχταράει η καρδιά μου η ξέφρενη
 τόσο πολύ· ποιαν η Πειθώ γυρεύεις,
 Ψάπφα, να φέρει πάλι στην αγάπη σου,
 σαν ποια σε αδίκησε;
 Φεύγει; Σε λίγο θα σε κυνηγήσει·
 δεν παίρνει δώρα; Γρήγορα θα δώσει·
 δεν αγαπά; Σε λίγο θα αγαπήσει,
 θέλει δε θέλει!
 Έλα, θεά, και τώρα γλίτωσέ με
 απ' τη βαριά την έγνοια, κάνε μου τα
 όσα ποθεί η καρδιά να γίνουν, έλα ατή σου
 διαφέντεψέ με.

(Μετάφραση: Ι.Κακριδής)

Στο απόσπασμα που ακολουθεί φαίνονται η ευαισθησία της ποιήτριας, που επεκτείνεται ακόμη και στην εξωτερική εμφάνιση της γυναίκας, καθώς και η αντιπάθειά της για την αντίτεχνή της, την ποιήτρια Ανδρομέδα.

61 D. = 57 LP. = 57 V.

*Τις δ' αγροΐωτις θέλγει νόον...
 αγροΐωτιν επεμμένα στόλαν...
 ουκ επισταμένα τα βράκε' έλκην επί των σφύρων.*

Μετάφραση

Ποιο χωριατοκόριτσο σου πήρε το μυαλό...
 ντυμένη με χωριάτικο φουστάνι...
 που δεν ξέρει καν να σηκώσει το φόρεμα πάνω από τους αστραγάλους της.

(Μετάφραση: Αρχαία Ελληνική Λυρική Ποίηση, C.M.Bowra)

Σιμωνίδης ο Κείος

Αξιόλογος ποιητής και επιγραμματοποιός, πολυταξιδεμένος και με σημαντικές γνωριμίες. Γεννήθηκε στην Ιουλίδα της Κέας το 556 π.Χ. Ήταν γόνος καλής οικογένειας, που αγαπούσε τη μουσική.

Ο πατέρας του ονομαζόταν Λεωπρεπής. Νέος δίδασκε χορούς στο Ναό του Απόλλωνα στην Καρθαία, μία από τις τέσσερις πόλεις της Κέας. Αρχικά η ποιητική του δράση περιορίστηκε στην πατρίδα του, ενώ αργότερα πήγε στην Αθήνα, έπειτα από πρόσκληση του Ίππαρχου, ο οποίος τον κρατούσε κοντά του με αδρή αμοιβή και πλούσια δώρα. Μετά τη δολοφονία του τυράννου (514 π.Χ.) μετέβη στη Θεσσαλία, όπου τον φιλοξένησαν οι Σκοπάδες και οι Αλευάδες. Την εποχή των Περσικών Πολέμων, και συγκεκριμένα μετά τη μάχη του Μαραθώνα, επέστρεψε στην Αθήνα, όπου παρέμεινε και έπειτα από τη μάχη των Πλαταιών. Σε ηλικία ογδόντα ετών πήγε στη Σικελία, όπου έζησε στον κύκλο των τυράννων Ιέρωνα (των Συρακουσών) και Θήρωνα (του Ακράγαντα). Μάλιστα, με τη μεσολάβησή του αποτράπηκε μια πολεμική σύγκρουση μεταξύ τους. Πέθανε το 468 π.Χ. (*Πάριο Χρονικό*) στη Σικελία και, σύμφωνα με τον Καλλίμαχο, ενταφιάστηκε στον Ακράγαντα.

Το έργο του Σιμωνίδη είναι ιδιαίτερα πλούσιο και περιλαμβάνει όλα τα είδη της λυρικής ποίησης. Από τα ποιήματά του σώζονται μόνο αποσπάσματα. Με τα επινίκια (π.χ., για το Γλαύκο από την Κάρυστο, για τον Κριό, για τον Άστυλο από τον Κρότωνα ή για κάποιο νικητή στο πένταθλο), τα οποία οι Αλεξανδρινοί κατέταξαν σύμφωνα με τα είδη των αγωνισμάτων, άρχισε να γίνεται ευρύτερα γνωστός και άσκησε επίδραση στην ποίηση του Πινδάρου και του Βακχυλίδη. Με το Σιμωνίδη η

επινίκια ωδή, που συνέπεσε με την αυξανόμενη σπουδαιότητα των αθλητικών αγώνων του 6ου αιώνα π.Χ., απέκτησε λογοτεχνική επίσημη μορφή και προσέλαβε χαρακτηριστικά που απαντούσαν μόνο στον ύμνο. Ωστόσο, οι επινίκιες ωδές του δεν έφτασαν στο ύψος των πινδαρικών. Από τους διθυράμβους του έχει σωθεί μόνο ο *Μέμων*, ένα αφηγηματικό ποίημα που είχε συνθέσει για μια πανήγυρη στη Δήλο. Η Σούδα αναφέρει ότι είχε γράψει και τραγωδίες, αλλά δεν έχει σωθεί κάποιο απόσπασμα που να αποδεικνύει αυτό τον ισχυρισμό. Ένα από τα είδη της λυρικής ποίησης στα οποία διακρίθηκε ήταν οι θρήνοι. Μολοντί λάτρευε τη ζωή και τη θεωρούσε το ύψιστο αγαθό, ο θάνατος τον απασχολούσε πάντα: Πίστευε ότι είναι πανταχού παρών και ότι δεν κάνει διακρίσεις. Από τους θρήνους του έχουν σωθεί μόνο μερικές ομάδες στίχων. Περίφημο είναι το *Σκόλιο 37 P.* για το Σκόπα, που μας παρέδωσε ο Πλάτωνας στον *Πρωταγόρα*. Φαίνεται πως ήταν ένα εγκώμιο και αποτελούνταν από τέσσερις στροφές, όλες στο ίδιο μετρικό σχήμα, από τις οποίες έχουμε την αρχή της πρώτης, ακέραιες τις δύο επόμενες και το τέλος της τέταρτης. Το πιο εντυπωσιακό όμως δείγμα της τέχνης του είναι το απόσπασμα από το θρήνο της Δανάης που περιπλανιέται στο πέλαγος μέσα σε μια λάρνακα με το γιο της Περσέα.

Ο Σιμωνίδης θεωρείται ο μεγαλύτερος επιγραμματοποιός της αρχαιότητας. Από τα πιο χαρακτηριστικά επιγράμματά του, που καταδεικνύουν το ύψος των ιδεών του και τη βραχύτητα της έκφρασής του, είναι αυτά που αφορούν στους πεσόντες στις Θερμοπύλες και στο Μαραθώνα, καθώς και το σκωπτικό για τον Τιμοκρέοντα το Ρόδιο. Ωστόσο πολλά από αυτά που του αποδίδονται δεν είναι δικά του - ακόμη και το περίφημο *Ω Ξείν' αγγέλειν...* Ο Σιμωνίδης δεν περιορίστηκε στη συγγραφή επιτύμβιων για τους νεκρούς των πολέμων, αλλά συνέθεσε και χορικά ποιήματα που σχετιζόνταν με τους Περσικούς Πολέμους.

Η Σούδα συγκαταλέγει στα έργα του την *Επ' Αρτεμισίω Ναυμαχία* και την *Εν Σαλαμίνη Ναυμαχία*.

Ο Σιμωνίδης έγραψε μάλλον και *Σίμμικτα*, με βάση το Σχόλιο στον Απολλώνιο το Ρόδιο, ενώ ο Αριστοφάνης ο Βυζάντιος κάνει λόγο για το ποίημα *Ευρώπη*. Επιπλέον, ενδέχεται να υπήρχε και μια συλλογή με αποφθέγματά του.

Τα σωζόμενα αποσπάσματα από τα έργα του μαρτυρούν έναν ποιητή σπάνιου μεγέθους, έναν πνευματικό άνθρωπο, ένα σπουδαίο εκπρόσωπο του ιωνικού κόσμου. Έζησε σε μια εποχή που έγιναν σημαντικές αλλαγές, παρατήρησε τα γεγονότα, τα κατανόησε και τα εναρμόνισε στο δικό του ύφος. Εξέφρασε επάξια την αρχαϊκή αντίληψη για τον άνθρωπο και τη μοίρα αλλά και τη νέα θέση των ανθρώπων τον 5ο αιώνα. Πίστευε ότι ο ποιητής πρέπει να συλλέγει τη γλύκα όπου τη βρει, και να μην παρασύρεται από επιπόλαιες περιπλανήσεις του πνεύματος. Είπε μάλιστα χαρακτηριστικά: *Η μεν ζωγραφία είναι ποίησις σιωπώσα, η δε ποίησις ζωγραφία λαλούσα*. Επιπλέον, επινόησε τρόπο για την άσκηση της μνήμης, τη *μνημονοτεχνική*. Αποτύπωσε ορισμένες πλευρές της ιωνικής ζωής με μεγάλη σαφήνεια και τοποθέτησε στο κέντρο της χορικής του ποίησης τον άνθρωπο. Δεχόταν την παντοδυναμία των θεών, που έλεγχαν τους ανθρώπους, και σε αυτούς απέδιδε τις επιτυχίες και τις συμφορές τους.

Οι μεταγενέστεροι τον θεώρησαν *σοφόν άνδρα* για τις γνώσεις του και τον τρόπο με τον οποίο τις παρουσίαζε στο έργο του. Αγαπούσε τις ηδονές και τα όμορφα πράγματα, αλλά δεν υπερτιμούσε την αξία τους. Μιλούσε πάντα με βάση την εμπειρία. Όσο για την ικανότητά του στην απόκτηση χρημάτων, μπορεί να συγκριθεί με κάποιους από τους μεγάλους σοφιστές. Η ποίησή του διακρίνεται για τη σωστή επιλογή των λέξεων. Επίσης οι στίχοι του διανθίζονται με γνωμικά, που επενδύονται με μια λαϊκή γλώσσα προκειμένου να είναι προσιτοί και στον απλό κόσμο. Πίστευε στην ομορφιά της τέχνης, γνώριζε όμως και τα όριά της. Τον απασχόλησαν ιδιαίτερα ο πόνος, ο αναπόφευκτος θάνατος και η μεταβλητότητα των ανθρώπινων πραγμάτων. Χρησιμοποίησε την ομηρική γλώσσα, αλλά την εμπλούτισε με αιολικούς και δωρικούς τύπους. Τα επιγράμματα και οι ελεγείες του είναι γραμμένα σε ελεγειακό μέτρο, ενώ τα περισσότερα μελικά του ποιήματα σε σιμωνίδειο, μια μορφή του τροχαϊκού μέτρου που συνοδεύεται από δακτύλους πριν και μετά.

Ανθολόγηση

Ο «θρήνος» που παρατίθεται γράφτηκε με αφορμή ένα γεγονός που συνέβη όταν ο ποιητής ήταν στους Σκοπάδες: Στη διάρκεια μιας γιορτής έπεσε η στέγη του σπιτιού και όλοι βρήκαν τραγικό θάνατο εκτός από τον ίδιο.

6D. = 16 P.

Ἄνθρωπος εὖν μὴ ποτε φάσῃς ὅ,τι γίνεται αὐρίον,
μὴ δ' ἄνδρα ἰδὼν ὀλβιον ὅσσον χρόνον ἔσσειται·
ὠκεία γὰρ οὐδέ τανυπτερύγου μυίας
οὕτως α μεταστάσεις.

Μετάφραση

Εἶσαι ἄνθρωπος, και γι' αὐτό μην πεις ποτέ τι πρόκειται να συμβεῖ αὐριο,
μήτε να προβλέψεις, σαν δεις κανέναν να ευτυχεῖ, πόσον καιρό θα κρατήσῃ αὐτό.
Γιατί οὔτε το φτερούγισμα της μακρότερης μύγας
δεν εἶναι τόσο γοργό ὅσο η αλλαγή της μοίρας.

Ακολουθεῖ ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τη δεύτερη στροφή του Σκόλιου στον Σκόπα, με το οποίο ἀπαντᾶ στο ἀπόφθεγμα του Πιττακού.

37 P.

οὐδέ μοι ἐμμελέως το Πιττάκειον
νέμεται, καίτοι σοφοῦ παρά φωτός εἰ-
ρημένον· χαλεπὸν φάτ' ἐσθλὸν ἐμμεναι.
Θεὸς ἀν μόνος τοῦτ' ἔχει γέρας, ἄνδρα δ' οὐκ
ἔστι μὴ οὐ κακὸν ἐμμεναι, 15
ὄν ἀμάχανος συμφορὰ καθελήι.
Πράξας γὰρ εὐ πας ἀνήρ ἀγαθός,
κακός δ' εἰ κακῶς τι,
καπὶ πλείστον ἀριστοί
οὐς κε θεοὶ φιλώσιν. 20

Μετάφραση

οὔτε νομίζω ὅτι ὁ λόγος του Πιττακού ἔχει εἰπωθεῖ ἀρμονικά,
και ἀς προέρχεται ἀπὸ σοφὸ ἄνθρωπο.
Εἶπε ὅτι εἶναι δύσκολο να εἶναι κανεῖς ευγενής.
Ὁ Θεὸς μόνο μπορεῖ να ἔχει αὐτὸ το προνόμιο, κι ὁ ἄνθρωπος δεν
μπορεῖ παρά να παραδέρνει χαμηλά,
ἀν τύχει να τον βρεῖ ἀναπότρεπτη συμφορὰ.
Γιατί ὅλοι εἶναι ευγενεῖς ὅσο ἔχουν καλή τύχη,
και κακοὶ ὅταν ἔχουν κακή τύχη,
και γενικά ἀριστοὶ εἶναι
μόνο οἱ ἀγαπημένοι των θεῶν.

Στο θρήνο που ακολουθεῖ περιγράφεται η περιπλάνηση της Δανάης στο πέλαγος μέσα σε μια λάρνακα μαζί με το γιο της Περσέα.

13 D. = 38 P.

ὄτε λάρνακι
ἐν δαιδαλέαι
ἄνεμος τε +μην+ πνέων
κινηθείσα τε λίμνα δείματι
ἔρειπεν, οὐκ ἀδιάντοισι παρειαίς 5
ἀμφὶ τε Περσεῖ βάλλε φίλαν χέρα
εἶπέν τ'· «ὦ τέκος οἶον ἔχω πόνον·
συ δ' αὐτεῖς, γαλαθηνῶι
δ' ἦτορι κνωώσεις
ἐν ἀτερπέϊ δούρατι χαλκεογόμφωι 10
[τῶι]δε νυκτιλαμπεῖ,
κυανέω δνόφωι ταθεῖς·

άχναν δ' ὑπερθε τεάν κομάν
 βαθειάν παριόντος
 κύματος ουκ αλέγεις, ουδ' ανέμου 15
 φθόγγον, πορφυρέαϊ
 κείμενος εν χλανίδι, πρόσωπον καλόν.
 Ει δε τοι δεινόν το γε δεινόν ην,
 και κεν εμών ρημάτων
 λεπτόν υπείχες ούας. 20
 Κέλομαι δ', εúde βρέφος,
 ευδέτω δε πόντος, ευδέτω δ' άμετρον κακόν.
 Μεταβουλία δε τις φανεΐη,
 Ζευ πάτερ, εκ σέο·
 όττι δε θαρσαλέον έπος εύχομαι 25
 ή νόσφι δίκας,
 σύγγνωθί μοι».

Μετάφραση

Αυτή μέσα σε πλουμισμένη κασέλα,
 με τον άνεμο να λυσσομανά έξω
 και την ταραγμένη θάλασσα και το φόβο
 να τη ρίχνουν κάτω –γέμισαν δάκρυα τα μάγουλά της·
 αγκάλιασε με τα αγαπημένα της χέρια τον Περσέα και
 του είπε: «γιε μου, τι συμφορά με βρήκε·
 κι εσύ γλυκοκοιμάσαι· νύσταξε η μικρή καρδούλα σου
 κι έχεις ξαπλώσει στην πικρή αυτή βάρκα,
 τη στεριωμένη με χαλκό που λάμπει,
 τούτη τη νύχτα, μες στο βαθυγάλαζο σκοτάδι.
 Τυλιγμένος στον πορφυρό μανδύα σου,
 που αφήνει να φανεί μόνο το αγαπημένο πρόσωπό σου,
 δεν νοιάζεσαι για τη βαθιά αρμύρα του κύματος ούτε για τον άνεμο
 που σφυρίζει πάνω απ' το κεφάλι σου.
 Αν μπορούσες να νιώσεις τι θα πει τρόμος,
 θα 'στρεφες το αυτάκι σου με προσοχή στα λόγια μου.
 Κοιμήσου, μωρό μου, σε παρακαλώ,
 και μακάρι να κοιμηθεί και το πέλαγος,
 να κοιμηθεί και το αμέτρητο κακό.
 Κι εσύ, Δία πατέρα,
 φανέρωσε μιαν αλλαγή στη βούλησή σου.
 Κι ας μου συγχωρεθεί, αν είναι τολμηρή, η προσευχή μου αυτή.

(Οι μεταφράσεις των χωρίων προέρχονται από την Αρχαία Ελληνική Λυρική Ποίηση, C.M.Bowra)

Στησίχορος

Ένας από τους σημαντικότερους χορικούς ποιητές της αρχαιότητας. Θεωρούνταν ο διάδοχος του Αλκμάνου στη λυρική ποίηση και είναι γνωστός για την αναδιήγηση των επικών θεμάτων σε λυρικά μέτρα. Για το όνομα και τη γενέτειρα του ποιητή δεν μπορούμε να μιλήσουμε με σιγουριά. Η Σούδα αναφέρει ότι παλαιότερα ονομαζόταν Τεισίας και μετονομάστηκε Στησίχορος γιατί ήταν ο πρώτος που τραγουδούσε με τη συνοδεία λύρας. Πράγματι, το Στησίχορος μοιάζει με τίτλο, ενώ το Τεισίας με πραγματικό όνομα. Όσον αφορά στην καταγωγή του, συνδέεται στενά με την Ιμέρα της Σικελίας, που ιδρύθηκε γύρω στο 650 π.Χ. Η Σούδα μάλιστα υποστηρίζει ότι γεννήθηκε εκεί (καλείται γουν Ιμεραίος), ενώ ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει ότι ήταν από τη Μάταυρο. Πάντως, ακόμη και αν δεν γεννήθηκε στην Ιμέρα, φαίνεται ότι ήταν πολίτης Ιμεραίος –αν λάβουμε υπόψη μας και το γεγονός ότι η μορφή του είναι αποτυπωμένη σε νομίσματα αυτής της πόλης– και πέρασε ένα πολύ μεγάλο

διάστημα της ζωής του εκεί. Η Σούδα τοποθετεί τη γέννησή του στην 37η Ολυμπιάδα (632-629 π.Χ.) και το θάνατό του στην 56η Ολυμπιάδα (556-553 π.Χ.).

Οι χρονολογίες αυτές συμφωνούν και με μια άλλη σημείωση της ίδιας πηγής, ότι ο ποιητής ήταν σύγχρονος της Σαπφώς. Από τη Σούδα μαθαίνουμε επίσης ότι είχε δύο αδερφούς, το Μαμέρτιο και τον Ηλιάνακτα. Ενταφιάστηκε στην Κατάνη, όπου ο οκταγωνικός τύμβος του προκαλούσε το θαυμασμό των μεταγενέστερων.

Ο Στησίχορος είναι μια ιδιαίτερη ποιητική φυσιογνωμία, αφού διαφέρει από όλους τους χορικούς ποιητές. Πρόκειται για την πιο ουσιαστική παρουσία στην αρχαϊκή ποίηση της πρώιμης εποχής. Από τα λίγα αποσπάσματα που σώθηκαν διαπιστώνουμε την ποιητική του πρωτοτυπία, την ευρηματικότητά του, τη γλωσσική του ευαισθησία και την ιδιαίτερη θέση που κατέχει ανάμεσα στο παλιό έπος και στη νέα ποίηση. Εκπροσωπεί με τον πιο σαφή τρόπο τη μετάβαση από το έπος και τη ραψωδική απαγγελία στο χορικό άσμα και το έργο του μαρτυρεί τη σημαντική του συμβολή στην εξέλιξη της αρχαϊκής ποίησης· η ποιητική δηλαδή κληρονομιά με την καθιερωμένη αφηγηματική παρουσίαση του μύθου διοχετεύεται στη λυρική χορική ποίηση μέσω του Στησίχορου και συνδέεται θεματικά και εκφραστικά με τις νέες ποιητικές μορφές. Εκτός από το ηρωικό ύφος που διακρίνει την ποίησή του και η γλώσσα του έχει πολλά επικά στοιχεία. Από το έπος παραλαμβάνει κυρίως τυπικές εκφράσεις αλλά και άλλα γλωσσικά στοιχεία. Στους στίχους του βέβαια εντοπίζονται και πολλά δωρικά στοιχεία. Επίσης, με βάση τη Σούδα, ήταν ο πρώτος που αντικατέστησε τη μονοστροφική ωδή του Αλκμάνα με την επωδική τριάδα (στροφή, αντιστροφή, επώδος).

Σύμφωνα με τη Σούδα, τα έργα του είχαν συγκεντρωθεί σε 26 βιβλία, η πληροφορία όμως αυτή δεν πρέπει να είναι σωστή, γιατί ο αριθμός φαίνεται υπερβολικά μεγάλος. Το μεγαλύτερο τμήμα των έργων του προέρχεται από τα κύκλια έπη. Οι τίτλοι των ποιημάτων του που μας είναι γνωστοί είναι οι εξής: *Αθλα επί Πελία, Γηρυονίς, Ελένη, Ελένη: Παλινωδία, Εριφύλη, Ευρώπεια, Ιλίου Πέρις, Κέρβερος, Κύκνος, Νόστοι, Ορέστεια, Σκύλλα, Συοθήραι*. Στην έκδοση των Αλεξανδρινών δεν περιλαμβάνονταν η ερωτική ιστορία *Καλύκη*, που όμως δεν θεωρείται γνήσιο έργο του. Νόθο φαίνεται να είναι και το *Δάφνις*, με ερωτικά και βουκολικά θέματα. Φαίνεται ότι ήδη κατά την αρχαιότητα ο ποιητής είχε αποκτήσει μεγάλη φήμη. Ο Διονύσιος ο Αλικαρνασσεύς επαινεί το Στησίχορο επειδή σε πολλά σημεία υπερέχει σε σχέση με άλλους ποιητές και ξεχωρίζει για τη μεγαλοπρέπεια των θεμάτων, όπου διατηρεί τα ήθη και τα αξιώματα των προσώπων. Ο ίδιος από τους μελοποιούς θεωρεί καλύτερο το Στησίχορο και τον Αλκαίο.

Ανθολόγηση

Το παρακάτω απόσπασμα ανήκει στην περίφημη *Παλινωδία* του ποιητή. Σύμφωνα με τις αρχαίες πηγές, ο Στησίχορος έγραψε ένα υβριστικό ποίημα για την Ελένη και τιμωρήθηκε με τύφλωση λόγω της «αμαρτίας» που διέπραξε. Για να εξιλεωθεί και για να ξαναβρεί το φως του έγραψε το ποίημα αυτό, με το οποίο ανασκεύαζε όλα όσα είχε πει εναντίον της.

11 D. = 15 P. = 7 ΕΛ. Παλιν. V.

*Ουκ έστ' έτυμος λόγος ούτος,
ουδ' έβας εν νηυσίν ευστέλμοις
ουδ' ίκεο πέργαμα Τροίας.*

Μετάφραση

Αυτή η ιστορία δεν είναι αληθινή.
Δεν μπήκες στα καλόσκαμνα καράβια
Εσύ, ούτε έφτασες ποτέ στην ακρόπολη της Τροίας.

Οι ακόλουθοι στίχοι προέρχονται από την *Ορέστεια* του ποιητή, η οποία φαίνεται ότι αποτελούνταν από δύο βιβλία. Ο Στησίχορος επικαλείται τη μούσα όχι για να υμνήσει πολέμους και ηρωικά κατορθώματα, αλλά για γιορτή και για γλέντι.

12D. = 33 P. = 2 Ορ. V.

*Μοίσα, συ μεν πολέμους απωσαμένα μετ' εμού
κλείοισα θεών τε γάμους ανδρών τε δαίτας*

και θαλίας μακάρων.

Μετάφραση

Μούσα, άσε πια τους πολέμους και έλα μαζί μου.

Τραγουδά για τους γάμους των θεών, τα τραπέζια των ανθρώπων

και τα γλέντια των μακάρων.

(Οι μεταφράσεις των χωρίων προέρχονται από την Αρχαία Ελληνική Λυρική Ποίηση, C.M.Bowra)

Τέρπανδρος

Λέσβιος ποιητής και μουσικός. Γεννήθηκε στην Άντισσα το 710 π.Χ. περίπου. Επειδή τον καταζητούσαν για κάποια εγκληματική ενέργεια, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την πατρίδα του και να περιπλανηθεί σε πολλά μέρη της Ελλάδας και της ελληνικής Ανατολής. Σύμφωνα με την αρχαία παράδοση, είναι ο εφευρέτης της επτάχορδης λύρας. Βέβαια πρώτος ευρετής της ασφαλώς δεν ήταν ο Τέρπανδος, γιατί το συγκεκριμένο μουσικό όργανο απεικονίζεται ήδη το 12ο αιώνα π.Χ. στην Κρήτη, σε μια από τις σκηνές της λατρείας των νεκρών στη σαρκοφάγο της Αγίας Τριάδας. Αλλά και από το μυκηναϊκό πολιτισμό μαρτυρείται η επτάχορδη και η οχτάχορδη λύρα. Πιθανότατα το όργανο αυτό να μη χρησιμοποιούνταν έπειτα από την καταστροφή αυτού του πολιτισμού, ενώ με βάση τις μαρτυρίες των αρχαίων (Στράβ. 13, 2 σ. 618 C) ο Τέρπανδρος αύξησε τον αριθμό των χορδών της λύρας από τέσσερις σε επτά. Σήμερα έχουμε τη θαυμάσια παράσταση μιας επτάχορδης λύρας σε ένα αγγείο από την αρχαία Σμύρνη, που χρονολογείται το β' τέταρτο του 7ου αιώνα π.Χ. και μας οδηγεί στην εποχή που ο Τέρπανδρος απέκτησε πανελλήνια φήμη. Ο Πίνδαρος (απ. 125) αναφέρει την εφεύρεση του Τέρπανδρου και τη συνδυάζει με το γεγονός ότι ο Λέσβιος στα συμπόσια των Λυδών γνώρισε την τετράχορδη πηκτίδα τους.

Η δραστηριότητα του ποιητή μαρτυρείται κυρίως στη Σπάρτη, όπου θεωρείται ο ιδρυτής της πρώτης από τις δύο μουσικές σχολές (καταστάσεις). Για τους ρυθμούς και τις μελωδίες των τραγουδιών του έχουμε ποικίλες πληροφορίες, προπάντων στο δοκίμιο *Περί Μουσικής*, που αποδίδεται στον Πλούταρχο. Από τα περιορισμένα σπαράγματα που παραδίδονται με το όνομα του Τέρπανδρου –τα οποία δεν είναι σίγουρο πως είναι γνήσια– αντλούμε πολύ λίγες πληροφορίες. Στο ψευδοπλουτάρχειο σύγγραμμα που αναφέραμε παραπάνω αποδίδονται σε αυτόν (κεφ. 4) κιθαρωδικά προοίμια σε επικό μέτρο. Σύμφωνα με την ίδια πηγή (κεφ. 3), ο Τέρπανδρος είχε μελοποιήσει και ομηρικά κείμενα για να τραγουδηθούν. Επίσης με το όνομά του συνδέεται και η διαμόρφωση του *Νόμου*, ενός αρχαίου είδους τραγουδιού που ήταν ιερό και αφιερωμένο στον Απόλλωνα. Επτά μέρη αποτέλεσαν το σταθερό κανόνα: τα τέσσερα πρώτα (*αρχά, μεταρχά, κατατροπά, μετακατατροπά*) βρίσκονταν ζευγαρωτά σε αντιστοιχία. Ως μεσαίο και κύριο μέρος ακολουθούσε ο *ομφαλός*, που περιλάμβανε τη διήγηση. *Σφραγίς* ονομαζόταν το μέρος στο οποίο ο αοιδός μιλούσε ελεύθερα για τις προσωπικές του επιθυμίες, ενώ ο επίλογος, το έβδομο μέρος, έκλεινε το *Νόμο*.

Ανθολόγηση

1. +Αμφί μοι αύτις άναχθ' εκατηβόλον αειδέτω φρηνη.+

2. Ζευ πάντων αρχά, πάντων αγήτωρ,
Ζευ σοι πέμπω ταύταν ύμνων αρχάν.

3. Ένθ' αιχμά τε νέων θάλλει και Μώσα λίγεια
και Δίκα ευρυαγύια, καλών επιτάρροθος έργων.

4. Σοι δ' ημείς τετράγηρυν αποστέρξαντες αοιδάν
επατώνω φόρμιγγι νέους κελαδήσομεν ύμνους.

5. Ω Ζηγός και Λήδας κάλλιστοι σωτήρες.

Μετάφραση

1. Τον μακροτοξευτή θεόν πάλι η καρδιά μου ας ψάλει.
2. Ω Δία των όλων η αρχή που όλα τα εξουσιάζεις,
Δία, σε σε και την αρχή των ύμνων μου αναπέμπω.
3. Εδώ των νέων θάλλει η αλκή και Μούσα λιγερόφωνη
και δίκη απλόχωρη, καλών αγώνων παραστάτης.
4. Για σένα εμείς τετράχορδη δεν ανακρούομε λύρα·
με λύρα εφτάχορδη τους νέους θα κελαηδήσομε ύμνους.
5. Της Λήδας γιοι και του Διός, δόξα σε σας σωτήρες μου.

(Μετάφραση: Γιάννης Δάλλας)

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

Οι Σκοτεινοί Χρόνοι

Οι αιώνες που μεσολαμβάνουν από την καταστροφή των Μυκηνών μέχρι τα μέσα του 8ου αιώνα π.Χ. ονομάζονται Σκοτεινοί Χρόνοι γιατί λίγα πράγματα μας είναι γνωστά για εκείνη την περίοδο. Τότε χρησιμοποιείται ο σίδηρος, το άλογο δεν σέρνει μόνο άρματα αλλά ιππεύεται πλέον και σταματά η χρήση της γραφής. Στην κορυφή της ιεραρχίας βρίσκονται οι βασιλείς, αλλά στην άσκηση της εξουσίας λαμβάνουν σοβαρά υπόψη και τους ευγενείς. Επίσης παρατηρούνται μείωση του πληθυσμού στις περισσότερες περιοχές και μετανάστευση προς τις ακτές της Μικράς Ασίας (Ιωνική Μετανάστευση), ενώ παράλληλα δημιουργούνται και οι πρώτες πόλεις. Τέλος, γενικεύεται η καύση των νεκρών. Στα τέλη αυτής της εποχής γενικεύεται και η χρήση του αλφάβητου, το οποίο, αν και ήταν δάνειο από τους Φοίνικες, προσαρμόστηκε με θαυμαστό τρόπο στις ιδιαίτερες απαιτήσεις της ελληνικής γλώσσας.

1120-1100 π.Χ. Κάθοδος των Ηρακλειδών στην Πελοπόννησο.

1075 π.Χ. Εμφάνιση των κιβωτιόσχημων τάφων στην Αργολίδα.

1000 π.Χ. Φτάνουν οι πρώτοι Έλληνες και εγκαθίστανται στις περιοχές όπου λίγο αργότερα αναπτύσσονται οι πόλεις της Σμύρνης και της Εφέσου.

900 π.Χ. Εμφανίζονται γεωμετρικά στοιχεία στην κεραμική του ελληνικού χώρου.

850 π.Χ.(:) Εισάγεται στην Ελλάδα το φοινικικό αλφάβητο.
Σύνθεση των ομηρικών επών.

Αρχαϊκή Περίοδος

800-700 π.Χ.

800 π.Χ. Την εποχή αυτή αρχίζει ο συνοικισμός των Αθηνών και ολοκληρώνεται ο ελληνικός αποικισμός της Ιωνίας.
Ιδρύεται στο ακρωτήριο της Μυκάλης ένα ιερό του Ποσειδώνα, το οποίο θα γίνει αργότερα γνωστό ως Πανιώνιο.

776 π.Χ. Πρώτη καταγεγραμμένη Ολυμπιάδα.

775-770 π.Χ. Ιδρύεται στο σύμπλεγμα των νησιών Πιθηκούσες στον Κόλπο της Νεάπολης η πρώτη γνωστή ελληνική αποικία της Δύσης.

760 π.Χ. Οι δήμοι της Αττικής ενώνονται δημιουργώντας την πόλη-κράτος των Αθηνών.

755 π.Χ. Ιδρύεται στον Πόντο η Τραπεζούντα.

754 π.Χ. Αρχή του καταλόγου των Εφόρων στη Σπάρτη.

752/751 π.Χ. Ο κληρονομικός βασιλιάς των Αθηνών αντικαθίσταται από άρχοντα που εκλέγεται για δέκα χρόνια.

750 π.Χ.(:) Οι Χαλκιδείς ιδρύουν στη νότια Ιταλία την Κύμη.

Η Κύμη αποτέλεσε το πρώτο ελληνικό πολιτιστικό κέντρο με το οποίο ήρθαν σε επαφή οι Ρωμαίοι. Ο Ησίοδος από την Άσκρα της Βοιωτίας συνθέτει το ποίημα Έργα και Ημέραι.

Ο Φεΐδωνας γίνεται βασιλιάς του Άργους.
Πρώιμη πρωτοκορινθιακή κεραμική.

740-720 π.Χ. Α΄ Μεσσηνιακός Πόλεμος.

736 π.Χ. Οι Κορίνθιοι με αρχηγό το Χερσικράτη ιδρύουν την Κέρκυρα.

733/732 π.Χ. Οι Κορίνθιοι υπό τον Αρχία ιδρύουν τις Συρακούσες.

710-670 π.Χ. Περίοδος της φιλολογικής δραστηριότητας του ποιητή Τέρπανδρου.

704 π.Χ. Ο Κορίνθιος Αμεινοκλής κατασκευάζει την πρώτη τριήρη.

700 π.Χ. Οι Ευβοείς εγκαθίστανται στη Χαλκιδική.

Στη Σπάρτη χτίζεται ο Ναός της Ορθίας Αρτέμιδος.

Την περίοδο αυτή αρχίζει ο πόλεμος ανάμεσα στη Χαλκίδα και την Ερέτρια (διεκδίκηση του Δηλάντιου πεδίου που χώριζε τις δύο πόλεις).

690-600 π.Χ.

690 π.Χ. Ιδρύεται η Ζάγκλη (Μεσσήνη) στη Σικελία.

689 π.Χ. Οι Ρόδιοι ιδρύουν τη Γέλα.

682/681 π.Χ. Η απαρχή του καταλόγου των επώνυμων αρχόντων στην Αθήνα σηματοδοτεί πιθανόν πολιτειακή αλλαγή.

682-668 π.Χ. Β΄ Μεσσηνιακός Πόλεμος.

680 π.Χ. Πραγματοποιείται (;

η κοπή των πρώτων νομισμάτων στις ελληνικές πόλεις της Μικράς Ασίας.

675 π.Χ. Περίοδος της ακμής του ποιητή Τυρταίου.

Διάδοση της τακτικής της σπλιτικής φάλαγγας.

670 π.Χ. Εγκαθιδρύεται από τον Ορθαγόρα στη Σικυώνα, κοντά στην Κόρινθο, τυραννίδα, πιθανώς η πρώτη στον ελλαδικό χώρο.

664 π.Χ. Ναυμαχία ανάμεσα σε κορινθιακά και κερκυραϊκά πλοία σε άγνωστη τοποθεσία, η πρώτη ανάμεσα σε Έλληνες.

663(;) π.Χ. Νομοθεσία του Ζάλευκου στους Λοκρούς της Κάτω Ιταλίας. Με τη νομοθεσία αυτή οι ποινές δεν καθορίζονται από τους δικαστές αλλά από τους νόμους. Επίσης αναγνωρίζεται η δυνατότητα σύναψης συμβολαίου, ιδέα αντίθετη με το δίκαιο του ισχυροτέρου κ.λπ.

660 π.Χ. Οι Μεγαρείς ιδρύουν το Βυζάντιο.

Περίοδος ακμής του ποιητή Αλκμάννα.

657 π.Χ. Ο Κύψελος γίνεται τύραννος της Κορίνθου.

650 π.Χ. Πιθανή χρονολογία γέννησης της Σαπφώς.

648 π.Χ. Ιδρύεται η Ίμερα από τους κατοίκους της Ζάγκλης ή της Μεσσήνης. Μέχρι τον 5ο αιώνα μαζί με τις Μύλες είναι οι μοναδικές ελληνικές αποικίες στη βόρεια ακτή της Σικελίας.

646 π.Χ. Ίδρυση της Ολβίας από τους Μιλήσιους στη βόρεια ακτή του Εύξεινου Πόντου.

640 π.Χ. Ο Θεαγένης γίνεται τύραννος των Μεγάρων.
Περίοδος ακμής του ποιητή Αρχίλοχου του Πάριου.
Ο Αθηναίος Κύλων ολυμπιονίκης.

632/631 π.Χ. Ο ολυμπιονίκης Κύλων αποτυγχάνει να εγκαθιδρύσει τυραννίδα. Οι οπαδοί του, αν και είχαν καταφύγει ως ικέτες σε βωμό, σφαγιάζονται έπειτα από διαταγή του Αλκμαιωνίδη Μεγακλή (Κυλώνειο Άγος).

630 π.Χ. Νομοθεσία του Χάρωνδα στην Κατάνη.
Γεννιέται ο ποιητής Στησίχορος (πιθανότατα 632-629 π.Χ.).

626/625-585 π.Χ. Ο Περίανδρος, γιος του τυράννου της Κορίνθου Κύπελου, διαδέχεται τον πατέρα του στην εξουσία.

625 π.Χ. Γεννιέται ο φιλόσοφος Θαλής ο Μιλήσιος.
Ίδρύεται στην Ήπειρο Αμβρακία.

621 π.Χ. Νομοθεσία του Δράκοντα στην Αθήνα.

612 π.Χ. Με προτροπή του Σόλωνα οι Αθηναίοι καταλαμβάνουν τη Σαλαμίνα την οποία κατείχαν οι Μεγαρείς.

610 π.Χ.(;) Γεννιέται ο φιλόσοφος Αναξίμανδρος.

600 π.Χ. Οι Φωκαείς ιδρύουν τη Μασσαλία.
Ακμή των ποιητών Μίμνερμου και Αλκαίου.
Αρχίζουν οι εργασίες ανέγερσης του Ηραίου της Ολυμπίας.
Ξεκινά ο Α΄ Ιερός Πόλεμος στους Δελφούς.
Αρχίζει η ανέγερση του πρώτου Εκατόμπεδου (ο αρχαίος Ναός της Αθηνάς Πολιάδος) στην Ακρόπολη των Αθηνών.

594-500 π.Χ.

594/593 π.Χ. Οι πολιτικές παρατάξεις στην Αθήνα αναθέτουν στο Σόλωνα, παλιό αριστοκράτη και ποιητή, να ρυθμίσει τη νομοθεσία. Αρχίζει τις μεταρρυθμίσεις του.

(28 Μαΐου) 585 π.Χ. Ο Θαλής ο Μιλήσιος προβλέπει μια έκλειψη.

585-575 π.Χ. (σύμφωνα με άλλους 595 π.Χ.). Ο Ψιττακός διορίζεται από τους Μυτιληναίους δικτάτορας για ορισμένο χρονικό διάστημα.
Γεννιέται ο φιλόσοφος Αναξιμένης (πεθαίνει το 525 π.Χ.).

583-581 π.Χ. Ο Δαμασίας γίνεται επώνυμος άρχοντας στην Αθήνα.

582 π.Χ. Καθιερώνονται τα Πύθια στους Δελφούς.

581 π.Χ. Ίδρύεται ο Ακράγαντας.

580 π.Χ. Οι Σελινούντιοι νικούν τους Καρχηδόνιους της Σικελίας.
Ο Θαλής διατυπώνει την άποψη ότι το νερό είναι το θεμελιώδες στοιχείο και η ουσία της Γης.

575 π.Χ. Οι Νάξιοι αφιερώνουν τη Σφίγγα στους Δελφούς.

- 573 π.Χ. Οργανώνονται στη Νεμέα οι αθλητικοί αγώνες Νέμεα.
- 572 π.Χ. Οι Ηλείοι επιβάλλουν τον έλεγχο τους στους Ολυμπιακούς Αγώνες.
- 570 π.Χ. Ανεγίρεται ο Θησαυρός των Σικυωνίων στους Δελφούς.
Φιλοτεχνείται ο Μοσχοφόρος.
Ο Πεισίστρατος αρχίζει την ανέγερση του νέου Εκατομπέδου (Προπαρθενώνος) στην Αθήνα (-550[;]).
- 566/565 π.Χ. Τελούνται για πρώτη φορά τα Μεγάλα Παναθήναια.
- 565 π.Χ. Ο Πεισίστρατος νικά τους Μεγαρείς και καταλαμβάνει τη Νίσαια, επίνειο των Μεγάρων στο Σαρωνικό.
- 561/560 π.Χ. Ο Πεισίστρατος γίνεται τύραννος στην Αθήνα.
- 560/559 π.Χ. Πεθαίνει ο Σόλωνας. Ο Πεισίστρατος εξορίζεται για πρώτη φορά.
- 560-550 π.Χ. Ξεσπά πόλεμος ανάμεσα στη Σπάρτη και την Τεγέα.
- 560 π.Χ. Οι Φωκαείς αποβιβάζονται στην Κορσική.
- 556 π.Χ. Ο Πεισίστρατος γίνεται και πάλι τύραννος, σε σύντομο όμως χρονικό διάστημα εξορίζεται.
Ο Χίλωνας, ένας από τους Επτά Σοφούς της αρχαιότητας, γίνεται έφορος στη Σπάρτη.
Γεννιέται ο Σιμωνίδης ο Κείος (πεθαίνει το 466 π.Χ.).
- 554 π.Χ. Γεννιέται στην Αθήνα ο Μιλτιάδης ο Νεότερος, ο νικητής της μάχης του Μαραθώνα (πεθαίνει το 489 π.Χ. στην Αθήνα).
- 550 π.Χ. Η Σπάρτη κατακτά τη «Θυρεάτιδα χώραν», περιοχή της Κυνουρίας. Το 431 π.Χ. οι Σπαρτιάτες παραχωρούν την πόλη Θυρέα στους Αιγινήτες οι οποίοι έχουν εκδιωχθεί από το νησί τους. Το 425 π.Χ., και ενώ οι νέοι της κάτοικοι την οχυρώνουν, δέχεται σφοδρή επίθεση από τον αθηναϊκό στόλο –επικεφαλής του οποίου είναι ο Νικίας– και καταστρέφεται ολοσχερώς, ενώ οι κάτοικοί της εκτελούνται ως «άσπονδοι εχθροί των Αθηναίων».
Ιδρύεται η Πελοποννησιακή Συμμαχία.
Περίοδος ακμής του αγγειοπλάστη και αγγειογράφου Εξηκία (έως το 530 π.Χ.).
Περίοδος δραστηριότητας του ποιητή Ανακρέοντα (έως το 500 π.Χ.).
Οι Μασσαλιώτες ιδρύουν την πόλη Εμπόρ(ε)ιο στην Ισπανία.
- 548/547 π.Χ. Καταστρέφεται ο ναός του Απόλλωνα στους Δελφούς.
- 546 π.Χ. Πεθαίνει ο φιλόσοφος Αναξίμανδρος.
Ανεγίρεται ο Θησαυρός των Κνιδίων στους Δελφούς.
- 546/545 π.Χ. Ο Πεισίστρατος παίρνει για τρίτη φορά την εξουσία στην Αθήνα.
- 538 π.Χ. Ο Πολυκράτης και τα αδέρφια του Παντάγνωστος και Συλοσώντας καταλαμβάνουν την εξουσία στη Σάμο.
- 537 π.Χ. Ο Λύγδαμης γίνεται τύραννος στη Νάξο.
- 535 π.Χ. Ανεγίρεται ο ναός του Απόλλωνα στην Κόρινθο.
- 534 π.Χ. Καθιερώνεται η τέλεση δραματικών αγώνων στη διάρκεια των Μεγάλων Διονυσίων στην Αθήνα.

533 π.Χ. Ο Πολυκράτης γίνεται τύραννος στη Σάμο. Ανάμεσα στα σπουδαία τεχνικά έργα που κατασκευάζονται στην εποχή του συγκαταλέγεται και η περίφημη σήραγγα, έργο του Μεγαρέα μηχανικού Ευπαλίνου (Ευπαλίνειο Υδραγωγείο).

530 π.Χ. Ο Πεισίστρατος αρχίζει την ανέγερση του δεύτερου Εκατοπέδου στην Αθήνα. Απαρχές της ερυθρόμορφης αττικής κεραμικής.

528/527 π.Χ. Πεθαίνει ο Πεισίστρατος και τον διαδέχονται οι γιοι του Ίππαρχος και Ιππίας.

527 π.Χ. Επίσημη έκδοση των ομηρικών επών.

525 π.Χ. Γεννιέται ο ποιητής Αισχύλος.
Ανεγείρεται ο Θησαυρός των Σιφνίων στους Δελφούς.
Περίοδος ακμής του αγγειοπλάστη Ευφρονίου (έως το 500 π.Χ.)
Ο Μιλτιάδης αποστέλλεται στη Θρακική Χερσόνησο.

522 π.Χ. Ο Πέρσης σατράπης Οροίτης επιβάλλει μαρτυρικό θάνατο στον Πολυκράτη – πάνω σε σταυρό.

521 π.Χ. Ο Αχαιμενίδης βασιλιάς της Περσίας Δαρείος Α΄ θέτει σε κυκλοφορία χρυσούς δαρεικούς και αργυρούς σίγλους που φέρουν την εικόνα του.

520 π.Χ. Ο Κλεομένης Α΄ γίνεται βασιλιάς της Σπάρτης.
Ο Πυθαγόρας διατυπώνει μια απόδειξη του πυθαγόρειου θεωρήματος, ενώ για πρώτη φορά αναφέρεται στην ύπαρξη των αρρήτων αριθμών, όπως είναι, π.χ., η τετραγωνική ρίζα του 2.

519 π.Χ. Οι Αθηναίοι συμμαχούν με τους Πλαταιείς.
Ήττα των Αργείων από τους Σπαρτιάτες στη Σήπεια (Botsford-Robinson – 494 π.Χ.).

516 π.Χ. Οι Πέρσες κυριεύουν τη Σάμο.

514 π.Χ. Ο Αρμόδιος και ο Αριστογείτων (τυραννοκτόνοι) σκοτώνουν τον τύραννο Ίππαρχο. Τον διαδέχεται ο αδερφός του, Ιππίας, ο οποίος δεν εφαρμόζει τη φιλολαϊκή πολιτική της οικογένειάς του και γίνεται τύραννος με τη σημερινή σημασία του όρου.

513/512 π.Χ. Η οικογένεια των Αλκμεωνιδών συνεννοείται με τους Σπαρτιάτες για να βοηθήσουν οι τελευταίοι στην εκδίωξη του Ιππία.
Ο Πέρσης βασιλιάς Δαρείος καταλαμβάνει στη διάρκεια της εκστρατείας του εναντίον των Σκυθών το ανατολικό τμήμα της Θράκης.

512 π.Χ. Περίπλους του Σκύλακα του Καρυανδέα (φτάνει μέχρι τις εκβολές του ποταμού Ινδού και στη συνέχεια πλέει μέχρι το σημερινό Σουέζ).

511 π.Χ. Ο Σπαρτιάτης Δωριεύς επιχειρεί να εκδιώξει τους Καρχηδόνιους από τη Σικελία.
Ο Κρότωνας καταστρέφει τη Σύβαρη.
Οι Πέρσες υποτάσσουν τους Έλληνες της Θράκης.

510 π.Χ. Οι Σπαρτιάτες με επικεφαλής το βασιλιά Κλεομένη Α΄ εκδιώκουν τον Ιππία και την οικογένειά του από την Αθήνα έπειτα από πρόσκληση των ίδιων των Αθηναίων.
Φιλοτεχνείται η επιτύμβια στήλη του Αριστίωνα.
Ο Εκαταίος ο Μιλήσιος σχεδιάζει ένα χάρτη στον οποίο η ξηρά έχει τη μορφή κύκλου και γύρω από αυτόν υπάρχει θάλασσα.

508 π.Χ. Οι πρώτες καθαρά δημοκρατικού χαρακτήρα μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη προκαλούν την αντίδραση των ολιγαρχικών οι οποίοι υποστηρίζονται ανοιχτά από τους Σπαρτιάτες. Ο Κλεομένης αποτυγχάνει να εμποδίσει τον Κλεισθένη.

507 π.Χ. Οι μεταρρυθμίσεις πολιτειακού χαρακτήρα του Κλεισθένη στην Αθήνα ενισχύουν την προσπάθεια για πλήρη εκδημοκρατισμό της πολιτικής ζωής της πόλης.

506 π.Χ. Μια νέα προσπάθεια του Κλεομένη να ανατρέψει το δημοκρατικό καθεστώς της Αθήνας αποτυγχάνει.

501 π.Χ. Θεσπίζεται το αξίωμα των δέκα στρατηγών στην Αθήνα.

500 π.Χ. Ο γιατρός Αλκμαίων είναι ο πρώτος που κάνει ανατομικές παρατηρήσεις και διακρίνει τη διαφορά ανάμεσα στις αρτηρίες και τις φλέβες.

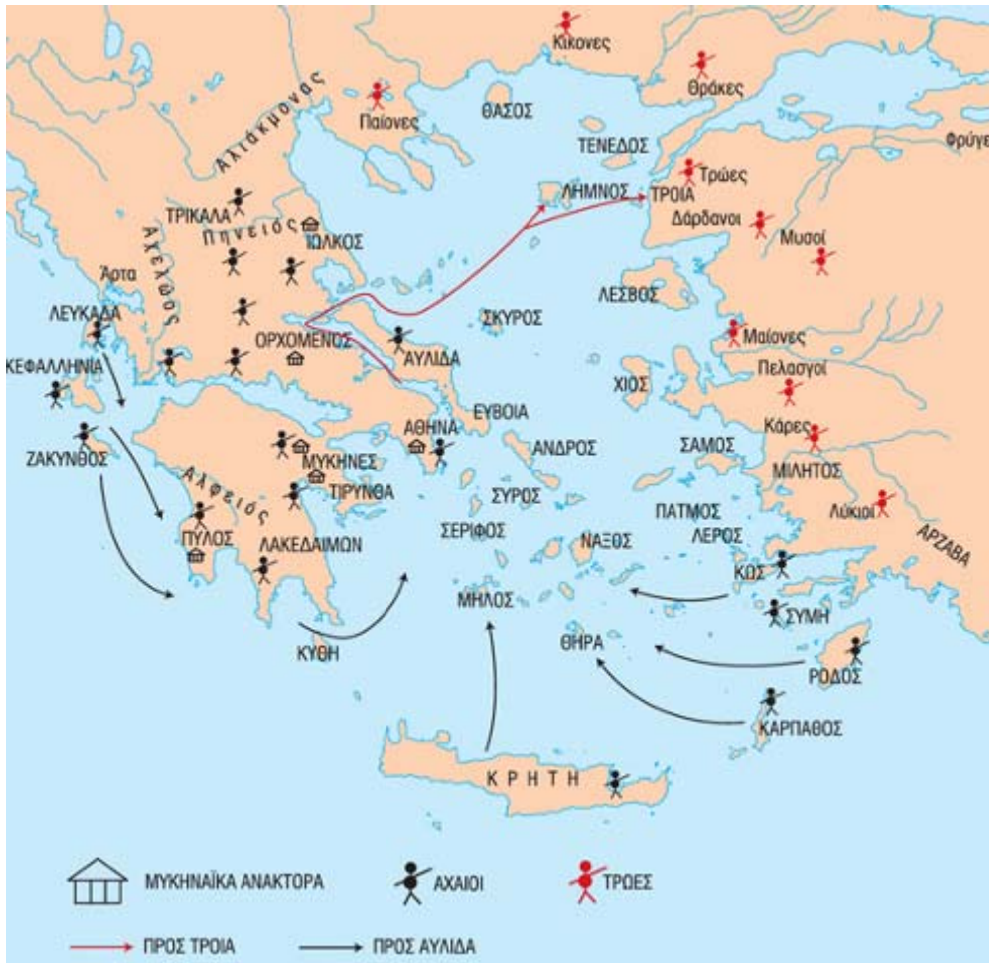
Ο Πυθαγόρας ονομάζει Αφροδίτη τον πλανήτη που κινείται από τη μια πλευρά του Ηλίου στην άλλη. Περίοδος ακμής του φιλόσοφου Ηράκλειτου.

Ο Εκαταίος ο Μιλήσιος συγγράφει την Περιήγησή του.

Ο Αισχύλος διαγωνίζεται για πρώτη φορά σε δραματικό αγώνα.

ΧΑΡΤΕΣ

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΡΟΙΑΣ

ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ

- 1 ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΛΩΤΟΦΑΓΩΝ *Κόλπος του Γκάμπες*
- 2 ΣΠΗΛΑΙΟ ΠΟΛΥΦΗΜΟΥ *Ποζίλιπο*
- 3 ΝΗΣΙ ΤΟΥ ΑΙΟΛΟΥ *Στρόμπολι*
- 4 ΝΗΣΙ ΤΩΝ ΛΑΙΣΤΡΗΓΟΝΩΝ *Σαρδηνία*
- 5 ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΚΙΡΚΗΣ *Monde Cirkeo*
- 6 ΣΕΙΡΗΝΕΣ *Κάπρι*
- 7 ΣΚΥΛΛΑ-ΧΑΡΥΒΔΗ *Στενό Μεσσήνας*
- 8 ΝΗΣΙ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ *Σικελία*
- 9 ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΚΑΛΥΨΩΣ *Ile de Arboran*
- 10 ΣΧΕΡΙΑ *Κέρκυρα*

ΓΕΝΕΘΛΙΟΙ ΤΟΠΟΙ ΤΩΝ ΛΥΡΙΚΩΝ

ΑΘΗΝΑ

Σόλων: Ποιητής και πολιτικός. Έγραψε ελεγείες και στην αρχαιότητα θεωρούνταν ένας από τους Επτά Σοφούς (640 π.Χ. - 561 π.Χ.).

ΑΜΟΡΓΟΣ

Σημωνίδης: Ιαμβογράφος και ελεγιογράφος που γεννήθηκε στη Σάμο, αλλά έδρασε στην Αμοργό (6ος π.Χ. αιώνας). Έγραψε σε ιωνική διάλεκτο με σατιρική διάθεση.

ΕΦΕΣΟΣ

Ιππώναξ: Λυρικός ποιητής (6ος π.Χ. αιώνας). Έγραψε σατιρικούς και σκωπτικούς ιάμβους.

Καλλίνος: Λυρικός ποιητής, ο ευρετής της ελεγείας (7ος π.Χ. αιώνας).

ΙΜΕΡΑ

Στησίχορος: Λυρικός ποιητής, ο πρώτος της Μεγάλης Ελλάδας. Συνέβαλε στην ανάπτυξη του χορικού λυρισμού (7ος - 6ος π.Χ. αιώνας).

ΚΕΑ

Βακχολίδης: Λυρικός ποιητής που έγραψε επίνικους, διθυράμβους και παιάνες (5ος π.Χ. αιώνας).

Σιμωνίδης: Σπουδαίος ποιητής ο οποίος έγραψε ωδές, ελεγείες, αλλά κυρίως επιγράμματα (556 π.Χ. - 468 π.Χ.).

ΚΟΛΟΦΩΝ

Μίμνερμος: Ελεγειακός ποιητής, πατέρας της ερωτικής ελεγείας (7ος π.Χ. αιώνας). Έξοχος τεχνίτης του λόγου

ΚΥΝΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙ

Πίνδαρος: Ο μεγαλύτερος λυρικός ποιητής της αρχαίας Ελλάδας (522 π.Χ. - 438 π.Χ.). Οι πινδαρικές ωδές ανήκουν σε όλα τα είδη του χορικού λυρισμού και αναπτύσσουν μέσα από μυθικές διηγήσεις μια ηθική και θρησκευτική αλήθεια.

ΛΑΚΩΝΙΑ

Τυρταίος: Αν και κατά την παράδοση γεννήθηκε στην Αττική, έδρασε και μεγαλούργησε στη Σπάρτη (7ος π.Χ. αιώνας). Κατόρθωσε με τα Πολεμιστήρια Μέλη του να εμψυχώσει τους Σπαρτιάτες στον αγώνα τους εναντίον των Μεσσηνίων.

ΛΕΣΒΟΣ

Τέρπανδρος: Λυρικός ποιητής που γεννήθηκε στην Άντισσα στις αρχές του 8ου π.Χ. αιώνα. Θεωρείται ο εφευρέτης της βαρβίτου, ενός τύπου λύρας. Μελοποίησε εκτός από τα δικά του ποιήματα και τα Ομηρικά Έπη.

Αλκαίος: Λυρικός ποιητής (7ος - 6ος αιώνας). Το ποιητικό του έργο συνδέεται με τα πολιτικά γεγονότα της εποχής του.

Σαπφώ: Η διασημότερη λυρική ποιήτρια του αρχαίου κόσμου (630 π.Χ. - 570 π.Χ.). Αριστοκρατικής καταγωγής, έγραψε ερωτικά ποιήματα και επιθαλάμια. Τα αποσπάσματα που διασώθηκαν από τα εννέα βιβλία των ποιημάτων της εξυμνούν το πάθος και τον πόθο.

Αρίων: Λυρικός ποιητής (625 π.Χ. - 585 π.Χ.) από τη Μήθυμνα της Λέσβου, ο καλύτερος κιθαρωδός της εποχής του. Έζησε στην Κόρινθο, όπου πρώτος συνέθεσε και δίδαξε το διθύραμβο.

ΜΕΓΑΡΑ

Θέογνις: Ελεγειακός ποιητής, του οποίου οι στίχοι έχουν διδακτικό και συμβουλευτικό χαρακτήρα (6ος π.Χ. αιώνας).

ΠΑΡΟΣ

Αρχίλοχος: Ο αρχηγέτης της ελληνικής λυρικής ποίησης (712 π.Χ.- 664 π.Χ.). Ο πρώτος ποιητής που έστρεψε την ποίηση από το έπος και τη μυθική παράδοση στην ανθρώπινη μοίρα.

ΡΗΓΙΟΝ

Ίβυκος: Λυρικός ποιητής, ο οποίος έδρασε κυρίως στη Σάμο. Σύμφωνα με την παράδοση, σκοτώθηκε σε ερημική τοποθεσία, αλλά οι γερανοί που περνούσαν και είδαν το φονικό μαρτύρησαν τους δράστες.

ΣΑΡΔΕΙΣ

Αλκμάν: Ο αρχηγέτης της μελικής-χορικής ποίησης (7ος π.Χ. αιώνας). Έγραψε ύμνους για χορούς που συνοδεύονταν από μουσικά όργανα σε δωρική διάλεκτο.

ΤΑΝΑΓΡΑ

Κόριννα: Από το έργο της έχουν σωθεί μόνο λίγα αποσπάσματα τα οποία μας παρέδωσαν αρχαίοι φιλόλογοι και γραμματικοί, όπως ο Ηφαιστίωνας.

ΤΕΩΣ

Ανακρέων: Σπουδαίος λυρικός ποιητής της αρχαιότητας (570 π.Χ. - 485 π.Χ.). Έγραψε κυρίως ερωτικά μέλη και συμποτικά, τα οποία διακρίνονται για τη λεπτή ειρωνεία τους, τη γοητεία και τη χαρά της ζωής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Παύλος Δρανδάκης, *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*
Albin Lesky, *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας*
P.E.Esterling–B.M.W.Knox, *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας*
C.M.Bowra, *Αρχαία Ελληνική Λυρική Ποίηση*
Α.Δ.Σκιαδάς, *Αρχαϊκός Λυρισμός*
Γιαννης Δάλλας, *Χορικολυρικοί*
Κώστας Μπαλάσκας, *Αρχαίοι Έλληνες Λυρικοί, Βακχυλίδης II*
Σωτήρης Κακίσης, *Σαπφώ*
Α.Δ.Σκιαδάς, *Ελληνική Γραμματολογία (πανεπιστημιακαί παραδόσεις)*
Paul Kroh, *Λεξικό Αρχαίων Συγγραφέων*
Όμηρος, *Οδύσσεια* (μετάφραση Δ.Ν.Μαρωνίτη και Ζ.Σιδέρη)
Όμηρος, *Ιλιάδα* (μετάφραση Ν. Καζαντζάκη-Ι.Θ.Κακριδή)
ΗΣίοδος, *Θεογονία και Έργα και Ημέραι* (μετάφραση Π.Γ.Λεκατσά)
Ομηρικοί Ύμνοι, *Βατραχομομαχία* (μετάφραση Πάικου Δ. Νικαλαΐδη-Ασλάνη)
-